

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

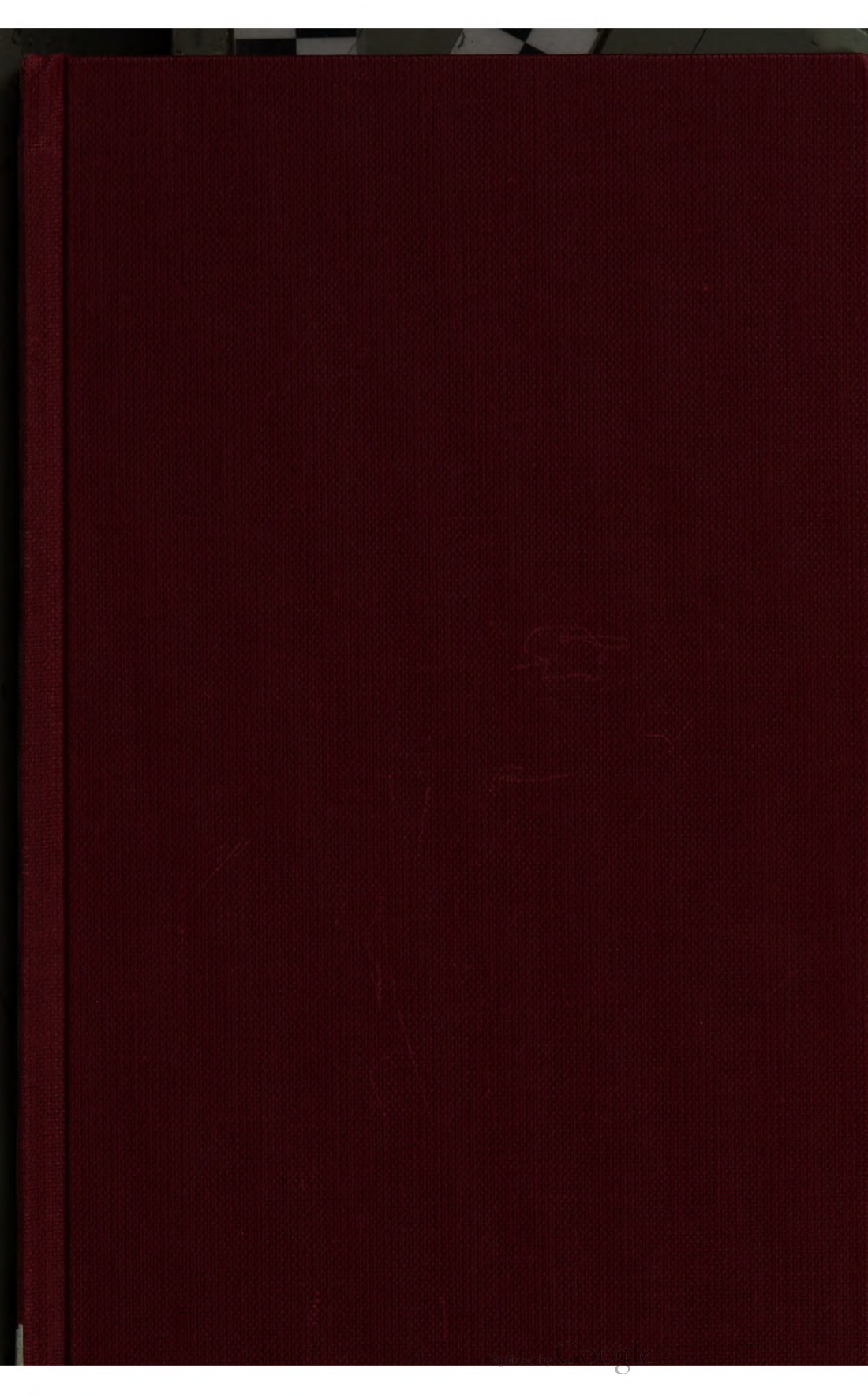
Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

B2
Geoch.
12.
QUE 05

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

1047 4101

UITTREKSELS

UIT HET

DAGBOEK VAN ARENT TOE BOECOP.

302

~~S 1772-5~~

UITTREKSELS

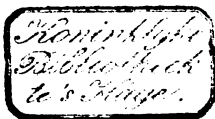
ACL
819

UIT HET

DAGBOEK VAN ARENT TOE BOECOP,

volgens een H. S. van de XVII^{de} eeuw.

*Uitgegeven door de Vereeniging tot beoefening van
Overijsselsch Regt en Geschiedenis.*

DEVENTER,
J. DE LANGE.
1862.

VOORBERIGT.

Door het Historisch Genootschap te Utrecht is in 1860 in druk uitgegeven geworden de Kroniek der bisschoppen van Utrecht, der hertogen van Gelre, enz. door ARENT TOE BOECOP vervaardigd en waarvan het handschrift op het stedelijk Archief te Kampen wordt bewaard. Oorspronkelijk bestond zulks uit twee deelen, maar slechts het eerste, loopende tot het jaar 1496 is bewaard gebleven, en alzoo is juist dat gedeelte voor ons verloren, wat de aantekeningen bevatte van toe Boecop over die jaren, welke het naaste aan zijn' eigen leeftijd grensden en alzoo met meerdere zaakkennis en naauwkeurigheid door hem hadden kunnen worden beschreven.

Dat gemis wordt eenigzins, maar in geringe mate slechts, vergoed door een klein uittreksel of afschrift uit dat gedeelte van toe Boecop's Kroniek of eenig ander opstel van hem genomen. Zulks bestaat in een handschrift bevattende 296 bladzijden in klein octavo met eene hand van het midden der 17°

eeuw geschreven, (waarschijnlijk van den Heer Arnold Waijer, in der tijd Pastoor te Zwolle,) en blijkens het opschrift als uittreksel uit een werk van toe Boecop vervaardigd.

De aard, de aanleg van het werk, waaruit die uittreksels zijn genomen, laat zich niet bepalen, evenmin als de vraag kan worden beantwoord of die uittreksels een groot of klein gedeelte van dat werk bevatten. Indien de volgorde van het oorspronkelijk werk daarbij niet is verbroken, dan is zulks blijkbaar in geene strenge chronologische orde zamengesteld geweest.

De vervaardiger of afschrijver dezer uittreksels heeft zich meermalen aan misstellingen en onnaauwkeurigheden schuldig gemaakt, hetzij die door onkunde zijn veroorzaakt, hetzij ze aan onoplettendheid moeten worden geweten. Zoo bijv. leest men op p. 118 A° 1578, dat waarschijnlijk moet zijn 1580; op p. 138 in fine komt voor: in de palen wat, blijkens het vervolg, vermoedelijk zal moeten zijn: in Polen, op p. 143 zal men voor 12 Aug. welligt moeten lezen 14 Julij en evenzoo op p. 158 15 Julij in stede van 25 Julij.

Het Bestuur der Vereeniging tot beoefening van Overijselsch Regt en Geschiedenis ingevolge het besluit der algemeene vergadering dit handschrift ter perse leggende, waartoe het door den eigenaar, Mr. J. C. Bijsterbos, was afgestaan, heeft vermeend geene veranderingen, daarin te mogen brengen; te minder, wijl door vergelijking met andere plaatsen, of met andere schrijvers deze misstellingen van zelf in het oog vallen. Onveranderd zijn al mede gebleven alle die plaatsen, waar de eerste afschrijver, misschien door weglating of misstelling van een of meer woorden, den zin onduidelijk of geheel onver-

staanbaar heeft gemaakt; waarvan een zeer ergerlijk voorbeeld te vinden is op p. 295 bij de woorden: worden nog sekere Penningen, en vervolgens.

Het is onnoodig om over den schrijver, TOE BOECOP, te spreken, omdat al wat omtrent denzelfden bekend is reeds is opgenomen door DUMBAR in zijne Verhandeling over de onuitgegeven stukken tot de historie van Overijssel, in de Verhandelingen der Maatschappij van nederlandsche letterkunde te Leiden, D. II, St. II; door SCHELTEMA, Staatkundig Nederland, in voce, en vooral door VAN DOORNINCK in zijne Verhandeling: Arend toe Boecop op het blokhuis te Genemuiden in den jare 1572, opgenomen in den Overijsselschen Almanak voor oudheid en letteren, derde jaargang (1838).

Als niet van belang ontbloomt en tevens als bijdrage tot de kennis van toe Boecop vindt men hierachter opgenomen, de brieven en het verslag van toe Boecop en Johan van Haerst betrekkelijk hunne reis naar Brussel om den aftogt der Spaansche ruiters uit Kampen en Zwolle bij Alva te bewerken, welke stukken op het stedelijk Archief van Kampen worden bewaard (1).

Het Bestuur had aanvankelijk gehoopt hierbij te kunnen voegen eene genealogie van het geslacht der toe Boecops, opgemaakt naar aanleiding van die, welke voorhanden moest wezen in de belangrijke genealogische verzameling van den Heer van Spaen, bij den Hoogen Raad van Adel berustende. Een verzoek aan den Minister van Justitie ter bekoming van een afschrift

(1) Over deze reis vergelijkte men VAN DOORNINCK t. a. p., p. 234.

dier genealogie had geen gewenscht gevolg. Bij de mededeeling dier weigering, voegde echter de Heer Mr. W. J. Baron d'Ablain van Giessenburg hoogst welwillend het afschrift eener genealogie van dat geslacht, uit zijne bijzondere verzameling ontleend. In afwachting dat de belangrijke verzameling van van Spaen voor de wetenschap open en toegankelijk zal worden gesteld en ook op haar de vrijgevige beginselen van den tegenwoordigen tijd, ten aanzien van al wat wetenschap en kunst betreft, zullen worden toegepast, in afwachting daarvan heeft het Bestuur het wenschelijk en overeenkomstig de bedoeling van den toezender geacht om, onder dankbare erkenning van hetgeen zijnerzijds is toegebracht om het nadeel der ontvangene weigering weg te nemen, die geslachtslijst hierbij door den druk gemeen te maken.

Moge de inzage van dit stuk hen, die in het bezit zijn van meerdere kennis en hulpbronnen voor de geschiedenis van dit geslacht, aansporen om dit meerdere als aanvulling en verbetering mede te deelen.

HEER TOE BOECOP

1

• HEEFT ANNO 1555 DEN 28 AUG. DESEN TOMUM, WAER

LIJT ICK 'T NAVOLGENDE GESCHREVEN HEBBE, BEGONST.

Ende dat van een questieuse sake tusschen de Stadt van Campen ende Bockhorst over een Roedijk.

A° 1556 den 26 Augusti syn de Gedeputeerden van Campen ende Swolle gereijst ter Elburch mede in namen der Stadt Deventer bij den Raet van der Elburch om te hooren de privilegie, haer van den Hertoch van Gelder gegeven, als dat sy alle de ossen gaende door haer vrijheit ofte over de Veluwe sekere dagen voor ende naer Galli daer mogen opholden etc.

Canceler ende Raden toe Arnhem bevelen den droost van Veluwen, dit jaer de ossen te laten drijven, prescriveren sich te rechte ofte viantlijcke handelinge, etc.

Ridderschap ende Steden hebben van Nijerebrugge geschreven aen den Stadtholder den Grave van Aremberch A° 1556 den 18 Augusti als van de cessie der Landen van Keijs. Maj. ende huldinge des Conincks, etc. waer onder andere schrijven: » ende nademael Keijs. Maj. ons belooft, versegelt ende besworen heeft te holden in alle onse Landtrechten, Stadtrechten, Eeenrechten, Costuymen ende Usantien, bevinden wij in besloten breven in Over-IJssel uyt gegaen hebben, den tijtel aldus lujdende: » De Stadtholder, Canceler ende Raden Rom. Keijs. Maj. in Overijssel, Drente ende Lingen,» in welcke brieven wij ons beswaert

1

bevinden, als solden Canceler ende Raden sich willen aennemen eenige jurisdictie in Overijssel te onderwinden tot infractie ende inbreuck van onse Land-rechten, Stadt-rechten, Costuijmen ende olde Usantien, welcke nichticheit begeren voor al afgedaen te worden, ende dat V. G. in stat Hooch- Keijs. Majesteijt voortaan sal regeren ende bevelen als onse Voorheeren Bisschoppen van Utrecht, Heer Georgen Schenck, de Grave van Buceren ende V. G. als Stadtholders bes heir toe gedaen hebben, etc.”

3 Mijn heer Stadtholder heeft de veer Drost en een lanck-schrift op een dachvaert van Ridders. ende Steden binnen Swolle op den 12 Sept. laten lesen, daer van sy niemant copie van geven noch selve nemen solden.

Het beraet van die van Deventer ende Swolle was, den Coninck niet te hulden voor ende al eer Canceler ende Radens saecken afgedaen waren, dewyle sij willen gebieden ende verbieden ende oock de jurisdictie aennemen.

Der van Campen meijninge was, dat men de huldinge ende cedt niet weygeren solde, dan bij protestatie te doen.

4 Den 7 Oct. Instructie der Gesanten van Ridderschap ende Steden toe hove te Brussel gesant op de beswaernisse van Canceler ende Raden, ende dat in naem van alle de ondersaten van Overijssel by geschrifte ende besendinge ootmoedelyck gebeden den Edelen ende Wel geboornen heer Jan van Lignij, Grave toe Aremberch etc., haeren verordenten Stadthouder om dese hooge aenwentlycken noot ende entelycke beswaernisse afgedaen of daerin te versien te worden tot conservatie van haere Rechten, Possessien, Costumen ende olde Usantien, voor de toekomende huldinge, soo syn Con: Maj. tot Hispanien ende Engelandt als haren anderen Erfheer willich synde te doen.

Waer op de voors. Grave van Aremberch van de voors. Staten heeft doen voorlesen twee copie breven, die ecne onder segel van onsen G. Heere Con. Maj. van Spanien ende Engelandt etc., de ander met syn insegel besegelt,

ongeveerlyck van den effect, als dat Keijs. ende Coninckl. Majest. in meijninge niet en is, dat Canceler ende Raden niet sullen mogen doen, dat tegens Landtrecht, Stadtrecht, Leenrecht, Dijkrecht, Tynsrecht, Hofrecht, Holtrecht, Merckrecht, ofte haere andere privilegien, possessie, costuymen, usantien, hen mede versegelt, confirmeert ende met hulde ende eedt bestediget wesen sal: voorbeholden syn Con. Maj. ende syn Maj. Stadholders Hoocheyt ende Protectie etc.

Soo ist waer, dat van allen olden hercomen tijden de Raden des Princes geen jurisdictie, bot ofte verbot over de Landen van Over-IJssel gehadt hebben.

In den Lande van Over-IJssel heeft een yeder synen ordinaris Richter.

De Ridderschap, woonende buyten de Steden in 't platte Landt, hebben haer aengeborene jurisdictie conjunct met den Prince ende Steden.

De borgeren van de drie Steden syn geseten ende justitiabel onder haere Borgemeesteren.

De Borgemeesteren van de cleyne Steden, wanneer sy haer vonnisse uijtgesproken hebben, mach de beswaerde partie appelleren aen eene van de drie hoofsteden, daer sy van outs gewoonlyck syn te appelleren. 5

De huysluyden woonende in de platte landen hebben in elck Carspel oft Parochie haeren ordinaris Richter.

De geestelycke ondersaten van Sallandt syn geseten onder haeren ordinaris Gerichte, de Proost ende Aertsdiaken van Deventer: van Twente onder den Proost ende Aertsdiaken van Oldenseel: die van Vollenho meesdeels onder den Proost ende Aertsdiaken van St. Merten toe Utrecht, daer onder sy respective justitiabel syn ter eerster instantie.

Leensaken ende Leenmannen hebben haeren ordinaris Richter. Ende soo voorts van 't Hofgerichte, Tynsrechten, Holtgerichte, etc.

Het appointement, dat de gesanten toe Brussel op haer

doliantie cregen van den Coninck: Alsoo de gemeijne Ridderschap ende Steden des Landts van Over-IJssel sich by haeren Gedeputeerden beclaecht hebben van der commissien by Key Maj. etc. soo heeft syn Con. Maj. bij goeden
 6 deliberatie van Rade deselve Gedeputcerden doen verklaren: dat de meijninge van Keijs. Maj. institueren de Canceledor ende Raeden in de voors. Landen van Over-IJssel niet geweest is, noch oock is de intentie synder Con. Maj., deselve eenige macht, autoriteyt oft jurisdictie te geven, waerdoor de ordinarische jurisdictie pretensien, vryheijden, usantien ende costumen van de voors. Landen eenighsints vermindert, vercortet souden mogen worden.

Hierna volgen de Articulen (Vide *Reviem* p. 359) waerop Con. Maj. sich met de Lantschap solde verdragen ende hy Canceledor ende Raden commissie solde geven.

Anno 1556 is met Ridderschap ende Steden eendrachtelyck besloten, Roomsche Keijs. Majesteijt syn eedt ontslaen ende Con. Maj. hulden ende eedt te doen, voorbeholden de protestatie in schrift vervattet aen syn G. gesant, ende selvige hem overgeschreven fol. 124.

De Stadholder gaet met den Canceledor ende Raden voer Ridderschap ende Steden, groot ende cleyn, op des Keijsers hof, als syn Genaden door den Canceledor doen openen syn beyde commissien ende volmachten van Keijs. Maj. ende syn Maj. sone den Coninck van Engelandt, ende van den Griffier
 7 gelesen, waer van des Conincks volmacht by de Landtschap gebleven is; ende van des Keijsers volmacht is een transsont gemacckt onder dat segel van dat Capittel van Deventer, berustende by de Stadt van Deventer. Dit geschiet synde heeft syn Genaden eersten als volmacht ende in de name ende siele van Con. Maj. Ridderschap ende Steden, groot ende cleyn, in 't gemeyne hulde ende eedt gedaen. Daerna is syn Genaden met den ganschen Raet van Deventer ende Gedeputeerden van Campen solemnele processie gegaen aen den Brinck op de Wage, alwaer syn Gen. de

Stadt Deventer ende haere borgeren in specie hulde ende eedt gedaen heeft. Desgelycks de Raet van Deventer ende haere borgeren syn Genade. Desgelycks nochmaels syn Genade in specie gesworen den beyden Steden Campen ende Swolle ende haere borgeren. Ende de Gedeputeerden van de voors. Steden syn Gen. in name haerder Steden ende borgers wederomme apert ellick in syn hulde ende eedt gedaen. Daerna op dat Wijnhuys gegaen ende hebben aldaer de Ridderschap ende Steden, groot ende cleyn, met syn Genaden by die van Deventer geteert. Ende des anderen dacchs syn de Staten wederomme by syn Gen. in 't Keijzers hof geweest ende goet cier gemaect. Anno 1556. 16 Dec.

1557. In den jare 1557 hadde Con. Maj. in Over-IJssel placcaet gesant, waer in de Stede daelders waren verboden, hebben daer op in 't selve jaer den 16 Januarii een byeencomste gehouden, alwaer toe dage waren van Deventer Jan van Dotecum, van Campen Henderick de Wolfs ende Hermen van der Vecht, van Swolle Jacob Duysterbeek M. Henderick van Til, ende de Drost van Sallandt Unico Ripperda. De andere Drosten waren daer oock verschreven, ontschulden sich, hebben 't samen versproken het mandement niet te publiceren ende daerom aen den Stadtholder geschreven, waer in sy haer recht in 't lange verbaelden. Resol. Boeck Anno 1557 f. 125.

Hierna synder noch meer andere penningen verboden.

1564. Daerom A° 1564. syn de Gesanten van Campen als Arent toe Bocop, Conraet van der Vecht, getogen binnen Swolle ende 't samen den Raet te kennen gegeven, dat gantsch niet geraetsaem en waer den artikel, als dat sy dochten daer niet toe rechte te staen: uyt oorsaecken dat de drie Steden eertydts in gelijcke saken, de Munte aengaende, van den hove van Brabant syn aengesproken, ende sy hebben tot diverse stonden tot antwoordt gegeven, dat sy van den geenen, daer sy de Regalien van der Munten ontfangen hadden, aengesproken wilden syn, solden alsdan

ter onderdeniger antwoord staen ende haere defensie ter behoorlycke plaetse daer op doen. Ende waer grotelycks te besorgen, in geval de drie Steden sich, in saken haer Regalia betreffende, door sodanige exceptie van Camericht ende den Roomschen Rijcke begeven wolden, solden alsdan sich in den hove van Brabant justitiabel moeten maecken, etc.

1557. Anno 1557 den 22 Martii heer Hermen van der Vecht heeft begeert de stege ofte wech toe Oosterholt by der capelle, met consent der erfgenamen ende andere daerby gelandt synde, te verleggen, is hem selve by de erfgenamen geconsenteert, soe veer by sich verdragen can met den geenen daer naest by gelegen syn. In Res. boeck 2 Oct. fol. 152.

10 1559. Anno 1559 heeft de Stadt Campen die van Deventer desen navolgenden brief gegeven, als men de Claringe binnen Campen helt om het oproer. Wy Borgemeesteren, Schepenen ende Raet der Stadt Campen doen condt ende bekennen openbaer ende vermits deser certivicatie, alsoo de Eerbare ende voorsichtige M. Gerrijt Suaefken ende Gerelich Doijs, schepenen der Stadt Deventer, voor ons getoont ende lesen hebben laten twee besegelde, ongecasseerde roomsche conincklijke Breven, eene van Venselaus, den anderen van Sigismundus, van haere privilegien, onder andere inhoudende, dat men alle oordeelen, die in Sallandt, Twente, Vollenbo wederroepen worden, binnen de Stadt Deventer claren sal ende anders nergens. Ende daer benefens noch voor ons getoont ende lesen hebben laten een instrument met twee notarisen handen onderschreven, daer over Riddermatige luijden toe tuijge geweest syn, vermeldende, dat onse voorvaderen Borgemcesteren, Schepen ende Raet der Stadt Campen in 't jaar 1392. Soeckt voort fol. 457.

1562. A° 1562 den 9 April hadde den Grave van Bentem aen den Stadtholder den Grave van Aremberch geschreven om de Beleeninge van Nijenhuijs te hebben, etc.

1568. A° 1568 den 3 Febr. hebben de Gesanten van Swolle toe Winsem op een byeencomst te kennen gegeven, hoe dat de heere van Grusbeke aen haer E. geschreven hadde, dat alsoo syn Edelen hier te bevorens haer E. schriftelyck ende mondelijck versocht hadde, om in 't hernieuwen van haeren Raet daer in geen andere personen als Catholycken te stellen, ende de suspecten ende Heretycken daer uijt te nemen, dat dien niet tegenstaende die van Swolle hetselve alsoo niet nagecomen solden syn. Weshalven syn Edele geschreven, ten eijnde de suspecten ende heretycken terstont gedeponcert ende afgestelt mogen worden, daer met syn Edelen bij faute van dien niet geoorsaectt worde bij andere Middelen daer inne te versien, etc. 11

Hier op hebben die van Swolle goedcs rades begeert, hoe men syn Edelheijden beantwoorden solde mogen, by besendinge oft schriftelyck. Ende waren die van Swolle, soo oock die van Deventer, van advijs, die sake schriftelyck uijt toe richten, soe doch syn Edelen al na Lingen vertogen was. Dan de E. Raet van Campen sach voor best aen, sulx mondelijck laten toe geschien, voor eerst by die van Swolle alleen. Lestelijck is by de Gesanten voor best aengesien, om tydt te winnen (soo oock doch de sake der gesworen Gemeynthe van Swolle betreffet) dat den E Raet van Swolle voor eerst aen syn Edelen doen schryven in deser gestalte: dat haer E. sijnre Edelen schriften in dato der naest leden vergangen maents Januarii, de vernieuwinge haers Rades belangende, ontfangen hebben, waer op sy syn Edelen dienstelycke meyninge niet bergen conde, dat de electie ende koer van den Raet na older hergebrachten gebrijcke altydt geweest ende al noch were, by twalef van den gesworen gemeynthes luyden aldacr, soo van achtenveertich vermidts lotinge ende op haeren eede daer toe gestelt worden. Weshalven sy syn Edelen aengetogen schrifte haer Gemeynthe ter eerster haerer ordinarius bycomst (die oock op ter eersten woensdach van de Vasten gewoonlyck 12

is te geschieden) wolden voorhouden, ende syn Edelen daer na mondelyck oft schriftelyck dienstelyck ende ten besten former beantwoorden, dienstelyck begeerende, syn Edelen so dane cleijne verwillinge toe goede holden wolde etc.

13 A° 1564 op den 16 Junii hebben de Gesanten van de drie Steden geweest by myn Heer Stadtholder, so haer luijden toegesant waren placcaten om te publiceren, als dat men geen negotiatie met de Engelsche solde holden, om selvige af te bidden, dat ze het niet behoeffen te publiceren, hebben hem selvige te kennen gegeven, etc.

Anno 1565 den 29 Oct. op generael Landtdach van de Claringe heeft Eusebius Bentinck by supplicatie aen onsen Genadigen Heer Stadtholder sampt Ridderschap ende Steden begcert, dat hem (aengesien een riddermate sate binnen Isselmuijden erlanget hadde) geoorloft mochte worden bij provisie het drostampt van Isselmuijden mochte bedienen, welke supplicatie men vinden sal in dat selve Boeck fol. 495.

Item met watte swaricheyt Eusebius Bentinck (soo by geen gebooren Landtsate was) sal men vinden in 't Res. Boeck als boven f. 490.

Item 1564 den 21 Januarii heeft Eusebius Bentinck weder een supplicatie aen de Steden overgegeven om te mogen te bedienen dat drostampt van Isselmuijden; hebben hem tot antwoord gegeven, wolden sy haer over olsten laten lesen ende hem binnen drie weecken een goet antwoord geven.

14 Item op den 12 Februarii hem mandaet gegeven: dat de drie Steden in syn petitie geconsenteert hadden, ende solde derhalven hem op de aenstaende Claringe by myn heer Stadtholder voegen, om by den Griffier behoorlycke Acten daer af gemaect te worden tot confirmatie haerer privilegien fol. 7.

Item Anno 1564 op den 15 Martii als Ridderschap ende Steden op eenen gemeynen Landtdach verschreven syn, soo

de hertoginne van Parma Eusebius Bentinck versien, waer in de drie Steden hadden geconsenteert, waer van sy Acte begeerde, dat het tot geen consequentie gestelt solde worden, etc.

A° 1566 den 20 Julii heeft Eggerick Ripperda der drie Steden gesanten binnen Swolle bescheyt gebracht: dat de Hertoginne van Parma hem met drostamp van Sallandt hadde versien en heeft de Steden den eedt gedaen als volcht: » dat sweer ick dat huys ende casteel ten Arkensten wal ende trouwelyck sal bewaren na gelegentheyt des tydts, want het ontfest is tot profyt ende welvaert ende nutschap des Landes Vorsten ende gemeyne Landtschap ende der drie Steden Deventer, Campen, Swolle, sonder op den voors. huijse eenige vianden van de Landtvorsten of der Landtschap ende Steden by mijnen wille te ontfangen, toe hebben oft t' onderhouden, ofte te gedogen eenige schade uyt den huijse den ondersaten der voors. Landtschap ende Steden gedaen te worden. Ende dat ick na den doot ende aflijvicheyt des Lantvorsten dat selvige huys ende casteel geen anderen Heeren ofte Vorsten overleveren of in doen sal, dan den waeraghtigen Erf-Heeren ende die behoort te succederen in den voors. Lande van Overijssel.” 15

Anno 1563 op ten 3 Octobris op den Landtdach heeft den Grave van Aremerch binnen Deventer laten lesen een avijs der heeren van den secreten Ract, gegeven A° 1562 den 15 Febr., concipieert op doleantie ende moderatie der Tollen gestelt op dat uijtvoeren van den torf, om haer daer op te resolveren ende selvige te beantwoorden, staet in Resolutie Boeck beginnende 1562.

Anno 1563 den 1 Dec. worde de nieuwe Rademakers sijn opgeslagen na een besteck, waer van M. Floris Eekenholt van creech 620 gl. als in Res. boeck, beginnende van 't jaar 1562, 27 Jan.

Anno 1570 hebben die van Swolle toe Winsem den 18 Januarij verhaelt, dat die van Hasselt by suppliantie aen

- den Hertoch van Alba begeert hadden, dat Hy haer vergun-
- 16 nen wolde de Brugge over Swarte Water voor de Stadt over te timmeren. Ende den Canceledor bevolen, die van Swolle ende Hasselt met haer schijn ende bescheijt voor hem toe bescheyden ende partijen te vergelycken ter vrentelyckheijt, soe doenlijck; ende de reden ende bescheijt ten beijden sijden over te schryven aen syn Excell^e schriftelyck met haeren beduncken, om volgens daer in te mogen ordineren: begcerden die van Swolle goeden raect, soo sy niet wel gesint waren haer sake voor Canceledor ende Raden vermidts haer avijs, welcke die van Swolle velicht prejudiciabel mochte vallen, te disputeren, maer wilden liever de sake aen Vorstel. G. van Alba met schriften ofte besendinge voordragen, soo haer Stadt ende derselviger schipvaert ende haer neringe hier merckelijck aen gelegen waer. Ende wanneer de Brugge volmaect worde mocht dat Swarte Water met ijs verstoppen, daer door dan by hogen water in vaer gestalt solde wesen, etc. Die van Deventer ende Campen en dochte niet geraden den Canceledor ende Raden
- 17 tot verhoor voorby te gaen, van syn Excell^e gecommiteert, oft dan af te slaen; maer wanneer die gehouden ware, mocht voorts de besendinge (voor vers.) aen syn Excell^e laten geschieden. In t Res. Boeck beginnende A^o 1569 den 9 Febr. f. 66.

Anno 1564 den 12 Febr. is besloten, dat men de sake van den Fiscaal van t Camergerichte wegen het munten solde besenden, ende worde den Licentiaet Scherf van wegen de drie Steden toe Spicer gesant met een brief aen Keijs. Maj. waer in sy sich oock onschuldich deden niet tegen haere privilegien gedaen te hebben. Op den 19 Martii heeft Lic^e Scherf syn report binnen Winsem gedaen als dat hy sich beraden hadde ende begeert den heer Camerrichter extra judiciael verhoort te worden, welcke hem gesacht niet gebruyckelyck te wesen, etc. Ende hadde insgelyck den selven te kennen gegeven, hoe dat de drie Steden in

kracht des tractaets, dat Keijser Carel den V van wegen syn Maj. erflanden op den 4 Nov. 1549 metten heyligen Rycke opgericht heeft, de drie Steden van Over-Yssel den Camerrichte niet onderworpen solden wesen, etc., conden de Accessoren van den Camergerichte niet verstaen, so doch in den selvigen tractaet de drie Steden niet uijtdrukelyck gestelt en waren, ende wen sy schoone sodane exceptie voorwenden, solde haer deselve sonder twijfel afgeslagen worden: boven desen hadde ook haers tractaets dese exceptie een groot insiens ende waer groot van noch hier in sich wel te bedencken of men deselve voorwenden solde willen ofte niet. Want in gevalle die geproponeert worde, waer to besorgen, dat sy daer door van den Rijcke solde gescheyden worden ende blijven; soo sy avers de selve exceptie niet voor en wenden, stonde te bedencken, dat sy in ongenade des Conincks van Spanien solden comen, wiens heer vader Keys. Maj. de Steden van Overijssel sodane privilegien verworven hadde van den Rijcke, waaromme dochte de Bisitter dat de Steden sich contumaces solden laten verwinnen, etc. Ende conde oock de selve Accessor niet verstaen, dat de drie Steden van Overijssel op haer penningen sloegen *Moneta civitatum Imperialium*, ende nu door de exceptie van den Rijcke sich wilden subtraheren, mochten derhalven het woort *Imperialium* uyt doen, mit aentreckende, dat de Steden van Over-IJssel in dese sake sich droegen als die van Hamburch, de welcke sich na gelegentheynt der saken nu als een Ryckstadt, nu als onder den Hertoch van Holsteijn gehoorich gacht ende gereputeert willen hebben, etc. Wort versproken, soo de saken in 't Camerrecht lange bleven hangen ongedecideert ende daeromme soo lange met haer Munte solden moeten opholden, etc.

Daer op heeft de Bysitter geantwoort, dat sy in middeler tydt wel solden mogen munten na de munts-orderinge van Keijs. Maj. opgerecht, ende anders niet.

Wel oock in de communicatie mentie van der appellatie

is bij ettelycken van den Assessoren gesacht, 't selve in alles soo niet te syn als de Steden van Over-IJssel voorwenden, aengesien sy geene privilegiën de non appellando solden connen oft weten te vertoonen. Stonde derhalven wel te vermoeden, dat de Steden van Overijssel wel overgaen mochte, 't welke ettelycke Steden in Westphalen tegen Batenborch wedervaren is, die sich insgelijckes exempt van appellatien jacteerden maar dewyle sy desvals geen privilegiën en wosten voor te brengen, is van haer sententie geappelleert. Voort hadde sich die Licentiaet by den Fiscaal gevoecht om t proces af gedaen te mogen worden, welcken by geen macht en hadde sonder bevel van syn Maj.

20 Waer men aenschrijven solde twijfelde niet solde wel af gedaen worden, etc. met meer reden van de vijf Witten, drie Butkens, drie Placken, etc. Voort is daer de beschuldiging des Camerrihtes Fiscaal tegen de Gravé van 's Heerenberge ende syn exceptie f. 45. als dat hy de eerste is geweest, die gemuntet heeft, ende syn Heer vaders niet gemunt hebben, sonder eenige privilegiën daer toe te hebben van Keijs Maj. of dat H. Rycke, concluderende dat, etc.

Den brief, die de drie Steden van haer saken geschreven hebben aen Keijs. Maj. ende sich tegen syn Maj. onschuldig ende waer op syn Maj. de drie Steden ontslagen heeft.

Supplicatie, die de Landtschap van Gelder, Vrieslandt ende Overijssel, in 't hof aen de hertoginne van Parma in 't jaer 1563 overgegeven hebben over de waterschepen, waer in sy alle de swaricheyt der selver schepen verhaelden ende hoe schadelyck dat sy de Landen syn, ende veel redenen allegcerden dat sy ende alle de Landen ende Steden aen de stroomen, soo in der Suyderzee vlietende, gelegen, met die provisie syn geholpen, etc., begeeren dat mense de Suyderzee wolden verbieden, etc. Ende voort de protestatie ende missie van die van Twente, dat sy niet meer tot de enge netten wolden gelden f. 104.

» De sententie van de Waterschepen gesien in den grooten Raet 's Conincks Tresoriers, al daer bij breven van den Hertoch van Savojien van wegen syne Maj. in dese Nederlanden in dato den 11 April laestleden over gesonden met expressen ende specialen last, om by den selvigen grooten Rade getermineert ende gediffinciert te worden. Ende worden secreten Raet der selviger Maj. geinstituteert tusschen de Ridderschap ende Steden des Landes van Overijssel, eijchers ter eener syde, ende eenige steden ende vleckken van Hollandt gelegen opter Suijderzee ende hen generende met de visscherie in der selver Suijderzee, volgende de procuratie daer af over geleverd, verweerdens ten anderen, berocrende de questie van den limijten der visscherie des voors. Landts van Over-Yssel. De Coninck, doende recht op het voors. proces, secht ende verclaert die verweerdens geen recht te hebben van te mogen visschen met waterschepen noch andersints an de monde van de rivieren van Yssle noch de wateren gheeten de Camper-Sanden, soe verre als sy strekken op de diepte *van drie ellen ende een half waters* op een gemeijn vloet; noch in 't Swarte Water oft mont van der Vecht, van de Voorst af op-waerts na Gennemuijden toe van 't eene landt tot dat ander, verbieden de selvige verweerdens binnen de selve wateren gesticeneert als boven te visschen: verclaert voorts den ingeseten van Vollenho recht te competeren om den tijdt van den stuer-vanck haer stuerfluen ofte netten om stuer mede te vangen, te stellen van Camper-Sanden af ter plaetsen, daer die van Campen ende Vollenho jaerlycks gewoontelyck synen toe stellen de stuerbaecken recht uyt streckende na de plaetse hujs van de Cunre placht te staen in gewoonlijcke manieren. Ende de verweerdens geen recht te competeren om selvige directelyck of indirectelyck te mogen beletten of behinderen, verbiedende tot dien eijnde ende uijt selve goede consideratie, den selven verweerdens dat sy, etc.»

21

22

- » De tijdt ende saijson van den stuer-vanck te weten: van Meydach af tot S. Jacobsdach, beyde de dagen inclusive, met geen waterschepen en tonnen ofte waren visschen in de wateren tusschen Werhuijsen ende Emmeloort, ende van daer voort aen tusschen dat eylant van Ens ende Emmeloort ende de villen van den Lande van Over-Yssel. Verclaren den voors. eijscers tot haeren voordere finitie ende conclusie niet ontfanckelyck noch gefundeert, absolverende daer aff den voors. verweerders: ende dit al sonder prejudicie van de hoocheyt van syner Maj., ende want het recht van de visscherie hem competeerde ende de wateren voor den lande van den huijse van de Cunre, om die van syn Maj. wegen bevisschet te worden na ouder gewoonte. Ende compenseert de costen ten beyden syden in deser saken gedaen om redene syne Maj. daer toe moverende. Gedaen ende geprononciert toe Mechelen op den lesten dach van April Anno 1559.» Geschreven uijt een antijcke copie met M. Jan Ropers hant geschreven, licht by proces van de enge netten.
1565. Anno 1565 den 5 Oct. syn ter Nijerbrugge Ridderschap ende Steden vergadert, al waer in 't lange is verhaelt, wat haer van den nijen Bisschop is voorgecomen ende is allenthalven beweect dat sodanige invoering eens nijen Bisschops den Landen van Overijssel hooch beswaerlyck wesen solde, etc. Al waer dat Capittel van Deventer een supplicatie aen Ridderschap ende Steden hebben overgegeven, begeerende van de selvige dat sy den drost van Sallandt ende Isselmuijden daer heenen bewegen wolden, dat haer Vorst dat onformelyck tegens Landt-recht sequestreren de goederen der Proostdie solden willen toe rochgestellen ende of doen, insgelycks de sake van Swolle, ende so verre sulx verstonden, als dan den Deken ende Capittel sodane trost ende assistentie verlenen, daer met dat sy in haere oude gerechticheyt ende possessie mochten blijven, aengesien dat de goederen den Capittel verhipotisiert staen voor sodane administratie als een Proost schuldich is, etc.

Die van de Ridderschap ende Steden hadden wel gewilt, dat die van 't Capittel de supplicatie wat verandert hadde, so daer in geen mentie gemaect worde van de nieuwe Bisschoppen ende begeert, dat sy sich metten Landtschap adjunckt solden maken, daer op sy antwoorden, dat sy voor dat mael niet meer begeeren, dan dat de sequestratie mocht af gedaen worden, etc. Wort versproken met de heeren van 't Capittel, dat men bericht waer, dat de verordente Bisschop binnen corte dagen aecomende was, of dat Capittel hem oock wilde die possessie solde willen toestaen; daer die van 't Capittel op antwoorden, dat sy daer geen innovatie in geschieden solde laten, oft sy sol Ridderschap ende Steden daer van eerst wel adverteren. Doch solden wel willen de prostye toestaen als een Proost ende niet als een Bisschop etc. Ende wort besloten, soo de Ridderschap daer niet sterrick ende was en de sake wichtich, dat men de Ridderschap weder binnen Deventer solde verschrijven; ende of in middeler tydt de Bisschop yet nieus aenhevede, solde men die Ridderschap op de naeste gesetten, ende gedeputeerden verschrijven die den nijen Bisschop sullen aenseggen te willen sich van soodanige dingen onthouden ter tijt toe Ridderschap ende Steden daer op versproken ende ontsloten hebben etc. In 't Resol. Boeck beginnende A° 1564 den 21 Janu: f. 111. Hierna syn de Gesanten van Campen en Swolle erschienen binnen Beilen (ende die van Deventer binnen Zutphen gesant) waer oock op dat aenschrijven der Stadt Campen oock gecomen syn die Gesanten van Groningen, al waer die van Campen geproponeert hebben, welcker gestalte eenige amptluijden van Overijssel uijt bevel onses Gen. Heer Stadtholders in sequester genomen hebben alsodane renten ende goederen, als totter prostije van Deventer gehooren, tot der meijninge, dat de prostije tot behoef eenes nijen Bisschops binnen Deventer solde geapliceert worden, in welcken innovatie eenes nijen Bisschops de Landen van Overijssel sich niet

25

26

weijnich beswaert bevonden. Ende soo dan de Stadt van Groningen ende Landschap hier bevorens (soo gesacht wort) om gelycke invoringe eens nijen Bisschops aengesocht waren, begeerden de voors. gesanten van Campen ende Swolle, dat die van Groningen solden willen ondecken, wat sy inder aenneminghe ofte verweijgeringe des nijen Bisschops geneycht waren te doen, waer op die van Groningen nae exhibitie haerder instructien geantwoort hebben: dat sy nimmermeer van ijemant om de invoeringe eens nijen Bisschops aengesocht waren, noch oock geene communicatie daer op by de Landschap geholden; dan hadden wel door gemeyne sprake sulx gehoort. Doch wolden de Landschap van Overijssel niet verholden, dat hier in gelijcken niet geraden dochte, eenige nije Bisschoppen aen te nemen, ende verhoopten, soo wanneer sy van Con. Majest. daer toe versocht worden, dat sy syn Maj. daerop met goede reden alsoo voorgeven solde, dat sijn Maj. henluyden in haer olde hercomen na uijtwijsinge haers tractaets wel solde laten blijven.

Item A° 1565 den 15 Octob. syn binnen Deventer Ridderschap ende Steden, alwaer de Licentiaet Scherrif in vollen collegie van den Raet in 't bywesen der Gesanten der andere Steden ende der Ridderschap in quam, syn report gedaen van 't geene hem als een Gesante binnen Zutphen was aengecomen van den nijen Bisschop. Als dat E. Raet van Romonde om invoringe eens nijen Bisschops (dewelcke sich middeler tydt een halve mijle weg van der Stadt Romonde onthielt) van den Canceler van Gelderlandt aengesocht worde, welke invoeringe de Stadt gewijegert hadde te doen, want hen niet gelegen waer soodane nijicheit te laten geschieden sonder voorweten ende believeu der alinge Landschap van Gelre, alsoo dat niet entelijck daer op ervolget was; edoch dewijle de Landschap van Gelre binnen corten dagen by een wesen solde, wolden die van Zutphen wel vernemen, dat de Landschap van

Gelre de invoeringe des nijen Bisschops niet lichtelyck gestaden solden.

Item de Gesanten van Campen ende Swolle doen oock haer report, wat hen beyden van die van Groningen was ervaren. Int 't Resol. Boeck ut supra fol. 113.

Als de Ridderschap ingecomen was, verhaelde de drost van Sallandt in 't lange van de invoeringe des nijen Bisschops ende besloten, dat men vernemen solde van wat meyninge de heeren van 't Capittel waren in de aenneminge ofte verweygeringe des nijen Bisschops; daerna is de Deken met ettelycke heeren van 't Capittel ingecomen ende begeerde antwoord op haere supplicatie toe Nyerbrugge overgegeven. Is haer tot antwoord gegeven, dat sy vooreerst ondecken solden, hoe sy bedacht waren op hetgeene hen by Ridderschap ende Steden voorgeven ter Nyerbrugge: geantwoort dat haer niet dochte geraden over eenen nijen Bisschop toe quereleren, soo haer als noch niet sekens was voorgecomen; dan begeeren alleen, dat de sequestratie mach afgedaen worden ende wolden als dan alle doen, dat haer mogelyck mochte syn; willen oock geen introductie ecnes nijen Bisschops laten geschieden sonder de Landtschap daer wel tytelyck van toe aviseren. Daerna als Ridderschap ende Steden sich alleen hadden besproken, hebben sy den Deken gevraecht, of dat Capittel oock geneijcht solde sijn eenigen nijen Bisschop eenichsints aen te nemen ofte hem als een Bisschop de possessie te staden: daerop de Deken overmaels beduidelyck gesecht, dat sy, noemende dat Capittel, tot wederstant des nijen Bisschops, doen wolden alles, wat hen eenighsints goet dochte ende geen introductie toe laten geschieden, sonder Ridderschap ende Steden in tijds daer van te aviseren, dat alsoo sij desvals met censuren ende andere uijtheemsche rechten solden mogen gemolesteert worden, begerde dat Capittel, dat Ridderschap ende Steden daer assistentie solde willen doen; op welcke verclaringe den voors. Deken ter antwoord gegeven, dat Ridderschap

ende Steden des in geenen gebreken wesen solde ende wolden daer na haer supplicatie aen den Stadholder oversenden om de sequestratie af te bidden, met aantreckinge der beswaernisse ende perturbatie, die uijt de invoeringe eenes nijen Bisschops in den Lande van Overijssel onstaen solde mogen, des de Deken de Landtschap bedanckt heeft etc. in t Res. Boeck fol. 114.

31 Schrijven aen den Stadholder, dat de sequestratie is tegen den olden gebruijck ende landtrecht etc., begeeren die afgedaen te hebben, dat de Paus vermidts sekere Bulle alle de goederen tot de prostije eenen nijen Bisschop binnen Deventer gegeven solde hebben, ende dat Con. Maj. wille solde wesen, dat de Bulle haere volkomen autoriteit solde hebben, welcke solde wesen tegen den olden gebruyck ende privilegien der Landtschap van Over IJsel, welcke niet solde geschien connen sonder groote commotie ende perturbatie van den goetwilligen ondersaten, ende solde gedien tegen inhoud des tractaets tusschen Keys. Maj. ende dese landen van Overijssel etc. begeerende dat syn Genad. Heer aen de Hertoginne wolde verbidden, dat de institutie eens nijen Bisschops in de Landen Overijssel mochte na blijven, etc. in dato 15 Oct. A° 1565 ut supra fol. 116.

Myn Heer Stadholder doet heer Jan Bruesse, canonick t' Utrecht, met brieven van wegen der Hertoginne bevel, de goederen van de prostije van Deventer gesequestreert te ontfangen, fol. 124.

Op dese commissie syn Ridderschap ende Steden by malcanderen geweest binnen Swolle den 17 Nov. A° 1565 ende van de sake gesproken, als dat heer Bruesse van Deken ende Capittel begeert hadde ende syn commissie in 't werck te stellen; hetwelcke sy intijts die van Deventer toe kennen hadden gegeven, soo sy lichtelyck conden breken, etc. Ende die van Deventer hadden haer gevraecht: in geval sy haere administracion versekert worden, of sy dan oock wel gemeent solden syn den Bisschop in te laten.

Daerop die van tCapittel geantwoort: sy en wolden geensints eenige nijicheyt gestaden of eenigen Bisschop inlaten sonder voorweten ende consent van Ridderschap ende Steden; wolden oock daer beneffens soodanige invoeringe soo veel mogelijk wederstaen, de wijle sy vernomen hadden, wat in andere steden gebeurde, daer de nije Bisschoppen ingevoert syn. 32

De swaricheyt van dese saken is in alles seer gedisputeert, alsoo dat die van Capittel aen den droste solden schrijven om de sequestratie af te doen ende sich ten Landrechte requireren etc.

Mijn heer Stadtholder schrijft de drie Steden, dat hy het antwoort van de Hertoginne heeft ontfangen, als van de sequestratie der prostijen goederen ende beswarenisse van de nije Bisschoppen, dan soo de Landtschap gesint waren haer Gesanten toe hove om de sake toe senden, heeft men de resolutie op gehouden ende sent de copie van des Hertoginnen brief met over in Fransoys f. 150.

Noch van dese sequestratie ende dat de Con. Maj. uysterste wille is de nije Bisschoppen in toe voeren.

A° 1566 syn de Gedeputeerden van Ridderschap ende Steden toe Deventer vergadert om de swaricheit, dat die van 't Capittel tegen haer beloften heer Bruesse de possessie van de prostije tot behoef des nijen Bisschops gegeven hadden, syn van dier meyninge geweest, dat men met de heeren van 't Capittel voor eerst spreken solde om haer entelycke meyninge toe hooren, ende hebben daer toe gecommiteert Derck van Voorst, Johan van Laer, Mr. Lubbert van Winsem, Arent toe Boecop, Johan van Haerst, dewelcke in den Capittel huijse gegaen ende den Deken Doijs ende andere Capittelaren tot achte toe voorgedragen hebben hetgeene haere Gedeputeerden ter Nyerbrugge aen Ridderschap ende Steden versocht hadden, ende de toesage daer op binnen Deventer gevolcht, daer tegens sy nu bevoenden worden gedaen te hebben, na uijtwijsinge der missiven, die den Coninek [Canonick] Bruesse ende den Amptman Ocxvelder 33

aen den drost van Sallandt geschreven hebben; derhalven
 begeerden, dat Deken ende Capittel verclaren wolden, wat
 34 sy volgens eenige uyt haeren getalle solden willen commit-
 teren, deselve haer antwoord aen den Gedeputeerden van
 Ridderschap ende Steden, op de raet-camer vergadert we-
 sende, solden mogen overbrengen. Daerna hebben Decanus
 Doijs, H. Berent Hillebrant ende Heer Berent Herinck
 voor solutie ingebracht, dat sy verhoopten haer toesage
 niet toe weder dan genoeg gedaen ende Ridderschap ende
 Steden adverteert hebben, vermidts dien dat sy Gerrit van
 Irtte ende D. Stephen van Remen, Borgemeesters inder tydt
 der stadt Deventer, haer beswaringe van wegen der anderde
 sequestratie der prostijen van Deventers goederen aangegeven
 hadden ende daerop geen troost erlangende. Ende dat oock
 den Ambtman Oxfelder geen voorder consent van 't Capit-
 tel gegeven waer, dan dat hij de prostyen goederen om
 Swolle gelegen opheven solde, die hij doch van oldes toe
 beuren pleget, niet voorder dan tot onderholdinge van de
 35 dijcken ende dammen, soo dat Capittel bericht werde, dat
 sy in dubbelden schaden solden comen. De Deken begeerde
 in syn voorgeven onbehaelt te syn, presenteerde 't selvige
 antwoord in schrift over te geven, de wijle de Camener
 Doijs (die de sake aen best bewust) niet inheijms en
 was. Waer op geantwoort dat 't Capittel vermidts dat blote
 ende simpel aengeven aen den voors. Borgemeesters gedaen,
 haer toe sage niet genoeg gedaen hadde, naden sy doen-
 maels geen conclusie noch schriftelyck noch mondelyck
 hadden willen nemen, ende dat dierhalven de selve Borge-
 meesters verclaert hadden, de sake niet willen aannemen,
 met den bericht, dat de Gedeputeerden van de drie Steden
 in corts bij eene solden wesen, die sy als dan dese beswa-
 ringe hadden aen te geven; oock dat sy den drost van
 Sallandt, als autoriteitj hebbende de Ridderschap te con-
 voceren, des behoort hadde toe kennen te geven; dat oock

uijt schrijven des amptsman ende des conincks Bruesse
 aen den droste van Sallandt waere toe mercken, dat sy
 hem voorder consent in den ontfanck der prostijen goede- 36
 ren toe gelaten hebben dan nu gesecht worde, begeerende
 dat sij haere presentatien na haer antwoord in schrift solden
 willen overgeven; waer op de Deken alsnoch gesustincert
 haer toesage genoeg gedaen te hebben, vermidts dat aen-
 geven aen de Borgemeesteren gedaen, meijnende dat sy
 desen der Landtschap aengeven solden hebben, ende oock
 dat Ooxfelder ende Bruese toe wijtloftich aen den drost van
 Sallandt geschreven solde hebben, tot den dat sy haer gene-
 rael schrijvent in 't particulier hadden te verclaren, begeeren
 de punten in schrift. Daer op de Gesanten van Ridderschap
 ende Steden een schriftelyck antwoord gesonden, waer op de
 voors. Gedeputeerden van Ridderschap ende Steden de voors.
 punten genoegsaem verhaelt te syn onnodich bij schrift
 te stellen, dan begeerden als noch haere schriftelycke reso-
 lution als in den aenvanck betoont was. Onder andere
 oock mede gesacht, dat de Deken het rescriptum van den
 Paus, waer in joncker Robrecht van Bredenrode metter 37
 prostyen versien niet heeft willen openen, lestelijck besloten
 dese sake den gemeynen Ridderschap voor toe dragen, etc.

Ooxfelder hadde den drost van Sallandt, dat hem heer
 Jan van Bruese daer toe geset hadde, dat hy de goederen
 van de prostije van Deventer ontfangen, welke goederen
 tot noch toe toegeslagen ende gearresteert waren geweest,
 doch dat cort vergangen dagen was dat Capittel vredich
 geworden ende willen onbehindert den heer Jan van Bruesse
 van des hoves wegen de goederen ende renten der prostyen
 volligen laten, etc.

Dan Swolle den 6 Martii 1566 insgelyck ongevaerlyck
 heeft heer Jan van Bruesse oock aen den drost geschreven
 den 3 Martii in 't selve jaer f. 142 in 't Res. Boeck.

Den 29 Martii syn weder de Gedeputeerden van de Rid-
 derschap ende Steden toe Deventer op de raet-camer er-

- schenen, ende de Gesanten van de Steden syn eerst bij eene geraeckt ende hebben met den anderen gecommuni- ceert, wat een yder bedacht waer in de verweijgeringe des nijen Bisschops te doen; hebben die van Deventer ende
- 38 Swolle ongevaerlyck van eene meijninge geweest, als namentlyck: dat men alleen aen onse genadige Stadtholder solde aenhouden, de Landtschap van Overyssel alsoo te willen verbidden, dat men met geen nijen Bisschop beswaert mocht worden. Die van Campen waren bedacht, op behach van Ridderschap ende Steden nu missiven toe laten uijtgaen, die eene aen Vorst. Gen. van Parma ende de ander aen onsen Gen. heer Stadtholder met inleggende schrift der missive soo aen haer Vorst. Gen. geschreven solde worden ten ende dat men met geen nijen Bisschop worde beswaert tegen den opgerichten tractaet ende beloften daer in gedaen etc. Ende tot dien aen syn Gen. te schryven dat de Landtschap niet verhoopt en hadde, dat syn Gen. den drost van Sallandt eenigen bevel tegens Landrecht gedaen solde hebben, soo inder sequestratie der prostyen goederen van Deventer geschiet: maer dat men verhoopt hadde, dat syn Gen. dese beswaringe de hertoginne van Parma also solde hebben voorgedragen, dat de selve hadde mogen sonder susdanige lanckwijlicheyt afgedaen worden ende eenen troostelyck antwoord toe schrijven. Daer
- 39 na syn de vrenden van de Ridderschap ingecomen ende geraden gedocht, dat men alleen, opdat men in geen verder bedencken van eenige confederatie van den naberlanden en come, dan dat men alleene aenhouden solde opdat de invoeringe des nijen Bisschops na blijven moge, etc.

Des anderen daechs den 30 Martii is de gemeyne Ridderschap van Over-yssel met de voors. Gesanten van de Steden op de voorgaende raet-camer erschienen etc. Ernstelijck by den drost van Sallandt de oorsaecke des bijcomste geproponeert, ende volgens in 't lange verhaelt alles wat in der saken van des nijen Bisschops ende van den Capittel toe

Deventer gedaen ware; tot den gelesen de missive desvals aen onsen genadigen heer Stadtholder gesonden ende de antwoordt schriften daer op gefoliget, ende na diverse communicatie is voor dat beste aangesien eenige te committeren, die de heeren van den Capittel dese na beschreven woorden in effect solde voordragen: als dat de gemeijne Ridder-
 schap ende Geschichten der drie Steden hadden in der lange de statelyck lofte, soo Deken ende Capittel hier bevorens 40
 de gantsche Landtschap gedaen, ende wat in der saken verlopen aengehoort, ende condon daer uijt niet anders speuren ende afnemen, dan dat Deken ende Capittel haere gedane lofte ende toesage vergeten ende der selver niet inne gelevert hadden; ende hadden sich Ridderschap ende Steden veel anders hen tot haerluijden versien; wolden oock hier mede te kennen geven ende verclaert hebben, dat sy voor eenige toecomstige tijden deser Landtschappen hen luijden eenige gevaer, ongemack, onlust ende schade onstaen worde, dat sy luijden des een oorsaecke geweest, ende dat t selve de Ridderschap ende Steden geen deels behoorde toe gemeten te worden, ende dat de Landtschap t selve hadde te denc-
 ken, begeerende dat sij haer raetslage ende handelinghe daer heen willen richten, daer uijt de Landtschap ende sy luijden in geen gevaer, ongemack ende schade gevoordert mogen worden; ende soo veer Deken ende Capittel der gemeender Ridderschap ende Steden ijctwes hadden aen te geven, dat selve mochten sy doen door haeren Gedeputeerden. Dit aldus als voors. is in den Capittel van Deventer in haer 41
 Capittel-huijs door de Licentiaet Winsem in bywesen des Commedeurs toe Ootmersen ende andere daer toe gecommitteert: ende is daer benefens de voors. met bijwesen negen andere Capittelaren syne gedane beloften voorgelesen, daer van hy copie begeert, des de Gecommitteerden geen bevel gehadt, doch na gedane report hebben Ridderschap ende Steden sulx geconsenteert ende is de Deken daer van de copie door den Secretarius van Deventer toegeschicket; daer

na is de voors. Deken Doijs, de cammener Arent Doijs, heer Michiel Visbeke, ende heer Berent Herinck, van den Capittel daer toe gedeputeert, by Ridderschap ende Steden erschienen, al waer de Deken in effect gesacht, dat het Capittel seer leet waer, dat Ridderschap ende Steden haere goede communicatie seer qualyck hadden af genomen, aengesien sy haer tractaets, haere toesage genoeg hadden gedaen, oock soo veel der saken aengewent op haer syt, als Ridderschap ende Steden op haer syt, ende wat by haer gedaen ware 't selve waer alleen gesecht om de indignatie des hoogen overheyls te vermijden, vermits dat sy geen troost van de Landschap erlangenden, ende niet om Bruesse in de possessie te stellen, met vorder excusatie oock aen lesten voorgewent; daerop de Deken voorgehouden is worden, dat men uijt de schriften des Amptmans ende Bruessen, etc. met diergelycke meer woorden ende reden; ende na menigvuldige communicatie heeft de Camener Doys gesacht, dat men noch tot eenige middelen mochten trachten, etc. Daer op geantwoort, als sy eenige middelen in haer Capittel condenden bedencken, waermede sy vermeynden verholpen te worden, de selve mochten sy de E. Raet ofte den Borgemr. in der tydt der stadt Deventer te kennen geven, die het selve als dan de Landschap sullen vercondigen ende middeler wijle wyl de Landschap sich daer oock op bedencken. Nadat de Deken ende de anderen van den Capittel afgetreden waren, besloten, dat men aen de hertoginne van Parma ende Stadtholder schrijven solde ende soo verre eenige swaricheijt in middeler tydt oft voor dat antwoord op de voors. missiven voorviel oft geattenteert worde, dat selvige sal men den drost van Sallandt te kennen geven, om de naest geseten van de Ridderschap daer op te verschrijven, neffens de Gesanten van den Steden, om met berade der selven sulx soo veel mogelyck te beletten, oft na gelegentheyt der saken die alinge Ridderschap daer op te verschrijven, in 't voors. Res. Boeck f. 147.

De gemeijne Ridderschap ende Steden hebben desen navolgenden brief aen de hertoginne van Parma Regentinne van dese Nederlanden geschreven: » Doorluchtige, Hoochgeboorne, Genadige Vrouwe, uwer Vorstel. G. synen onsen onderdeninge dienste ende wes wy lijves ende goedes vermogen stedes toe vooren. Genadige Vrouwe, wy connen U Vorst. Gen. onderdenelycken ende dienstelycken niet bergen, welcker gestalte wy hier bevorens in October les^t leden aen den Edelen ende Wel geboornen heer, heer Jan van Lignij, Grave toe Aremberch etc., onsen Genadigen heer Stadtholder, tot versoeck van Deken ende Capittel van S. Lebuinusercke binnen Deventer, als sich beclagende over de sequestratie der prostigijen goederen binnen Deventer, soo tegen den Over-IJsselschen Landtrechte uijt cracht syncer Genaden bevelschriften geschiet, ende om relaxation der selviger schriftelyck geintendeert, ende vervolgens syn Genade te kennen geven hebben, hoc dat wij uijt der selvigen bevelschriften vermercket, dat Pauselyke Heylicheijt, vermidts selver Bullen daer op gegeven, alle de temperale goederen, tot die voors. prostije behoorende, tot den nijen Bisschop binnen Deventer geappliceert solde hebben; dat oock Con. Maj. ons alder Gen. Heer intentie waer de selvige Bulle te doen toe effectueren, ende also in desen Lande van Overijssel tegens olden gebruijck eenen nieuwen ongewoonlijcken Bisschop toe doen ordineren, met dienstelycke bede, dat syn Gen. ons by V. Vorst. Gen. verbidden wolde, dat soo veer Hoogst Con. Majesteit des beraets worde soodane institutie eenes nijen Bisschops in desen Lande in 't werck te stellen, dat selve na blijven ende wy bij onse olde geestelycke ende wereltlycke overheijt, jurisdictien ende gebruyck gelaten ende besittet mogen worden, wijderen inholt der selviger onser schriften, waer op wy van syn Gen. V. Vorst. G. genedich resolution antwoordt bisheer verwachtet ende noch niet ontfangen hebben. Ende hoewel gemelte Deken ende Capittel by den drost van Sallandt

44

45

Unico Ripperda, dat sequestratie afgedaen ende sich tot Overysselsche Landtrecht erboden, soo worden wy dan noch bericht, dat wel gemelte syn Genade uyt V. Vorst. G. bevel daer en boven aen den voor benoemden drost van Sallandt geschreven ende bevolen de goederen in sequester toe laten blijven, niettegenstaende oock dat Deken ende Capittel ten anderen mael sich toe Landrechte erbijndende, dat sequestratie begeeren af toe doen, dat welcke henluijden by den drost tegen Landtrecht geweygert is, wesende een sake van groote ende beswaerlijcke consequentie, soo men na Landtrecht van Overijssel eenen yderen behoort te laten ende te stercken in syn possessie ende besit tot den tijde hy met gebruyckelycken Landrechten daer uyt gesleten, uyt welcken alle wy dan oock met bedroevelijcken gemoede vermercken ende besorgen dat Hoogst. Con. Maj. als noch van de meyninge syn solde, in desen Lande van Over-IJssel eenen nijen ongewoonlycken Bisschop te doen ordenieren ende instellen: twelck dese Landtschap aen den hoochsten beswaerlyck syn solde ende tenderen tegens den olden gebruyck ende den loffelycken Tractaet tusschen Hoogmelder gedachtenisse Rom. Keijs. Maj. onsen eersten aldergenedichsten Erfheer ende deser Landtschap opgerichtet, ende by Hoogst Con. Maj. onsen oock aldergenad. Erfheer der Landtschap genedigst confirmeert, bestediget ende bevesticht, onder anderen vermeldende, dat Keijs. Maj. ende syne Maj. erven ende nacomelingen Ridderschap ende Steden ende Landen van Overijssel elck in sijne saken laten blijven in alle haere Landrechten, Privilegien, Possessien ende Costuymen, bidden daerom gants onderdenich ende dienstelyck, dat V. Vorst. G. gelieven wilt by

46

47 Hooch-gemelter Con. Maj. ons te verbidden, dat wy doch by onsen olden ende gewoonlycken, soo geestelycken wereltlycken Overheyt, jurisdictien ende gebruijck genedichst gehouden ende gehanthavet ende den selven nijen Bisschop gantselyck verlaten mogen worden ende blijven, des ons also tegen syn Maj. onderdenichts versien, ende nu niet

verhopen, dat syn Maj. dese Landtschap van Overijssel met alsulcken hooch beswaerlycken nijicheyt den meer gedachten Tractaet toe weder beswaren wert, dan wij ons bis heer als getrouwe, gehoorsame ende goetwillige sijne Maj. ondersaten bewesen ende toecomstich met lyf, goet, allen gehoorsaem, getrouw ende goetwillich sijne Maj. ende V. Vorst. G. toe bewysen meer dan willich bevonden sullen worden: toe dem dat oock hen voorder den Amptluijden ende Richteren in dese Landen (yemant tegen Landtrecht te beswaren) geen bevel toegestalt, dan eenen yderen Landtrecht geschie ende weder varen moge etc. Uwer Vorst. G. genadige vertroostingende ende schriftelyck antwoord hier op biddende ende verwachtende, dat selvige gebeure ons in aller onderdanicheyt na onse geringe vermogen tegens V. Vorst. G. toe verschulden. Kenne Godt Almachtich, die uwe Vorst. G. in hooge ende gelucksalige regeringe lange gefrisschen wil. Datum onder Stadt van Deventers secreet segel, dat wij samelyck voor dit mael daer toe gebruycken op den 30 Martii 1566. Onder stont geschreven: V. Vorst. G. ende onderdeninge de gemeyne Ridderschap ende Gedeputeerde der drie Steden van Overijssel, Deventer, Campen ende Swolle, binnen Deventer versamelt.” 48

Ende dese navolgende brief schreven sy aen den Stadtholder den Grave van Aremberch.

» Edele ende Welgeboorne Genadige Heer. V. G. syn onse steeds bewillige dienst t' bevorens. Genadige Heer, wy hebben uyt Uwe Gen. missive in dato den 25 December lestleden vernomen, hoe dat op den selven dach de Doorluchtige ende Hoochgeboorne Vorstinne onse genadige Vrouwe antwoorde op onse voorige schriften, de supplication van Deken ende Capittel, etc. (*Revius* f. 347) op den 30 Martii 1566.”

A° 1540 hebben de drie Steden Deventer, Campen ende Swolle te Winsem sich beraetslaeght, hoe men den nijen Stadtholder Heer Maximiliaen van Egmont soude inhalen etc., in t Resolutie Boeck beginnende A° 1535. 49

Item te Campen, als den hertoch van Alva verreejst was, in t jaar 1568 den 6 Augusti, besloten by de gecommiteerden van Ridderschap ende Steden, dat men onses G. H. Stadtholders, den hoochedel geboren grave Aremberchs loffelijcker gedaghtnisse uytvaert houden sal op den sondach over acht dagen, in t Resol. Boeck in t jaer 1564 21 Junii.

Item, de Landtschap van Overyssel sonden haer gesanten tot Arnhem, om den grave van Megen te congratuleren, als syn G. Heer Stadholder van t Landt van Overyssel was geworden A° 1569 den 19 Julii. In t Resol. Boeck beginnende A° 1569 den 9 Februarii.

Item den grave van Megen, den Stadholder van t Landt van Gelre, Vrieslandt, Overyssel, Groningen ende Lingen, comende van Lingen, is binnen Swolle A°. 1572 den 7 Januarii des snacht omtrent ten 2 uuren gestorven en hebben de gedeputeerden van Ridderschap ende Steden die (In Enshuijs) binnen Swolle waren om met syn Genade te sprecken, voor goet aengesien aen den Heer Barlemont, president Viglium, Rijssenach, ende andere Heeren, voorts aan de Gravinne van Aremberch te schrijven.

50 Heer Georgien Schenck is Stadholder van Vrieslandt ende A° 1530 van Overijssel geworden.

Is dickwijls van syne vianden gequets geweest als A° 1522 voor Enckhuijsen door den arm; in dit selve jaer voor Gemeuijden door 't been boven den enckel, als den Hertoch van Gelder dat ontsetde; in 't jaer 1523 voor Doccum in Vrieslandt door den schouder, ende A° 1528 voor Tyl door de schouder.

Item den Heer van Aremberch is in t jaer 1549 Stadholder van Vrieslandt ende Overyssel; syn soon Carel wierde te Vollenho in t jaer 1550 geboren.

Item A° 1573 in December hebben de Landtschap van Overysseelt mijn Heer Stadholder den Heer van Hiergis doen presenteren door den Drost van Sallandt binnen Arnhem duijssent dalers, welcke syn Gen. in danck aannam. In t Resol. Boeck f. 348.

Item Heer Gelijs van Barlamont is na des graven van Megens doot Stadtholder van Overyssel geworden: syn Commissie staet in t Resol. boeck f. 83.

A° 1540 op dach Nativitatis Mariae is by de drie Steden te Winsem een byeencomste gehouden, aengaende t verschil, die de van Swolle met die van Hasselt hadden haers Brugges halven, die sy over dat Swarte Water hadden geleght, welcke questie hinck voor Ridderschap ende Steden in Claringe. Die van Swolle hebben de andere twee Steden gebeden, dat sy op haer dagh in t Hof tot Brussel haer recht wilden helpen defenderen; beijde Steden hebben haer sulx geweygert, wyl de sake voor Ridderschap ende Steden en onse Gen. Heer Stadtholder hinck, ende aldaer behoorde het gedeceideert te worden etc.

51

Die van Swolle stonden toe, dat sy 't aen K. M. soude submitteren om haer recht tegen die van Hasselt wegen de Brugge voor sijn Maj. te mogen thoonen, ende haer sententie te verwachten.

A° 1563 op den 26 Octob. wert bewillight op den Landtdagh by Ridderschap ende Steden, dat die van Hasselt sich voegen souden by de Ridderschap van Vollenho ende gedeputeerden Radesvrienden van Campen om te besien, of sy sigh eenighsints met die van Swolle wegen haer verschil condon verdragen etc. in 't Res. Boeck beginnende A°. 1562 den 27 Jan. f. 494.

A° 1563. Bij Ridderschap ende Steden syn op 1 April doleantien gemaect hoe die Stadt van Swolle van den Bisschop van Utrecht Heer Frederijck van Blankenheijm over hondert ende vijftigh jaren aen sich verworven hadden den Bisschops Tol te Swolle etc. Met veele reden daer toe verhaelt, also wyl daer vertolt waren vrij in de Suyder zee te mogen varen.

52

Ende dat nu een Tol op de Swarte Sluijs werde geleght, begeerden die afgedaen te hebben etc., in t Res. Boeck beginnende 1562 den 27 Jan.

A° 1563 den 1 Dec. wierde de nieuwe Rademaeckers zyl opgeslagen na een besteck, waervan Mr. Floris Eekenhout van creegh voor 620 gulden. In 't Res. Boeck beginnende 1562 op den 27 Jan. f. 513.

A° 1566 begonst de Geuserije.

In dit selve jaer den 20 dach Julii als de Grave van Aremberch uijt het Hof binnen Swolle quam, al waer hij den Drost van Sallandt, den Drost van Vollenho, den Drost van IJsselmuiden ende de gesanten van de drie Steden verschreven hadde, in de Droste van Coeverdens huys te comen, gaf door Mr. Henderick van Til in 't lange de tweespaldigheyt des geloofs, ende menighvuldige vergaderingen, so sich in Brabant ende daer omtrent verheven hadden, 53 waer uyt dat meer inconvenienten te besorgen waer, vermaende derhalven de Drosten ende Steden in tijdts goede sorge ende toesicht te dragen, dat sulx in dese Landen voorgecomen moghte worden: stellende oock mede te wercke alsulcke placaten, als Con. Maj. hier te bevorens op de vagebonden (daermede de Landen bynaer vervult syn) heeft doen publiceren etc. Int Res. boeck beginnende in 't jaer 1564 den 21 Jan. f. 184.

Op den laetsten Augusti des voorss. jaers is opt aenschrijven des Drosten van Coeverden, uyt bevel ende credentie onses Genad. Heer Stadtholder binnen Winsem erschienen alle de Drosten ende de gesanten van Deventer, Campen ende Swolle, ende hy heeft de Drosten ende de Gedeputeerden vermaent, dat sy goede toeversicht dragen souden, dat de gemeynte in goede eendragtigheyt gehouden wort, ende dat uijtlopen uijt de steden ten platten Lande na de nije predicanten verhindert moghte worden.

Hierop hebben de gesanten van de steden verclaert, wat sy besloten hadden, om sulx te beletten ende voor te comen. Namentlyck dat binnen Deventer de Raadt ende de gesworen 54 Gemeynthe tot vermydinge van meerder ongemacks bewillight hadden het H. Sacrament des Outaers onder twee gedaenten

de gesonden ende crancken uijt te deylen: hier beneffens begeerden de borgers een kercke om sich daer in na de Augsburgsche confessie te houden. Ende verhoopte de E. Raet van Deventer haer gemeijnte in goede eendraght te houden, indien sulx toegelaten worde.

Maer die van Campen hadden, so sy seyden, met haer geswooren Gemeijnte besloten ende by publicatie doen verbieden, dat sich niemant in de predicatie begeven soude op arbitrale straffe.

Maer die van Swolle seyden dat haer Gemeijnte dachte te blijven daer die van Deventer bleven.

Op den 4 Sept. syn dese voors. van de Ridderschap ende Steden met den Drost van Coeverden Egbert van Ens weder te Winsem erschienen. Ende so syn de gesanten van de Steden vooreerst by haer geroepen.

Die van Deventer seyden, dat haer nieuwe swarigheyt overgecomen waer, te weten dat haer gemeijne borgers den E. Raet een supplicatie overgegeven hadden, ten eijnde dat haer onse Lieven Vrouwen kercke ende de Berghkercke ofte Broederkercke vergunt moghte worden, om daer in Godts woort na de professie ende leeringe Christi ende der Apostelen puer ende reyn gepreeckt moghte worden, ende de Sacramenten geadministreert, gelyck by 't Rycke toegelaten etc. Waertoe die van Deventer gesint waren, ende daerom hen onse lieven Vrouwen kercke in te ruymen, ende hier van de hertoginne van Parmen te adverteren, dewijl sy geen moet en hadden de sake langer te connen ophouden.

55

Die van Campen, op de supplicatie van haer borgers om oock een kercke na de Augsburgse confessie te mogen hebben, hadden besloten by de Hertoginne van Parmen te willen aanhouden dat sy daerom aen syn Con. Maj. schrijven soude schrijven.

Die van Swolle hadden met haer Gemeijnte besloten ijens aen de Hertoginne te schrijven, om hetselve te versoecken.

Hierop is besloten in 't bywesen ende goet vinden van

den Drost van Coeverden, dat de secretarissen de concepten der missiven aen de Hertoginne ende Gen. Heer Stadtholder souden maecten om op Saterdagh te Winsem te communiceren ende te visiteren.

Uijt de name der drie Steden alleen sonder van de Ridderschap te vermanen.

Den 7 Sept. syn te Winsem erschienen de Gedeputeerden der drie Steden, ende hebben aldaer, naercomende den laetsten afscheyt, de beraemte concepten aen de Hertoginne van Parma ende den Heer Stadtholder gecorrigeert, ende besloten deselve opt spoedighste onder dat secreet segel der Stadt Deventer te laten uijtgaen.

56 De gemeijne Borgers van Swolle hebben eene supplicatie aen den Raet doen presenteren, die daer voorgelesen wierde tenderende tot de confirmatie der gedaghte Religie.

Hierna syn die Gedeputeerden van Hasselt binnen gecomen, voor- dragende, de wyle sy verstaen hadden, dat de drie Steden besloten hadden, om de toelatinge der Augsburgsche confessie ten Hove te schrijven, dat de Stadt van Hasselt in deselve missiven mede vervat ende voorgedragen moghte worden, 't welck haer afgeslaegen is, omdat sy sulcken swarigheyt niet en hadden, so men doch om gelycke reden die van de Ridderschap tot het mede schryven niet en hadden willen bemoeyen.

Den 9 Sept. syn binnen Deventer op de raetkamer de Gedeputeerden van de drie Steden vergadert geweest, ende sigh met malcanderen beraetslaeght, op wat maniere den Gen. Heer Stadtholder voorgedragen soude worden dat heftige aanhouden der borgeren in de Steden om ecnige kercken te hebben daer inne sigh na de Augsburgse confessie souden mogen reguleren.

Ende is besloten des anderen daeghs 's morgens sijn Genade minnelyck voor te dragen, 't gene dat men te Winsem besloten hadde aen syn Genade te schrijven, ende indien hy sulx ontraden wilde, soude men nochtans aenhouden,

dat de brief aen de Hertoginne van Parmen moghte uijtgaen, dewijle sulx by de Raden ende Geswooren Gemeeynten in de steden besloten, ende de gemeyne Borgers daerop gehouden worden.

Des anderen daeghs smorgens syn de voors. Gedeputeerden bij syn genade den Heere Stadtholder inde Proostie erschienen, alwaer Jan van Dotecum wegen de drie Steden in 't bywesen des Drostens van Coeverden syn Genade voorgedragen heeft 't gene de gemeyne Borgers in grooten getal, so mondelyck, als oock by supplicatie (belangende de Augsburgse confessie) aen Raet ende Gemeeynte der Steden Deventer, Campen ende Swolle overgegeven, voorgelesen is. 57

Die van Swolle hebben gesecht, dat sy gelycke supplicatie ontfangen hadden, dan hadden se niet mede genomen.

Is oock volgens gelesen de missive aen de Hertoginne van Parmen daer op beraemt. Ende also daer in onder andere aengetogen was, dat de toelatinge der Augsburgse confessie geschieden soude by provisie, ende ter tydt toe by de Con. Maj. ende de alige Staten der Erfnederlanden versien soude wesen, etc.

Den heere Stadtholder en cost sigh niet genoegh verwonderen over het toelaten der voornoemde Religie. Als oock dat by Con. Maj. ende de alige Staten der Erfnederlanden het versien soude wesen, dewyle sij in 't publiceren van de generale placcaten hadden willen gelyckmatigh maecken.

Den Stadtholder riet met goede reden de Steden haer brief aen de Hertoginne niet over te seynden. Volgens heeft syn genade geseyt dat het hem seer leet was, oock niet verhoopt en hadde dat in syn bevolen Stadtholders Ampt so danige veranderingen in de Religie voorgenomen soude worden, ende stonde te besorgen, dat vermits toelatinghe der Augsburgse confessie meer andere leeringen volgen ende daeruijt veele inconveniënten onstaen moghten. Edoch syn genade conde wel overleggen, dat aen alle zyden swarigheijt was, te weten: de commotie der Borgeren so 58

verre die voors. confessie niet toegelaten en worde, ende indien sulx geschiede hadde men de indignatie des Conincks te bevrughten, die niet alleen een maghtigh Heer is, maer oock goede Alliantie heeft so met Key. Maj. ende Con. Maj. van Vrauckrijck, als andere; waeromme te besorgen is dat in soodanige tweespaldigheit syn Maj. daer en tuschen moghte comen.

59 Oock heeft syn genade der Steden nogh wel indaghtigh der vermaninge ende des bevels, so Con. Maj. tot meermalen, oock binnen Gent voor syn Majesteijts vertreck gedaen hadde, dies oock de Steden altydt versocht hadden, om by haer privilegien ende oude gebruijck, sonder eenige nieuwigheyt gehandhaeft te worden, om welcke privilegien ende oude gewoonten te behouden, syn Genade op verscheyden tijden, so tegen de gesanten der Steden als oock tegen den president Viglium ende andere geseght heeft, syn Stadtholders Ampt liever te willen verlaten, eer dat hem Con. Maj. hem yetwes tegen de privilegien ende oude hercomen des Landtschaps van Overijssel soude bevelen; daarom verwonderde sich syn Genade, dat men nu om de veranderinge der Religie (wesende een groote nieuwigheyt) aenhouden wilde; ende syn Genade dochte geensints gerdan daerom aen de Vorst. Gen. van Parma te schrijven, want syn Genade wel sekerlijk wiste wat antwoord dat men krijgen soude, ende dat men van haer Vorst. Gen. sonder expres believen van syn Con. Maj. niet erhouden maer meer ondancks begaen soude.

Volgens seyde syn Genade, dat by de Hertoginne ende de Heeren met haer Edelen een accoort gemaect hadden, dat men, nederleggende de wapenen, in de predicatien voort-aen comen soude mogen, ter tydt toe, dat by Con. Mai. daer anders in versien soude worden, maer dat men de plonderinge der kercken ende cloosters niet gedogen noch oock geen predicanten op andere plaatsen, dan daer sy alrede syn, toelaten soude, etc.

Den Stadtholder sloegh voor, by de Hertoginne te willen aenhouden, dat de Steden vergunt moghte worden, t geene dat andere Landen oft Steden in saecken van Religie soude worden geconsenteert, daervan syn Genade noghtans geen woort en wilde hebben, waerop de Steden met haer Gemeijnten sigh hierop souden bespreken ende syn Genade binnen Swolle naestcomenden Donderdagh van haer beraet mondelijck adverteren.

Den 13 Sept. syn binnen Swolle erschienen de Gesanten van de Steden ende hebben den eenen den anderen haer beraet van t geene een yder in haer Stadt begeert was, gecommuniceert. Ende hierna by syn Genaden gegaen in des Drostens van Coeverdens huys; ende gaven die van Deventer voor, dat haer gemeynthe, oock treffelycke Burgers, op 't nieuwe een kercke begeert hadden, waerop sy hen onse lieve Vrouwen kercke toegelaten hadden, behoudelyck dat niemant eenige kercken ofte cloosters plonderen, noch alle andere van oudts gewoonlijcke diensten verhinderen soude, mede die eene den anderen wegen syn Religie niet verongelycken oock geen andere predicanten beroepen ofte hooren, dan die by den gemeynen Raedt ende pastoor daertoe verordineert sullen wesen, by pene gestraft te sullen worden aen lijf ofte goet naer inhoud van 't placcaet, dat syn Genade voorgelesen is, biddende sy gesanten van Deventer, dat syn Genade soodanige noodwendige toelatinge tot verminderinge meerder ongemacks, met genade afnemen ende by de Hertoginne van Parma het ten besten ontschuldigen wilde. 60

Hierna hebben de Gesanten van Campen mondelijck verhaelt ende oock schriftelyck overgelevert, 't geene bij haeren Raedt ende gesworen gemeynthe besloten was, als volght. Op t rapport der Gedeputeerden Radesvrienden der Stadt Campen, so vergangen dinghsdagh uyt bevel des E. Raedts by onsen genadigen Heer Stadtholder den welgebooren Grave toe Aremberch binnen de Stadt Deventer ter dagh- 61

vaert geweest syn, is bij Schepenen ende Raedt met haeren gesworen Gemeynte besloten deselve Gedeputeerden dit bevel gedaen ende mede gegeven, dat sy by den gedaghten Grave toe Aremberch, nu binnen Swolle wesende, met behoorlycke reverentie als noch dienstelyck versoecken ende biddelyck aenhouden sullen, dat syn Genade gelieven wilde de drie Steden van Overijssel by de Hertoginne te recomanderen, dat hen eenige kercken verordineert ende toegelaten werden, om Godts woort nae de Augsburgse Confessie gepreekt geadministrceert ende onderhouden te mogen worden, ende daerom (so sulx niet by syn Genade en moghte toegelaten worden) te gelieven by de Hertoginne om sodanigen consent ende troostelyck antwoord aen te houden, op hoopeninge dat de Gemeynte gestilt, ende in goede ruste, vrede ende eendraghtigheijt gehouden worden, sonder dat de verwoestinghe der kercken ende cloosters ende alle andere inconvenienten geschieden sullen.

Volgens hebben de Gedeputeerden van Swolle een gelyck bevel gehadt, biddende onder anderen, dat syn Genade haer ten besten ende met genade wilde afnemen, so eenige veranderinge geschiede, want sy 't niet langer en wiste te houden, etc.

- 62 Hierop heeft syn genade met de Raden in t afwesen der Gedeputeerden gesproken, ende nae genomen raet deselve te antwoorden, seggende: dat hem dese veranderinge hertelyck leet was, bevrughtende dat Con. Mai. hetselve oock niet wel nemen en soude, doch wijl syn Genade wel vermercken conde, dat die van Deventer uijt aendringende noot de veranderinge toegelaten hadden, wilde syn genade de Hertoginne van Parma sulx met haere ontschuldige ten besten te kennen geven ende ter versoeck der Steden over schrijven, ende den brief daarvan selfs dicteren ende de Steden laten lesen, opdat sy souden mogen sien, wat syn Genade voor de Steden dede, die dan te overleggen hadden, hoe dese veranderinge by de Ridderschap genomen soude

worden, sonder wiens consent, wille ende weten geschiet waer, dewelcke oock de Steden wijten moghten so verre eenige spoliatie der kercken ofte cloosters ofte andere huijsen ten platten lande gebeurde. Daerop weder geseyt is, dat men binnen Winsem deser saken halven met de Drostten in de landen gesproken hadde in 't bywesen des Drostten tot Coeverden, die sulx onnodigh achtete, als het de Steden meest betrefde, ende oock anders by de Hertoginne genomen moghte worden, als of de Steden de Ridderschap daer toe mede verweckt hadden.

Hierna heeft syn genade de gesanten vermaent met vlyt te overleggen, met wat middel men de spoliatie der cloosters in de Landen soude mogen verhinderen, ende of men deselve oock wilde straffen. Ende tot dien eynde heeft syn Genade de gesanten gedaen te visiteren twee placcaten 't eene gemaect op de gene de kercken ofte cloosters spoliëren, ende 't ander verbiedende by pene van de galge, dat niemant sich in eenige heeren besoldinge sal laten inschryven ofte dienen, dan alleen de gene die by opene brieven van Con. Maj. ende Hertoginne van Parma daer toe verordineert syn, het welcke de Gesanten aen haere mede raetsvrienden soudent rapporteren. 63

Syn genade begeerde copie der publicatie, by die van Deventer geschiet, ende des schriftelycken bevels der gesanten van Campen: Ende dat oock die van Deventer ende Swolle haer aengeven by geschrift vervatten ende syn Genade overgeven soude, om de saecke dies te voegelycker aen de hertoginne over te schryven: die van Deventer ende Swolle seyden, dat sy geen bevel en hadden, haer mondellyck aengeven in schrift te stellen. Doch die van Deventer hebben syn genade copie gegeven van haere publicatie, ende die van Campen van haer bevel, in t Resolutie boeck beginnende 1564 21 Jan. fol. 188.

In dit selve jaer 1566 den 19 September syn binnen Winsem de Drostten ende de Gedeputeerden der drie Steden

64 verschenen, besluitende dat den Drost de gemeijne Ridder-
schap verschrijven soude, om op naestcomenden Donderdagh
den 26 Sept. des morgens ten 10 uuren te Nijerbrugge
te verschijnen, daer de Gedeputeerden der drie Steden als-
dan met volle bescheijt mede comen soude; ende op
maendagh daer te vooren sullen de gesanten der drie Steden
eerst binnen Winsem by een comen, om elckanderen haer
beraect aldaer voor eerst te communiceren.

Hierna hebben die van Swolle voorgegeven, dat haer
borgeren, so de Augsburgse Confessie toegedaen syn, sigh
niet en willen laten geseggen met onse Lieven Vrouwen
kercke, maer begeerden S. Michiels kercke ende daertoe
een predicant van Lubeck verschreven te worden, daer in
sigh de E. Raedt beswaert vont, niet alleen bedughtende
dat sy een oproerigh predicant krijgen moghten, maer oock
dat sy sulx niet en behooren te doen sonder voorweten
ende consent des Capittels van Deventer, die gewoonlyck
syn hen aldaer een pastoor te stellen, begerende hierop een
goeden raet der voors. gesanten der drie Steden; daerop
geseyt is, dat die van t Capittel daertoe niet en souden
willen verstaen, ende oock en doghte hen niet geraeden
eenen onbekenden predicant also te verschrijven ende aen
te slaen, maer moghten sigh met eenen ofte met andere
vooreerst besoecken.

65 Op den 23 Sept. syn de voors. gesanten der drie Steden
binnen Winsem vergadert na den laetsten afscheijt genomen.
En hebben die van Deventer ten besten geaght, dat men
op naest comenden Donderdagh met de Ridderschap ter
Nijerbrugge verspreken ende de sake daer heen brengen
soude, dat de Drost en een yder in syn quartier uijt elke
carspel 10 a 12 mannen na gelegentheyten souden laten
deputeren, die met clockenslag by eene comen, ende de
invasie der cloosteren ende spoliatie der kercken ten
platten Lande soude mogen beletten. Ende was oock de
stadt van Deventer wel geneyght in tyt van noot 5 a 6 der

stadt stalpeerden den Drost van Sallandt tot syn ff. L. begeren te hulpe op de naeste cloosteren als Diepenveen uijt toe schicken; die van Campen ende Swolle waren van gelycke meyninge, edogh op de naeste cloosteren, te weten die van Campen op den Sonnenbergh, die van Swolle op Winsem ende Bergh Clooster.

Item voor 't beste wierde aengesien, dat een placcaet, twelck onse genad. Heer Stadtholder ten laetsten binnen Swolle van de drie Steden om te visiteren gedaen hadde, belangende dat inschrijven van de kneughten te verholden, ende dat effect des anderen placcaets opde plonderinge der kercken te publiceren.

Nogh hebben die van Swolle voorgegeven dat haer Borigers overmaels aen den Raedt ende gesworen gemeijnte by supplicatie hadden doen versoecken, dat dewijle haer toegeseght was, dat haer vergunt soude worden, t geene die van Deventer verworven hadde, dat dan haer oock een ofte meer predicanten bestelt ende bequame plaetsen verordineert moghte worden, daer in Godts woort puer ende reyn na de leeringe Christi ende der Apostelen samt de veer oude Concilien geleert ende de Sacramenten uyt gedeylt mogen worden. Den E. Raedt van Swolle heeft opruckinge gecregen tot naescomende vrydagh toe. Ende volgens tot Lubeck om een predicant geschreven, ende onse genad. Heer Stadtholder van de opruckinge ende haer gestalte ten besten geadmiteert, in 't selve Resol. Boeck fol. 202 tot 205. 66

Den 26 Sept. syn Ridderschap ende Steden ter Nyerbrugge vergadert ende daer is verhaelt het voorgeven des Stadtholders op den 13 deses binnen Swolle om goede middelen te bedencken, waarmede de spoliatie der cloosteren ten platten Lande verhindert moge worden, ende dewijle dan sulx sonder toedoen der Ridderschap niet uijtgevoert en conde worden, hadt men voor goet aengesien met haer ff. L. al te samen te communiceren. Daerop de Ridder-

67 schap sich apert besproken ende na gehalten communicatie den Gesanten van de Steden vooreerst doen voorhouden, dat haer Vorst. L. verstaen hadde, dat de Steden om de Augsburgsche Confessie toe hove geschreven hadden, versoekende dat de Gesanten haer Vorst. L. ondecken wolde, wat daerop in antwoord geschreven waer. Demna heeft die Licentiaet Winsem der gantse sake gelegentheyt ende wat sich een ijder Stadt van de gemeyne borgeren toegedragen, verhalt, met oock wat men der saken halven aen onsen Gen. Heer Stadtholder versocht hadde soo binnen Deventer als binnen Swolle na uytwijsinghe der voriger memorien, des die van Swolle oock hebben doen lesen tgeene syn Genade insgelyckes de hertoginne van Parma selliges daer op in antwoord hadde geschreven: na lange communicatie is bij der Ridderschap gesecht, dat het wel noodich ende goet waer, dat de Augsburgsche Confessie toegelaten worde ende soo veer sulx niet en geschiede, en wist men niet, hoe de sake anders gehalten conde worden; daer na voor best aengesien in name van Ridderschap ende Steden daerom aen de Hertoginne te schrijven. Ende is volgens de Secretarien bevolen, daer van een Concept aldaer te maecken, etc.

68 Item is beloovet, dat de drosten een yder in syn bevolen ampt, dat sy de veerde man bestellen sullen, die tot ijder tydt, wanneer eenige cloosteren ende kercken in den Lande oft oock huijslyden geplundert ofte overvallen worden, op den clockenslach veerdich sullen syn, deselve kerckenplonders ende geweldenaers te vervolgen ende in hachte te trecken. Ende sullen oock den drosten aen de naeste Stadt, daer sulx geweld ende moetwille gebeurde, mogen schrijven, die als dan tot assistentie des drosten ettelycke peerden uijtschicken worden; daer beneffens willen die van de Ridderschap een yder na syn gelegentheyt haer hulpe daer toe doen.

Dit na beschreven is de copie, die Ridderschap ende

Steden aen de hertoginne van Parma schrijven. De Door- REVIUS
 luchtige ende Hoochgeboorne Vorstinne ende Vrouwe Mar- p. 358.
 garita toe Parma ende Plasantie etc. A° 1566 den 26 Sept.
 Ter Nyerbrugge.”

Aen den Welgeboornen Grave van Aremberch, Stadhol- p. 359.
 der etc. Edele ende Welgeboorne G. Heere, etc. 26 Sept.
 1566 Nyerbrugge.

Als myn heer Stadtholder binnen Hasselt A° 1566 den
 8 Oct. Ridderschap ende Steden om te helpen claren het
 proces tusschen den erfgenamen des carspels van Swolle ter 69
 eenre ende de erfgenamen ende ingesetenen des carspels
 van Sallick ter ander syde aengaende de opmakinge der
 hoofden. etc. Waer eerst den Stadtholder de Gesanten der
 drie Steden voorgehouden dat effect der missiven soo Ridder-
 schap ende Steden aen syn Gen. onlanghs vander Nijerbrugge
 gesouden hadden, ende voorwende syn Gen. eerstelyck aen
 die, dat sy dat placcaet van Con. Maj. op de spolieerders
 der kercken gemaectet, verby gegaen waren ende hadden by
 sich selfs een ander ordinantie opgerecht ende syn Gen. toe-
 gestelt. Ten anderen dat in deselve missive aengetogen dat
 men de Confessie van Augsburgh soo wel in de cleijne
 Steden ende platte Landen als in de groote Steden be-
 geerde. Nu hadde syn Gen. den drost van Coverden
 daerna gevraecht, die in antwoord gegeven, dat sy van
 haer gemeijnte noch schriftelyck noch mondelyck daeromme
 niet aengesocht waren, derhalven dan syn Gen. de voor-
 schriften aen de hertoginne niet met allen conde ter hulpe
 wesen. Seggende daer beneffens, dat syn Gen. wel speuren
 conde, wie sulx te wege gebracht ende den brief gedichteert
 hadde, den syn Gen. wel oock by name solde weten te
 noemen, ja oock met eenen natten vinger begaen, so hem 70
 kennelyck was tgeene in de Steden niet alleen in haren
 raet, ja oock in haer huijsen gebeurde. Ende solden die
 van Deventer wel overleggen, wat sy hadden aengevangen
 ende daer toe sien, dat sy niet alleen sich selven maar oock

de andere Steden ende de gantsche Landschap in geen last en brochten. Verhalende mede tot twee ofte drie malen toe: Ick segge u ende ick wilt u seggen, al sout ghij my steenigen als S. Steven, u verderffnisse is u nader dan ghy meynt. Oock was syn Gen. berichtet, dat ettelycke Borgeren van Deventer sich beroemt hadden den predicant met drie hondert schutten toe Zutphen te willen invoeren, den Syn Gen. oock wel solde connen ende willen naemachtich maecken, soo verre die men straffen wolde; dan die van Deventer solden sich wel voorsien, dat sy van haer eygene luijden, die sy ongestraft lieten, niet gestraft worden. Vermanende mede, dat dit selve noch van huijden noch van gisteren niet en was, dan dat sulx oock by des pastoors Haens tyden voorhanden geweest, als sy den goeden olden man Oldeneel uyt haeren Raedt hadden vergeten,

71 vermidts hij haer Religie niet en wilde aenhangen, seggende syn Gen.: Ick sal eens binnen Deventer comen ende met den gemeynen Borgeren gemeyn holden, ende als dan den geenen naemachtich maecken, die dit aengericht hebben.

Op alle 't welcke die Gesanten van Deventer geantwoort, dat den brief met gemeyne stemme van Ridderschap ende Steden aldaer te Nyerbrugge geberaemt was sonder dat sy de Ridderschap daerom hadden aengesocht. Wat avers in haer Stadt geschiet, 't selve hadden die van Deventer by provisie, om meer inconvenientien toe vermyden, moeten laten geschieden. Edoch en hadden geen wetentheynt dat sich yemants van den haeren beroemt solden hebben den predicant toe Zutphen te willen invoeren. Aengaende Oldeneel daer van stont de keur by de Meente ende niet by de Raet. In 't voors. Res. Boeck f. 215.

Den 14 Oct. des morgens heeft myn Heer Stadtholder binnen Hasselt Ridderschap ende Steden voorgehouden het inholt der missiven soo sy aen syn Gen. van der Nyerbruggen geschreven, tot den ende dat syn Gen. henluyden

72 aan Voorst. Gen. van Parma wolden verbidden, dat de

Augsburchse Confessie toegelaten mochte worden. Nu hadde syn Gen. 't woort daerop tot noch toe verhouden ende conde tot de voorschriften niet verstaen, wel wetende dat haer Vorst. Gen. het selve sonder consent van Con. Maj. (die daer oock een mishagen in hebbende worde) niet gestaden solde, begeerende syn Genade, dat Ridderschap ende Steden sich voort aen dragen wolde als sy tot noch toe gedaen hebben, sonder eenige vernieuwinge in der Religion toe gehengen. Want syn Gen. niet vermercken conde dat de gemeijne man de Augsburchsche Confessie begeerde, ende dat sy sich noch een corte tydt niet van ettelycke jaren af tot een Concilium, maer alleen een mant ofte twee lyden wolden, want men niet alleen syn Maj. aencomste maer oock een goede ordinantie inder Religion in cort verwachtende waer, ende wat dan syne Maj. Landen gegunt worde, 't selve solde dese Landtschap van Overijssel oock gebeuren.

Ridderschap ende Steden hebben door den drost van Diepenem Hermen van Westerholt in antwoord doen geven, dat de Landtschap van Overijssel syn Gen. die genedige erbiedinge bedanckten; dan wat aen Vorst. G. ende aen syn Gen. om de Augsburchsche Confessie geschreven ende gebeden, wáer der meyninge geschiet, soo veel sulx tot vermijdinge anders quades met genaden te erholden waer geweest, dan sus anders waer Ridderschap ende Steden geneycht sich toe holden ende toe dragen als goetwillige ondersaten, hoe sy tot noch toe gedaen hadden.

Dit antwoord heeft syn Genade wel gevallen, willen selvige aen de hertoginne overschrijven, niet twijfelende dat Con. Maj. ende haer Vorst. G. daer aen een goet behagen hebben sullen.

A°. 1566 den 28 Dec. syn Ridderschap ende Steden van Overijssel op dat aenschrijven onses Gen. Heers Stadtholders erschenen binnen Swolle ten huijse des drosten van Coeverden ende heeft haer voorgehouden ende doen voorlesen 't afscheyt aen lesten op den 14 Oct. binnen Hasselt geno-

73

REVIVUS
f. 364.

men, inhoudende, dat Ridderschap ende Steden niet van meyninge waren eenige veranderinge in de Religie te maecten, dan by de oude Religie sich toe holden, tot dat anders daer in solde wesen versien. Ende heeft Syn Gen. gevraecht (hetwelck syn Gen. voor vast hielt) te achtervolgen ofte niet, met een verhalende van de commotie onlanghs

74 binnen Swolle met geweld t' openen van onse Lieve Vrouwen Kercke geschiet, ende van haeren predicant, die een dief ende een dootslager was; ende in geval de afscheyt niet nagecomen ende de rebelle niet gestraft en worde (daer toe syn Gen. ruijteren ende knechten tot straffe om haer rebellie ende niet om de Religie geerne verschaffen wolde) was syn Gen. bedacht van daer te scheyden etc.

De geswooren gemeente der Stadt Swolle hebben acht personen uijt haeren getalle tot deser saken voor heen gecommiteert, syn deselve mede ingeeijcht, die men oock volgens van dese propositie verstandiget heeft metten ver-
hale, was swaricheyt datter voorhanden was, soo veer de nieuwichheit in der Religie niet afgedaen en worde, aengesien den drost van Vollenho ende van Genemuden ende den Scholtes van Hasselt door syn Gen. alrede bevolen was het Swarte Water te sluijten; daer na voor goet aengesien seven ofte acht van de principaelste Borgers deser Religion toe te schicken om hen luijden tot astant haers voornemens te bewegen, oft immers det sy sich der kercken ende predicatien onthouden solden tot Meij. Doch de Borgeren

75 hebben dat mael by Ridderschap ende Steden niet willen erschijnen, uytgesondert David Coecken, die men nochtans daer toe niet heeft connen induceren. Oock hebben Ridderschap ende Steden met den drost van Coeverden ende den Rentmeester van Sallandt hier op rades begeert toe plegen, dewelcke gesecht, dat sy wel sekerlyck wisten dat onse Gen. H. Stadtholder noch de Hertoginne van Parma geen macht en hadden om in soodanige uijtstellinge toe bewillingen, ende soo de communicatie tot aen den avent

geprotraheert ende al noch niet entelijck in die sake voor dat mael gedaen conde worden. Is voor geraetsaem aengesien dat de E. Raet ende gesworen Gemeente des volgenden dachs tot acht uren versamelen ende ettelycke van dese Borgeren (in soo cleynen ofte grooten getal als hen goet duncken sal onbewaert te comen ende te gaen) tegen morgen ten negen uren bot schicken solde, soe gesacht. Ende hebben Ridderschap ende Steden als doen gecommitteert de drossen van Vollenho ende van Diepenhem, insgelijck Henderick Mulert, Derck van Voorst, ende de Gesanten van Deventer ende Campen om met de Borgeren (ten huijse ter Secretarien toe Swolle vergadert wesende) toe spreken, de 76
welcke na lango onderredinge overgegeven hebben: als dat sy sich der predicatien in der voors. kercke ende alle vernieuwinge onthouden wolden tot Meije naestcomende, by alsoo dat middeler tydt de kercke gesloten ende gants geen ceremonien daer in gehalten solde worden; ende alsdan op Meije solde henluyden toegelaten worden 't geene aen de Con. Maj. Landen ofte Steden alsdan vergunt ende toegelaten waer, daer toe sy oock een ofte twee predican- ten (die in andere steden openbaerlyck gepredict hadden) solden mogen aennemen, des solde vergeven ende vergeten wesen 't geene daer in sy contrarie de voors. afscheyt sich vergrepen mochten hebben. Hiervan is een concept gemaect by maniere acte; edoch de borgeren protesteren, dat soo veer daer na ingetogen worde, wolden sy de sake Godt ende de tijdt bevelen. Volgens syn de voors. Gecommitteerden van Ridderschap ende Steden, uytgesondert Bocop (soo nu sake was geworden) gegaen om te vernemen of syn Gen. in soodanige puncten oock wel solde willen believeen, maer als Syn Gen. het concept daervan aengehoort hadde, vroegde syn Gen. of sy Con. Maj. een tydt setten 77
wolde ende of die van Swolle sich van clercken ende eenige moetwillige laten regeeren, die hier voortyds niet bevreest en waren, sich tegen den hertoch van Gelre te stellen.

Maer begeert de Stadt van Swolle met hulpe syner Gen. ruyteren ende knechten, wist hierin wel te connen krijgen. Seggende voorts mede syn Gen., conde in die puncten niet bewilligen, hadde oock des geen macht; ende soo veer de Landschap in scaden gevordert worde, daer van waren die Stadt van Deventer een oorsaeck. Daermede is syn Gen. afgetreden begeerende een cort antwoord, of men dat voors. Recept, binnen Hasselt gemaect, wilde nacomen ofte niet.

78 De Gecommitteerden hebben daer na met den Canceler gesproocken, deselve syn Gen. nochmaels ten besten heeft aengedragen ende met de andere raden weder inne gecomen synde, gesecht, dat syn Weerden met onsen Gen. Heer Stadtholder soo ver gesproken hadde, dat syn Gen. de onstuer binnen Swolle aengerichtet voor dit mael wel solde willen oversien, by alsoo dat de kercke na olde gewoonten weder geopent ende alle nijcheyt afgestelt worden, met toesage dat wat eenige Stadt of Steden, als Deventer, Amsterdam, Utrecht, etc. in 't gemeen oft in 't particulier in saken van Religie bij Con. Maj. toegelaten worde, 't selve solde de Landschap van Overysseel oock genieten ende toegelaten worden. Dit alles hebben de Gecommitteerden voorts aen Ridderschap ende Steden gereporteert ende is t selve oock gevolcht.

Den gemeynen Raet ende gesworen Gemeente der Stadt Swolle, die sich voor op ten raethuijse verhielden, voorgehouden ende daerop voor best aengesien, dat die Gecommitteerden neffens den Raet ende Gemeente de voors. voornaemste Borgeren voor sich soudent laten comen ende al noch met goedicheyt, noodich wel scherpelyck van de sake onderrichten, soo volgens geschiet.

Ende syn de Borgeren al even hert by haer voornemen gebleven, edoch lestelyck overgegeven dat sy willich waren toe achtervolgen hetgeene by Scepen ende Raet met haer gesworen Gemeente verordineert worde ende soo veer ijemant daer boven dede, die mochte syn straffe verwachten:

edoch begeerden, dat sy van den anderen Borgeren ongemolesteert mochten blijven. De gemeijne Ridderschap, dit aengehoort, hebben gesecht dat sy de hant daer oock mede aen holden wolde, dat van nu voortaan de Rebellen gestuijt mochten worden, daer op die van Swolle haer publicatie oock mochten verordineren, des oock Scepen ende Raet met haer gesworen Gemeente samptelyck beloofd hebben bij de Ridderschap te willen blijven ende hetselve alsoo te achtervolgen. 79

Daer na is David Coecken de sleutel van onse Lieven Vrouwen Kercke afgeeijscht, die hy oock voors. gehaelt heeft ende overgelevert. Ende syn de Gecommitteerden voors. aen syn Gen. wederom gegaen ende hebben haer antwoord ingebracht, gelyck daer van gemaect is als volgt: welke antwoord syn Gen. seer wel gevallen heeft na inholt des selvigen actes, seggende daer bij, dat Con. Maj. die sich in Februario op de reyse herwaerts geven wilde, gewisselyck een goede ordinantie in der Religion maecken ende daerin Keijs. Maj. ende andere heeren goeden raet gebruijcken worde, verhopende dat syn Gen. dat Godt Almachtich syn Maj. daertoe wijsheyt verleenē solde.

Ende aengaende de toesluijtinge des Swarten Waters wolde syn Gen. bestellen van stonden aen doen afschrijven. Seggende voorts mede, dat syn Gen. bestellinge van ruijteren ende knechten ende geldes genoeg hadde; dan hadde de Landschap van Overijssel (die syn Gen. soo lief hadde als ware syn Gen. een geboren landsate) tot noch toe niet willen belasten oft in schade laten voeren, sonder begeerde deselve voortaan in haere privilegien steeds voor te staen. Ende opdat dese Landschap ten besten oock verschoont mochte blyven, hadde syn Gen. gebooren Landtsaten, die se scherpelyck solde straffen, soo veer sy eenige moettwille op den huijsman aenrichten. Hierna volght dat afgescheyt, lujdende aldus. 80

» Alsoo onsen Gen. Heer Stadtholder die welgeboorne Grave van Aremberch etc. den gemeynen Ridderschap ende

81 Steden van Overijssel binnen der Stadt Swolle van syn Gen. verschreven synde, voorgehouden heeft den afgescheyt op den 13 lestleden toe Hasselt genomen, als dat sy niet van meyninge waren eenige veranderinge in der alder Religie toe maecken dan daer by te blijven tot dat by Con. Maj. onses aldergenadichste heere daer inne versien solde worden etc. ende daer beneffens syn Gen. gemelte Ridderschap ende Steden voorgedragen, of sy oock gemeynt waren den voor aengetogenen afgescheyt te achtervolgen, ende soo veer niet, soo waer syn Gen. bedacht in den Lande niet langer justitie te administreren noch yemant op syn versoeck te verhooren, met voorholdinge van commotie, soo sich onlanghs binnen Swolle na den voorschreven afgescheyt met het gewelte openen van onse Lieve Vrouwen kercke ende predicanten daer op gevolcht, buijten autoriteyt Borgemeesteren, Scepenen ende Raet aldaer begaen hadden. Hebben opgemelten Ridderschap ende Steden na geholdene berade daer op, door haeren verordenten, den wel gebooren onsen Gen. H. Stadtholder doen antwoorden, dat sy als noch willich ende gemeent waren den voors. afgescheyt toe Hasselt haer nijterste vermogens te volgen ende daer by te blijven, bedanckende syn Gen. toe deser Landtschap te gedragen ende noch biddende ende begerende oock dienstelyck ende aendachtelijck ende onderdanelyck, dat syn Gen. de Borgeren van de Stadt Swolle de voors. aengerichtede commotie met Gen. oversien, verlaten ende vergeven wolde, dat om syn Gen. by Hoochs. Con. Maj. bearbeijden ende verwerven wolde, dat wat syn Con. Maj. eeniger syner Maj. Landen ofte Steden int gemeyn ofte particulier in den Religioenssaken vergonstigen ende toelaten wordet, dat selvige deser Landtschap ende Steden van Overijssel oock gegunt ende toegelaten worde mogen; daer by versoeckende, dat nadem de Erb. Raet der Stadt Deventer uijt hoogen aendringenden noot ende tot verminderinge meerder indignatie van Con. Maj. haeren Borgeren een nije Reformatie der

82

Religion by provisie toegestaen hebben, dat syn Gen. der Stadt ende Borgeren van Deventer der wegen ter besten aen de hertoginne van Parma onser Gen. Vrouwe gedencken ende verbidden wolde etc.”

Waer op wel gedachten onsen Gen. Heer Stadtholder den Gedeputeerden voors. in de name der alinge Landtschap wederomme ter antwoordt gegeven, dat syn Gen. sodane aengebrochten bericht in danck aenname ende dat selve niet alleen gerekent worde tot grooten rust ende vrede deser Landtschap dan oock der Con. Maj. ende de hertoginne van Parma etc. behagelyck ende welvallich werde syn; ende dat syn Gen. den Borgeren van Swolle de aengehevene commotie voor dese reijse vergave, daer by belovende, dat wat Con. Maj. eeniger syne Maj. Landen ofte Steden in 't generael ofte particulier in saken der Religie toelaten wort, die Landtschap van Overijssel oock vergonstiget, toegelaten solde worden. Dat oock syn Gen. Landtschap ende Steden ten besten voorstaen ende voor allen overval verschoonen wil, soo dan syn Gen. tot noch toe gerne gedaen, des de Gedeputeerden van Ridderschap ende Steden syn Gen. onderdenich ende dienstelyck van wegen der alinge Landtschap bedancket hebben, begeerende dat hier van by den Griffier een Acte gemaectet ende in't judiciael geregistreert moge worden. Actum binnen Swolle op den 29 Dec. A° 1566. 83

Op ten 6 Febr. 1567 syn de Gesanten van den Steden versamelt geweest toe Swolle op de Raetkamer ende hebben de breven van de hertoginne van Parma, betreffende de cassatie der acten van prekinge ende nieuwe secten, soo in de Steden gedaen mochten wesen, geconfereert ende accorderen bevonden. 84

Die van Campen en hebben geen vernieuwinge der Religie in haer Stadt tot noch toe niet toegelaten. Hebben de voorgenoemde Gesanten sich met den anderen versproken, dat het niet ondienstelyck solde syn, dat men vreemden

incomelingen, die om secten ofte kerckstorminge gewecken ende in dese steden aengecomen, voort aenwijsen solde; daerop die van Deventer gesecht, dat sy huyssoeckeninge gedaen hadden ende den vreemden incomelingen een eedt afgenomen, de Stadt trouw ende holt te wesen. Hadden oock doen publiceren, dat niemant eenich huijs, kelder ofte camer den vreemden incomelingen verhueren solde sonder weten ende consent der Borgemeesters, ende dat die van Deventer twee herdopers hadden verbant.

85 Op den 26 Aprilis A° 1567 is een manstaet binnen Winsem gehouden, omme aldaer van eenige middelen toe communiceren, daer met de sake der veranderinge in de Religie binnen Deventer ondervangen mochte worden. Ende is daer op de propositie by die van Campen gedaen, met goeder ermaninge, dat die van Deventer de sake ten besten ende also wilden insien, dat de selvige by goede middelen weder gerichtet, ende de Stadt van Deventer ende de alinge Landschap van Overijssel in geen verderf en quamen. Daerop die van Deventer gesecht, dat haer mederaetsvrienden eenparelyck met haer gesworen Gemeente gesloten waer, de predicanten te verloven, dan als de selvige aengesecht was sich de predicatien te sullen onthouden, ende de borgeren ter gewoonlycker uren van den sermonen sich in der kercken in grooten aental versamelt hadden ende begeerden seer ijverich de predicanten te holden, bevruchten sich de E. Raet dat sich eenich ongemack in haer Stadt erheven solde hebben, indien doch de borgeren de predicatie geweygert ware geweest. Wisten derhalven geen middel, waermede de sake verhulpen solde worden; dan hadde een missive aen onsen Gen. H. Stadtholder beracmt ten ende dat haer vergost mochte worden de predicanten
86 noch een tijdt lanck te holden; dan soo men niet en wist, waer syn Genade toe becomen was, ware de missive tot noch toe verholden; dieshalven hebben sy het concept den van Campen ende Swolle gecommuniceert, met oock gedaen

lesen den breek, die Ridderschap van Twente aen Deventer, daerin haer Vorst. L. den van Deventer in bedencken geven, aen wen men hier namaels de schade, door dese veranderinge geschien, solde mogen versoecken; ende alsoo ter selviger tijdt de Rentmeester van Sallandt onboot, dat onsen Gen. Heer Stadtholder aengecomen was ende na Leeuwarden wilde gaen, is overlecht, of het niet een wech waer, dat die van Deventer syn Gen. onder oogen getogen hadden; daer op die van Deventer gesecht, dat sy dit alles reporteren wolden, begeerden, soo veer den E. Raet van Deventer des berades worden om aen syn Gen. toe schicken, dat die Gesanten van Campen ende Swolle daer inne sich oock wolden laten gebruijcken. In 't voorbenoemde Res. Boeck f. 304.

Op den 28 Aprilis in 't jaer 1567 syn op dat huys toe Vollenbo by onsen Gen. H. Stadtholder in 't bywesen Con. Maj. Raden erschienen de Gedeputeerden der drie Steden, alwaer de Licentiaet Winsem syn Gen. op 't lange voorgepragen heeft, welcker gestalte de Stadt van Deventer ontsloten ware geweest, de nije predicanten in onser Liever Vrouwen kercke toe verloven, nacomende dat bevel van Vorst. Gen. van Parma ende syn Gen., dan hadden 't selvige niet connen effectueren, vermits de borgeren in de kercke wesende met yverich biddent versochten den selven te mogen holden; ende welck sulx niet gestadicht ware geweest, hadde mer ongevals ghadt toe bevruchten, vindende derhalven dat syn Gen. het selve met genade afnemen wolde, etc.

Daer op syn Gen. gesecht, dat die van Deventer uyt de schriften van syn Maj. der hertoginne van Parma ende syn Gen. wel vernomen hadden, dat dese veranderinge in de Religie ware tegens de wille ende meyninge van syn Maj. ende soo sy alleen voordragen, wat binnen Deventer geschiet waer, sonder eenige andere conclusie toe nemen, en conde syn Gen. haer in de sake niet helpen, dan mochten sien,

hoe sy 't voortaan maecken, sy worden binnen acht dagen wel wat anders vernemen. Onder anderen als syn Gen. 88 soo heftich met de Gesanten van Deventer sprack ende by naest toe kennen gaf (betwelck in de memorie niet verhaelt is) dat de Gesanten daer groote schult mede aen hebben solde, seijde Jan van Dotecum: Gen. Heer, ick hebbes niet gedaen noch toe geraden, soo ick my wel behelpen conde sonder kercke, dan sta wel toe, dat ik de Religie toe gedaen ben; daer syn Gen. op antwoorde: soo wolde ick dat ghy met u goet sadt buijten Con. Maj. Landen, soo syn Maj. die hier in syn Maj. Landen niet lyden wil, etc. Daer op de Gesanten van Campen ende Swolle tusschen gesproken ende gebeden, dat syn Gen. dese Landtschap niet wolde laten overvallen, sy wolden allen mogelycken vlyt voorwenden dat sulx mocht afgestelt worden, en syn soo met den anderen een weijnich van syn Gen. afgetreden om een raet toe scheppen, ende na gemeenen beraet hebben die van Deventer syn Gen. weder voorgedragen, dat sy alle mogelycke vlijt wilden aenkeren, in gantser hopeninge ende toeversicht, dat de dingen weder gericht solden worden, daer toe sy oock (indien noodich) 89 den anderen twee Steden ende de Ridderschap by de hant wolden nemen, biddende, dat syn Gen. gelieven wolde, dit selve aen Vorst. G. van Parma in den besten over te schryven ende wat geschiet vergeten mochte wesen, daer op syn Gen. geantwoort, dat syn Gen. de hertoginne niet schrijven en wolde voor ende aleer syn Gen. gesien solde hebben, wat sy inder saken gedaen hadden, ende dat haer Vorst. Doorl. geen macht hadde ijctwes toe vergeven, dan worde sellive allens aen Con. Maj. gestalt.

Op den 17 Majij A° 1567 syn de Gesanten van de drie Steden binnen Winsem vergadert, alwaer die van Deventer hebben voorgegeven, welke gestalte de F. Raet vlochmaerswijse verstaen hadden, dat de knechten van de hertoginne van Parma, soo sich in de schepen voor Amsterdam

onthielden, veelicht in Deventer gelecht solden mogen worden. Hadden afgeveerdicht Jan van Dotecom ende Lubbert van Winsem aen onsen Gen. Heer Stadtholder doenmaels binnen Amsterdam wesende, om 't selvige af te bidden, ende comende by syn Gen. heeft syn Gen. tegens de Gesanten gesecht, het waer goet dat sy by syn Gen. gecomen waren, wolde sus onthoden ofte geschreven hebben. Ende na de Gesanten haer dienstelycke eerbiedinge ende gebeden hadden, dat syn Gen. (die altydt haeren Gen. Heer Stadtholder geweest waer) sodane beswaringe van knechten niet gehengen dan den van Deventer daer van verschoonen wolde, hadde syn Genade gesecht: Con. Maj. wolde syn Landen ende Steden selver sien, also dat henvoorder geen oproer ende veranderinge geschieden solde, tot welcken eijnde dan oock in de steden (daer geen veranderinge geschiet) eenige knechten gelecht waren. Ende die van Deventer moesten wat bidden: syn Maj. begeerde een opene Stadt van Deventer, soo doch syn Maj. syner Landen ende Steden een heer ende meester waer; dan men solde haer boven den tractaet niet doen. Ende opdat de Stadt van Deventer van 't innemen der knechten gevreest mochte wesen, dachte syn Gen. voor een goet middel, dat twalef personen binnen Deventer (die syn Gen. noemen worde) solden borge worden, dat geen oproeringe ende veranderinge in de olde Religie hen voorder geschieden solde; op welcken middel sy sich metten haeren bespreken ende syn Gen. ijrende antwoordt geven solden, want perijckelen in mora waren. Ende syn Gen. wel wist, dat sy sonder roegespraecke hier op niet doen couden, etc. Ende na dien den Eersamen Raet van Deventer dit selve report hadden aengehoort hadden haer Eerb. aen syn Gen. doen schrijven ende voor de goede toegenedichsten (die syn Gen. steeds tot de Stadt Deventer gedragen) bedancket, ende wolden metten alder-eersten sich met haer gesworen Meente ende met de beyde steden Campen ende Swolle bespreken ende alsdan haer

90

91

Gesanten wederomme aen syn Gen., hopende alsulck antwoord te doen brengen, dat syn Gen. des een genedich gevallen hebben worden. Nu begeerde de Gesanten van Deventer hier op goedes, daer op veele swaricheyt beweechet ende sonderlinge in den woorden van een opene stadt, ende dat derhalven in deser saken niet te doen en stonde sonder voorweten der Ridderschap; dem na besloten de gemeyne Ridderschap op den 21 Majj binnen Swolle te verschrijven ende des daechs te vooren eenige vrienden van de Ridderschap op de naeste geseten binnen Winsem te verschrijven. In 't Res. Boeck f. 509.

92 Gelyck geschiet is, daer de Gesanten van Deventer verhaelden de naest geseten van de Ridderschap ende Gedeputeerden van de Steden wat haer Gedeputeerde binnen Amsterdam ervaren was, versoeckende dat de vrienden van de Ridderschap in den saken ten besten wolden helpen raden, ende begeerden oock mede, dat eenige van de Ridderschap ende Steden gedeputeert mochten worden aen onsen Gen. Heer Stadtholder omme de beswarenisse van 't innemen der knechten ende anders af toe bidden.

Den 21 Meij syn Ridderschap ende Gedeputeerden der Steden binnen Swolle op de Raetkamer erschienen, ende na geholdene communicatie besloten hebben, de saken aen den Heer Stadtholder te besenden, ende dat mondelyck, ende soo syn Gen. het schriftelyck wilde hebben, souden dan de Gesanten haer instructien mogen overgeven. Ende worde gesecht, dat die van Deventer voor al haer pastoor verlaten ende de olde diensten weder restitueren moesten, want men anders by syn Gen. niet solde connen erholden; daer op die van Deventer gesecht, dat sy sich gantschelyck versagen, dat sulx wel geschieden solde eer men de reyse aenvange.

REVIUS 371. 93 De instructie, soo de Gesanten aen onsen Gen. Heer Stadtholder, synde te Harlingen, afgeveerdicht overgelevert hebben. Ende daer benefens syn Gen. vermelden, dat de gemeyne Ridderschap ende drie steden Deventer, Campen

ende Swolle, sich tegen hooch loffelycker gedachten Roomsche Keijs. Maj. haeren eersten gewesen erfheer alle wege goetwillichlyck gedragen ende bewesen ende oock tegen Con. Maj. haeren erfheer in aller onderdanicheyt met lijf, goet toe dragen ende te betoonen willich, als gehoorsame, onderdanige ende getrouwe ondersaten tegens haere Landtvorsten ende aengeboorne princen toe doen eiget ende toebehoort. Dat sy oock als die gehoorsame van anvanc des turbulenter ende oproeriger tyden bes heer met gantschen vlijt ende sorchvuldigheyt hebben helpen verhoeden, dat noch in den Lande noch in den Steden geene kercken, kloosteren ofte eenige geestelycke vergaderinge geplondert, bedorven ofte ten weynichsten beschadicht syn, soo op andere orden menighvuldelyck geschiet is, dan dat sy haer uijterste vermogens daer aangeweest, datter geen innovatie noch veranderinge der Religie gebeurt en is, ende dat sy alsodane nijcheyt, als binnen der Stadt Swolle by eenige privaten aengeheven, weder gantselijck afgedaen ende gebetert hebben, ende derhalven noch voorder trouwelyck in alder onderdanicheyt toe onderhouden bereytwillich. 94

Volgens den also Burgemeesteren, Schepen ende Raet der Stadt Deventer hier bevorens binnen de selve Stadt de exercitie der older Religie in eener kercken een tydt lanck geintermitteert ende na forme der Augsburchse Confessie eenige veranderinge, doch by provisie en tot weder ordiantie van Con. Maj. alder Gen. Heere toegelaten hebben, derwegen wel gemelte syne Gen. onderdenichst te verhooren, dat gedachte Burgemeesteren, Schepen ende Raet sodane veranderinge nootwendelyck na der tydts gelegentheyten hebben moeten geschieden laten om alsulcke middel de burgeren ende ingeseten der voors. Stadt in den turbulenten ende oproerigen tydt in goeden rusten, vreden ende eendrachticheyt, ende in de gehoorsaemheyt ende tot dienst, goede affectie ende getrouwicheyt van syn Maj. toe onderhouden, etc.

95 Ende dat Scepen ende Raet der Stadt Deventer daerna in Febr. Iestleden van de Doorluchtige Hoochgeboorne Vorstinne, de Hertoginne van Parma, onse Gen. Vrouwe ende oock van syn Gen. vermaent synde, dat sy alsulcke exercitie solden doen cesserem bij alle bequame middelen, die sy lieden daer toe solden connen aviseren, hebben ongespaers vlytes alle oportuniteyt gesocht om haere Vorst. Doorluchticheijt ende syner Gen. bevelschriften onderdanelyck nae te comen ende met goeden gemoede in vrede ende eendrachticheyt de selve exercitie af toe stellen ende hoe dan sy oock volgens de meer gedachte exercitie gantselijck afgestelt, de predicanten verlaten ende de olde diensten weder gerestitueert hebben.

96 Derowegen van syn Gen. gants onderdanelijcken ende dienstelyck in name ende van wegen der alinger Landschap van Overijssel te bidden, dat syn Gen. genadelycken gelieven willen, de voors. Stadt, borgeren ende ingesetenen van Deventer by Hoochs. Con. Maj. onse alder Gen. Heere ende Vorst. Doorl. in genaden te verbidden, dat henlieden het selvige, wat sy daer aen eeniger maten misdaen ende vergrepen mogen hebben, genadichst oversien ende vergeven moge worden. Ende dat sy van alle beswarenissen (soo by haer Vorstel. Doorl. hen, hetsy met inlegginge van ruyteren ofte knechten ofte anders, operlecht mochten worden) genadelyck verschoont ende gevrijet mogen blijven, etc.

De voors. Gedeputeerden van Ridderschap ende Steden syn op den 26 Meij erschienen by onsen Gen. Heer Stadt-holder den welgeboornen Grave van Aremberch op Con. Maj. huys toe Harlingen, nacomende den afgescheyt am lesten by Ridderschap ende Steden binnen der Stadt Swolle genomen.

Ende aenyanckelyck heeft den voorbenoemden Licentiaet Winsem, na dienstelijcke eerbiedinge van wegen der Stadt Deventer gedaen, in 't lange verhaelt 't gane syn Gen. den Gesanten van Deventer an lesten binnen Amsterdam voor-

gegeven hadde, betreffende de knechten, die Vorst. Doorl. van Parma tot versekeringe ende verhoedinge van voorder veranderinge gemeent syn solde in deselve stadt Deventer toe leggen. Ende volgens d' oorsaecke gededucceert, waer door de Eerbare Raet van Deventer tot vermydinge Con. Maj. meerdere indignatie de exercitie der Augsburchse Confessie in eener kercke by provisie ende ter tydt toe daer inne anders behoorlyck versien soude wesen, hadden toegelaten. Edoch vermerckende dat Con. Maj. ende Vorst. Doorl. van Parma 't selve niet aengenaem en waer, hadde alle oportuniteit gesocht om te voldoen. 97

Daer op heeft Syn Gen. geantwoort, dat hy aengehoort hadde hetgeene de Licentiaet Winsem van wegen de Stadt Deventer ende Henderick de Wolf in name der alinger Landschap van Overijssel voorgedragen ende versocht hadden, dan wiste niet by wat voegen ofte manier syn Gen. de stat Deventer by Con. Maj. ende Vorst. Doorl. van Parma verbidden solde, dewijle sy de dingen soo lange gehouden als sy costen, ende de lesten waren, die 't nu afstelden, ende dan noch evenwel haeren pastoor (die deser veranderinge een oorsaecke was) op deser ure in de stadt hebben. Ende dat men oock alle neersticheyt omme de dingen weder af te stellen niet aengewent hadde, waer te speuren aen dien, dat ettelycke van haer mede raetsverwanten in de predicatie mede geweest waren. Ende of nu wel schoon syn Gen. aen Vorst. Doorl. van Parma schreef, soo bevruchtet sich syn Gen. nochtans dat hy niet erholden solde connen, want syn Gen. aldereerst ander bevel hadde. Ende soo veel betreft dat middel dat syn Gen. de Gesanten van Deventer aen lesten binnen Amsterdam voorgeslagen hadde, van borge te stellen voor voorder veranderinge, 't selve hadde de Hertoginne haer Vorst. Doorl. afgeslagen. Ende als onder andere gevraecht wierde by wat maniere de inneminghe der knechten geschien solde, antwoordt syn Gen. men mochte sien wat te Antwerpen toegegaen waer; 98

REVIUS
373.
374.

daer op by den Gedeputeerden weder gesecht, dat immers die van Deventer sich soo seer niet vergeten hadden datter eenige kerckenplonderinge ofte eenige verbontenisse tegen Con. Maj. geschiet waer, ende stonde te bevruchten dat vermits het inleggen der knechten die van Deventer een woeste stadt krijgen solde uijt vreesse dat daer uijt die Inquisitionen ervolgen worde. Twelck syn Gen. beantwoorde: de Landtschap en conde niet seggen, dat sy yet ter werelt metter Inquisition beswaert waren, dan dese inlegginge van knechten geschiede tot de meijninge dat Con. Maj. syn Landen ende Steden ende insonderheyt de Fronteersteden (soo Deventer dan oock een Fronteerstadt is) seker syn wolde, dat hen voorder geene oproer ende veranderinge gebeuren solde, want men sich doch alle gereets weder laet vernemen, dat Condé de Stadt Valencijn in hadde, 99 ende dat toe Bremen een nije versamelinge waer, tot welcke versekeringe dan oock andere steden (daer gantsch geen veranderinge geschiet) de knechten hadden ingenomen. Op 't alle wellycke hebben sich de voorbenoemde Gedeputeerden apart besproken ende volgens wederom aen syn Gen. binnen getreden. Ende heeft alsdoen de voorben. Henderick de Wolf in name als boven ende in afwesen der Gesanten van Deventer nochmaels gebeden, dat syn Gen. de sake aen Vorst. Doorl. van Parma verbidden wolde, soo veer mogelyck, of in geval 't selvige niet toe erholden ware, dat dan syn Gen. die van Deventer op 't weynichste wilde beswaren laten, ende de platte Landen (soo veel mogelyck) doen verschonen.

Daer op heeft syn Gen. in antwoord gegeven, dat hy wilde als noch voorts ende van daer geerne op te schrijven, om te besien of men noch ijewes solde connen erholden, ende in geval niet, worde syn Gen. de sake linderen, soo veel als syn Gen. doentlyck syn solde; ende men solde daer geen ruyteren dan alleen knechten schicken, die haer wech nemen werden over de Veluwe ofte toe schepe, dewelcke

syn Gen. dan onder hoofluyden wilde quartieren die de E. Raet van Deventer als dan voort mochte verleggen, al-
 soo nochtans dat die eener niet meer beswaert worde dan den anderen. Edoch die van Groningen solden haer knechten vooreerst inhebben; ende ingeval binnen Deventer ruyteren gelecht solden worden, soo solde het syn Gen. bende wesen, des syn Gen. wel loven wolde dat sy niemant toe cort doen solden; oock solde dese inlegginge geschien op Con. Maj. costen, hopende syn Gen. dat 't selve der Stadt Deventer tot geen nadeel gerechten worde. Ende de Raet van Campen ende Swolle (die sich stedes wel gehalten hadden ende behoefden als dan haere ingeseten tot afstant haeres voorhebbens niet meer te bidden, soo binnen Swolle geschiet, dan mochten gebieden, wat sy hen voorder gedaen wolden hebben, etc.

Anno 1567 den 15 Julii heeft de Licentiaet Winsem verbaelt in 't clooster toe Winsem den Gecommitteerden van Campen ende Swolle, hoe de Eerb. Raet van Deventer op de schriften onses Gen. H. Stadtholder hadden haer Gesanten binnen Brussel afgeveerdicht, alwaer syn Gen. deselve voorghouden seker artijckelen, daer de Stadt Deventer in bewilligen solde, soo veer sy van de inneminghe der knechten verschoont wolden blyven, welke artijckelen syn als volgt:

Alsoo in den verleden jaer sekere nijicheyt van prediken ende veranderinge van de olde Christelycke ende Catholycke Religie binnen de Stat Deventer ingebracht ende aldaer een tydt lanck gehouden ende gecontinueert is geweest, tot afleggen van dewelcke ende oock tot versckerheyt van der selver stadt de Doorl. ende Hoochgeb. Voorstinne de Hertoginne van Parma, Regente deser Nederlanden, bevolen hadde een deel knechten tot besettinge in der selver stadt toe leggen laten, doch door ernstelijck versoeck ende bidden van die van den Raet aldaer haer Vorst. Doorl. bewillicht heeft 't selve toe rugge toe stellen: sullen die van der Stadt

100

REVIUS
376.

101

Deventer voors. gehouden syn van stonden aen ende sonder vertreck soodane nijicheyt ende veranderinge af te schaffen ende gantsch te niet doen, indien sulx noch niet geschiet en is. Ende alle saken belangende de voors. olde Christelycke ende Catholycke Religie in haeren eersten en vooringen stant toe rechten, deselve onverbrokelyck met de
 102 diensten ende ceremonien daer toe van als behoorende ende gewoonlyck te onderhouden ende observeren laten, sonder eenige nieuwe Religie noch exercitie van dien meer toe gestaden of aen te nemen; ende tot dier meyninge sullen sy hen versien van bequame, geschickte ende catholise pastoorren, priesteren, predicanten wesende van goet, oprecht ende onbespreecklyck leven ende conversatie. Voorts dat niemant binnen der voors. stadt, van wat qualiteit ofte conditie hy sy, sal mogen eenige conventiculen ofte heymelycke vergaderinge met preecken ofte andersints in 't openbaer holden ofte daertoe eenige hulpe oft bystant doen noch bewysen. Daer op van den Raet der selver Stadt goede ende scherpe opsicht dragen sullen, sonder van haerent wegen eenige dissimulatie, gunste oft uijtsel te gebruycken noch laten gebruycken, om de selve conventiculen ende personen des plichtich ende schuldich, toe beletten, verhinderen ende straffen, alle behoorlycke vlyt, arbeyt, devoir, sonder eenige conniventie ende dissimulatie tegen de overtreders van desen, wie dat hy ook sy, niemant uytgesondert, voorwenden ende
 103 toe wercke stellen, op de pene ende boete hier onder gespecificeert, soo veer die van den Rade hier inne versuy-mich waren.

Noch sullen die van der voors. stadt in de vernieuwinge van haeren Raet daertoe te kiezen ende te deputeeren de treffelycksten ende die van de olde Catholycke Religie syn, ende voorts goede ordeninge stellen, dat onder haer jurisdictie geen scholen ofte leeringe van eenige nieuwe Religien ofte secten gehouden en worden, sonder oock eenige Rectoren ofte Meesters der scholen aen te nemen, voor ende alear

sy by den pastoren ende ettelycke Gedeputeerden des Raets geexamineert ende daertoe nutte ende genoechszaam ervonden sullen worden. Ende dit tot syn Maj' comste en tot dat selve in sake der Religie anders geordineert sal hebben.

Sullen oock de Stadt ende de poorten altijdt ophouden ende tot behoef ende dienste van syn Maj. om knechten in besettinge ende garnisoen daer in te leggen als 't Con. Maj. ofte haer Vorst. Doorl. gelieven sal, ende sich voorts holden als goede, gehoorsame ende getrouwe ondersaten van syn Maj. volgens den tractaet tusschen hoochbloffelycke gedachtenisse Roomsche Keys. Maj. ende de Landtschap van Overijssel opgericht. 104

Alles op de verbeurte ende verlies van hare Privilegien ende Gerechtigheden ende oock van de boete van dertich duysent goltgulden, indien van de Raet der voors. Stadt hier inne gebreeckelyck gevonden worden. Daervan sij behoorycke Breven van verschrijvinge ende versekerheyte onder der Stats segel in de beste forme daerinne 't inholt van desen geinsereert, sal expedieren ende oversenden sullen. Actum toe Antwerpen den 27 julii 1567.

Op desen voors. Brief ende articulen hebben de Borge-meesteren, Scepen ende Raet ende Geswooren Gemeente der stadt Deventer den Heere Stadtholder Grave van Aremberch geantwoort ende sich hier mede ontschuldicht soo veel haer mogelyck was. Mede hybrengende haeren swaren eedt, die in de jaerlijcsche keur des Raets geschiet, luydende als volcht. 381.

Wy sekeren ende sweeren, dat wij tot Scepen ende Raet ende ter Meenten kiezen, sullen de wijsten, de besten ende nutsten tot onser Stadt behoef, dat ons soo Godt helpe ende syn heylige. Voorder willen wy eenigen des Raets, daertoe bequaemst synde deputeren om goede ordeninge te stellen, dat in dese Stadt noch jurisdictie derselver geen scholen noch leeringen van der njer Religie, noch eenige secten gehouden ende dat geen Rectoren oft Schoolmeesteren aen- 105

genomen sullen worden, al eer sy by den Pastoor ende derselviger deputeerden des Raets te voorens geexamineert ende daer toe nut ende genoechaem ercant sullen worden, alles tot de comste hooghs. syn Maj. ende dat syn Maj. in Religionsaken anders versien sal hebben. Datum Deventer 31 Julii 1567.

REVIUS
f. 382. Het wederantwoord des Gen. Heere Stadtholders aen Borgemeesteren, Scepen ende Raet ende der Gesworen Gemeente der Stadt Deventer is als volcht.

» Eersame, Wijse, Voorsichtige, Lieve, Besondere. Wij hebben uwe Schriften van den lesten des naest vergangen maents julii ontfangen, inhoudende uwen antwoord op onse voorgaende missive ende den artyckelen daer by gevolght, mits aenneminge ende onderholdinge der welcker ghij vander besettinge ende garnisoen soldet mogen verschoont ende
106 ontslagen worden. Ende nadien wij de selve uwe antwoorden de Doorl. ende Hooghgeboorne Vorstinne de Hertoginne van Parma Regente voorgehouden ende gecommuniceert, om haer Vorst. Doorl. wijdere meijninge daer op te vernemen, insonderheynt belangende de veranderinge van ettelycke der voors. artijckelen ende de beswaringe ten halven aengetogen, is ons alhier bejgent, dat haer Vorst. Doorl. wel verhoopt hadde dat ghy soodane billijcke ende rechtmatige artyckelen na gestalt ende gelegentheynt der sake onbeswaerlyck ende sonder eenige voorder disputatien solt aengenomen ende ingewillicht hebben. Niettemin dewijle ghij de verpeninge ende verbeurte uwer stats privilegien ende gerechticheden gantselijck uijtgelaten, oock de vervallinge van dertich duysent goutgulden alleenlyck bekennen, verswijgende ten anderen (soo veel betreft de vernieuwinge des Raets der selver Stadt) dat men daer toe behooren sal te kiezen ende te deputeren die van de olde Catholische Religie syn, alles volgens de voors. artyckelen, onder dexel van generalen
107 eedt sy jaerlycks doen, met eerbiedinge ende beloften nochtans u te dragen ende bewijsen als goede, getrouwe ende

gehoorsame ondersaten van Con. Maj. onsen Aldergen. Heer, ende voorts alle vlijt, arbeyt ende neersticheyt toe voorwenden ende doen voorwenden om alle andere punten, haere Vorst. Doorl. toe vreden geweest en voor dit mael met eenige garnisoen te beladen. Ende soo veel belanght de verpeninge is insgelycks te vreden uijt deselve artyckelen te laten niet alleenlyck de gene van de verbeurte ende verlies uwer voors. privilegien, maer oock de andere vervallinge in de 3000 g. gl. Voorbeholden nochtans in geval van eenige overtredinge der selver artyckelen ofte versuymenisse van uwen plicht in 't observeren derselver, dat haere Vorst. Doorl. verstaet in haeren geheel te blyven ende van syner Maj^e wegen tegens u met sulcke peenen strafbaer te waren als na recht, redenen ende goede justitie behooren sal, ende oock dat ghy in de keur des Raedts schuldich sullen syn toe denomineren ende te commiteren de treffelycksten ende van de oude Catholische Religie wesende, also sulx syne Maj^e uijterste ende eygentlycke meyninge is, sonder dat hier inne eenigh gebreck ofte mangel sal mogen geschieden. Want vermeende syn Maj. dat ghy sulx niet gehoorsamelyck achtervolget, maer in rade anderen dan van de oude Catholische Religie gecontinueert ende ingebracht hadden, ghy mochtet u in gevaer stellen, dat syn Maj. u gantselyck van uwe gerechtigheyt des keurs priveren solde mogen. Ende dit alles op syn Maj^e goede believen ende tot dat by de selvige andersints daer inne geordineert ende gedisponeert sal worden. Ende hoewel wy ons tot u versien, dat ghy u volcomelyck na dese haere Vorst. Doorl^e meyninge rusten ende voegen sullen (daer aen u eygen ruste, vrede ende welvaert soo merckelyck ende sonderlijck gelegen is, wellecke ons oock bewegen heeft, de sake by onse Vorst. Doorl. diergestalt te bevorderen ende beste daer in te doen) des niet toe weyniger en hebben niet willen ofte connen onderlaten (als u gantsch toegedaen ende geneycht) u andermael ernstlyck te vermanen, ende in staet ende van wegen hoochst Gen. Con. Maj. te

109 bevelen, dat ghy u dese sake soo betrachten ende u daer in soo erseggen, gebruycken ende quijten, dat syne Maj- niet georsaecht en sy, daer anders toe remedieren ende versien, als boven, ende wij voor onse persoon derhalven eenige verwijt ondancck erlangen mogen. Ende sult ons van stonden aen ende op 't voordelijckst met de post van uwe resolutie hier op verwittigen. Godt bevolen. Datum te Brussel den 5 Augusti A° 1567."

De Hertoch van Alba, als hy omtrent desen tydt succe- deerde in de plaatse van de Hertoginne van Parma, schrijft aen de Landschap van Overyssel in deser voegen.

» Strenge ende Eerentfeste ende Vroome, Lieve bijzondere: Alsoo door bericht ons gedaen van alderleije, soo desen voorgangen jaer in dese Nederlanden sich toegedragen heeft, wy verstaen ende bevinden, dat in veele steden groot gebreck geweest onder de Magistraet ende dat sulx grootdeels oor- saeck is geweest dat in de selve steden de vermenichvuldich- heden ende oproeren der Religie, verstooringe der gemeijne ruste, allerleij onraet toe haester opgestaen ende daer in niet gemodereert is geworden als wel gebeurt hadde, des wij voor den toecomenden tydt willen voorgecomen worden tot 110 erholdinge gemeijnen welstants ende ruste ende eeuwige wel- vaert der voors. steden, borgeren ende ingeseten der selver, is dem nae daer op ende in name ende van wegen des Conincks onses alder gen. Heeren onse ernstige meyninge ende bevel, dat ghy voor vernieuwinge der Raden der Steden Deventer, Campen ende Swolle u in de selvige voeget ende van onser wegen den Raden gantsch ernstelyck aenseggen ende beveelt, dat sy geen andere in den Raet kieser, stellen noch aennemen sullen, dan die opentlyck goede, oprechte ende Catholycke persoonen syn, op peene, soo veer dat ge- breck invalt, dat van syn Maj' wegen de versettinge der Raden voortaen gedaen sal worden. Ende dat ghy gantse- lyck daer op een insiens hebbet, dat sulx nagecomen wort, ons overschickende schriftelyck de namen ende bynamen der

geener, die in den Raet van nieuws gecooren worden ende van oldes daer in blyven, etc. Datum Brussel 31 Januarii 1568."

Den Hertoch van Alba heeft die van Swolle geschreven, dat sy den Capellaen met namen Sticker gevangen solden nemen ende oock straffen een ander tot een exempel, omdat hy Blasphemien gepreeckt hadde van den preeckstoel; die van Swolle hebben hem gevangen ende in de gevanckenisse gesmeten. Hy, overtuycht synde, soude geworget worden, maer hy op den 7 Junii uijtgebroken synde, is 't ontlopen hetwelcke sy terstont aen den hertoch van Alba overgeschreven hebben, hem biddende, dat hy hen daer in wilde verontschuldigen, waer by Agidius de Monte, Bisschop van Deventer, een brief gevoecht heeft, om die van Swolle wegen het vluchten des Capelaens te ontschuldigen, die des nachts uijtgebroken ende wech gelopen was. 111

A° 1568 den 9 Martii is den heer Groesbeeck binnen Swolle gecomen ende heeft acht Gedeputeerden gevoordert ende haer voorgehouden, hoe datse op S. Pauli Bekeeringe laestleden enen Catholycken, met namen Diterich van Twenhuijsen uijt den Raet hadden geset ende in syn plaetse Dr. Mommium Rector der Scholen, niet vreemt van de Augsbersche Confessie, vercoren, willende dat se hem wederom soudent ontsetten ende een ander kiezen. Waer tegens die van Swolle gesecht hebben, dat de keur na olden gebruijcke steets geweest ende al noch waer bij twalef van de Gesworen Meente bij lotinge daer toe gestelt, die dan oock den keur op haeren eedt gedaen hadden, biddende dat syn Edelbeijt die van Swolle daer by laten wolde; ende als hy seyde ander bevel te hebben, begeerden die van Swolle, dat sy de sake de alensche Landtschap ofte immers de naeste Steden mochten te kennen geven, daer toe hy niet en verstont, maer seyde, begeerden sy opruckinge mochten sy te hove trecken, daer sy niet toe gesint en waren. Dies heeft hy haer gesecht: soo veer die van Swolle Mommium niet verlaten wolden, hadde hy bevel veer vaendels knechten 112

REVIUS
f. 385.

daer in te leggen, ende heeft midtsdien syn bevellschriften doen lesen, ende die van Swolle behandelde een missive des Hertochs van Alba aen haer E. geschreven tot gelycker meyninge, dat sy den schoolmeester ende andere de suspect mochten wesen verlaten solden. Volgens heeft Doctor Mommius voor Schepen ende Raet sampt haer geswooren Meente gesecht, dat hem leet was, dat die Stadt van Swolle synenthalven in eenige moeyte ofte verdriet comen solde, versoekkende dat men hem syn eedes ende officie ontslaen ende verlaten wolde. Hetwelcke dan also geschiet is.

113 Anno 1572 den 12 Augusti hebben die van Swolle haer
 REVIUS Gesanten binnen Campen gesonden aen de Grave Willem
 f. 463. van den Berge, met welke sy dese navolgende conditien ingegaen ende gemaect hebben.

» Alsoo de Doorluchtige ende hoochgeboorne Vorst ende Heer, Heer Willem by de genade Gods Prince van Orangien, Burgemeesteren, Scepen ende Raedt sampt de Geswooren Gemeentesluijden der stad Swolle schriftelyck vermaent ende gewaerschuwt heeft, omme aen den Edelen ende Welgeboornen heer, heere Willem Grave toe den Berge schriftelyck te verclaren ofte noodich sy van syns Gen. chrijsvolck in te nemen, ofte in anderen gevalle toe water ende toe lande de voors. stad Swolle toe dwingen ofte noodigen, hebben dem na Burgemeesteren, Scepen ende Raedt sampt haeren Geswooren Gemeentesluijden tot defension, verdediginge ende bescherminge haerder Borgeren ende Inwoonderen en dat selve gemeentes nuts gedijen, welvaren samptelyken goederen gedeputeert de Eersame Helmich Splijulof der Rechten Doctor, Jan van Graes, Henderick Knoppert der Rechten Licentiaet, ende Henderick van Essen

114 van wegen des Eerbaren Raedts, Hillebrant ter Cuijlen, Cornelijs van Velthuijsen, Willem van Ceulen ende Henderick Campherbeke van wegen der Geswooren Gemeentesluijden ende samptelycke Borgeren der Stadt Swolle, toe reysen aen den Welgeboornen Grave van den Berge ende met syn

Gen. op sekere puncten ende artijkelen toe accorderen ende entelyck te verdragen. Dewelcke voors. Gedeputeerden nacomende haere ontfangene bevel sich voorts na Campen vervoget ende met syn Gen. der maten oock accordeert ende verdragen hebben op navolgende conditie ende voorwaerden.

» In den eersten dat Borgemeesteren, Scepen ende Raedt, sampt de Gesworen Gemeentesluyden ende samptelycke Borgeren der Stadt Swolle sullen blyven in den dienst, subjectie ende gehoorsaemheyte der Con. Maj. toe Hispanien, haeren aldergenadichsten Erfheer ende by den eedt, soo sy luyden haere Con. Maj. ende der Stadt Swolle gedaen hebben, ende oock te blyven bij haer olden wel hergebrachten regement des selvigen Stadts.

» Item, dat alle priesteren, cloosteren ende voort geestelycke ende wereltlycke personen ende haere goederen, oude regementen soo wel van de Religie ende exercitien van 115 dien als anderen onbeschadiget ende onbedwongen sullen blyven, sonder ijemant des Rades ofte andere persoonen in 't particulier aen lijf ofte goet te beschadigen; oock de schole in haeren regemente te laten ende uijt allen oorden liber ende vrij te admitteren.

» Item, dat Borgemeesteren, Scepen ende Raedt sampt haeren Gesworen Gemeenten ende simplycke Borgeren blyven sullen bij haere privilegien, gevoorheijden, vrij ende gerechtigeden, als sy tot hier toe useert ende gebruijckt hebben, achtervolgende den Tractaet in den jare 1527 met hoochloffelycker memorien Keijser Carel de V. haeren eersten aldergen. Erfheer opgerichtet, ende wat daer en tegens ter contrarie gehandelt mochte syn, helpen afdoen.

» Ende soo eenige des Rades tot seven personen by princelijcke doorluchticheyt bedragen ende in ongunste gebracht mogen syn, om de selvige voor andere aen haeren lijve ende goederen niet en sullen verdachtich gehouden worden, als andere Rades verwanten.

» Item dat Borgemeesteren, Scepen ende Raedt noch haere

116 Geswooren Gemeente niet en sullen gehouden worden noch gedrongen, eenige munitigen, artillerije, provisioen van geschut noch andere goederen de Stadt toecomende, buyten advijs, consent ofte believen van haer E. volligen te laten ende met geenderley schattinge gegraveert te worden.

» Item hebben syn Gen. geloovet, dat de Stadt Swolle met geen garnisoen beswaert sal worden, ende indien syn Gen. noodich ende voor goet aensach, garnisoen binnen de Stadt te leggen, dat selve in geringsten getal geschieden sal ende niet meer dan een vaendel duijtsche knechten, omtrent drie hondert mannen sterck, ten waer dat Scepen ende Raedt sampt haeren Geswooren Gemeente meer chrijsluiden van doen hadden, welke voors. chrijsluiden by den Prince van Orangien hoogh genaemt haere besoldinge ende betalinge ontfangen zullen: beholtelyck dat de Borgeren behoorlycke servitie geven sullen, navolgende de ordinantie, soo Scepen ende Raedt met haere Geswooren Gemeente voors. desvals met syn Gen. overcomen worden. Ende dat selve garnisoen tot versoeck van Scepen ende Raedt sampt haeren

117 Geswooren Gemeenten wederom verlaten ende uijt der Stadt Swolle toe vertrecken consenteert sal worden.

» Ende indien Borgemeesteren, Scepen ende Raedt, vermits desen verdrage, meeniger manieren by crijshandel ofte anders is versien, overtogen, in schade gebracht ofte beswaert mochten worden, heeft syn Gen. van wegen des hoochgemelten Princes van Orangien ende oock voor syn Gen. selfs gelovet, met lijf, goet ende bloet de Borgeren ende Inwoonderen der Stadt Swolle ende haere goederen te helpen beschermen, verdedingen ende defenderen, ende van soodane beloftenisse des hoochgedachten Princen van Orangien ratificatioen ende bestedinge onder syn princelijcke Doorluchticheyts eygen hant ende segel toe erwerven ende over te senden.

» Item, dat hoogh genaemte prince van Orangien ende syn Gen. in gelycke gestalte defenderen ende beschermen

sullen alle de geene die haer apellatioen aen de Stadt Swolle sortieren ende in desen verdrage mede accorderen.

» Item, dat alle de geene soo hier te vooren voor ende na van syn Genadens chrijsvolck beschadicht syn geweest, 118
gerestitueert sullen worden soo veele mogelyck, indien sy haere afgenomen goederen wederom weten te becomen, mede dat de loffenisse ter oorsaecke van dien gedaen gecasseert sullen syn.

» Ende dat alle puncten ende artijckelen boven verhaelt, soo vaste ende onverbrekelyck gehouden sullen worden, heeft de Edele ende Wel geboorne heer, heer Willem Grave van den Berge van wegen des hooch gedachten prince van Orangien ende voor syn Gen. selves haere gewoonlycke handteycken hier onder geset. Ende tot de selve sekerheyth hebben Helmich Splytlof, Jan van Graes, Henderick Knoppert, ende Henderick van Essen, Hillebrant ter Cuijlen, Cornelys van Velthuijsen, Willem van Ceulen ende Henderick Campherbeke in name als Gesanten haere gewoonlycke hantteycken hier onder geschreven. Actum op den 14 Augusti A° 1572.”

A° 1578 op den 15 September is de Grave van Rennenbergh met de Malcontenten voor de Stadt van Swolle gecomen ende heeft de Stadt belecht; den hopman Michiel Jeger is op den 20 uijt Hattum met ettelycke knechten ende omtrent dertich 119
peerden daar binnen gecomen; syn luytenant meende met de knechten daer oock binnen te comen, dan soo daer knechten ende ruyteren voor de Camperpoorte waren, die hebbense soo benauwt, dat sy op het huys te Voorst weccken, welke sy hebben belecht ende soo benauwt, dat sij dat moesten opgeven, dat sy met haer geweer daer aff solden trecken ende in drie maenden tegen den Coninck niet solden dienen. Maar als sy daer af waren, pluijsterende sie.

Op dat huys toe Werckeren syn de Engelschen ende Scotten gecomen, waerop sy des drosten rede vonden ende heeft met haer verdragen ende gaf haer acht hondert gulden ende een golden keten.

Op den 21 September syn sy weder van Swolle getogen ende de voorstadt in brant gesteken ende de knechten ende borgers, die haer volgenden, hebben den Cranenburch gebrant.

120 Anno 1580 is binnen Swolle een groote commotie ende oproer tusschen de borgeren, die vander Gereformeerde Religie waren tegen de Catholijcke, op S. Viti dach synde den 15 Junii, alsoo dat sy tegen malcanderen in 't barnas waren, schansen opworpen ende met grof geschut tot den anderen inschoten. Die vander Gereformeerde Religie cregen de marckt in ende het geschut met de artillerie ende worpen tegen de Roggestraat een schans op: die Catholijcken hadden de Dieserstraet met de Smeden in, cregen de Dieserpoorte op, in meyninge sy de boeren, die in de weere ende malecontents waren, daer in te halen. Dit wort die van Campen toegeschreven, soo is de hooftman met ettelycke soldaten de Geldersche sijde langes getogen, toe Oldeniel overgevaren ende door de Sassenpoorte in de Stadt gecomen ende veele arbeijders daer in gedaen, alsoo dat de Catholijcken moesten wijcken. Dirick Bastert Borgemeester van Swolle sat op een stadts peert, rijdende door de stadt om de borgeren te stillen, isser eenen gecomen ende heeft hem van 't peert geslagen, is daer met uijt gereden na de boeren om diē daer in te halen, haer aenseggende: dat sy daer vrijelyck soudē intrecken, sy hadden
121 de victorie, ende dat sy dat selve vrijelyck solden gelooven, soo hy sat op een stadtspeert, dat sy hem tot dien eynde hadden gedaen, dat hy haer de tydinge solde brengen.

Op dit pas was den droste van Sallandt Eggart Ripperda, Roebert van Ittersum rentmeester van Sallandt ende meer andere, die sich bij den Raedt ende Gereformeerden voeghden, ende hebben met den hooftman alsulcken arbeyt gedaen, dat de anderen de wech namen ende veele uijt de Sassenpoorte ontliepen ende die poorte weder toe cregen. Ende hebben Hertgersens, Thomas Knopperts, Bitter van der Marssches, M. Gerrijt Oostenderps, Hende-

rick ten Holtes ende meer andere huijsen geplondert, waer sy groot geldt ende anders hebben gecregen, waer oock veele goets mede was, dat uijt Campen daer binnen hadden gevluchtet, dat sy niet bekend dorsten staen.

Als de hoofstman van Campen de Geldersche syt met ettelycke soldaten na Swolle was getogen, syn ettelycke borgeren van Campen over de brugge na Swolle getogen, om de borgeren van Swolle te hulpe te comen, dat sy van de Malecontenten niet worden overvallen. Als sy nu aen den Stouwdijck op dat Sallijcker veer quamen, hebben sy daer veele boeren met haer geweer gevonden, waer Jan Golt ende Jan Hoevemeester, beyde borgers van Campen, mede waren. Als de borgeren daer gecomen waren, hebben de boeren haer gevraecht waer sy heenen wolden, seyden na Swolle; antwoorden haer dat sy niet door mochten, soo syn sy weder gewent na Campen, so hebben sy deselve nagelopen, haer geboden de wapenen af te leggen, 't welk sy hebben gedaen; heeft Arent Vrese eerst, eer hy syn slachsweert wolde afleggen gevraecht, of sy oock met hem crijchsgebruyck wolden holden, seyden sy ja; daer na als hy syn geweer van hem hadde gedaen, hebben sy hem doorsteken, insgelycken syn dochters man Claes van Olst sone ende meer andere. Geert Vrese sone Henderick Vrese is mede doot gebleven. Jan de Lombert hebben se doodelyck gewond ende voor doot verlaten ende daer na gevanckelyck in den Hoogebeen, van daer te Franckhuys gebracht. Ende de Stadt van Campen heeft een wagen met eene van haer roedendragers daer gesant ende begeert, dat men haer borgeren weder wolde laten volgen, soo geschiet is. Geert Borgersen heeft sich dien nacht in eene van de cleyne armenhuijskens verbercht ende mejnde des morgens na Campen te gaen, waer heen Jan Golt ende Jan Hoevemeester moetet met ettelycke Mastebroecker boeren, die hem oock hebben doot geslagen, ende alle de geene, diese doot sloegen, hebben sy naeckt uijtgetogen ende in de Yssel geworpen.

122

123

Als de Stadt van Campen dit oproer van Swolle vernamen, hebben in aller ijel in Hollandt om twee vaendels knechten tot hulpe van daer versocht om na Swolle te seynden, soo oock geschiet is. Soo nu dese knechten na Swolle togen, syn veele Camper borgeren met gelopen, seer boos om den deerlijcken moort haerder medeborgeren in meijninge die te wreken, ende syn op dat huijs Werckeren aengelopen (in meijninge dat de drost van Yselmuyden daer van mede wetenschap van solde hebben gehadt, waer van hij sich genoechaem van heeft ontschuldicht) het huys aengevallen, den droste Bentinck alsoo bevreeset, dat hy de poorte opdede ende sy wilden hem doot slaen, alsoo dat de droste van Sallandt beyde Hollantsche hooftluyden
 124 hem de hant hielden, afnemende hem, ende hebben hem als haeren gevangen bevrijt.

Als de borgeren wederomme van Swolle met ettelycke knechten togen, hebben sy voor eersten dat huijs toe Vranckhuijs tegen de herberge over, ettelycke huijsen te Viecoten, dat huys te Harsenhorst met dat bouwhuijs, dat huys dat daer tegen over stont, met gantsch Wilsem op twee ofte drie cleyne huijskens gebrant, ende Yselmuyden.

REVIUS Anno 1568 hebben die van Deventer den hertoch van
 f. 389. Alba op de Yselbrugge voor Deventer ende daer inder prostije gecongratuleert, haer dienstelycke eerbiedinge gedaen ende met een toelast wyns, een vetten ossen ende een last haver vereert; oock de sleutels haerder stats poorten gepresenteert, om in de wachte der selver stadt te ordinieren ende syn Vorst. Doorl. gelieven soldc. Ende hy heeft door een taelman in antwoord doen geven, dat hy de eerbiedinge ende geschenck in danck ende met genaden aennam ende wilde sulx by Con. Maj. beroemen. Ende belangende de sleutels, de selve waren tot dier tijd in goede handen geweest, daer inne men se weder stelde, dan boegerde alleen
 125 de poorte den nacht open te holden, daer syn Vorst. Gen. de guarde hadde doen bestellen.

Met den Hartoch van Alba was mede gecomen syn natuerlycken soon den grooten Prior van Malta, dien die van Deventer oock gecongratuleert hebben, ende met een halven last Haver; ende een toelast Wijns vereert hadden.

Den 5 Augusti is syn Vorst. Gen. binnen Campen gekomen met meer andere heeren, als met syn olsten soon Don Frederico, ende met syn soon den grooten Prior van Malta. Ende hy gecomen wesende voor de brugge syn aldaer geweest van den Raet Arent Brant Borgemeester in dier tydt, Henderick de Wolf, M. Caspar Scepeler, Arent toe Boecop, Simon Glauwe, Coenraet van der Vecht, ende heeft Henderick de Wolf syn Excellentie aengesproken, begrotet ende de sleutels des stadts gepresenteert. Nadat syn Excellentie de sleutels aengetast hadde heeft voorts Henderick de Wolf gelanghet, dat se de selve ende de stad ten dienste van syn Con. Maj. souden bewaren. Den Hertoch in syn logement gecomen wesende syn de voors. Gedeputeerden by syn Excellentie ten huijse van Joffer Cruijse gegaen ende voorts gehadt audientie, alwaer de voors. Henderick de Wolf syn Excellentie aengesproken ende hem bedanckt, dat syn Vorst. Gen. believet heeft dese stad met syn Vorst. Doorl^e presentie toe vereeren, presenteren syn Vorst. Doorl. tot een dienstelycke vereeringe een voeder wyns, een last haver ende eenen ossen, biddende ootmoedelyck syn Vorst. Doorl. de selvige in genaden te ontfangen ende dese stad in name ende van wege Con. Maj. onsen aldergenadichsten heere te wesen eenen genadigen Gubernator; dese Stadt wil sich altoos holden als getrouwe ende onderdanige ondersaten syner Maj.

126

Dacrop heeft den Hertoch doen antwoorden, dat syn Excellentie de gebedenisse ende presenten ende het selve dat dese Stadt gedaen hadde in genade ende danckelyck ontfonck ende ons van wegen syn Maj. wilde wesen eenen goeden gouverneur ende voorstander.

Den selven avent syn de voors. Gedeputeerden gegaen by

den grooten prior van Malta ende hebben hem gerecommandeert de Stadt ende gaven hem tot een dienstelycke vereringe een vat wijns ende een half last haver.

127 Op 't schryven van den Grave van Megen uijt bevel van den Hertoch van Alva aengaende de Artyclen in crimineele saecken. Revius f. 429 et seq.

» De drie Steden Deventer, Campen ende Swolle hebben over ettelycke hondert jaren de vrijicheyt ende gerechticheyt gehadt ende door continuele gebruyck hergebracht, dat de Borgemeesteren, Scepenen ende Raet der voors. Steden binnen de Steden ende haere vrijheyt alleen den aentast ende volkomen judicature ende jurisdictie hebben in alle crimineele saken, soewel van *crimen laesae Majestatis Divinae et Humanae*, als alle andere geene uijtgesondert. Niet alleen over de borgeren ende ingesetenen der steden maer oock over de vreemden.

» Doch beholtelyck dat de Sculte van Deventer, die van des Heeren wegen daer is, ende van wellycken gerichte de appellatiën aen den Raedt der voors. Stadt vallen, de vreemde crimineele personen, geen borgers ofte ingesetenen wesende, oock aentasten mach, soo veer hy van den Raedt der Stadt daer inne niet gepriveert en wort.

» Binnen de Stadt Campen die Sculte aldaer in sententien ende vonnissen, die van lijfstraffe gewesen worden, syn stemme mede geeft, sonder notaris eenige aentast te hebben ofte eenige inseggen in criminele saken die Scepen ende Raet der Stadt Campen niet en straffen aen 't lijf.

128 » Ende binnen Swolle heeft de Sculte van dese Stadt alleen in 't carspel van Swolle ende anders niet dan den aentast, maer moet den gevangen crimineel persoon voor Scepen ende Raet der selver Stadt toe rechte stellen, die daer van sonder inseggen des Scholtes erkennen mogen als sy na gestaltenisse der saken bevinden te behooren. Alles na forme ende styl van procederen, als die drie Steden respectivelyck over ettelycke hondert jaren gehadt ende continue-

lyck gebruyckt ende hier bevorens overgegeven hebben. Ende dat van den sententien ofte decreten der Borgemeesteren, Scepen ende Raet der drie Steden geene appellationes, syndicaet ofte revise geschien ofte toegelaten syn.

» In welcken vrijen ende gerechticheden de Hooghs. Gen. Roomsche Keijs. Maj. sie luyden gevonden, aengenomen ende geloofd heeft sie daer by te laten blijven, alles na inhold des gemelten reciprocelen Tractaets, die syn Keys. Maj. ende de Con. Maj. solemnellyck bevesticht hebben.

» Hierom is 't vertrouwen hier by te sullen blyven, volgende de privilegien, soo de Voorheeren Bisschoppen haere Landtvorsten in anvanck harer regeeringe de drie Steden gemeentelijcken alle gegeven ende geconsenteert hebben.

» Uijt welcke voorgemelde reden ende bescheyde nootwendelyck volghet, dat syn Maj. als Erfheer van Overijssel niet en solde behooren de voors. Steden in sulcke haere aengeboorne confirmeerde jurisdictie ende judicatuere by de voors. artyckelen ofte anders te restringeren ende eenige saken als geprevelgeert te eximeren, waer door de Staten respectijvelijcken in de selve haere aengeboorne ende wel comener judicatuere ende jurisdictie eeniger mate vercortet solden mogen worden. Geven binnen de Stadt Swolle in den jaer onses Heeren 1574 op den 7 Meij." In 't Resol. Boeck f. 271. 129

De drie Steden Deventer, Campen ende Swolle schrijven aen den Grave van Megen haeren Stadtholder als volcht.

» Edele Wel geboorne Genadige Heere, V. Gen. sijn onse onderdenige dienstes ende wat wy eenichsints vermogen, stedes toe bevoren bereijet. Genadige Heere V. Gen. connen wij uijt aenliggende nooden dienstelijck niet verholden, welcker gestalte de Gestrenghe Heer Seger van Groesbeke in V. Gen. gubernamenten van Vrieslandt ende Overijssel Lijutenant, voor ettelycke dagen ons toegeschickte copie van sekeren plaacet Con. Maj. onses aldergenadichsten Heere, daer in syn Con. Maj. verbiedt, dat voortaan niemant van syn Maj. 130

REVIUS
L. 419.

ondersaten van herwaerts over sal mogen gaen om te studeren noch syn residentie houden in andere universiteiten ofte scholen, dan binnen syns Maj' Landen, uijtgesondert de universiteyt van Romen ende elders niet; ende dat de geene, die alsoo tegenwoordelyck buijten syns Maj' Landen syn, binnen sekeren tydt inschryven ende wederkeeren sullen, by pene in selveren placcaet begrepen, dat oock het selve staet grypen sal aengaende andere jongen, wesende onder twintich jaren, die in andere Landen syn om de tale, neeringe, coopmanshandel of ambachten te leeren. Met bevel dat wy dat voorgeroerde placcaet binnen den bedrijve deser Steden sullen doen uijtroepen ende publiceren, procederen tegen de overtreders by executie van de pene daer toe gestelt. Soo dan Gen. Heere, wij in verscheyden universiteiten, als Peruse, Ceulen ende andere sekere plaetsen voor onse studerende borgers kinderen uijt fundatie ettelycke goede heeren hebben, ende oock als medeverwanten der Hanse ende anders in diverse Coninckrijcken Landen ende

131 Hanscsteden in veele wel berechtiget syn, derhalve wy in de publicatie des gemelten placcaets merckelycke beswarenisse vinden. A° 1570 op den 29 April."

De Grave van Megen heeft de beswarenisse van de drie Steden den Hertoch van Alba te kennen gegeven, datse van de gemelde publicatie mochten ontschuldicht worden, maer die heeft daertoe niet willen verstaen ende syn meijninge aen den Grave van Megen op der drie Steden brief geschreven.

REVIUS
f. 420.

» Welgeboorne Graef, alsoo wy uijt aenbrengen ons gedaen des schrijvens aen u geschiet bij Borgemeesteren, Scepen ende Raedt der drie Steden Deventer, Campen ende Swolle verstaen hebben de beswarenisse by haer voorgewendet op het publiceren des placcaets, verbiedende de ondersaten des Conincks onses Genad. Heere te gaen studeren, te resideren in andere universiteyten ofte scholen dan binnen syn Con. Maj' Landen, oock verbiedende de jongeren onder de twintich jaren wesende in andere Landen toe schicken, om tael,

neeringe, coopmanshandel ofte ambachten te leeren, sullen u daer op onvermelt niet laten, dat wy van wegen syn Con. Maj. des voors. beswarenisse over al geen plaets geven connen, hoe sy dan oock niet wel te doen syn, dewijle in der selve syner Con. Maj. Landen goede universiteyten syn, daer men niet alleen allerley scientien ende faculteyten, sonder oock verscheijden spraken kan leeren. Ende soo veele de plaetsen belanght, die de Steden seggen te hebben van haere borgere kinderen in ettelijcke beursen ofte collegien van andere universiteyten, sullen dan selvige Steden verstandicher doen dat sy verclaren, waer sy de plaetsen ofte beursen hebben, ende wat men gemeijnelyck in sulcke plaatsen ofte beursen plach te geven, welcke ghij ons sult doen verstandigen om volgens daer op wyders te verordineren. Ende van de jongers onder de twintich jaren wesende, die in vreemde geïnfecteerde Landen gesonden worden, lichtelyck de fundamenten der dwalinge aennemem, die sy daer na (toe huys comende) by sich behouden ende swaerlyck verlaten, is Con. Maj. beweecht geweest te verbieden de uijtschickinge der jongen tot sy tot verstant gecomen synde sich beter weten tegen sulx te hoeden. Waer na dan de voors. Steden sich hebben te richten, hoe van wegen syn Con. Maj. ghy hen sult bevelen ende dat voors. placact aenstonts sonder wijder vertreck te doen publiceren, ende synen u met gunstigen wille geneicht. Datum toe Antwerpen den 5 dach Meij Anno 1570. Onderteyckent F. A. D. de Alba." 132

Desen brief heeft de Grave van Megen de drie Steden van Overijssel toegesonden ende den sijnen hierby gevoecht, waer bij hy hen de publicatie des voors. placcaets bevolen heeft, soo sy ongeerne deden. 133

Hier op is dese supplicatie gevolcht ende syn Gen. toegesonden.

» Edele ende Welgeboorne Gen. Heere, naest eerbiedinge, onderdenige ende gebehoorlycke diensten vertoonen ende geven REVIUS f. 424.

V. Gen. Ridderschap ende Steden Deventer, Campen ende Swolle, representerende de Staten van den Lande van Overijssel, onderdanelyck ende dienstelyck toe kennen, dat alsoo de Amptluyden ende Steden des selvigen Landes onlancks sekere der Con. Maj. aldergenadichsten Heeres mandament van studenten, dat sy in geene uijtlandige universiteiten noch scholen om te studeeren, ende de andere jonge gesellen onder de twintich jaren om sprake ofte coopmanschap ofte ambachten te leeren laten, buijten syn Maj' Landen niet uyttrecken solden. Ende de drie Steden Uwer Gen. van wegen des selviges mandaments haere beswarenisse schriftelyck geadverteert ende oock daer op vertroostelyck antwoort verhoopt hadden; dewijle averst Vorst. Doorl. ende V. Gen. de drie Steden bevolen, dien niettegenstaende den selvigen mandament te publiceren, hebben sy sulcken bevel onvertrockelyck na gecomen ende het selve mandament doen publiceren; hoe wel nochtans de Supplianten voors. wel gantselyck sich verseggen, dat syn Vorst. Doorl. beter ende in 't particulier bericht synde, hoe grootelycken ende merkelycken de ingeseten des Lands Overijssel bij den voors. mandamente geinteresseert ende vernadeelt sullen connen worden, syn Vorst. Doorl. des een genadich insien te dragen, ende soo veel den voors. ingeseten belanght gratieuselyck believen sal dat selvige yetwes toe mitigeren ende linderen.

134

» Ende opdat de Supplianten dies te beter ende eer daer toe comen mogen, bidden sy V. Gen. gelieve haere navolgende beswarenissen ende gravamina aen te hooren ende als haer luyden Gen. Heere Stadtholder sie genadelijck by syn Vorst. Gen. daer inne te verbidden, gemerckt doch oock dat de Supplianten eertyds te hove geappunteert ende afgegeven is, dat als hem eenige placcaten ofte mandamenten toegeschickt worden, dewelcke sich se beswaert vinden, sy luyden sullen haere beswarenissen haeren Stadtholder te kennen geven solde om geredieert te worden.”

135

» Soo ist aenvanckelyck Genadiger Heer, dat die Stadt van Deventer voor ondenckelijcke jaren van goethertige heeren versien is geweest in verscheyden steden buiten syner Maj' Landen van herwaerts over, ettelycke haer borgerkinderen in collegien te presenteren, als voor eersten toe Harwerden in Westphalen in de particuliere schoelen, daer na in de universiteijt toe Ceulen in Bursa genaemt Coronarum, alwaer sy presenteren mogen twee borgerkinderen, die inder selvige Beurse vijf jaren lanck de cost hebben ende haer studium continueren mogen, tendes de welke vijf jaren presenteren de Raedt van Deventer andere twee gesellen in de afgetredener plaetsen; volgens dat wijlen hoochmilder gedachtenisse Heer Fulvius Corneus, Cardinael ende Bisschop van Peruse, den oock Eerweerdigen Heere Bisschop ende Domcapittel tot Utrecht vergonstiget toe presenteren binnen de Stadt van Peruse in Italien (daer een Academie is) in Collegio veteris Sapientiae twee bequame scholieren, eene uijt Utrecht, den anderen van Deventer, dewelcke twee gesellen seven jaren lanck in 't selve collegie de cost ende onderholt hebben, oock soo sy binnen de seven jaren in de Rechten ofte Medicyn tot het doctoraetschap quamen, tot haere promotie te volleste genieten 21 gulden.

REVIUS
f. 422.

136

» Insgelyck hebben de Steden Campen ende Swolle ellijck een plaetse in de universiteyt toe Ceulen in de Bursa Laurentiana genaemt, dewelcke voors. presentatien ende plaetsen de drie Steden in goede possessie geweest ende noch ter tydt syn, soo tot Ceulen als Peruse haer borger kinderen in de voors. collegien residerende ende die voordeelen genietende syn.

» Is oock gebruijkelyck, dat de borgers van Ceulen ende der drie Steden met malcanderen permutatie ofte wisselinge holden, alsoo dat die van Ceulen haer kinderen deser drie Steden borgeren, ende sy wederomme haer kinderen den Ceulischen borgeren sonder penningen toe geven jaerlycks

in de cost te schicken ende alsoo ten beyden syden sonder groote oncosten de kinderen in studie onderhouden connen.

137 » Dat welcke alles de Supplianten achten een groot voordeel ende commoditeyt voor de schamele borgers, om haer kinderen met cleyne costen in studiis te holden, dat sy tot bequame menschen gedijen ende de Gemeijnte nut mogen worden, dewelcke middelen ende voordeelen henlieden bij de voors. mandamenten (indien 't in synen gantschen vijgeur blyven worde) gantselijck solden afgesneden worden ende sy luyden als die sonder de selve middelen ende voordeel de macht niet hebben, vermits de groote duurte, soo in de universiteyten comen, ende duer in cost ende anders is, haer kinderen ad studia te verschicken, van onvermogens halven toe huys holden solden den jongen jeucht, die daer door tot ledichganck ende volgens tot alle boosheyte geraden solde mogen. Gelyck V. Gen. uijt hoogen verstande genadelyck weet te berichten.

» Soo veel wyders Genadiger Heer, den anderen artijckelen des voors. mandaments belanget, dat syn Maj. verstaet, dat selve oock plaetse behoorde te grijpen op de andere jongens wesende onder de twintich jaren, die in andere Landen om spraeck, coopmanschap ofte ambachten te leeren uijtschicken. Beswaren sich de Supplianten niet weijniger

138 des selven als de voor verhaelde artijckelen uyt na bescreven reden, dat de Steden mede lidmaten syn der Duijtscher Hansse societeyt, welcke sonder verscheijden cantoren, als in Brabant tot Brugge, dat nu tot Antwerpen vertransfereert is, tot Londen in Engellant, tot Nougarden in Ruslandt, in Noorwegen ende in andere Landen, ende van wegen de selve societeyt veele verscheyden vrijheden, privilegien ende inmuniteyten van verscheyden Coningen, Vorsten ende Heeren met groote costen erlanget hebben, cracht wellijcker privilegien ende vrijheden de borgeren op de cantoren, sonderlinge tot deser tydt in Noorwegen, eenen goeden handelwaer, ende oock alle daer toe gerijf des

REVIUS
t. 423.

handels haere eijgen stoven, behuijsingen ende familie hebben moeten, waer heen sy haer kinderen jonck heen schicken, omme sonder costen in der jeucht dien handel te leeren, dat sy aldaer haere olderen in haeren coopmanschap ende handel voor te staen.

» Insgelycken oock menichvuldige negotiatie in de palen Ruslandt, Lijflandt, Sweden ende andere Landen voor veele jaren gewoonlyck geweest te exerceren ende al noch hebben, 139 by welcken handel Hoochdachs. Con. Maj^r Landen van herwaerts over grootelyck gedient, gespijst ende gevordert worden, als met haren, viswerck, boter, tallick, velwerck ende andere costelycke waren, soo uyt die Landen in dese Nederlanden gebracht ende meestdeels verhandelt worden. Welcke coopmanschappen ende handel de ingeseten deser Landen ende Steden niet solden connen gebeuren, als sy niet haere kinderen (voor dat sy twintich jaren olt syn) derwaerts in dienste van andere coopluyden ende meesters, om sprake ende coopmanschap te leeren, wech geschicken solden mogen: soo doch oock den jongers tot den handel niet nutte noch des oorts niet aengenaem solden worden, ten waer dat sy andere coopluyden in der jeucht aldaer gedient ende vooreerst de onduijtsche sprake als Poolsch, Russes, Littousch ende andere diergelijcken ende der Landen handel geleert ende eerst ervaren hadden. Waer toe sy sich oock tot vijf, ses, seven, min of te meer jaren verbinden ende daer voor goede borge stellen moeten, in welcke gestalte tot dese tydt noch veele goeder luyden kinderen uijtlendich ende rede verbonden syn, die sonder groote costen, moeyte ende schade uyt haere diensten niet solden connen genomen 140 oft by den coopluyden verlaten sullen willen wesen.”

» Wanneer nu de Ingeseten voors. de liberteyt van haer kinderen in der jeucht voor de twintich jaren uijt te schicken afgesneden worde, sy luyden ende haere kinderen grootelycks daer door vernadeelt, ende andere vreemde landen ende Steden by dat middel gevoordert worden ende prosperen solden.”

» Den welcken allen na bidden de Supplianten seer de-
moedich, onderdanich ende dienstelyck, dat V. Gen. de selve
opgemelte beswarenissen ter herten nemen ende hen by
Vorst. Doorl. hier in genadelijcken ende dermaten verbid-
den willen, dat sy luyden by haere vorige vrijheyte van
haere kinderen in de universiteyten ende beursen boven
benoemt ende sonst om coopmanschap, sprake ende handel
te leeren te mogen uijtschicken, believen ende alsoo noch
voortaen genadich by haere privilegien ende gerechtigheden
(soo sy cracht der Hanssische societijt in verscheyden
Coninckryken hebben) mogen gelaten worden, gelyck de
Roomsche Keijs. Maj. hoochmilder gedachtenisse hen luijden
141 't jaer acht en twintich genadichst belovet; oock syn Keys.
Maj. ende Con. Maj. haere aldergenadichste Erfheeren tot
noch toe haer daer by gelaten ende gehandthavet hebben.
Soo de Supplianten worden met alle vlyt daer aen syn ende
haer kinderen by sulcke goede luyden schicken, der ver-
hopinge, dat sy voortaen in de gehoorsaemheyte der Catoli-
scher kercken blyven ende met geen boose opinien ofte
secten geinficieert sullen worden, dat doende etc.

V. G. Onderdanige ende Dienstwillige
Ridderschap ende drie Steden des Landes
van Overijssel.

REVIUS Den 21 Junii 1570 is de Grave van Megen onsen
1424. Genadigen Heer Stadtholder te Swolle op de Raetkamer
erschenen, by sich hebbende Heer Boldewijn van Roon,
Canceler, Robert van der Beke, Mr Geert van Oostendorp
ende Mr Henderick van Til, Raden van Con. Maj., alwaer
oock vergadert waren Ridderschap ende Steden Gedeputeer-
den van Deventer, Campen ende Swolle, als namentlyck
van de Ridderschap Eggart Ripperda, drost van Sallant,
142 Gosen van Raesvelt, drost van Twente etc. Ende heeft
syn Genade door den Canceler doen voorgeven uyt bevel
des hertogen van Alba, welcker gestalte hooghs. Con. Maj.

syn Excellentie in desen Lande gecommitteert, omme de troubelen alhier geresen doen cesseren, de wederweerdigen te bedwingen ende de ondersaten wederomme in rust te stellen; welcke dan de Ridderschap ende Steden wel verstaen conden met grooten costen geschiet te syn. Tot vervallinge alsulcker costen tot weder incrijginge syner Maj. Dominien, met oock een voorraet ofte tresorie van die toecomstigen noot ende lasten, soo syns Maj^e erflanden aennemen mochten, te hebben, hadde syn Maj. geen beter middel gevonden, dan de contributie des hondersten penninck van alle goederen, roerende ende onroerende, den twintichsten penninck van onbewegelycke goederen, ende den thienden penninck van alle coopmanschappen, versoekende dem na dat dese Landtschap van Overijssel syne Maj. sodane hondert, twintich ende thienden penninck consenteren ende accorderen wolde. Daer mede is syn Gen. afgekeert met Canceler ende Raden, ende hebben Ridderschap ende Steden besproken, ende volgens door Doctor Remen aen syn Gen. (weder in gecomen syn) doen begeren uytstellinge eenes maendes omme sich middeler tijdt op de sake (die 143
hoochwichlich ende deser Landtschap nije werelde voorgecomen waer) toe bedencken: des syn Gen. haer vergunt uytstellinge tot op den 14 Julii savonts binnen Swolle in te comen ende des volgenden daechs haer antwoord in te brengen.

Op den 12 Julii in 't selve jaer van 1570 syn Ridderschap ende Steden des Landes van Overijssel wederom binnen der Stadt Swolle erschienen op de Raedtcamer om met malcanderen te communiceren op de propositie van onsen Gen. Heere Stadtholder den 21 Junii aldaer geschiet, ende syn by naer de selve van Ridderschap ende Steden die daer doen oock waren. Als van den 100, 20 ende 10 penninck, die ommevrage geschiet ende besloten demoedich te bidden, dat Con. Maj. syne Excellentie den hertoch ende syn Gen. henlieden van den voors. eijsch des 100, 20, 10 penninck genadelyck te verlaten ende in geen ongenade afnemen 425.
REVIUS

willen, dat sy daer in (als wesende dese Landtschap gantsch onmogelyck te dragen ende haren olden hercomen ende gebruyck te weder) niet connen consenteren; edoch dat men syn Maj. eenen sekeren penninck solde presenteren.

144 Volgens syn de lasten (daer mede dese Landtschap beswaert) in 't lange gededuceert geworden ende de Secretarien bevolen, deselve alsoo tegens den volgenden dach by geschrifte te stellen, om daer na onsen Gen. Heer Stadtholder overgegeven te worden.

Den 13 Julii syn Ridderschap ende Steden des morgens vergadert geweest ende hebben dat concept der lasten des Landes gevisiteert, om aen syn Gen. overgegeven te worden, volgens versproken van de presentatie, soo men Con. Maj. solde doen mogen, insgelycks voor Vorst. Doorl. ende syn Gen., ende is besloten hoogst. gemelden Con. Maj. te presenteren soo veele als sy in de leste bede syn Maj. geconsenteert hebben, te weten 28000 Carel gulden, in veer jaren te betalen, ende Vorst. Doorl. 6000 Carel gulden, edoch selvige verbeterd tot 7000 Carel gulden, ende onsen Gen. Heer Stadtholder 5000 Carel gulden. Doch dat eenige Gedeputeerden by syn Gen. vernemen solden, of syn Gen. oock believe sal de vereeringe (soo men syn Gen. doende wort) apart aen te hooren, als van olts pleget toe geschieden, den welke Cancellor ende Raden aenseggen sullen, dat men geneycht is haer mede in de uytsettinge ten besten toe bedancken.

145 Daer na is onsen Gen. Heer Stadtholder, by sich hebbende Cancellor ende Raden, erschienen op de Raetkamer te te Swolle, daer Ridderschap ende Steden vergadert waren.

Volgens heeft den drost van Sallandt aen syn Gen. het antwoord van Ridderschap ende Steden op de gedane propositie overgegeven, biddende dat syn Gen. believe 't selve doen lesen, luydende aldus:

» Edele, Welgebooren, Genadiger Heere, de Ridderschap ende drie Steden Deventer, Campen ende Swolle, represen-

terende de Staten des Landes van Overijssel, erbiēden sich tegens de Con. Maj. haren aldergenadichsten Erfheer, tegens syn Excellentie den hertoch van Alba, ende Uwer Genaden, oock hare genadige Heeren, seer onderdanich, demoedich ende dienstelyck.

» Ende alsoo V. Gen. belieft heeft in staet als voors. de Ridderschap ende Steden opgemelt in 't langste te doen proponeren, dat dese Landtschap van Overijssel tot vervallinge der hooghedachtige Con. Maj. onkosten in den lesten oorlogh ende onderholdinge der garnisoenen gedaen, tot wederinvoeringe synder Maj^e Dominic ende oock om een voorraet ofte tresoor voor de toecomstige nood ende lasten, soo syn Maj^e Erfnederlanden aencomen mochten, ende anders toe hebben, consenteren solde willen de 100, 20, 10 peninck in respecte van allen haren roerende ende onroerende goederen syner Maj. te geven, ende dan V. Gen. de Ridderschap ende Steden genadelijcken vergonstiget hebben sich op soodane propositien te bedencken ende op huijden den 14 lopende maent Julii haer luyden meijninge ende antwoord in te brengen, ist dat Ridderschap ende Steden na olden gebruyck malcanderen daer op sich beraden hebben. Ende geven wel gemelte V. Gen. dese hare navolgende ootmoedige ende onderdanige antwoord, met bidden V. Gen. deselvige in genade aennemen ende in allen besten aen syn Excellentie oversenden willen. 146

» Als dat sy luyden niet twijfelen syn Excellentie ende V. Gen. genadelyck ende wel bewust sy, dat dese Landtschap van Overijssel binnen soo corte jaren, als namentlyck in 't jaer 1528 lest leden, aen hooght gemelder Roomsche Keijs. Maj. haren aldergenadichsten heere soo goet ende vrijwillich overgegeven ende syn Con. Maj. tot deser Landtschap over al geen actie oft toesprake gehadt ofte gepretendeert. Ende dat syn Keijs. Maj. deser Landtschap op sulcker goetwilliger submissie ende ergevinge tot syner Maj. ondersaten ende sy luyden syn Con. Maj. tot haren Landt- 147

vorsten ende Genadichsten heere aengenomen hebben, op seeckeren Tractaet, soo daer van tusschen syn Keijs. Maj. als hertoch van Brabant ende Grave van Hollandt, ende deser Landschap belieft, opgerecht ende beijder syden wel besegelt is geworden. Ende dan oock als syn Con. Maj. daer na believet heeft uijt dese Nederlanden in syn Coninckrycke van Spanien te vertrecken, den gemelten Staat des Landes van Overijssel de hoogst gemelde Con. Maj. haeren itsigen aldergenadichsten Erfheer op te voors. Tractate hulde ende eedt gedaen ende syn Con. Maj. den selven Tractaet solemnellycken geconfirmeert ende besegelt hebben.

148 » Soo ist dat de voors. Staten des Landes van Overijssel indachtig synde haers plichtes ende natuerlijck onderdanicheijt, daer mede sy luijden hem wederom cracht des voors. Tractaets ende uijt der natueren sijne Maj. verbonden syn geweest, steeds sich bevytiget hebben hen te dragen als goede getrouwe haere Maj^r ondersaten, sonder haer plicht ende schuldige onderdanicheyt tot geener tydt, noch oock in de voorleden troubelen te vergeten.

» Oock als sy van synes Maj^r wegen op verscheijden tyden versocht sijn geworden tot vervullingge van syner Maj^r oncosten eenige beden ofte contributie te consenteren, dat soo na haere vermogen goetwillichlyken bede verwillicht ende believet hebben, des de Maj. tot noch toe een genadich vernoegen gehadt.

149 » Gelyck dan sy luyden betrouwende de goede affectie tegens haren Coninck ende Landesvorsten noch soo seer cortelijcks als andere nabueren syner Maj^r Landen (soo sy luyden verstaen) geen schattinge gegeven, synre Maj. na haer cleyne vermogen een bede consenteert, waarvan sij de leste penningen by na dese twee lest leden jaren betaelt hebben.

» Daer nu syn Con. Maj. insgelijcks bewust ware geweest die groote lasten ende beswaringen, die sunst der lester geconsenteerde bede sich in Overijssel toegedragen ende in welcken onvermogentheyt dit cleijne Landt geraden, welcken

sy in alder onderdanicheyt syn Maj. goedwillichlyck gecon-
tribueert hebben.

» Gen. Heer! 't is waerachtig, dat dit cleyne Landt van Overijssel (dat doch onder alle synes Maj' provincien ende Landen binnen dat geringsde ende meesten deel onvruchtbaers ende woest Landt is) nu ettelycke jaren soo groffelijck ende deerlyck beschadicht ende bedorven is, dat het niet en vermach in gelde ofte andersints meer belast te worden.

» Dat welcke V. Gen. toe deduceren ist, dat sedert die leste bede in Overijssel aen verscheyden oorden, soo an der Isselstroom ende Swarte Water, ende noch onlancks in dit tegenwoordige jaer seventich tot Wye, Sallijck, Camperveene, op de Vecht aen t Swarte Water ende andere plaetsen, menichvuldige groote waden gescheurt ende ingebroken syn, die sulcken jammerlijcken scaden soo aen landen met de sanden bestort ende daer van bedorven syn, als aen dat gewas des jaers (dat oock eensdeels verdorven is) ende voorts aen dijcken ende anders gedaen hebben, dat de scade bij veele duijsent gulden niet te estimeren ende de goede luijden by menschen gedencken sulx niet vertoonen sullen kunnen. Gelijck oock noch ten deel ooghschijnelyck toe Wye ende andere voor verhaelde plaetsen te ersien is: welcke wade toe Wye eensdeels noch open licht, hoewel dat gemeijne landt sedert paesschen herwaerts daer aen gearbeitet ende noch in eenen goeden tydt niet geheel sal connen toegedijcket ende opgemaectet worden, vermidts de groote diepte der waden ende lenghde des afgelopen dijcks. 150

» Tot dem dat dit cleijne Lant in 't jaer 68 den swaren doortocht na Vrieslandt, als eerst van Hertoch Erux van Bronswijck, insgelycks Hans Barners ruijteren ende volgens den gantschen tocht aller der regimenten van ruijteren ende knechten na ende weder uijt Vrieslandt geleden: welcke ruyteren ende knechten den ingeseten van Overijssel grooten merckelijcken scaden niet alleen in 't gewas noch in den 151

velde staende, maer oock aen haer beesten ende anders toegevoecht, neffens dan veele huijsluyden haer wagens ende peerden verlooren ende niet weder becomen hebben, ende daer en boven haren bouw versuijmen moeten, dat oock na de wedercomste uijt Vrieslandt ettelycke regimenten van ruyteren ende knechten in dese landen van Overijssel op verscheijden plaetsen ettelijke maenden gelegen, deweleke de ingeseten met leeninge, proviande ende betalinge hare verteringe versorgen hebben moeten, daer aen de luijden marckelycke sommen resten, ende noch daer en boven grootelycks van haer beschadicht syn, alsoo dat veele ingeseten van Overijssel door soodanen voorverhaelden verlies haerder beesten sades ende andere rede goedes (waer aen haer luijden welvaert gelegen) tot onverwinnelycker armoet gebracht syn.

» Dat oock die van Overijssel (vermidts de Yselstroom op dit Landt dringht) nootwendelyck groote hoofden, bandingen, kribbingen ende daken onderhouden moet, de welke
 152 onraet hoe langer hoe meerder jaerlycks sulcken penninck cost, dat veele goede luijden (afgetogen de oncosten, soo sij aen hoofden, daken ende andere onraet jaerlycks toe maken ende te onderhouden wechgeven) niet alleen weijnich frisch geldes van haer goederen in de hant krijgen, maer oock sommige boven de opcomsten onder tydts noch gelt toegeven, ettelycke oock vermidts sy de lasten der daken niet connen dragen, haere goederen door de dyckgiftinge quijt geworden syn. Welcke sware lasten ende oncosten syn Maj. van wegen syn Maj' landen in Overijssel gelegen jaerlycks by den ontfanck oock genadichst can speuren. Alsoo dat wanneer sy luyden de sware ende alhier ongehoorde lasten des 100, 20 en 10 pennincks van haere goederen dragen ende geven solden, veele goede luijden haer landen desolaet laten liggen ende daer door uijt den Lande vertrecken sullen moeten.

» Behalve dat dese Landen noch van den olden oorlochs-

jaren in merckelycke schulden steken, daer van als noch jaerlycks de hantgelden betaelt worden.

» Bidden derwegen Ridderschap ende Steden onderdenich, demoedich ende dienstelyck, dat syn Con. Maj., de Excellentie des hertogen van Alba ende V. Gen. sy luyden van den voors. eijsch des 100, 20, 10 pennincks genadelyck verlaten ende in geene ongenade afnemen willen, dat sy daer inne, als wesende dese Landschap gantsch onmogelyck te dragen ende haren olden hercomen ende gebruyck toe weder, niet connen consenteren. 153

» Edoch, Gen. Heere, daer met nochtans syn Con. Maj. ende die Excellentie, V. Gen. genadichst ende genadich speuren mogen de goetwillicheyte deser Landschap ende de goede affectie, soo sy tot haeren Coninck ende Landtvorsten dragen: soo presenteren sy de hoogst gemelde sijne Maj. nochmaels wederomme op te brengen soo veel als sy in de leste bedc syn Maj. geconsenteert, te weten 28000 Car. gl., in veer jaren te betalen, wel hopende in alier onderdanicheijt, dat syn Con. Maj., ende in plaetse syner Maj. de Excellentie, in genadige betrachtunge deser voors. Landschap gelegentheyte ende onvermogentheyte de selve voors. geconsenteerde contributie in genade ende danck annemen worden. Presenterende daer beneffens syn Vorst. Doorl. dat de selve deser Landschap een Gen. Heer syn wil, tot een ootmoedige ende cleyne vereeringe 6000 Car. gl. nu synde verbeteret tot 7000 C. g.

» Des bidden Ridderschap ende Steden onderdanich ende dienstelyck, dat Con. Maj. haeren aldergenadichsten Heer ende in plaets syner Maj. de Vorst. Doorl. ende V. Gen. solden willen gelieven dese Landschap van Overijssel genadelyck te hanthaven by alle haere privilegien, gerechticheden ende den aengetogen Tractaet; ende dat de nijcheden ende inbreucken, soo haere privilegien te weder in de Landen ende Steden in tyde der verelopene troubelen ende anders voorgevallen ende geattenteert syn, geremedieert, ende dat 154

tot onderhoudinge van goede justitie ende politie in de Landen, V. Gen. in plaats der Maj. tweemaal des jaers Claringe sitten ende holden willen na olden gebruyck ende privilegien des Landes.

» Tot dem, soo eenige ingeseten des Landes van Overijssel, soo geestelyck als wereltlyck, uijt ettelycke goederen, die de Maj. heeft doen toeslaen, jaerlyckse cooren- oft geltrenten hebben, de welcke sy in goede possessie lange jaren ende voor tijden der troubelen geweest syn, dat syn Excellentie wilde gelieven de rentmeesteren te doen bevelen de luijden haere renten jaerlycks ontfangen te laten ende de ontbeurde te restitueren.

155 » Ende dat syn Excell. der Landschap genadelyck gelieve te verschoonen van over- oft doortocht van ruyteren oft knechten, op welcken voors. bidden ende verwachten Ridder- schap ende Steden syn Vorst. Doorl. ende V. Gen. genadich ende vertroostelyck antwoord ende resolutie.

V. Gen. Onderdanige ende Dienstwillige
Ridderschap ende drie Steden Deventer,
Campen ende Swolle in Overijssel.”

REVIUS Dit voors. antwoord gelesen sijnde, is syn Gen. afgetreden
f. 426 seggende syn Gen. wolde sich daer op beraden. Ende weder comende seijde syn Gen.: dewijle de Staten haer antwoord op schrift gestelt hadden, soo hadde syn Gen. van gelycken syn weder antwoord schriftelijck doen stellen, als volcht.

» Mijn Genadige Heer Stadtholder, Grave toe Megen, verstaen hebbende dat antwoord, dat wellijcke Ridderschap ende Steden, de Landschap van Overijssel, sijne Gen. in plaetse Con. Maj. schriftelijck gegeven hebben op de propositie, dewelcke syn Gen. op den 21 deser verleden maent de Staten van den 100, 20 en 10 penninck gedaen heeft, is
156 voor eerst syn Gen. leet toe hooren de schaden ende armoet, die Landschap voorgedragen hebben, dan moeten bedencken, dat andere Landen, als Brabant ende andere, den geheelen

tocht ende twee legers, te weten van Con. Maj. ende den prince van Orangien, soo lange in de Landen gehadt, die eensdeels van de Landen verbrant ende verdorven hebben. Ende nochtans des niet toe weijniger hebben twee mael den hondersten penninck binnen ses jaren geconsenteert. Ende om ontlast te syn van den 10 ende 20 penninck hebben veer mael hondert duijsent guldens ses jaer geduerende alle jaren te betalen geconsenteert, ende noch niet en weten, of syn Vorst. Doorl. daer mede sal willen te vreden syn. Gelyck oock d' andere Landen, die met den anderen plegen te contribuieren, na advenant gedaen hebben. Insgelyck hebben sich te bedencken, dat Landt van Gelre oock groote schaden van doortochten ende water geleden, die sich soo vrij van geene schattinge te geven willen holden, als dese Landschap, ende nochtans by drie mael soo veele als sy voor heen gegeven hebben, geaccordeert, nameutlijk ses mael hondert duijsent gulden in veer jaren te betalen, als oock Vrieslandt ende andere hebben gedaen. Om dese ende 157 andere redenen mogen de Staten sich beter bedencken; ende vermeent myn Gen. Heer, dat in dese Landschap van den 100, 20 en 10 penninck met genaden solde gevrijt syn, dat sy alsdan toe minsten hondert duijsent daler solden moeten presenteren, in veer jaren te betalen, de wijle doch dat de geheele Landschap van Overijssel ten minsten wel soo veel vermach als het veerdendeel des Landes van Gelre. Ende om dese penningen te vinden is syn Vorst. Doorl' meijninge, dat de Steden, om gevrijt te wesen van den 100, 20 en 10 penninck, de wijle hem daer meest aen gelegen, solde mede hier toe contribuieren, gelyck de Steden in Vrieslandt dit mael gedaen ende bewillicht hebben, wellijck oock noijt geschiet is geweest.

» Soo wil syn Gen. de Landschap gebeden hebben, dat sich de selve willen beter bedencken ende aensien den last ende noot, daer Con. Maj. nu in is, ende dat syn Maj' eijgen onderdanen ende Landen syne Maj. in dese lasten

158 gebracht, waeromme billijck dat sy oock de selve last behooren helpen te dragen, ende dat sy willen sulcke presentatie doen, dat sy daer mede eere ende danck mogen erlangen ende de terminen soo cort nemen, als mogelyck sal syn, dan het weet syn Gen. dat sulx toe hove danck ende aengenaem syn sal.

» Ende belangende de andere artyckelen, in den aengetogen, wanneer dit gedaen ende dat principalyck geaccordeert is, wil als dan syn Gen. sulx by syne Vorst. Doorl. helpen verwoorderen, soo veel syn Gen. mogelyck.

Den 25 Julii des morgens toe ses uren hebben sich Ridderschap ende Steden op dit voors. wederom geantwoort van syne Gen. besproken, dit navolgende daer op vervattet ende de presentatie daer in verhoget totter somme van 50000 gl. current ende syn Ridderschap ende Steden daer na aen onsen Gen. Heer Stadtholder gegaen ten huijse des selvigen drostes toe Coevorden ende hebben aldaer hare verbeterde presentatie in schrift aen syn Gen. overgegeven, als volght.

159 » Op de weder antwoorde des Edelen ende Welgeboornens onses Gen. Heer Stadholders des Grave van Megens etc. geven Ridderschap ende Steden demoedelyck te kennen, dat sy luiden in onderdanicheyt verhoppen, dat Con. Maj. syn Excellentie den hertoch van Alba ende V. Gen. niet sal gelieven dit cleijne Landt van Overijssel in genadige betrachtlinge harer goetwillige submissien bij Brabant ofte andere synes Maj' erflanden in beden ofte contributien te vergelycken. Mede aenschouw nemende, dat dese Landtschap tot den lasten, daer inne hoochst sijne Maj. geraden, over al geen oorsaecke gegeven heeft, dan stedes in synre Maj' gehoorsaemheijt volhardet, sonder hem in wapenen, alliantie ofte andere ongerechtigheden tegens syne Maj. op te nemen, noch sich der troubelen te vermengen, soo dan oock Keijs. Maj. voor ende Con. Maj. nae (sonder twyfel in respect der voors. haerder submissien) by andere sijne Maj. Erf-

landen in contributien nijwerde heeft doen vergelycken, maer dat haer Maj. verleden tydt oock in grooten swaren lasten wesende, nochtans met een dragelijcke contributie na gelegentheijt des Landes genadich toe vreden geweest syn.

» Ende alsoo Vorst. Doorl. vermeijnt, dat de Steden totter bede mede solden contribuieren, is gebruijckelyck, dat de borgeren der Steden in den Lande gegoedet synde, soo wel als andere landsaten oock mede contribuieren, ende dat 160
Ridderschap ende Steden als een corpus met malcanderen gelijckelijck de beden steeds plegen de Maj. te consenteren ende te betalen. Gelyck nu oock Ridderschap ende Steden, haren olden gebruijck na, goede middelen ende wegen vinden ende gebruijcken sullen, dat de penningen, soo men syn Maj. belooft, voldaan mogen worden.

» Dan als V. Gen. de Staten soo eene merckelijcke grote somme voorgesteld, die dese Landschap gantsch onmogelyck is toe wege te brengen, bidden Ridderschap ende Steden, dat V. Gen. de gelegentheijt des cleynten Landes ende de reden by den selven aengetogen, oock dat sy soo cortelyck gecontribueert hebben, als ander naberlanden niet gedaen, genadelyck willen betrachten ende henluijden van sulcken groote somme verlaten: niet toe weijniger ende hoewel dese Landschap bij hoogstg. Keijs. Maj. ende syn Con. Maj. in de Duijtsche, Francoijschen ende andere sware oorlogen op ten haestigen meer als 52000 Carel gulden opgebracht, soo presenteren dan noch dit mael syn Maj. toe accorderen 50000 Carel gulden in veer jaren te betalen, onderdanich biddende dat V. Gen. sulx in plaetse hoogstg. syner Maj. ende der Excellentie, solden willen nemen ende dese Landschap hooger niet beswaren, dan oock syn Vorst. 161
Doorl. solde willen deser Landschap op haere in de voorige antwoord gedaen ootmoedige bede ende dat de selve willinge in geene consequentie getogen sal worden, genadige resolutie te geven.”

Hierna syn Ridderschap ende Steden afgekeert ende ter-

wijle dat syn Gen. sich daer op bedacht, hebben Ridderschap ende Steden ettelycke uijt de Ridderschap ende de Gesanten van de Steden het antwoord van mijn Gen. Heer te ontfangen gedeputeert: den welcken Gedeputeerden van Ridderschap ende Steden (weder ingeijst synde) syn Gen. door den Griffier sijn Gen. antwoord heeft laten voorlesen ende begeert sich als noch inder presentatie beteren, van welke antwoord de copie hier na volght.

- » Myn Gen. Heer Stadtholder, Grave van Megen, gehooft hebbende dat weder antwoord van Ridderschap ende Steden van Overijssel, belangende dat eerste punct, secht, dat syn Gen. dese Landschap tegens Brabant of andere Con. Maj. 162 Erfnederlanden in contributien niet en vergelijcket, dan alleen van de selve, als oock van Gelderlandt ende Vrieslandt (die sich oock van schattinge te geven vermenen geprivilegeert te syn) vermanige gedaen, ende laet sulx tot dispositie van de Con. Maj. berusten; ende om de groote gunst ende affectie, die syn Gen. tot dese Lantschap, solde syn Gen. goet duncken, dat sy luyden dat veerde punct (als van den troubelen geen oorsacck gegeven te hebben) solden wech laten, bysonder dat sij veelicht daer op een antwoord krijgen solden, die hen oft syn Gen. niet gevallen. Ende belangende de presentatie hier in gedaen, weet syn Gen. wel, dat syn Vorst. Doorl. daer mede geensints sal willen tevreden syn, of hem van den 100, 20 en 10 penninck ontlasten oft verlaten, dan moeten sich beter bedencken ende sulcke presentatien ende middelen voorwenden, dat syne Vorst. Doorl. moge worden gecontenteert, 't welck by dese presentatie niet can geschieden, dan sich na 't geene gisteren gesecht ende voorgegeven regeleren of daer soo na bij comen, als immers mogelyck, ende in bedencken dat de 163 Steden van Vrieslandt oock nimmer metten platten Landen hebben gecontribueert, doch overleggende, dat de Steden meest aen den 100, 20 ende 10 penninck gelegen, ende dan buijten ende binnen solden contribuieren moeten, hebben

mede daer in believet ende mitsdien sulcken somme gevonden, dat de selve syn Vorst. Doorl. hebben tevreden gestelt. Wanneer nu Ridderschap ende Steden sulx oock weten te doen ende alsulcken somme presenteren, dat syn Vorst. Doorl. daer inne believet, sonder dat de Steden daer inne contribuieren, mach syn Gen. wel lijden, versoeckende daeromme nochmaels dat sich de Ridderschap ende Steden eens beters willen bedencken ende volgens 't geene gisteren gesecht, sulcke presentatie te doen, dat sij daarmede by syn Vorst. Doorl. mogen bestaen ende van de swaricheyt ontlastet worden."

Volgens syn Ridderschap ende Steden wederom op de Stadts Raetcamer vergadert geweest, alwaer de voorgenoemde Gedeputeerden van Ridderschap ende Steden haer rapport ende dat antwoord van syn Gen. ingebracht hebben, daer op beraetslaget, haer beraet in schriftte vervattet ende (om haere onderdanige affectie tegens Con. Maj. haeres uijterste vermogen te vertonen) de presentatie noch verhoget totter somme 56000 Carel gulden, gelyck het selve by geschrifte 164 gestelt ende des namiddachs aen syn Gen. ten huuse des voors. drostes toe Coeverden sal' door de Gedeputeerden van Ridderschap ende Steden overgegeven is geworden als volcht.

» Edele, Welgeboorne Gen. Heer, als V. Gen. nu ten derde mael Ridderschap ende Steden vermaent, dat sy sich in de presentatien der contributien noch beteren solde, ist dat Ridderschap ende Steden V. Gen. vermaninge hertelyck ende met groote swaricheyt overlecht; ende hoewel sy na de cleynheyt ende onvermogentheyt des Landes niet wel meer dan sy nu lest gepresenteert, te wege solden connen brengen, niet te weyniger om haer luijden goede ende onderdanige affectie tegens Con. Maj., syne Excellentie ende V. Gen. haer uijterste vermogens te beteren, presenteren sy noch eens soo veel, als sy op de leste bede syn Maj. geconsenteert hebben gehadt, te weten: 56000 Carel gl. in veer jaren te betalen, daer van dat eerste jaer wesen ende

165 verschijnen sal op Meijdach A° 1571 verschijnende. Maj. ootmoedige bidt, dat V. Gen. in genadige betrachtinge, dat sy soo cortelyck 28000 Carel gulden syn Maj. opgebracht als ander naberlanden niet gecontribueert hebben ende alsoo nu des te meer hebben bewilligen connen, genadelyck met deser itsiger gepresenteerde somme van 56000 Carel gl. in genaden aennemen ende den Staten hooger niet beswaren willen, biddende mede tot syn Excellentie ende V. Gen. dese Landschap op haere in de voors. antwoorde gedaen ootmoedige bede genadige resolutie ende toesage geven wil.”

Nadien syn Gen. hier op sich beraden hadde, heeft syn Gen. geantwoort, wel te weten, dat de Excellentie met de gedane presentatie niet gesadiget solde wesen ende solden men by syn Excellentie in ongenade comen, soo men sich in de presentatie niet en verbeterde. Als dan de voors. Gedeputeerden vriegten of de Excellentie met de 60000 niet en solde willen te vreden wesen, antwoorde syn Gen. beter te syn by de voorgaende presentatie te blyven, dan soo weynich meer te bieden; men hadde de 7000 Carel gulden van de Excellentie te volleste, want syn Excellentie gesecht, deselve niet te begeeren; solden sich derhalven in haere presentatie noch eens beteren ende selvige in schrift setten
166 by maniere van supplicatie aen syn Gen. om voorts aen Vorst. Doorl. over te schicken.

Volgens hebben Ridderschap ende Steden (na aengehoorde raport des voors. syn Gen. aengeven) haer presentatie vermeerdert ende verhoogt totter somme van 70000 gl., het welke de Gedeputeerden syn Gen. voorgedragen hebben, des syn Gen. gesecht: 't selve voorts te willen overschrijven, om te vernemen of de Excellentie van wegen Con. Maj. daer mede te vreden is ende sich willen vernoegen laten. Dit na beschreven is de supplicatie, die Ridderschap ende Steden van dese beswaringe overgegeven hebben na synen Gen. bevel.

» Edele ende Welgeboornen Gen. Heer, die Ridderschap

ende die drie steden Deventer, Campen ende Swolle, representerende de Staten des Landes van Overijssel erbiēden sich tegens V. Gen. seer onderdanich, demoedich ende dienstelijck, ende en twijfelen niet, V. Gen. noch in goeder ende frisschen gedencken hebben, wat op de leste geholdene Landtdage alhier binnen Swolle op V. Gen. propositien, van wegen Con. Maj. onsen aldergenadichsten heere, belangende de contributie tot vervallinge syner Maj. oncosten 167 in de leste oorlogen ende onderholdinge der garnisoenen ende anders gedaen, bidden voors. Staten tot verhoedinge haers armoets ende hoogen aenliggens onderdanelyck voor antwoord geven, dat oock V. Gen. daer bovens met waerheyth berichtet, wat ellende sich sedert die tydt toegedragen, daer mede (leijder) de voorige des Landes van Overijssel onvermogentheyth vermeert, alsoo dat uijt sulcken hooch aenliggenden respect de voors. Staten wel gantschelyck verhoopt hadden, dat de doorluchtige ende hooghgeboorne Vorst den hertoch van Alba in plaets Con. Maj. met die aen leste gepresenteerde somme 56000 Carel gulden genadich vernoegen gehadt solde hebben: dan na den V. Gen. op tegenwoordige Landschap Ridderschap ende Steden nochmaels vermanen sich in de presentatie als noch te verbeteren, ist dat sy luyden V. Gen. vermaninge hertelyck ende met groote swaricheijt overgelecht ende sich insonderheyth boven de gedane presentatie meer te offereren, uijt den deerlijcken ende gantsch erbermyllycken oorsaecken aen 't hoochsten beswaert vinden: dat op vergangen hoochtydt Alder Heijligen 1570 door schickinge des Almachtigen vermidts den onversienlijcken, subijten, geweldigen ende bij menschen gedencken ongehoorden overval des hoogen waters een groot deel van den Lande, soo tot dese presentation contribueren solden, in sulcken jammer ende verderffelycken schaden gecomen, dat niet alleen seer menichvuldige peerden ende haere beesten verdroncken, huijsen met gantschen inboedel, schueren ende bergen met saet ende hoij ontdreven, dat

gesaeijde wintercooren op den Lande verdorven ende by naest alle zee- en andere omliggende dijcken afgeslagen ende waber geworden, bruggen, sluisen ende sijlen ende wegen gevloetet, excederende de schade veele duijzent gulden. Maar oock (wellyck aen meesten beclagelyck) soo veele menschen ende steden verdroncken, van welcke schaden ende ellenden de Lantschap wel sien wolde, die Vorst. Gen. of V. Gen. door eenige daertoe gecommiteerde sich ervondiget hadde. Niet te min om haer luijden onderdanige toegenegentheyt ende affectie tegens Con. Maj., syne Excellentie ende V. Gen. haers alder uijtersten vermogens te

169 betoonen, presenteren Ridderschap ende Steden de somme van 70000 Carel gl. in veer naest comende jaren ende op veer termijnen te betalen, daer van den eersten termijn op Michiel 1571 naest comende verschijnen sal. Verhopende in alle onderdanicheyt, dat Con. Maj. ende syn Excellentie in genadige betalinge deser Lantschap cleijne vermogentheyt ende stedige goetwillige gehoorsaemheyt de voors. 70000 gulden met genade aennemen worden, in aenschouw, dat de Staten voors. soo cortelijck gecontribueert hebben; als andere naberlanden niet gedaen, onderdanich ende demoedich biddende Ridderschap ende Steden, behoorlijck segel ende breven verleent te worden, dat dese contributie in toecomenden tyde tot goene consequentie getogen zal worden. Ende dat sy luyden op ten versoeck in haere voorige presentatien wijders gedaen, genadige resolutie, antwoord ende afgescheyt onderdanelyck mogen becomeen. Sulx verschulden tegens V. Gen. de voors. Staten in aller onderdanicheyt.”

Anno 1571 den 19 Aprilis heeft myn Heer Stadtholder de Grave van Megen te kennen gegeven door den Canceler binnen Swolle in syn Gen. tegenwoordicheyt, als dat de

170 Excellentie de hertoch van Alba wel verhopet hadde, dat de Landtschap van Overijssel soo veele als Vrieslandt in der bedede der Con. Maj. solde gepresenteert hebben, doch op voorbede van syn Gen. hadde de Excellentie van wegen

Con. Maj. ende oock Con. Maj. de selve presentatie geaccepteert na uijtwijsende syns Maj' breef gelesen synde by den Canceler ter tydt toe men 't acte de presentatie voors. gegeven sal hebben.

Anno 1510 den 22 Martii is eendrachtelyck by mynen Genadigen Heer van Utrecht, Ridderschap ende Steden synder Gen. Landen, aen deser sijt der Ysel gesloten: dat alle de geene aen deser syde der Ysel gegoedet, binnen ende buijten Steden, 't zy edel oft onedel, man oft vrouw, jonck oft olt, die haer goet weert is 600 g. gl., geven sullen 6 g. gl., soo het weert is 500 g. gl. 3 g. gl., ende soo het weert is 100 g. gl. 1 g. gl., desgelijcks van 50 g. gl. eenen halven. Hier en sal niemant uijtgesondert syn.

In 't selve jaer door den Bisschop van Utrecht, Ridderschap ende Steden van dat Oversticht overdragen ende gesloten, tot onderhoudinge ruijteren ende knechten tegens den Hertoch van Gelder, dat ellijcke mensche, die hoochtydt gehouden heeft, binnen ende buijten de Steden, niemant uijtgesondert, geven sal een oort guldens, ende wie dat om Godts wil begeert, sal men 't verlaten. 171

Anno 1511 is een schattinge belieft tot vervullingge der oncosten in den oorlogh tegen den hertoch van Gelder by de Raden des Bisschops van Utrecht, Ridderschap ende Steden den 9 Oct' soo lange te beuren (dat men daer niemant in verschonen sal) tot dat men uijt de lasten is. Ende men sal van ellijcke mudde sades, dat binnen landes gemalen wort oft van buijten gemalen ingebracht wort, sal men binnen ende buijten geven een gosseler.

Item dat de tappers in den Lande ende cleijne Steden overal geven sullen boven den gewoonlijcken accijs, dat sy tappen binnen lande oft steden gebrouwen 3 stuyvers. Insgelycks buijten den Stichte gebrouwen sullen sy geven 4 st. Ende de brouwers binnen de steden en de landen sullen geven van seshien vaten biers een g. gl. Ende daer

172 tegens willen de Steden Deventer, Campen ende Swolle overgegeven ende believen, dat men van ellycke vat biers, dat binnen de steden getapt sal worden, 3 ende 4 st.

Ende alle volle ploegen sullen des jaers geven, soo lange dese costen vervallen syn, 2 g. gl. De coters een g. gl. Ende sullen daer tegens oock dragen die bujten de steden niet gegoet syn, als men daer op by de steden beramen sal. Ende op de platte landen solde men voort ordineren. Hierop heeft Bisschop Frederik een placcaet uijtgegeven onder syn secreet segel A° 1511, den 17 Januarii, een jaer lanck duerende voort hoe men de penningen beuren solde ende de selve betalen solde. Ende daerin solde niemant, edel oft onedel, gevrijt wesen. Ende in de cramen en solden niet meer dan twee tonne biers vrij syn: we daer tegen dede, solde men straffen aen haer lijf ende goet.

Anno 1512 des donderdaechs na Maria Magdalena toe Nyerbrugge by den Gedeputeerden des Bisschops Raden ende Ridderschap ende Steden uijtgeset: dat ellycke ploech in den lande van Sallant sal geven tot schattinge 3 g. gl. elcke g. toe betalen met 28 st. br., ende de halve ploegen $1\frac{1}{2}$ g. gl., ende de geene, die bouwerie doet ende syn goet 173 weerdich is 100 g. gl. ofte daer en boven, sal geven gelyck een volle ploech 3 g. gl., ende die syn goet weert is 50 g. gl. sal geven $1\frac{1}{2}$ g. gl. Ende die syn goet weert is 25 g. gl. sal geven 5 oort guldens. Ende dese voors. penningen sal de meijer alleen betalen.

Item een volle ploech sal wesen thien mudde gesaeijts, die halve ploech vijf, 't sij wat saet dat sy hert ofte weeck.

Item in de platte landen daer een huijs stact ofte gestaen heeft, die gebruycken 8 mergen landts oft daer over, sal geven oft gerekent wesen voor een volle ploech. Oft de gebruijckt 4 mergen landes sal gerekent wesen voor een halve ploech.

In 't jaer 1550 den 12 Decembris op de propositie van M. Ariaen van der Burch hebben Borgemeesteren, Schepenen ende Raet met haer gemeenten gesloten, soo de Keijs. Maj. begeerde sekere accijs op de wijnen, dat men het selve niet sal consenteren, maer ten aldergevoechlijksten der Landschap toe kennende met de beswaernisse afslaen, want het selve directelyck is tegen den overganck ende privilegien by Keijs. 174 Maj. geconfermeert ende bevesticht.

In 't jaer 1571 den 28 Febr. op eenen gemeijnen Landtdach binnen Swolle worde voor goet aengesien, dat men de Landkiste solde openen, (die toe Deventer op de garu-camere boven den ommeganck staet) om te besien, oft daer ijewes in wesen mochte tot de sake der nijer crimineel saecken dienende. Soo hebben die drost van Sallandt ende Jan van Laer met de gedeputeerden van Deventer de selve kiste geopent ende wat daerin bevonden hebben de drie Secretarien der drie Steden opgeteijckent ende de dosen ofte laden (daer in de brieven lagen) waren boven op ende met de Letteren A. B. C. etc. geteijckent.

In 't jaer 1532 den 29 Januarii hebben Ridderschap ende Steden der beyder Steden Deventer ende Campen toegesecht op behoorlycke beschrijvinge de Stadt van Deventer 4200 Carel gl., de Stadt van Campen 2800 gl. Ende syn volgens uijtgeset tot des gemeynen Landes nooddruft 1260 g. g.; Sallandt 3534 gl. 14 st.; Twente 3075 g. g.; Vollenho 2599 g. 14 st.; Colmeschoten 300 g.; Olst 197 g. gl. 7 st.; Wye 288 g. gl. 21 st.; Swoller Carspel 360 g. gl.; Dalsen 405 g. gl. 21 st.; Ommer-Carspel 508 g. gl. 7 st.; 175 Herdenberger-Carspel 502 g. gl. 7 st.; Raelte 295 g. gl. 14 st.; Hellendoorn 197 g. gl. 7 st.; Holten 97 g. gl. 7½ p.; Batmen 97 g. gl. 3 st. 7½ p.; Heijne 17 g. gl. 7 st.; cleyne Steden Herdenberch 22 g. gl. 14 st.; Ommen 25

g. gl. 24 st. $7\frac{1}{3}$ p.; Gramsbergen 5 g. gl. 17 st. $7\frac{1}{2}$ pen.
Somme 3334 g. g. 14 st.

Op den 18 Augusti in 't jaer 1578 syn de cloosters in Overijssel om penningen op te brengen gestelt in maniere als volget: dat Duytsche Huys toe Ootmarsem op 200 g. gl. Dit huys is op ten navolgenden Landach verlaten. Ter Hunnepe 100 g. gl.; Diepenveen 3000 g. gl.; Winsen 400 g. gl.; Berch ofte Maet clooster 100 g. gl.; Sibkelo 300 g. gl.; Sonnenberch 200 g. gl.; Broneppe 300 g. gl.; den Oort 100 g. gl.; S. Jans Camp 200 g. gl.; Swarte Water 200 g. gl.; Clarenburgh 75 g. gl.; Weersel 200 g. gl.; Almelo 100 g. gl.; Oldenseel 100 g. gl.; Albergen 300 g. gl.; Blehem 500 g. gl.; Frater Huijs 200 g. gl.; S. Getruijdis Huijs 100 g. gl.; Wytenhuijs 25 g. gl.; Kinderhuijs 50 g. gl.; Capittel te Oldenseel 500 g. gl.; Capittel toe Steenwijck 100 g. gl.; Frater Huijs toe Deventer 300 g. gl.; Lammen Huijs 100 g. gl.; Buskens Huijs 100 g. gl.; Branns Huijs 100 g. gl.; M' Gerrijts Clooster 300 g. gl.; den prior op den Berch 200 g. gl.; Clooster te Hasselt 200 g. gl.

A° 1578 op den 24 Augusti hebben Ridderschap ende Steden een schattinge uijtgesteld op honder gulden des jaers, dat men daer ses af soude geven: waervan dese ordinantie is gemaect.

» Alsoo de Landtschap van Overijssel in veele ende verscheijden schulden soo van wegen der belegeringe der Stadt Campen tot uijtdrijvinge des hoogen-Duijtschen viantlycken chrijsvolck daerin liggende, als anders geraden, ende noch tegenwoordich in groote costen ende lasten van wegen de belegeringe der Stadt Deventer, van gelycke hoochduijtsche chrijsvolck geoccupeert, stekende is: hebben de Welgeboornen Grave van Rennenburch, onsen Gen. Heer Stadtholder, sampt Ridderschap ende Steden des selven Landes van Over-

ijssel tot betalinge soodane schulden tot verrichtinge van de costen ende lasten, die men in tegenwoordige belegeringe van Deventer als noch dragende moet, geordineert. Ende 177
 voor dit mael sonder prejudicie der voors. Landschap ende Steden privilegien, vrij- ende gerechtichheden ende sonder selve toecomstelijk in eenige consequentie getogen toe worden, ingewillicht dat men voor een reijse van alle thienden op hare pachten in desen jaer van 1578 gewas staende op den velde ofte jaerlijkse opcomsten, die binnen jaers na datum deses verschijnen worden, soo wel van de platte landen (die sus anders in de schattinge gevrijt worden) als alle andere olthoorige erven in den Lande van Overijssel gelegen.

» Insgelyck van meulens, visscherien ende andere jaerlijcke incomsten, geene uijt besondert, geven sal na advenant van 100 gl. jaerlycke pachtens ofte incomstes 6 gl. eens verschynende pachtens ofte incomstes 6 gl. eens, dewelcke de meijerluyden uijtleggen ende de lanteren de eerste verschijnende pacht ofte incomste wederomme corten sullen.

Des sal men estimeren een mudde weijten op twee g. gl. ende een oort, een mudde rogge op anderhalve g. gl., een 178
 mudde erweten op 2 g. gl. en een oort, een mudde rue-versaet op 2 g. gl., een mudde boeckweijte op 1 g. gl., een mudde haver op 21 st., een vat boter, dat uyt erfgront toe pachte, toe rente ofte te huere gegeven wort, op 20 g. gl., meerder ofte minder quantiteyt van cooren, saet ende boter na advenant te estimeren.

» Aengaande de goederen, die op de gerve verpacht ofte besayt syn, sullen de lantheeren ende meijerluyden bij haeren eede verclaren, hoe veel daer van gecomen sy, om als dan de contributie daer van te doen.

» In dese contributie sullen geene erven noch landen verschoont noch gevrijt worden, geestelijcken noch wereldlycken, edelen noch onedelen, inheijms noch uijtheijms toebehoorende, dan alleen de hovesaten van de Ridderma-

tigen (die tot allen Landdagen verschreven worden ende erschynen) met de bouwerien tot den huijse behoorende ende daer toe gebruijcken plegen, ende meer niet.

» Ende sullen vrij wesen de erven ende landen in der vrijheden
179 der drie hoofsteden Deventer Campen ende Swolle gelegen.”

In 't jaer 1552 op den 28 Januarii hebben Scepen ende Raet met haer Gemeente gequijteert ende bedancket de geene, die de administratie gehadt hebben van de schattinge van wegen eigendomen van huijzen ende uytgaende renten 't ontfangen, gecomen tot den bolwercke boven de poorte, als Merten van Rossen te velde lach.

Om te voltrecken de sware lasten ende oncosten van de belegeringe voor Deventer, ende dan oock een voorraet ende mercklijcke somme van penningen op te brengen om de selve stadt met ernst aen toe tasten ende daertoe de soldaten willich te maecken, hebben Ridderschap ende Steden der Landtschap van Overijssel met toedoen ende believen van Welgeboornen onsen Gen. Heer Stadtholder, Grave toe Rennemburch, een ordinantie ende capitale impositie op een ijeder persoon, soo wel geestelyck als wereltlyck, edel ende onedel, over de gantsche Landtschap ende Steden, groot ende cleijn des selven Landes gemaect ende eenpaerlyck
180 ingewilliget ende uytgeset. Doch met den bescheijde, dat dit selve niet tot nadeel der Landtschap ende Steden privilegiën vry- ende gerechticheden getogen sal worden, daer van de Landtschap ter gelegen tydt de helfte sal betalen. Die alhier niet benoemt staen, sullen staen tot discretie van de Landtdrosten met hare adjuncten in de carspelen ofte andere eijgen geerfden. Ende waert sake dat hem ijemant hier inne weijgerich ofte onwillich maeckte, sal men de selve met dadelijcke executie tot betalinge holden. Aldus gesloten op den gemeenen Lantdach binnen Swolle den 24 Oct. 1578.

De drosten van Sallandt, Vollenho, Isselmuijden ende Haeckesbergen ellijck op 36 gl.

Dat huis ende ambt van Lage op 50 gl.

Den heer van Almelo als oock de heeren van Sallyck ende van der Esse elck op 30 gl.

Heer Geert van Rede 50 gl.

De scholte van Hasselt 30 gl.

De amptman van Colmeschate 30 gl.

Joost ter Brugge als casteleijn van Holten 30 gl.

Roebert van Ittersum als casteleijn van de Veenebrugge 30 gl. 181

Die van der Ridderschap toe Landtdage worden verschreven elck 24 gl.

De drost van Genemuden 24 gl.

In Colmeschate Gruijter, Brenen, Bruyns, Stuerman toe Welsem (die niet verschreven worden) ellyck 24 gl.

In Wye Jan van Besten, Jacob van Vilsteren, Frerick van Vilsteren, Henderick Jacob toe Jaersen, Lubbert Splinter elck 24 gl.

In Swoller Carspel Derck Essinck, Jan Mulert Hoopman, Jan Waterman, de weduwe Watermans, Arent van Boltten, Borkelo, elck 24 gl.

Ende so voorts in de Carspels Dalfsen, Herdenberch, Hellendoren, Heijne, Iselmuyden, etc.

Aengaende de borgemeesteren, borgeren ende inwoonders, rentenieren, coopluyden ende ambachtsluyden in de cleyne steden sullen de drosten (een yeder nae 't synen) neffens haer adjuncten de selve setten, als sy na redelyckheyt bevonden sullen worden.

Item de huijsluyden, die op haer eygen erven sitten ofte eijgendommen hebben. Insgelycks tinsgoederen, hofhoorige goederen oft andere diergelycke goederen besitten, ellyck 6 gl. 182

Item alle meijerluyden tot goede discretie des drostens ende andere gedeputeerden, na dat sy bevinden weijnich ofte veel te hebben.

De abdisse van der Hunnip 50 gl.

Proosten ende dekenen elck 40 gl.

Canonicken van Deventer elck 24 gl.

Canonicken van Steenwyck elck 16 gl.

Canonicken van Oldenseel elck 20 gl.

A° 1577 den 17 December heeft de Prior van Winsem Ridderschap ende Steden een supplicatie overgegeven ende dat in de name der gantsche Regeliers Ordre ten eijnde de priesteren weder gerestitueert in haere goederen, ende middeler wijle de administratie der selver goederen tot sij wederom ingeruijnt mochten worden.

Item Ridderschap ende Steden hadden Gerrijt van Oxfelder toegelaten, dat hy Berch-cloosters goederen solde beuren tot profijt der geenen, diese solden toecomen, heeft de selve aen
183 de Landschap verborget op den 11 Januarii A° 1578.

De Generale Staten schryven aen de Landschap van Overijssel op haren brief, dat sy den Prior van Winsem weder in de possessie van alle des cloosters goederen sullen stellen. Datum den 9 Januarii 1578.

Een brief van Ridderschap ende Steden des Landes van Overijssel wegen haere privilegien, costumen ende gewoonten aen den Grave van Megen haren heer Stadtholder geschreven. Datum binnen der Stadt van Swolle onder der selver Stadt segel den 27 Nov. 1571.

REVIUS

f. 448.

449.

A° 1572 9 Aug. Grave van den Berge aengehoort hebbende, sich noch verclaert ende geaffirmeert by hare voorige gedane beloften ende versekeringe te blijven, ende de Stadt met lijf ende goet tot behoef van Hoogsteg. Con. Maj. toe willen bewaren ende sich tegen den rebellen toe willen verweren: is alsoo de Stadt aen drie verscheyden oorden toe lande ende
184 noch met 9 galeijen ende noch ettelijke andere sloopkens, daer bij wesende, te water belecht geworden, oock alsoo seer benauwt ende bewachtet, dat de bode (soo de Stadt van Swolle met antwoord van den heer Cornel van Deventer op ten voors. brief van begeerte ontsettinge wederom op Campen, soo men naderhant verstaen heeft, afgeveerdiget hadde) niet en heeft sich

an der Yssel connen begeven, om daer over te swemmen ende den brief in de stadt brengen, gelyck hy aengenomen hadde.

Ende alsoo de wederweerdigen de stadt uijt de galeijen ende uijt den drie legeren oft schansen (voor de IJsselbrugge, Vecnepoorte ende Voorstadt genaemt den Hagen) met grof geschut (die sy dan 14 of 15 stucken gehadt, behalven de metalen ende ijseren stucken op de galeijen wesende) ende met andere steengeschut na de borgeren op de wercken geschoten ende het selve alsoo gecontinueert hadden; daer tegens hebben sich de borgeren dapperlijck ende alsoo met grof ende cleijn geschut gebruyckt, dat veele van de rebellen in de schansen ende galeijen ommegecomen ende gequets syn, ende daer na noch veele naderhant gestorven syn. Ende opdat de borgeren des te neerstiger mochten syn, de welcke sich beclaeghden in de benauwde tijden de cost niet connen gewinnen, hebben Scepen ende Raet haer aldaer ander mueren broot, keese ende bier bestelt, ende daer beneffens beloofd, dat sy geen mangel hebben solden, soo lange dat belecht dueren solde. Ende alsoo daerna de wederwilligen de stadt ten beyden sijden aengevallen, de homeijnen aen stucken gehouwen ende de poorten in brant gesteken hadden, hebben de borgers haer afgeweert met allerlei wapenen, daer toe dienende, ende de poorten tot twee oft drie mael gelesschet, soo veel mogelyck, edoch niet gantschelijck connen lesschen; ende is doenmaels gespeurt ende bevonden, dat eenige uijt de stadt over de mueren gevallen sijn tot de rebellen, daer met sy mogelyck haer verstantenisse gehadt. Hebben daerna de vianden haer geschut, hetwelck sy dien nacht in den Hagen dicht onder de mueren gebracht hadden, af laten gaen tegens de mueren, daer de Stadt aen swacksten was sonder wal. Is onder de borgeren (de welcke drie dagen ende drie nachten lanck continuelijck in de rustinge geweest waren) rumoer gecomen, dat een groot gadt door de mueren geschoten was, ende dat de vianden twee tonnen bussecruyts onder 't gewelfte van der Hagenpoorte gebracht hadden om te springen; waar-

185

186

door eenige borgeren, ende oock door de rebellen heijmelijcke quade perswation ofte bedriegingen (als dat wanneer de Stadt met geweld veroverd worde, niemant noch aen lijfe noch aen goede gespaert solde worden ende dat nu geen tegenwoordich onset voor handen was) versaget ende bevreest wesende, verweijgerich sijn geweest om langer te vechten, dan geneycht om de Stadt op te geven, hoe wel Borgemeesteren, Scepen ende Raet eenpaerlyck sich wederomme op 't nije onder sich verplichten ende versekeren, bij der stadt haer lijf ende goet op te setten, om die toe behoef Hooghsteg. Con. Maj. te bewaren ende te beschermen, hoe sy dan dat selve met meer andere goede ende de beste borgeren sich opentlyck erboden te willen doen, ende de andere borgeren alle goede vermaningen, den also dat uijt reden voors., met oock dat bussencruijt op 4 oft 5 tonnen na verschoten was, ende om den grouwelycken ende ellendigen verderf der Stadt ende meer quades dat daer uijt apparentelyck solde hebben verresen toe vermijden, de Stadt toe lesten opgegeven is geworden. Hebben niet te min Borgemeesteren, Scepen ende Raet ende Gesworen Gemeente daer toe bevorens voor Godt ende de werelt betuycht ende geprotesteert, dat sy in de opgevinge der Stadt niet en consenteerden, dan sulx door reden als boven geschien laten moesten." Uijt allen 't welke

187

188 is te vernemen, hoe deerlijk de Stadt van Campen door eenige wederwilligē van haere gewoonlijke getrouwe gehoorsaemheyt, soo sy sich stedich tegen haren Lantvorsten ende der selver Stadholderen gehadt ende bewesen hebben, omme getogen sij ende tegens haer wille ende consent een tydtlanck vervreemt ende verlettet: des nogtans Godt Almachtich in den uystersten dage haer Getuyge sal syn, dat sy Supplianten in haren gemoede ende conscientie getrouwe ende onderdanige ende gehoorsame Hoochsteg. Con. Maj. ondersaten altijt gebleven syn. Ende hoewel den Doorl. Hooghgeboren Vorst-Don Frederick de Toledo Hertoch

Aen
Stad-
holder
Hierges.
30 Nov.
REVIUS
1. 478.

Hoochsteg. Con. Maj. Generael, Veltoverste, door voorbede

van V. Gen. de voors. Stadt ende Lantschap in genaden aengenomen, hebben nochtans sy Supplianten toe haere ootmoedige ontschuldigingen niet onderlaten connen, dese remonstrantie aen V. Gen. in aller ootmoet doende, bidden daer na V. Gen. gemelte bedroefde Supplianten, Borgemeesteren, Scepen ende Raet der stadt Campen in alre onderdanicheyt, dat V. Gen., als haer verordeneerde Gen. Heer Stadtholder, genadelijcken gelieven willen by Hoochsteg. 189

Con. Maj. onsen aldergenadichsten heer, ende de Excellentie den Hertoch van Alba, oock byden Doorluchtigen Don Frederick Hertoch ende Generael Veltoverste, onse genadige Vorsten ende Heeren, de stadt Campen, Borgemeesteren, Scepen ende Raet, Gesworen Gemeente ende borgeren der maten te verbidden, dat syn Con. Maj., haer Excellentie ende Doorluchticheijt den voor verhaelden, onversienlycken ende onverhoopten der stadt ende borgeren misval ende 't geene sy naderhant (hebbende den viant soo geweldelyck binnen de poorten) door vreesse ende bedwanck hebben doen ende temporiseren moeten, met genadige oogen aen toe sien, te vergeven ende de stadt Campen by haere privilegien, rechten ende gerechtigheden met genade te laten blijven, allergenadichst believen willen, ende met soo weynich chrijsvolck beswaert laten, als immers mogelyck sal syn, in genadige aenschouw nemende de getrouwe haere gehoorsaemheyte (daer in sy wel begeert hadden, kenne Godt almachtich, sonder eenige stoot te continueren ende te volherden) daer beneffens de groote ellende ende armoet, daer inne gemelte stadt ende borgerschap soo jammerlyck geraden ende verlopen syn; sy Supplianten presenteren in aller demoet (hoe sy sich dan oock plichtich erkennen) in Hoogsteg. Con. Maj., haer Excell. ende Doorl. ende V. Gen. dienst, subjectie ende gehoorsaemheyte goetwillig ende getrouwelyck te blijven ende daer by op te setten lijf, goet ende bloet, ende alles wat sy van Godt den heer ontfangen hebben, willende tegens V. Gen. sy Supplianten steeds met alle

190

gehoorsaemheyd dienstelyck erkennen ende na haren uijtersten vermogen verschulden, dat doende etc.

V. Gen. Demoedige, Onderdanige, Bedroefde Ondersaten, Borgemeesteren, Scepen ende Raet der Stadt Campen.”

REVIUS Des volgenden daechs heeft syn Gen. den voorbenoemden f. 478. Gedeputeerden in antwoord gegeven, dat syn Gen. de voors. supplicatie doorsien hadde ende beducht syn Gen. als noch te vroeck te wesen, desvals aen syn Excell. te solliciteren, so lange sy niet aengesproken worden.

Also die Gedeputeerden eenen silveren vergulden, gedeckten croes hadden, om van der stadts wegen syn Gen. 191 daer mede te vereeren, hebben dien syn hovemeester behandicht, biddende dat syn Gen. in genaden wilde ontfangen, sy wilden het ter gelegerer tydt verbeteren.

REVIUS De Gedeputeerden den hoochwaardigen Bisschop van f. 479. Deventer begroet by der stad Campen altijd ten besten te willen recommenderen; syn Hoochw. heeft gesecht, sulx oock by den hertoch van Alba binnen Nimmegen gedaen te hebben; onder andere seggende, dat de Raet wel behoorde tegens de hoofden des oproers te procederen na Con. Maj. placcaten.

Als de Gedeputeerden syn Hoochw. aensochten om te Campen te comen om de kercken ende altaren aldaer te wijen ofte te reconcilieren, heeft syn Hoochw. gesecht, sulx eerstdaechs te willen doen.

Den 26 November den heer Polwijler met drie vaentkens hooge duijtsche knechten binnen Campen gecomen ende de stad daer mede beset.

Anno 1573 op den 3 Januarii syn de selve Gesanten van Campen weder erschienen binnen de stad van Swolle by den E. Raet aldaer en hebben versproken van den brief 192 onses Gen. Heer Stadtholders, de vernieuwing des Raets belangende, ende is besloten in name der beyder Steden te schrijven aen de stad Deventer ter oorsaecke dat de Her-

toch van Alba wilde, dat in sulcke vernieuwinge tegenwoordich wesen sal eene van de Raden Con. Maj^r.

Uyt den Rentmeester verstaen, dat den Canceler tegens de electie selfs binnen Campen wilde comen 4 ofte 5 dagen te voren.

In 't selve jaer den 28 Meij hebben die van Campen een supplicatie overgegeven aen myn Heer Stadtholder, waer in sy alle hare swaricheyt ende belastinge, als van verlies haerder mueren, brugge, leeninge ende costgevinge der knechten, van 't hoy ende anders, als dat haer sulx niet mogelyck was, langer te doen.

Hebben oock den 6 Junii door haere gesanten aen den hertoch van Alba een supplicatie over gegeven, waer in sy haer swaricheyt verhaelden.

De drost van Ysselmuijden ende de Gesanten van Campen verdragen sich binnen Wilsem van 't hooij voor de soldaten van Polwijlers regiment binnen Campen liggende.

Den heer van Hierges schrijft de stadt van Campen, dat hy tot het Stadtholders ampt geset, ende beveelt eene goede 193 wachte te houden.

Die van Campen antwoorden hem daer op den 25 Meij 1572, dat sy op dat vlijtichste sodane goede wachte met haere borgers gestelt hebben, dat se vastelyck verhoppen, dese stadt met hulp des Almachtigen heere trouwelyck te bewaren tot behoef Con. Maj^r.

In 't selve jaer hebben die van Swolle de stadt Campen geschreven, dat die stadt van Zutphen van den Grave van den Berge ingenomen was, waer van de stadt Campen haer den 11 Junii bedanckt heeft.

Onsen Gen. Heer Stadtholder schrijft de stadt van Campen, dat Zutphen veroverd is, haer bevelende goede wachte te houden. Die van Campen beantwoorden syn Gen. breek, dat sy haer borgeren in ettelycke quartieren geslagen hebben ende volgende ijeder quartier in rotten verdeijlt, oock goede ordre gestelt, waer sich een ijeder in tydt van noot

ofte belegeringe sal laten vinden; daer beneffens de poorten, toorens ende mueren met geschut ende alles daer toe dienende na nootdruft ende gelegtheyt versien ende overal
 194 niet binnen der stadt, maer oock daer buijten op bequame plaetse dach ende nacht goede wachte gestelt.

A° 1572 den 16 Junii syn de Gesanten van Campen ende Swolle op den Sonnenberch vergadert ende hebben gecommuniceert op de breven van onsen Gen. Stadtholder, waer in hy meldet van 't overgaen van de stadt Zutphen ende dat hy overbodich was in val van noot haer steden te ontsetten.

Die van Campen hebben gevraecht of die van Swolle hoptman Fox van Hasselt aengenomen hadden, om de borgers in goede ordre helpen te holden ofte te stellen. Daerop die van Swolle gesecht Neen, dan dat sich Fox solde hebben laten verluden (wanneer men sulx op hem begeerde) wilde hy die van Campen ofte Swolle wel een vaentken knechten toe wegen brengen.

Den Canceler heeft gesecht, soo sy des niet aennemen, daer na den E. Raet aengegeven hadden in bevel te hebben, die van Swolle ende oock die van Campen aen te geven, dat den heer van Bijlij wel een vaendel knechten daer in schicken wilde op costen van Con. Maj., dat goede schutten wesen solden, die de Vriesen wel wilden hebben; die van Swolle begeren des niet, dan verhoopten haer stadt met borgers te
 195 bewaren. Ende worde voorts overlecht wat periculose tyden nu waren, ende dat men oock eenige overval der wederweerdigen besorghden, ende ijemant der borgeren geschoten worde, den anderen is voort niet gemoedet, het welke men in voortijden wel gesien hadde (gelyck die van Swolle geschiet) alsoo in val die van Swolle niet 80 chrijsluyden en hadden ingegrege, sy solden veelicht haer Stadt niet gehouden hebben; is besloten dit selve te raporteren, oft die Raet der Steden haer Gemeenten dit oock wilden voorgeven om wat goede schutten tot 100 toe aen te nemen, die men weder quijt can worden, als men wilde, ende die men setten conde daer de noot waer.

Ende dat de Gesanten daer op des anderen daechs weder binnen dat Convent van den Sonnenberch erschynen solden.

In 't selve jaer 1572 den 24 Junii syn de selve Gesanten van Campen gewceest binnen Swolle en hebben de E. Raet ende den Rentmeester van Sallandt in 't collegie te kennen gegeven, hoe dat ettelijcke van Enckhuijsen haere vrienden te Gennemuijden ontboden hadden, indien sij ijctwes hadden, dat sy niet geerne verliesen solden, dat sy dat selve van daer brochten, doordien te besorgen is, dat men eenigen aenslach op dat huys van Gennemuijden solde willen maken, daer aen dan de Landen van Overijssel soo mercklijck gelegen waer, ende soo dan dat selve huys niet wel met volck beset solde sijn. Is ten lesten na alle communicatie voor goet aengesien, dat de rentmeester schrijven solde aen den drost van Gennemuyden om goede wachte te holden ende aen onsen Gen. Heer Stadtholder om daer op ettelycke goede schutten te senden. 196

Den hertoch van Alba heeft die van Campen geschreven, dat hy van haer stadts hoede ende wachte een goet gevallen hadde.

A° 1572 den 14 Junii syn Scepen ende Raet der Stadt Campen met haere Gesworen Gemeente, groot ende cleyn, op de Raetkamer vergadert, alwaer sy malcanderen verbinden de Stadt Campen te bewaren ende te holden tot behoef van syn Con. Maj. van Spanien. Hier na hebben Borgemeesteren, Scepen ende Raet met beijde Gemeenten hooft voor hooft met hantastinge aen den Borgemeester in der tydt gedaen belovet, dat sy volgende haren eedt der Stadt van Campen, oock syn Maj. Hoochheijt gedaen, met lijf ende goet de Stadt Campen tot syner Maj' behoef willen bewaren ende die niet overleveren, dan in handen van syn Con. Majesteijt. 197

Volgens besloten, dat de gilden, insgelycks de schuttebroeders van S. Georgiens schutterie bij 25 teffens (om de minste confusie) by de Borgemeesteren solden comen ende hooft voor hooft gelycke hantastinge ende beloften docn.

Op den 9 Julii heeft de Stadt Campen aen die van Swolle geschreven, dat sy van hare ende haer scholte begeerden, dat sy doch goede wachte niet alleen op de Vencrijt, maer oock aen de Stoudijck ende overal goede ordinantie wilden maecken ende als sy dat geordineert hadden, solden sy die van Campen overschicken, die haer advijs hen wederom overschrijven wolden.

198 A° 1572 den 9 Augusti heeft de Grave van den Berge de Stadt Campen laten bereunen, ende als Scepen ende Raet dit in ervaren syn, hebben inder ijl eenen boden aen de Raet van Swolle afgeveerdicht, van haer E. begeert, dat sy 't selve den Edelen ende Welgeboornen Heere van Hierges wilden laten weten; insgelijck den Colonel ende Raet van Deventer om onstet te mogen erlangen.

REVIUS
f. 455. Daer na heeft Henderick Michiels (gewesen eenen wollen-
coper binnen Antwerpen) ende Daniel Koecken ende hebben
begeert te spreken Henderick de Wolf (dese was een borger
van Swolle) ende Conraet van der Vecht. Als nu de boot-
schap aen de E. Raet is gecomen, syn beyde Borgemeeste-
ren in der tijdt, als: Bartolt van Wilsem ende Henderick
Kistemaker, met Wolfsen ende van der Vecht daer gegaen
op dat rondeel van de Veenepoorte, al waer de voors. waren;
insgelyck Egbert Luesse ende Geert Hagen oock erschenen
syn, heeft Henderick Michiels in brede verhaelt, hoe sij
den Grave van den Berge, als Lieutenant des Princen van
Orangien van wegen Con. Maj. onsen aldergenadichsten Heer,
in de Stadt laten solden om verlost te worden, met veele
bebloemde woorden met het overleveren eens brefs van den
199 Prince van Orangien, als volght.

REVIUS
f. 456. » Edelen, Eerentfesten, Eersamen ende Discreten bysondere
goede Vrunden: Wij meenen onnodich te sijn in 't lange te
Brief verhalen die meer als beswaerlijcke slavernie, daer in die van
aan Alba met syn vremden aenbanck van der schijn ende decksel
Campen. des dienstes der Con. Maj. uw ende alle goede ondersaten van
hooger ende neder standen deser Nederlanden, gants tijrannichs

heeft brengen willen, dat ghij dan hebt dagelijks met uwen
 oog en gesien ende met uwe ooren gehoort: hier en tegen
 can ick niet verbergen, uijt wat trouwen vaderlycke herte ende
 toeneijchinge, toe voordering des eeren Godes, toe dienste
 der Con. Maj. ende welvaren van dese Landen, wy alle be-
 quame ende mogelijcke middelen voorgenomen hebben, als
 nu oock met onse adherenten, heeren ende vrenden, om
 de selve van de gesachte tijrannie te verlossen ende tot uwer
 older vrijheijt te restitueren ende te helpen, gelyck wij u
 breder verhaelt hebben in een schrijven, dat wy van Dillen-
 burch in de naeste verleden maent Meij door des Welge-
 boornen, onsen vrontelijcken lieven swagers Grave Willem
 toe den Berge u toegesonden hebben. Dewijle wij nu ver-
 staen hebben, dat sulcken onsen brief nu noch niet over-
 geleverd is ende ghy alle wel speuren connen, dat de tijdt 200
 der verlossinge voorhanden, door soo menichvuldige voor-
 spoet, den die Almogende ende Bermhertige Godt, in steden,
 slachten, te water ende te lande genadelijcken geeft. Soo
 ist, dat wij niet twyfelen, ghij sult u selven helpen ende
 de aangeboden gratie Godts niet afslaen: aen u versoecken,
 dat ghy welgemelten, onsen lieven swager Grave toe den
 Berge, van wegen ende toe dienste der Con. Maj. als der
 selver Lieutenant in ende aenneemt met also veele ende
 weynich chrijschvolck, als hij van nooden bevinden sal, om
 u ende uwen inwoonderen uwer stadt, geestelyck ende
 wereltlijck, soo wel cleyn als groot, ende haren olden vrij-
 heden, rechten ende privilegien toe helpen, ende daarby
 tegen de Albasche tijrannien te mainteneren ende de hant
 te haven. Waer ghy averst uwen vaderlandt ende uwen
 welaert niet betrachtet, maer de Albasche vianden deser
 Nederlanden toegedaen sijt, soo hebt ghij spiegels genoeg,
 wat ghij ter straffen van Gode ende danck den van Alba,
 als een erfviand des duijtschen bloedes te verwachten hebt.
 Gelyck wel gedachte Grave van den Berge u wel alles, door
 sijn luijden ende geloovelijcke personen voorhouden laten, 201

den ghij gelove toestellen sult, als ons selven. Daer met Godt bevolen, die u wijsheyt ende verstant verlene. Datum in Lijnden den 5 Aug. A° 1572.

» Onderschreven uwe goede vront Willem de Nassau.”

Als nu die van den Raet haer begeerte gehoord ende den brief ontfangen hadden, is daer oock by gecomen Henderick van Broeckhuijsen (Doctor Hermanni Crusers broeder, die lange binnen de stadt by syn broeder gewoont, daer seer bekent ende in grooter eere van de principalen geachtet) ende meende de selve daer heen te bewegen, dat haer de poorte opgedaen mochte worden; die Commissarien gesecht, sy conden haer geen antwoord geven, dan wolden 't selve aen den Raet raportereren ende weder laten weten, van wat meeninge sy waren, ende syn alsoo van haer gekeert; daer na begeerde Broeckhuijsen, dat men hem een canne wijns soude doen, soo oock geschiet is.

202 Als nu de Borgemeesters met de beijde Raetspersonen weder by den samenden Raet in de Raetkamer syn, hebben haer raport van alles gedaen ende den brief laten lesen, alwaer eenparelijck is besloten, dat men haer seggen solde, dat sy sich van der mueren solden geven, ende dat men gesint waer de stadt te bewaren tot Con. Maj. haren aldergen. Erfheer, soo sy belooft ende gesworen hadden, ende daer niemant in te laten gesint waren, maer de selve te bewaren, het welcke de voors. Gedeputeerden alsoo gedaen hebben. Als sy nu dit antwoord ontfangen hadden, waren sy daer veele op repliceerden, seggende: mede wolden sy den Grave selven spreken, solde by haer comen, waer de geene, die daer op den grauwen henxt sat, seijde: neen, sy hadden anders geen bevel, sy solden sich daer na hebben te richten, ende syn alsoo weder tot den Grave gegaen.

Doen heeft hy de stadt met drie legers laten beleggen, als: eene voor de Veene poorte ende tot daer by de meule ettelycke cartouwen richten, ende eene in den Hagen, ende

eene op den dyck voor de brugge. Ende de Grave heeft sprake gehouden onder de meule, ende na syn Gen. verstaen hadde het antwoord hem uijt de stadt gegeven, heeft sich onder de meule nedergeslagen ende met syn hof ende edeluijden wat gegeten (alwaer des mullers huijs voorstont, dat men daer niemant uijt de stadt eonde sien) worde met de cartouwe van de Veene poorte geschoten, dat de cloot dicht aen de Grave henen ginck, ende by syn Gen. in den gront quam, dat alle de dreck hem om de ooren spronck ende duysent tegen ééne was (als mij Broeckhuysen selve gesecht heeft, die daer mede sat ende adt) dat hy niet doot geschoten worde.

203

REVIUS
f. 457.

Als nu de stadt aldus opgeeijst was, hebben de borgeren met haer hooftluijden, elijck in haer Espellen met haer geweer ende harnas, de geene als die in 't boven Espel waren bescheyden boven de poorte, waer de hooftluyden waren van den Rade Henderick de Wolf, M. Jasper Schepeler, ende hadden te bewaren dat rondeel by de Veene poorte, de IJssel, Rosmeule ende de andere toorenen. Het Hors-Espel waren bescheijden by de Celle-Broeders Poorte, weren de hooftluijden Arent Brant ende Simon Glauwe, hadden te bewaren tot aen der Celle-Broeders Poorte; ende het Broeder-Espel waren bescheyden bij de Broeder Poorte, de hooftluijden waren Arnoldus toe Boecop ende Gerardus van Endouwen, ende hadden te bewaren de Broerpoorte ende den Leeuwen toren. Het Water-Espel waren bescheyden voor de Hagenpoorte, waren de hooftluijden Claes Croese ende Conraet van der Vecht ende hadden te bewaren den Yssell, den toorn voor de Hagen Poorte, Morrentoorn, Calverenhecken Poorte. Doch op alle de toornen waren bestelt ettelycke der principale borgeren, ende hebben sich alle dach ende nacht seer wel gehouden.

204

Als sy nu meenden sich boven de poorte te beschansen, heeft men met de cartouwen ende andere metalen geschut, als halve slangen, vallekenetten, soo tot haer ingeschoten

van de drie toornen ende met de slange door de muere van de wal, dat sy by dat geschut niet comen condon, oock niet setten; dan schoten eens met de cartouw door dack van S. Nicolaes kerck, dat de cloot in de kercke viel, welcke de geestelycke jofferen cregen, die daer veele (soo men secht) ceremonien mede hadden, alsoo de raden van dat cartouwe aen stucken worde geschoten.

205 Des nachts ende daechs heb ik om de straten ende by de mueren gereden, wyt bevel des E. Rades, ende hebben sich overal de borgeren wel gehouden.

Omtrent den avent quamen ettelijcke galeijen uijt Hollandt, die sich omtrent den Hagen geset hebben maer sijn van daer door 't schieten van den Isseltoorn verdreven.

Den 10 Augusti hebben sy voor de Veene poorte ettelycke lege schanscorven op het eijnde van S. Catharynen-camp gebracht ende verhielden sich in dat huys op de Blicke ende in S. Catharynen Gasthuijs, ende soodra sich ijemand daer uijt gaf, worde terstont van de borgeren geschoten, huerde men daer eenen toe dat huys op de Blicke in de brant te steken, ende men heeft hem van de muere heijmelyck achter de poorte met een touwe afgelaten, ende als hy op dat huys lach om in brant te steken, heeft men veele roeren afgeschoten, alsoo dat sich een ijder om een hoeck gaf ende in brant was weder door de grachte met de touwe weder opgehaelt is.

206 Ende ick hebbe in alle de Espellen gereden, alle de borgeren vermaent, dat sy sich wel holden solden; wie cost van doen hadde hem beschaffen solde, soo de E. Raet 't selve bevolen hadde, ende is overal soete-melcks keese, broot ende bier bestelt.

Maer soo de Geusen overal liepen roven, wolden veele uijt na haer ossens, ende andere na haer schepen, noch mede wij geen quaet hebben noch de borgeren, heeft se Bocop in den Broeren by een geroepen ende hen voorgehouden: dat een ijder syn eedt solde betreffen ende dencen, dat de stadt van Campen noijt van haeren heere

gescheyden en was ende derhalven noch maget was, ende soo wy nu soo een stadt opgeven oft verlaten wolden, solde sulx nimmermeer verantwoord connen, ende als onse botten in de eerde liggen, vervloecht solden worden, want wy daerdoor in groote armoede ende verlies van alle onse privilegien solden comen; ende behoeft men niet te twyflen, de Con. Maj. solde syn Landt ende Steden weder hebben willen, begeerende te weten, hoe sy gesint waren te doen; hebben mij alle gelovet de stadt willen helpen holden tot behoef Con. Maj., als sy gelooft en gesworen hadden.

Doen hebben de chrijschluyden van den Grave van den Berge onderstaen alle de beesten van den Grent, Schevelingen ende anders onderstaen te nemen ende te roven, alsoo dat de borgeren begonden te flaeuwen.

Die Grave liet dat geschut van de Veenepoorte voeren in den Hagen ende liet het stellen in mijn hof ende daer een schanse opwerpen. Doe beveelde ick, dat van Morren toorn in dat cleijne huijs van mijn huijsen dapper werde geschoten ende het beherdede te schieten; maer hebben weder, beschanst synde, tegen den avent beginnen te schieten: doen lieten sich ettelycke borgeren uyt de stadt in 't leger bij den Grave ende gaven hem de gelegentheyt van de stadt te kennen. De galeijen lagen achter den Hagen, schoten in de stadt, maer schoten al te hoogh ende sy en deden geen schade, dan dat se de dacken van de huijsen schoten; doch worde daer soo in van de Issel toorn geschoten, dat sy afleggen moesten ende leden groote schade.

Des nachts tusschen den 10 ende 11 dach quam ick aen den Yssel toorn; als ick van den toorn quam, moetteden mij ettelycke borgeren, vraegde hen, hoe 't daer stont, seijden wel, ik en behoefde daer niet te gaen; ben van mijn peert gaen sitten ende boven op de toorn gegaen, vonde daer niemant, dan Jan van Uijterwijck ende Jan Kuijndertorf, die groote weere deden met schieten ende anders, soo de vianden aen de Hagen poorte te doen waren; doen

207

REVIUS
t. 438.

208

seyde Jan van Uterwijck tot my: Bocop, Borgemeester, ghy moet sien, hoe dat ghij 't maeckt, want wy connen de stadt met de borgeren niet holden, want lontstocken, cruijt ende alle wat wij hebben wort ons onder de hant hene gestolen; hier syn wy onder ons beijden alleen, wy sullen het noch wel wat maecken; siet dat ghy ons ettelijke trouwe borgeren krijght; het deucht hier in 't uijter Espel niet. Soo ben ick van daer gereden tot voor de Cellebroers Poorte, alwaer Arent Brant, Simon Glauwe, die daer als overluiden van den Rade gestelt waren, hen de sake met bedroevige herten in 't bywesen Jan toe Bocop, Winsem ende ettelycke anderen der stadt getrouwen, hebben my van stonden aen mijn neve Jan toe Bocop ende noch ettelycke borgeren mede gedaen; van daer ben ick voort in 't Broeder Espel gereden ende daer uyt mede genomen myn broeder Egbert

209 toe Bocop, mijn sone Derck ende daertoe meer anderen en hebbe de selve op den Yssel toorn tegen den Hagen gebrocht, alwaer ick noch allene hebbe gevonden voorbenoemde Uterwijck ende Kuijndertorf, die blijde waren, dat ick daer quam, hebben my te kennen gegeven, dat ick doch solde vernemen, oft daer oock andere wachte was, soo ick gedaen hebbe. Als ick daer ben gecomen, heb ick daer ettelijke borgeren gevonden, die mij seyden dat sij ettelycke vernamen buyten aen de poorten; daer na van den Ysseltoorn worde geschoten; niet lange daarna gaet de Hagen Poorte aen brant. Als de borgeren dat sagen, heeft men terstont de Minder Broederen ende Celle Broederen bode gesant, om dat vier te lesschen, als tot meermael geschiet van boven, daer de gaten insgelycks met keselingen van boven werpende; ende ben in aller ijl na dat Raethuijs gereden ende dat Broeder Espel met het vliegende vaentgien gevoert voor de Hagen Poorte, alwaer de borgeren op de Oldestrate in goede ordeninge stonden. Als nu de brant

210 sich meerderde, sijn de meesten deel van de borgeren op de toornen ende mueren gegacn, om den viant van der

poorten toe weren ende men heeft de poorte met aerde van binnen toe gebolwerckt. Tijs van Oldenseel, die ick uijt bevel Scepen ende Raet als hooftman van 't Broeder Espel hadde gegeven met den voorgaenden eedt, dat hy dat vaentgien nergens solde laten vlieden oft daer mede trecken dan uijt onthiet van Scepen ende Raet oft der hoofstuyden van harent wegen; ende de poorte worde in den dageraet gelescht.

Op den 11 Augusti is de Raet des morgens vergadert, soo hebben de borgeren soo hier soo daer te beginnen te mutineren ende verslagen te worden ende de quade al gedaen dat sy gecost hebben ende den eenen heeft den anderen verveert gemaect. Ende de Raet was byeen ende beraetsloegen vaste met den anderen, hoe men 't best aengaen solde. Als men nu aldus in den Raet was, quam binnen op de camere Claes Bousen, niet uijt quaden gemoede (soo hij gantsch Catholijck was ende die sake niet toegedaen) dan velicht uijt vreesse ofte quade persuasie, seggende: Sit ghij hier noch en raden, wy sullen all toe maele om den 211 hals comen; daer is wel soo grooten gadt in de muere geschoten, daer solde wel een vrouwe met een kint in sitten spinnen. Doe syn de meeste van den Raet opgestaen ende na de Hagen Poorte gegaen om te sien hoe de sake stonde. Als sij nu quamen aen 't Heijligen Geest, waer Conraet van der Vecht hen is gemoetet, vragende waer sy heen wilden, hebben hem verhaelt, wat haer bejement was, seijde dat daer niet een woort aen was. Hiermede sijn Scepen ende Raet weder in de camer gegaen ende alle saken met den anderen versproken ende ommevragen gedaen, na alle verhaelde swaricheden met eenpaerlijcke stemmen besloten de stadt te willen holden. Terwijlen men aldus in den Raet was, is men in ervaren gecomen, dat ettelijcke Gildemeesters, als Tijs Loeijwagen ende syn quartier met den viant sprake hielden, soo is by den E. Raet geordineert, dat de beyde Borgemeesters, als namentlijck Bertolt van Wilsem, Hendrick Kistemaker, ick Arent toe Boeop ende Conraet van der

212 Vecht solden gaen ende sien wat daer af waer. Als wij nu quamen aen onse Lieven Vrouwen Kercke-Hof, sagen wij ettelycke borgeren staen, gaen daer aen vragen, wat daer waer? seijden, dat de Grave van den Berge een brief gesant hadde ende sy dien op de Hagenpoorte ontfangen; als men haer vraeghde, wie haer daer toe bevel gegeven hadde? seijden den brief aen haer ende niet aen de stadt geschreven was. Als wy dien lasen begeerden dien te hebben ende Scepen ende Raet te laten horen; doch Tijs Loelijwagen, die hoofman van de Schippers ofte S. Annen Gilde was, wolde ons die niet laten volgen dan met swaricheijt, als wy hem dien beloofden weder te leveren, luijde als volcht.

REVIUS
t. 460. » Artijkelen, daer op den Welgeboornen Heer, Heer Willem Grave toe den Berge, Vrijheer toe Boxmeer ende Bijlant, Heer toe Hedel, Homoet, Haps, Wisch ende Spulberch, Banderheer des Vorstendoms Gelre, Con. Maj. Lieutenant ende Stadtholder Generael in 't Vorstendom Gelre ende Overijssel, de stadt Campen den 11 Augusti 1572 in genaden te nemen bedacht ende endelijck ontsloten.

213 » Eerstelijck: sullen sich de stadt Campen de Con. Maj. onder den Doorluchtigen ende Hoochgeboornen Vorsten ende Heere, Heer Willem Prince van Orangien, als des Con. Maj. Lijtenant Generael, ende Welgedachten Grave, als oock Con. Maj. Lieutenant ende Stadtholder in dese Landen, huijden desen dach binnen den tijdt van twee uren na over-antering deser Artijkelen ergeven, also, ende dergelijcke gestalte dat sy op sekeren gestelden tijdt de deuren ende poorten haer Gen. openen ende den selven vrij intrecken laten sullen.

» Ten anderen: is syn Gen. wel veroorsaect, oock stadelijck daer toe beweecht met aller ernst in der Stadt omme te gaen, daer omme dat sy sich boven haren Gen. genedige te versien, de Con. Maj., Hoochgemelten Prince wederspannich ende tegen haer Gen. viantlyck ertoont hebben, daer toch haer Gen., als een vriendelijck heer, niet sich dan ter

toe goede ende tot voordeel deselve uijt de Albasche tijrannie ende dienstbaerheijt te redden ende tot haren olden loffelijken vrijheden, privilegien, Landt- ende Stadrechten ende gerechtigheden te restitueren, de stadt alle toe dienste der Con. Maj. onder hoogh-gemelten Prince goedelyck, soo 214
 schriftelyck als mondelyck opvoorderen heeft laten ende als sulx wel behoort hadde (den geenen soo haer eijgen vaderlandt lief hebben) van der stadt aengenomen waer, haer Gen. de stadt gantsch ende gaer met geen chrijsvolck te beleggen besloten hadde.

» Niet des toe weijniger daer met de stadt syn Gen. aen-geboorne, duijtsche, graeffelycke milde ende goetheyt speuren ende datelyck genieten mach, wil haer Gen. de stadt met soo weijnich chrijsvolck als syn Gen. op dat minste van nooden erachten, beleggen; oock sal soo goede ende strenge regement holden, dat de ingesetenen ende insonderheyt de gemeijne borgers sich geene onmate beswarenisse beclagen sullen hebben. Ende dat ter tydt toe, dat syn Gen. bevinden worde, dat de stadt de verledene onwillicheijt met alle gehoorsaemheijt trouwe ende gelove tegen de Con. Maj. ende hoogh-geboorne Prince ende syn Gen. beteren ende compenseren.”

Doen namen de Gecommitteerden den selven breek in den Raet ende lieten se lesen; als de Raet den breek gelesen hadde ende sagen dat de borgeren begonsten te cloften, is voor geraetsaam aangesien, dat de hoofluiden ellyck in haer Espel de borgeren solde laten lesen ende vermanen, dat sy sulcken breven niet solden achten, dan de stadt helpen bewaren tot behoef Con. Maj., ende sien, wat gesints sy waren. 215

Als nu de hoofluiden het selve de borgeren voor hadden gegeven ende haren gedanen eedt hadden vermaent, begonsten te flaeuwen, doch de meesten beloofden bij den Raet te blijven, welcke de hoofluiden den E. Raet weder rapporteerden.

Als men nu in den Raet sat is daer eene gecomen ende

gesecht, dat hy aen den Ysseltoorn hadde geweest ende begeerde te spreken Henderick de Wolfs ende Conraet van der Vecht; als sy nu daer syn gecomen, hebben sij de selve uytgevoordert, op dat sy met den Grave van den Berge mochten handelen: als sy nu selve den Raet hebben aengeven, is voor geraetsaem cracht, de selve op te soecken om tyd te winnen; ende syn door onse Lieven Vrouwen Poorte met M. Claes van Urrick Secretarius ende twee dienaars gelaten ende hebben achter henen gebracht in een hujs, waer de Grave wilde, dat sy de Artyckelen de Stadt voorgeven solden beteyckenen; als sy nu seyden sulx geen macht noch bevel te hebben, heeft hij se wech doen leijden. Ende hebben weder met de borgeren begeren te handelen.

Als de Raet by een waren is daer in gecomen Mr Florijs Eekenholt des stads Fabriekmeister, ende gesecht, hoe den viant onder dat gewelste voor den Hagen hadden gebracht twee tonnen bussecrujts om dat selve te springen, ende wat wy wolden doen, wy waren de stadt quijt; daer na quam myn neve Jan toe Bocop oock daer in en seyde, men solde den raetslach cort maken, de borgeren waren daer voor ende wolden den Grave inlaten, soo quamen wij alle om den hals.

Alsoo is verordineert, men solde de borgeren horen spreken; als wy daer buyten quamen, stonden daer seer veele borgeren met harnas ende begeerden men solde de poorten opdoen oft sy wildense opdoen. Doen hebbe ick se weder voorgehouden, dat sy haren te gedencken heeren gedanen ende aengeboornen eedt, daer beneffens dat wy de stadt wel holden connen, ende dat Campen noch voor een maeght gehouden worde, soo sy nooit gewonnen noch haren Landtshoer verlaten hadde, dan altydt daer bij gebleven ende nu soo schandelyck verlaten solden, welcke wy nu noch nimmermeer voor Godt ende de werelt verantwoorden connen, ende boven al tegen Con. Maj. onsen Aldergenadichsten Heer, ende solden des nu betrachten nemen, dat Con. Maj.

inder eenwicheijt syn Maj^e Landen niet verlaten sal; waer door wij dan in een eeuwige servituijt ende armoet sullen comen, alsoo dat onse kinderen ende kintskinderen onse botten sullen vervloecken etc. Worde mij geantwoordt van Geert Schreur (die alle de tydt sich in huys als cranck hadde gehouden, ende nu was hy in syn harnas) Bocop, het is te laet, doet op, oft wy doen op.

Doe sprack Tijs van Oldenseel, die het vaenken in de hand hadde, wy willen niet vechten, enter doet het op oft laet ons daer in, die dier meijninge syn volgen my na; alsoo sijn hem veele gevolght, die wij meijnden van onse partie waren. Soo heeft de Raet de beijde Gemeenten verboot ende besloten, dat men gaen solde ende hooren se spreken. Als men nu boven ginck op ten toorn van de Hagen Poorte, is daer geweest Doctor Wijer, des Graven van den Berge Canceled, Henderick Michielsen, ende op dat leste isser Henderick van Broeckhuijsen bij gecomen ende hebben voorgegeven, hoe de Grave van den Berge de stad in genade wolde aennemene ende latense van wegen Con. Maj. bij alle hare privilegien, gerechtigeden, gewoonten, niet van allen uijtgesondert, ende dat men daer in solde exerceren de olde Catholijcke Roomsche Religie ende Ausbursche Confessie, etc. Waer op men begeerde haer beraet een halven dach, waer in sy niet hebben willen consenteren, doch ten laetsten daer in believet. 218

Alsoo heeft de Raet haer beijde Gemeijnten, groot ende cleijn, by een doen vergaderen ende de sake lang gedispu-teert. Ende soo men sach, dat veele borgeren den Raet verlieten ende den Grave daer in hebben wolde, is bij Scepen ende Raet besloten, dat sij de inneminghe geschien moesten laten, ende van mij begeert, dat ick het woort wolde doen, het welke ick weijgerde ende seijde, dat het selve toe quame de borgemeesters in der tijdt; doch door bede ende bevel van Scepen ende Raet met haer beijde Gemeijnten hebbe 't aennemene moeten, ende ick hebbe ge- 219

secht: dat ick voor Godt Almachtich ende dat gantsche Hemelsche hijer ende haer allen protesteerde, dat ick in de opgevinge deser eersamen stadt niet en consentere noch believe, dan 't geene dat ick doe ick uijt bedwanck doe, soo ick sulx niet keeren en can; daer op de Raet ende de gantsche Gemeente antwoorden, seggende: soo doen wy alle.

Ende syn alsoo van den Raetcamer Borgemeesteren, Scepen ende Raet met haer beijde Gemeijnten, met veele borgeren boven de Hagen Poorte gegaen ende uijt dat venster bove de Poorte met den Canceler des Graven van den Berge, Broeckhuijsen, Henderick Michielsen, ende ettelijcke hooftluijden, veele woorden, soo van de geestelycke personen, van den kerckendienst, in aenhooren des gantschen Rades, Meente ende borgeren gehadt, tot dat ten lesten de stadt opgegeven is op dese navolgende Artijckelen.

220 Op den 11 dach Augusti des tegenwoordigen jaers 1572 heeft de Grave van den Berge de stadt Campen op dese navolgende Artijckelen opgenomen.

REVIUS
f. 463.

» Eerstelyck: sullen Borgemeesteren, Scepen ende Raet sampt de Gesworen Gemeente ende samentlycke borgeren ende ingesetenen der stadt ende der stadt vriheyte van Campen blijven in den dienst, subjectie ende gehoorsaemheyte der Con. Maj. van Hispanien etc., haren Aldergen. Heere, ende bij den eedt, die sijluijden sijn Con. Maj. ende der Stadt van Campen gedaen hebben, desgelycks blijven ende genadelijck gehanthavet worden by haren wel hergebrachten regement der selver stadt.

» Tot dem sullen gemelte Borgemeesteren, Scepen ende Raet sampt hare Gesworen Gemeenten ende samptelycke borgeren ende ingesetenen blijven ende onderhouden worden by alle haer rechten, vrij- ende gerechticheden, privilegien, possessien ende gewoonten, als sij tot nu toe gehadt, genooten ende gebruijckt hebben, achtervolgende den Tractaet, tusschen hoochloffelijcker memorie Keijs. Maj. Keijser Ca-

rel den vijfden, haren eersten Aldergen. Erfheer, ende
Ridderschap ende Steden ende Landen van Overijssel in den 221
jare 1527 opgericht, die hen luijden in alle hare punten
onderhouden sal worden, ende ingeval ijetwes daer tegen
gehandelt mocht syn, sal worden afgedaen.

» Daer beneffens sullen Borgemeesteren, Scepen ende
Raet, Gemeenten, borgeren ende ingeseten voors. sampt
ende sonderlinch onverlast, onverhindert ende onbeschendet
blyven aen haren lijve ende allen haren goederen in 't ge-
nerael ende particulier, ende in val eenige personen van
den selven van princelycke Doorl. van Orangien oft syn
Gen. (uijt saken in tydt der belegeringe geroerder Stadt
Campen ofte daer toe bevorens geschiet) in ongenade ge-
comen oft anders bedragen mochte syn. sullen hen voorder
uijt alsulcke ongenade geeximeert wesen ende niet meer
gedachtich gehalten worden.

» Item sullen oock alle priesteren, cloosteren, voort gees-
telycke, wereltlycke personen onverlet, onbeschadicht ende
onbedwongen blyven in hare goederen ende regementen,
soo wel van de Religie ende exercitie van dien, als anders,
gelijck oock de scholen der selver stadt in hare regimenten
gelaten sullen worden.

» Item, dat alle de geene soo hier bevorens voor ende 222
na van sijnder Gen. chrijsvolck beschadicht syn geweest,
gerestitueert sullen worden soo veel mogelijk, indien sy
haer ontyreemde goederen wederom weten te becomen.
Ende dat de loftenisse ter oorsaecken van dien gedaen ge-
excuseert sullen syn.

» Item, dat Borgemeesteren, Scepen ende Raet noch
Gemeenten niet gehalten sullen syn noch bedwongen wor-
den, eenige artillerie, provisie van geschut noch andere
der stadt goederen, de stadt toebehoorende, buijten advijs,
consent oft believen van haer Eerbaerheijt toe te laten. Als
oock, dat de stadt noch borgeren met geenderleij schattinge
gegraveert sal worden.”

Als nu de stadt aldus is opgegeven geweest, is Mr Jan Hofmeester bevel gedaen, de eerde van de Hagen Poorte toe werpen ende alle die van den Raet ende Gemeente syn wech gegaen. Insgelycks Mr Caspar Schepeler, die des anderen daechs na Deventer toch; ende als de Grave daer in quam, sijn onse beyde Raetspersonen daer mede weder ingecomen, ende heeft sijn herberge by Henderick van Ensse genomen ende is van niemant van den Raet des
 223 avent begroetet, dan sommige van onse borgeren syn by hem te gaste geweest ende syn Gen. den wyn geschoncken, waer sijn veele tijdcortinge over de tafele hadden, dat ick de stadt voor een joffer gehouden hadde, hoe dat de Grave oock een joffer waer ende haer de jofferschap benomen hadde.

Des anderen daechs den 12 Augusti heeft de Grave omme laten slaen, soo Willem Sanderson in de stadt was, dat de geene, die hem wiste voortbrengen solde, als by lijfs straffe; soo is de Grave wijs geworden, dat hij in 't Weeshuys verborgen was, heeft hem daer heen laten halen ende gevangen laten setten by den provoost; was seer op hem vertoornt. Weleer was hij syn rentmeester geweest van ettelijcke thienden in Oldebroeck gelegen, die hij van Con. Maj., als syn Gen. goederen waren geconfisqueert, gehuert hadde. Was een seer vroom man, begeerde hem rekenschap te doen, voor eenen stuijver, die men bevont schuldich aen syn Gen. te syn, twee te willen geven; 't heeft hem niet
 224 mogen helpen. Insgelycks jofferen ende vrouwen hebben syn G. voor hem gebeden al onbatelick tot hem opgesteijgert; sonder eenige maniere van rechte liet hy hem voor de Vischpoorte onthalsen.

Op den 12 Augusti hebben die van Swolle veere uijt haren Raet, als: D. Splejtlof, Jan van Graes, Henderick Knoppert ende Henderick van Essen, ende veere van de Gemeente, als Hillebrant ter Cuijlen, Cornelys van Velt-huijsen, Willem van Ceulen ende Henderick Campherbeke binnen Campen aen syn Gen. den Grave van den Berge

gesonden, die met hem hebben gehandelt ende de Stadt Swolle op sekere conditien opgegeven.

Welcke conditien ende artijckelen hier vooren verhaelt syn ende syn te vinden van 't beleigh ende overgaen van Campen.

Die van Hasselt als oock die van Steenwijck hebben alle den Grave aengenomen.

Den 18 Augusti heeft de Stadt Campen den Grave van den Berge geschreven, hoe sy in ervaringe quamen, dat ettelijke vreemde personen, die een tijdt lanck by haer gewoont, dan geen borgeren en waren, aen syn Gen. gesupplieert dat haer een kercke vergunt worde, van beelden ende altaren op te ruijmen, des dan syn Gen. haer ge- 225
accordeert, uyt welcken cracht de selvige voort aen voorderen om S. Nicolaes Kercke te hebben, ware daeromme haer dienstelijke ende onderdanige bidden, dat syn Gen. believeu wolde, dat inder gemelter S. Nicolaes Kercke de olde gewoonlijke ceremonien hen voorder onderhouden ende de voors. vergonnisse tot syn Gen. aencomste binnen Campen uijtgesteld mochte worden. Ende soo syn Gen. de uijtstellinge niet believeu wilde dan haer luijden een kercke te vergunnen, dat als dan de Minder-Broeder-Kercke, liggende in 't middel der Stadt ende groot noch synde daer toe, van syn Gen. vergunt worde, begerende daer op een schriftelyck antwoord.

Waer op de Grave dit navolgende antwoord aen de Stadt geschreven heeft.

» Willem Grave tot den Berge etc. Luytenant Generael der Con. Maj. ende Gouverneur des Hertechdoms Gelre, Grafschap Zutphen ende Landen van Overijssel.

» Edele, Eersame, Voorsichtige, Lieve, Bijsondere.

Wy hebben u schrijven van dato gisteren seer wel ontfangen, gelesen ende verstaen; aengaende dat die van de Gereformeerde Religie aldaer een kercke innemen sullen, 226
ende S. Nicolaes Kercke voor bequaemste daer toe geordineert is van ons. Is onse genadichste gesinnen, dat ghy u daer

niet inne en beswaert, maer als een sake, die de eere Godes betreffet, die billijk voor alle solde gaen, daer aen de hant holt, dan met alle dingen te geschickter ter eere Godes, opbouwinge der ware Christelycker Religie ende alle gemeijne welstant ende welvaert daer toe gaen mach, sonderlinge dewijle wij de andere geestelycke by haer prebenden ende vicarien laten. Ende is alsoo onse genadige ende entelijcke meijninge, ende syn u sonderlinge met genaden wel genegen. Datum Hattem op ten Huijse den 19 Augusti A° 1572.

227 Den 19 Augusti eer de E. Raet het antwoord van den Grave hadden ontfangen, Scepen ende Raet besorgende, dat middeler wijle ende voor 't ontfangen syner Gen. antwoorts by den supplianten ende inliggende chrijsvolck met inneminge der kercken voortvaren solden, hebben gedeputeert Arent toe Bocop ende Carel Knoppert haer mede Raetsvrenden, om neffens de kerckmeesteren van S. Nicolaes Kercke : als Henderick van der Vecht der Rechten Licentiaet ende Jan toe Bocop) aen syn Gen. na dat Nijebroeck te reijsen ende oock mondelyck te bidden als voors. schriftelijck voorsecht. Maer de Gedeputeerden comende voor Heerde (daer syn Gen. met syn chrijsvolck op de tocht waren) ende verstaende uijt een huijsman, dat de ruijteren van de ander syt aldaer voor handen ende achter een berch sich verholden solden, ende dat syn Gen. dat geschut weder gekeert hadde ende dat chrijsvolck weder nae Heerde tooch etc., syn weder te rugge gereijst na Campen, doch van een anderen huijsman (comende verbij Deventer) bericht, dat dien morgen ten seven uren noch geen ruijteren te Deventer overgescheept waren, noch ook niemant van de selve ten een uere toe Eep geweest solden syn. Welcke tijdinge van beijde huijsluijden de voors. Gedeputeerden den oppersten Luijtenant van den Grave van den Berge Hetterscheijt, comende met syn vaendel 228 knechten uijt Campen op den Ysseldijck van Camperveen, te kennen gegeven hebben.

Des anderen daechs den 20 Augusti alsoo de Grave aen de Stadt Campen op den voors. breek in antwoord geschreven hadde, dat die van de Gereformeerde Religie aldaer een kercke innemen solde ende S. Niclaes voor bequaemste daer toe verordineert waer van syn Gen. gesinde, dat de Raet sich daer inne niet beswaren solde, maer als een sake, die de eere Godts betrefde, die billijck voor al solde gaen, daer aen de hant solden holden.

Ende dan oock ettelijcken geafscheidet hadden, om ettelijcke tonnen bussecruijs uijt Campen te halen, hebben Scepen ende Raet, de gemelte haere mede Radesvrenden (neffens de voors. kerckmeesters) wederomme aen syn Gen. binnen Hattem afgeveerdiget om (soo veel S. Niclaes Kercke belanght als noch te bidden, als voor verhaelt. Oock syn Gen. te kennen te geven, dat bij der Stadt Campen niet meer dan twee ofte drie tonnen ongeverelijck waren.

Dem na syn de voors. Gedeputeerden, Radesvrenden ende kerckmeesters voor syn Gen. op dat huijs te Hattem erschienen 229
ende hebben syn Gen. voorgedragen, dat Scepen ende Raet, verstaen hebbende, dat syn Gen. die van de Gereformeerde Religie vergunt hadde S. Niclaes Kercke in te nemen, baden ootmoedelyck, dat syn Gen. gestaden wolde, die olde gewoonlycke ceremonien daer inne (wesende de grootste kercke) hen voorder gescheen mochte. Daer op syn Gen. gesecht, Godt quame immers het beste toe, de stadt behoorde selfs syn Gen. omme soodane vergunninge te bidden, gelyck de borgeren daeromme aen syn Gen. gesupliceert, 't welck de Gesanten beantwoorden: dat de supplianten geen borge-
ren en waren, dan vreemden, die een tijdt lanck te Campen gewoont, biddende nochmaels als voor, midts aentreckende de groote schaden, die daer inue by opruijminge gebeuren solde, soo aen de steenen beelden in 't werck costelyck gewrocht, aen 't metalen sacramentshuijsken ende groote altaren, die men sonder breken daer niet solde uijt connen krijgen. Daer tegens syn Gen. gesecht: Godt hadde hen de stadt ge- 230

geven, soo behoorde hy oock in teycken van danckbaerheit de grootste kercke tot Godes woordes vercondige verordineren.

Aengaende de costelycke wercken ende orgel, daer in sechte de Canceler Wijer, solden syn Gen. discretie dragen, ende soo de kerckmeester Vecht allegerde, in de voornaemste steden van Duijtslandt de principaelsste kercken der exercitie van de Roomsche Religie gereserveert te wesen, antwoorde de Canceler: 't selve een ander bescheijt te hebben daer collegen waren van Graven ende Edelluijden. Des de Gedeputeerden begeerden, dat syn Gen. doch de sake solde willen verholden tot synder Gen. wedercomste binnē Campen, om de gelegentheyt der kercken selfs te willen besien, verhopende, dat syn Gen. alsdan van andere meijninge sal worden; dan alsoo syn Gen. in syn voornemen bleef, begeerden de Gedeputeerden, dat syn Gen. alsdan de Minder-Broeders-Kercke, liggende in 't middel der stadt ende groot genoeg synde, daertoe verordineren wilde, die
231 men lichtelyck conde opruijmen, gelyck dan syn Gen. in eijgener persoon bevinden solde, de selve daer toe bequaemst te wesen tot der predication, als daer weynich pilaren in waren, het welcke syn Gen. in bedencken soude nemen, willende de Gedeputeerden een schriftelyck antwoord mede geven, als gesecht, dat men de Minder-Broeders Kercke opruijmen solde.

Ende als de Gedeputeerden vraeghden, of men dan niet in de ander kercken de gewoonlijcke diensten solde mogen toelaten, antwoorde, dat syn Gen. niemant wilde verhinderen oft dwingen ende letten, oock de geestelycken by hare vicarien ende prebenden.

Aengaende bussencruyt hebben de Gedeputeerden, in afwesen der Borgemeesteren, syn Gen. te kennen gegeven, dat de stadt niet meer dan twee oft drie tonne cruijts en hadden, daer op syn Gen. gesecht heeft, het waer goet, syn Gen. wist genoeg te bekomen.

Den 22 Augusti in 't selve jaer 1572 syn Henderick de

Wolf ende Arent toe Bocop binnen Swolle erschienen, hebben den Borgemeester in der tydt Doctor Splijtlof begroet, dat eenige uijt den Raet gevoecht mochten worden, om neffens haer aen den Grave van den Berge te gaen ende helpen verbidden, dat de Stadt Campen van een vaendel knechten verlichtet mochte worden. Ende syn alsoo de voors. Gedeputeerden van Campen, neffens Wolf van Iittersum, Jan van Haerst ende Doctor Splijtlof, voor syn Gen. erschienen, te kennen gevende de groote armoet der borgeren ende cleyne gelegentheyt der stadt, biddende demoedelyck van 't eene vaentien verlicht te worden: des syn Gen. eerstelyck seer toornich worde, seggende: men solde haer billijck noch meer toelleggen, sy hadden sich viantlijck tegens syn Gen. gehouden; syn Gen. hadde wel anders in de stadt mogen ommegeaen; dan nu den hertog van Holsteijn voor handen waer, nu wilde men verlicht wesen; de borgers hadden sich verluyden laten, dat ander vaendelin als dan wel mochte toesien. Ende als de Gedeputeerden narichtich gemaect te worden, die sulx gesproken hebben, allegeerde dat het waarachtich waer, dat veele borgeren alrede paspoorten begeert hadden omme armoets halven te vertrecken, sechte syn Gen., ware niet bloetgierich, wilde des Godt opgeven, dan conde sich niet bedencken, hoe sij sich soo arm hielden, daer die van Zutphen dus lange de knechten gehadt, ja veerthien oft vijfthien vanelijns teffens, ende noch niet en claeghden. Edoch syn Gen. heeft sich goediger erschienen ende soo die van Swolle intercedeerden, dat syn Gen. de sake ten besten wilde aansien, heeft syn Gen. gesecht: wanneer de ruijteren van Hattem overwaren, solde de tydt medebrengen om verlichtinge te doen.

Den 25 syn de selve Commissarien binnen Swolle erschienen, om met den Grave van den Berge te spreken van de ordinantie, die men op sijn Gen. behach vervettet hadde op de onderholdinge der lantsknechten: dan alsoo de hooftluyden syn Gen. daer van gesproken hadden, ende dan syn

Gen. oock vermidts t rumoer van aecomste ettelycke Holsteijns ruijteren op Swolle geoccupeert was, sechte syn Gen. in de sake soo haestich op dat mael niet te connen doen.

234 Item, alsoo de Gedeputeerden syn Gen. begroetende, dat syn Gen. gestaden wolde, in onse Lieven Vrouwen Kercke de gewoonlijcke diensten weder toe geschien, sechte syn Gen., dewyle die van Holsteijn voor handen waren, solde men noch wat aensien ende daer mede om beters willen gedult hebben.

Alsoo de provoost onderstont de borgeren aen te grypen ende die in in de ijseren te slaen, hebben de E. Raet van Campen den 21 Augusti gevoecht Arent toe Bocop ende Carel Knoppert om na Swolle te reijzen, om aldaer den Grave van den Berge te begroeten ende te remonstreren, van de apprehensie haers medeborgers Geert Kannegieters, by den provoost aengevangen, daer nochtans binnen Campen de apprehensie den Borgemeesteren, Scepen ende Raet toequame, met bede dat sy daer bij gelaten mochten worden. Edoch 't selve is nagebleven, vermidts syn Gen. op de reijse na Campen was.

235 Den 1 September worde in den Raet voorgegeven, hoe de Grave van den Berge Gijsbert van Broeckhuijsen daer toe gecommitteert hadde om S. Niclaes Kercke op te ruijmen ende de ornamenten aen syn handen te leveren, waer van in den Raet veele disputatie van gevallen is ende veele qualijcke daer mede te vreden waren, ende voorgeven men 't selve niet behoorde te consenteren, soo syn Gen. anders beloofd hadde, ende oock boven syn beloften die privilegien der stadt inbrack met aengrijpen der borgeren, ende soo dit een sake van quade consequentie waer ende des niet laten wolde, niet tegenstaende syn Gen. sulx te kennen was gegeven ende men sulx de stadt van Swolle oock behoorde te kennen te geven, hebben daerom Arent toe Bocop ende Conraet van der Vecht gevoeget voorts na Swolle te reijzen, soo geschiet is (ende ick was noijt liever, dan dat

ick mijn neers uijt de stadt creech als doen, hoewel mij 't qualyck bequam ende soo mij dochte ettelycke van mijn apprehensie wisten) ende syn erschenen by den E. Raet van Swolle ende hebben haer E. voorgedragen, welcker gestalte de Grave van den Berge ettelycke borgeren van Campen hadden doen apprehenderen, daer sodane apprehensie altydt bij den Raet geweest was, ende soo dan de selve eene gemeijne sake was, die den van Swolle mede betreffede, hadt men haer Eerb. daer van wel mede willen verstandigen ende haren goeden raet begeren. Edoch als men syn Gen. des vals daer van begroetet hadde, heeft daer 236 op in antwoordt gegeven: dat by tijden van erreligie ende sonderlinge in saken van verraet het selve also geschieden moeste, dan daer na solde de stadt in haer gerechticheyt onvercort blijven; hier op hebben haer Eerb. des anderen daechs voor haer beraet ende goetduncken gesecht, dat men by syn Gen. aenhouden solde om acte, dat de Raet sulx voor ditmael syn Gen. geconsenteert hadde sonder preiuditie ende 't selve in geen consequentie getrocken te worden. Die van Swolle hadden oock in tyde van inliggende garnisoens de apprehensie gehadt ende executie gedaen als over een Coorengel ende anderen.

Item noch hebben de Gesanten van Campen voorgegeven, dat syn Gen. Gijsbert van Broeckhuijsen van Barleham gecommitteert hadde om S. Niclaes Kercke op te ruijmen ende de ornamenten aen syn handen te ontfangen.

Als nu heftich by die van Campen aengehouden worde, dat men sulx niet en behoorde te lijden, soo 't direct waer tegen de conditien ende artyckelen die van Campen beloof, 237 als sy de stadt opgaven; waer op veele van Doctor Splijtlof ende andere worde gesecht ende selvige tolereren wolde; dan by die van Campen aengehouden men daer behoorde omme te doen dat het niet geschieden solde of wij sulx vrij moetwillich toe hadden gelaten. Heeft ten laetsten Jan van Graes gesecht, hy wolde wel van den Canceler Dr Wyer

(die sint cranck lagh) of men 't selve af solde connen bidden; is uijt den Raet ende tot voorbenoemden Doctor gegaen; weder gecomen wesende heeft gesecht, dat het onmogelyck waer het selve af te bidden, soo 't in des Graven macht niet en was, ende moest alsoo geschieden ende patientie hebben. Daer de Gesanten van Campen op voor antwoord gaven, men mochte de sake wel overleggen, waer het heen wilde, men hadde beloofd, men de Roomsche Religie vrij solde exerceren, soo oock de Augsbursche

238 Confessie, men name nu de ornamenten; de steden solden blijven by hare privilegien ende gerechticheden, waer tegen de borgeren worden gevangen ende in der provoost ende vreemde soldaten handen gestelt, dat sy van dage ofte morgen oock verwachtende waren: men woldese gewaerschout hebben ende moesten daer mede te vreden wesen.

Den eersten September is Gijsbert van Broeckhuijsen van de kerckmeesters van S. Nicolaes Kercke (als Henderick van der Vecht der Rechten licentiaet ende Jan toe Bocop) uijt bevel des E. Raets, door 't onthieten des Graven van den Berge, het silverwerck, ornamenten, misgwaet, missalen, boecken van S. Nicolaes Kercke behandicht. Ende hebben voort alle kelcken, monstrantien, ciborien ende ornamenten overal genomen, alle altaren, beelden, ende al wat sy van eenige cieraetheden der kerke becomen condon, aen stucken geslagen ende soo grooten schade gedaen, dat het niet toe schrijven en is.

Des avents hebben sy gevanckelijck aengegrepen M. Jan Ropper tollener, M: Claes van Urck, Peter Woltersen ende Heer Gelis, ende hebben se gevanckelijck gebracht by den

239 provoost op salige Broeckhuijsens huijs, ende sochten Arent toe Bocop te huijs, ende als sy hem niet en vonden, hebben ettelijcke dingen mede genomen dat hen liefdede, als een verwielen hoet ende anders.

REVIUS Doen sijnse wederom by de gevangenen gegaen ende de

f. 471. beyde secretarisen gevraecht: waer Arent te Bocop ende Conraet van der Vechte waren, hebben geantwoort te Swolle

te wesen van des stadts wegen gesant, seijden sulx logenen te wesen, maer waren om verraet uijt, wat sy selvige mis-sacckten ende seijden, dat sy wel wisten, dat morgen voor de middach weder comen solden; mocht niet helpen.

Doe hebben sy haer gedrongen als haer te willen hangen met veele dreygementen, dat sy een brief schreven uijt Arent toe Bocop ende Conraet van der Vechts mont aen de Colonel van de Spagniers binnen Deventer, als dat hy op een sekeren tydt te Campen voor de poorte comen solde, sy wilden hem de poorte opleveren, welcken brief sy allen onderteijckenden; ende dat wij se niet onderteuyckent hadden quam uijt de oorsaecke, dat wy uijt waren om meer vremen-den op de beenen te brengen; ende hebben den brief binnen Deventer gesant, maer daer en is niet op gevolcht, soo de Colonel bedocht niet waer te syn. 240

Den 2 Sept. syn Arent toe Bocop ende Conraet van der Vecht voort des morgens, als sy uijt den Raet quamen, eerst eer sy reijsden, gegaen tot Jan van Graes huijs tot Doctor Wijer, die aldaer cranck op het bedde lach, hem hare bes-warenisse te kennen geven, ende hem gebeden, dat hy haer raet wilde geven, hoe sy 't selve af mochten bidden, want haer anders beloofst was, heeft haer bejegent met veele verbloemde woorden, daer anders niet naer en volghde. Ende sy Gedeputeerden hebben hen sonder eten oft drincken op den wech na Campen begeben. Ende men solde te Swolle een arm wicht veerdendelen, diese op leijden verraderie.

Als wy nu te Campen voor de brugge quamen, was de poorte gesloten, ende als wy daer hielden ende het seer regende, is den provoost aen de wagen gecomen ende de huijve opgeslagen synde wie in de wagen saten; ende is op de brugge twee oft drie roers afgeschoten ende terstont is de poorte opgedaen, ende wy syn over de brugge voor de Visch-poorte gevaren, alwaer ons den provoost hiete hem te volgen ende hy is door de S. Jacobsstrate voor joffer Cruessen huys (alwaer de Grave was gelogeert) gereden alwaer wij afgeseten 241

syn, ende is met ons boven sael gegaen (alwaer de Grave over tafel sat) ende voor de deuren hieten blijven, ende weder uijt comende heeft ons beneden in 't salet hieten gaen tot hij 't wachten conde om ons te spreken, syn daer lange blijven gaen, op het leste gevoordert aen syn Gen. soo syn Gen. ons ijetwes wil, 't selve te kennen willen geven, waer op verantwoord ontfangen den avent patientie te moeten hebben. Ende soo daer in 't salet geen bedde en was noch cussens, soo heeft mijn swager van der Vecht van syn huijs cussens laten halen, ende syn alsoo drie dagen ende nachten daer gebleven; myn soons ende myn neve Jan toe Bocop syn tot meermalen voor de vensters gecomen, maer als de Grave het sach, heeft bevolen de vensters toe te doen.

242 Ettelijcke van den Raet syn wel by ons gecomen, seggende : dat haer het leet was, waer ick haer altydt op toe antwoord gaf, dat sy solden doen als sy schuldich waren en laten ons schult geven; wij begeerden recht. Die E. Raedt voegede tot meermaels daer toe, dat men verhooren solde, wat de Grave ons oplede; was er een, die sich tot meermalen absenteerde ende als hy quam, seyde hij te late, soo hy by syn Gen. moest gaen eten, ende my oock met verbloemde woorden aensprack, dat hy syn Gen. voor ons verbeden hadde, waerop ick hem toe antwoord gaf, hy behoefde niet voor ons te bidden, dan begeerden recht, etc.

Den 5 syn wij metter stadt wagen met Henderick van Broeckhuijsen gebrocht op 't huys te Gennemuijden (daer hy van den Grave van den Berge tot droste daer op geset was) alwaer wij seer heerlyck onderhouden worden met eten, slapen ende van alles, ende mochten op dat huijs gaen, waer 't ons beliefte, ende costen nooijt vernemen, wat ons de Grave oplede, dan seyde altydt, dat hem de prince bevolen hadde, soo dra hy Campen veroverde, Arent toe Bocop ende Conraet van der Vecht gevanckelijck nemen soude ende eerlyck onderhouden.

Mr Jan Ropper Tollener ende Secretarius M. Claes van Urck, heer Gelis ende Peter Woltersen worden gevoert op dat huijs te Hattem.

Daer na heeft de Grave door sijn predicant als door 243
Berent Rotgersen alle de vromen laten schatten, die men mejnde Catholijck te wesen, die een op 40, 30, 20, 7 ende de ander 6 g. gl. min ende meer af laten nemen. Voort door dat gantsche Landt alle ciborien, kellicken ende diergelycke laten nemen, ende na dat de buijte groot was, die dat toe wege bracht, daer van mede gedeylt is. Voort alle drostampen, rentmeesterschappen, schoolampen ende voorts alle andere ampten vergeven.

Insgelycks cloosteren, als clooster van Winsem Docter Splitslof, die daer alle de altaren coste besten uijtgenomen heeft.

Ende als Campen ende Swolle weder onder den Coninck gegaen was, hebben 't selve uijt syn huijs gehaelt.

Ende dat Cartuijzers clooster op den Sonnenberch hadde hij Clessenborrich gegeven ende andere anderen etc.

Den 1 Octobris in 't selve jaer 1572 syn Henderick de Wolf, Jorjen van Harsolte, Arent Brant ende Henderick Kistemaker Gedeputeerden der Stadt Campen geweest binnen 244
Swolle, eerst by den Raet aldaer ende hebben versproken van de ordinantie van de onderholdinge der zee ende gemaect, dan by den Grave van den Berge noch niet onderteyckent was.

Daer na bij syn Gen. erschienen in 't bijwesen des provoosts om te vernemen, waer van men de predicanten, soo syn Gen. verordent, onderhouden solde, daer op syn Gen. gesecht, dat die van Campen sulx by haer selven overleggen mochten.

Item die Gedeputeerden hebben voor de gevangene borgeren gebeden om te relaxeert te worden, 't welck syn Gen. beantwoort, men moste daer mede noch wat patientie mede hebben, sy worden wel onderhouden.

Item syn Gen. vermaent van de caraveels toe te rusten,

daer men als dan de knechten op setten solde, seggende, dat sulx voor dat gemeijne besten waer.

Item syn Gen. begeert, dat men Willem Dapper met dat tolampt versien wilde.

245 Den 10 October syn Scepen ende Raet met hare gesworen Gemeente, groot ende cleijn, op de Raetcamer vergadert geweest, alwaer geproponeert is, dat den Grave van den Berge gecommuniceert hadde den Veltmaerschallick Munster ende Doctor Voet om de Stadt af te nemen alsodanige versekerings van trouwe ende holt te syn als die van Swolle gedaen hadden.

Daer op de Raet gesecht, dat de voorwarden by syn Gen. ingegaen noch niet onderteyckent noch besegelt waren, welcke onderteijckeninge ende beloftenisse dan toe samen reciproce behoorden te geschieden. Des de Gecommitteerden aangenomen bij syn Gen. desvals aen te holden, dat de beloftenisse evenwel op dach voors. geschieden solde.

De gemeyne borgers hebben selve op den Coornmarkt moeten sweeren, ende wie daer niet en was, hebben se toe hujs versocht; doch waren seer weijnige borgeren, die de vingeren opstaken.

REVIVS De Grave van den Berge heeft Jacob van Munster aen
L 479. de Stadt Campen met Dr Voet geschickt met credentie om
246 haer te persuaderen, hoe hoonodich dat het waer, dat men Deventer beleggen solde ende hoe lichtelyck dat men sulx doen conde, met wat middelen selvige toe solde gaen ende wat gelt men daer toe behoeven solde, volgens een instructie welcke aen den Grave was overgegeven, ende liet die aen alle overgeven, met begeren sich benadigen om 800 ruyteren een maent te betalen ende voor twee maent te loven. Datum Swolle den 7 October.

De Grave van den Berge hadde aen doen grijpen Jacob Joncker scultus van Ysselmuiden, dat een vroom man was ende van niemant na gesecht dan alle vromicheyt, omdat hem een stucke schelms, binnen Steenwijck gevangen, uijt haet ende nijdt nagesecht, dat hij van hem tot moerbrant

ende andere schelmerien gecocht was, ende toe Campen in den Wiltvanck laten setten ende pijnigen, niettegenstaende dat men hem genoegsaem begeerde te verborgen. Doch den misdadiger Simon Gabriels, als hy sich bereyt hadde om te sterven ende syn justitie te ontfangen, is op syne knienen gevallen ende heeft voor de heeren van Steenwyck ende twee Evangelische predicanten, die hem vermaent hadden, beleden, dat hij den voors. sculte van Ysselmuiden onrechtelyk uijt haet, nijdt ende wraecke beschuldicht hadde, biddende met weenende oogen om vergiffenisse. 247

Den 11 October zijn de Gedeputeerden der stad Campen erbeschenen binnen Swolle by den Grave van den Berge ende hebben syn Gen. vertoont die groote gedane der stad onkosten, geleden schade ende der borgeren armoet ende onvermogentheyt te kennen te geven, dat se geen penningen becomen condon tot betalinge der ruijteren, gelijk syn Gen. haer door den Veltmaarschalck Munster ende Doctor Voet hadde doen aengeven. Daer op syn Gen. gesecht heeft: een yder solde hier in doen na syn vermogen, deshalven dan syn Gen. nochmaels aanhielt, dat de Gedeputeerden noch eens aen de heeren raporteeren solden.

Voort hebben de Gesanten vermaent van de versegelinge der artijckelen. Syn Gen. seijde, dat sulx solde geschien als D. Wijer quam. Noch hebben de Gedeputeerden voor de gevangen raetspersonen, secretarien ende anderen gebeden, omme gerelaxcert te worden, het welcke syn Gen. beantwoorde men moest daarmede ettelijcke dagen gedult hebben. 148

Noch hebben die van Campen begeert, dat haer uijt Swolle gestadet mochte worden al sodane 14 last rogge, als sy van Coert Munsterman gecocht hadden, aldaer gesoldert. Syn Gen. heeft gesecht, dat het solde geschieden.

Item syn Gen. gesecht, dat die van Campen in alle gevalle wel voor twee vaenkens knechten provisie mochten doen van turf, holt, brant voor de geene, die de wacht hielden.

Den 14 October syn Raet ende Meente vergadert geweest ende aengehoort hebbende het raport over voors. Gecommitteerden (soo veel belanght het van syn Gen. om gelt op te brengen) is besloten, wederom aen syn Gen. te schicken hare Gedeputeerden, om syn Gen. te kennen te geven, dat men geen penningen en wist te krijgen.

249 De Grave van den Berge hadde noch een vaentken Walsche knechten binnen Campen gelecht; die stadt Campen schrijft den 16 Octobris aen syn Gen. daer af verlost te mogen worden.

Item de Raet ende Meente oock versproken van de moltaccijs weder op te stellen ende dat men de buyten cijs name tot uijtrustinge der schepen.

Item die Meente is voorgegeven 't bevel van den Grave van den Berge, dat men de kercke ende gasthuys van S. Catharina ende andere huijsen aldaer af solde breken.

Daer na is bij den Borgemeester, Scepen ende Raet besloten, dat men van de lakensnijders ende sydenkremers lakenen ende sijtwerck opcopen solde om aen de knechten uijtgedeijlt te worden: welcke penningen men verhandtgelden solde 't hondert 6, soo geschiet is, ende hebben daer toe van den Raet ende Meente gevoecht die 't selve copen ende de hoofluiden overleveren solden, waer van de stadt jaerlijcks geeft.

250 Den 28 Oct. syn den provoost, de hovemeester ende Johan met Jan Schetter, hopluiden des Graven van den Berge, erschienen eerstelijck in 't collegie des Rades alleen ende daer na voorts by Borgemeesteren, Scepen ende Raet sampt beide gesworen Meenten deser stadt Campen, ende hebben van wegen syn Gen. aengegeven, hoe dat syn Gen. (uijt redenen syn Gen. daer toe bewegende) den voors. Borgemeesteren, Scepen ende Raet ende Meente, haers eedes, soo veel de stadt aengenge, ontsloech, ende hadde voor deser tijdt andere personen tot Raet ende Gemeente geordineert, na uijtwijsinge seker schedele, met syn Gen. hant ende segel bevesticht.

Welcke schedele voorgelesen synde, sechte den provoost

ende hooftman Richolt 't selve syner Gen. bevel ende ernstlijcke meijninge toe syn. Ende als van wegen des Rades ende Meente daer tegens geallegeert worde, dese verkiesinge toe sullen geschien tegen solden gebruijcken der stadt, die sij by haren gedanen belovet hadden, dat jaer in hare privilegien ende rechten voor te staen, hebben den provoost ende hooftluijden daer op gesecht, dat 't selve niet solde strecken tot naerdeel der stadts privilegien ende gerechtigheden, soo dan oock syn Gen. niet van meijninge waer de selve daer door te swacken; maer dat sulx voor dese tijdt naer eijsch der noot geschieden moeste om de sake te beter te dirigeren; ende wanneer de dingen wederomme tot vreden gedegen waren, solde de stadt wederomme haer hebben als van te voren. Die syn Gen. nu daer toe verordineert hadde, solde des aennemen moeten bij de hooghste ongenade van sijn Gen. ende bij de ceur na des stadts willekeuren daer toe staende. 251

Scepen ende Raet met haer Gemeenten menichvuldige redenen allegerden, dat dese verkiesinge tegens des Stadts rechten, privilegien ende gewoonten geschiede, begerende tijdt om syn Gen. te begroeten, in hopeninge soodane redenen voor te wenden, dat syn Gen. des verlaten solde. Maer 't selve is onbatelyck geweest, seggende den provoost het expresse ende absolute bevel van syn Gen. waer, daer moest alsoo geschieden ende de poorten solden soo lange toe blijven tot sulx geschiet waer.

Als nu die nieuwe gecoren radespersonen op 't raethuijs verschenen waren, hebben deselve de voors. reden oock gebruijckt, begerende tijdt om syn Gen. te begroeten, in verhopeninge dat sy syn Gen. sulcke reden solden voorgeven, dat syn Gen. des keurs verlaten solde, maer 't selve is hen afgeslagen. 252

Doch sechte der provoost, soo daer ijemant waer, die des niet aennemen wilde, dien solde men hem naemachtich maecken; hij wist wel, hoe hij van wegen onsen Gen. Heer daer mede voort varen solde. .

Coenraet van der Vecht vercreech van den Grave van den Berge door Henderick van Broeckhuijsen een paspoort ende tooch den 26 Octobris van 't huijs toe Gennemuijden met Coolwagen ende syn sone na Cleve: soo lange en hadde ick geen werck in mijn gevanckenisse, maer na de tydt was 't mij seer swaerlijck. Nochtans hadde ick het van alles genoeg; mijn huijsvrouwe ende dochteren quamen dagelycks by my op het huijs.

Ettelijcke dagen hier na tooch mijn sone Willem eerst binnen Harderwijck, van daer toe Barnevelt by Hackfoort, daer hy was doen de Geusen sijn huijs plunderden; van daer by mijn neve Brant van Dellen, van daer tot Arnhem, daer hy sich liet aenteijckenen na de placcaten ende my mede, so ick niet comen conde wegen mijn gevanckenisse.

253 Myn sone Derck bleef tot dat Zutphen belegert was ende quam dagelijcks by mij toe Gennemuijden ende reet doe binnen Deventer.

Den 26 Octobris heeft de Stadt van Campen aen de prince van Orangien een brief geschreven, om verlicht te wesen van een vaentken Walsche knechten, die den Grave van den Berge daer in gelecht hadde, die sich met de duijsche knechten oock met de Borgeren soo wel niet verstaen connen ende alreets veele moetwillen met onse borgeren aengericht hebben.

Den 6 November 1572 syn Raet ende Meente by een geweest ende versproken van dat heftige aenholden des Graven van den Berge ende der Ritmeesteren, dat die van Campen ende Swolle des Graven van den Berge voor de betalinge voor een vane ruijters, des syn Gen. selfs bevelen wolde, ende dat men sien wilde, dat men uijt Hollandt penningen becomen conde, ende dat de cleyne Steden, als: Hasselt, Steenwijck, Vollenho ende Cuijnre, de andere Steden Campen ende Swolle voor haer quota weder loven solden. Is overlecht, dat de noot daer waer ende dat mens doen moeste om meer quade ende overlast der ruijteren voor te comen.

254 Als dit geschiede waren de Ritmeesters hier lange ende teerden in dat Eenhoorn, etc.

Insgelycks waren de Gesanten van Swolle, Amersvoort, Elburch ende Hattem: ende de Ritmeesters scholden seer op de Grave. De Grave was seer quaet op die van Swolle, soo die daer niet geerne hadden toe verstaen, alsoo dat de Grave seyde tegens de Gesanten van Swolle: het wil te Swolle niet deugen, eer ick twee oft drie van den Raet over de clinge late dansen. Nochtans heeft Henderick Knoppert daer niet toe verstaen willen; hy liep eerst op syn voeten te Swolle ende den Raet van alles raport gedaen, die daer oock in moesten consenteren ende hebben den Ritmeester Swane verschrijvinge gedaen.

Den 25 Octobris scbreef de Grave van den Berge, dat alle de geestelijckheijt, priesters ofte monicken, uijt de stadt solde jagen, ende heeft alsoo alle de priesters ende andere monicken de provoost ende de hovemeester op dat Raethuijs doen ontbieden; als sy nu daer syn gecomen, heeft men haer den brief 255 voorgelesen ende aengesecht, dat sy sich van stonde aen uijt de stadt solden versien: hebben gevraecht, wat men haer oplede, soo sy niet en wisten, waer in sij sich hadden vergrepen, ende waerder ijemant, die ij et misdaen hadde, den selven straffen solden, etc.

Daer is anders niet op gevallen, dan het waer des Graven bevel; daerna hadden sy sich toe richten: doen begeerden sij paspoorte; heeft men haer gesecht, sy solden gaen op den Sonnenberch ende wachten daer tot dat sy een paspoorte cregen, daer sy op voor antwoord gaven: daer wast vol knechten, soo waren sy alle om den bals; hebben sy alsoo dien nacht op dat Raethuijs gelaten ende des anderen daechs daer afgenomen ende voor sich heen gedreven ende in een caraviel op de Yssele gelecht, waer men heeft laten liggen tot den 29 Octobris: doen heeft haer de Grave een paspoorte gesant onder haer aller naem (die sy van de Stadt Campen lieten lesen ende visiteren). Datum Swolle den 27 Octobris 1572. Onderteyckent Willem Grave zu den Berge. 256 Ende was met syn Gen. onder opgedruckte segel in roden wasse besegelt.

Mijn swager M. Geert Glauwe worde verborget; heer Jacob van Wilsem creech breven van den Grave dat hy mochte blijven.

In November hebben Scepen ende Raet geordineert, dat men van ijder schoorsteen binnen Campen, ten dack uijtgaende, geven solde een Carelgulden tot onderholdinge der oncosten, ende ettelijcke daer toe geordineert.

Als nu de tijdinge binnen Campen was gecomen, dat den hertoch van Alba de stadt Zutphen hadde veroverd (ende de Grave van den Berge het gasthuijs van S. Catharina hadde doen afbreken ende een nije graste met een wal voor dat rondeel van de Veene Poorte onderstont te leggen; insgeleyck mijn groote huijs met de ander huijsen in den Hagen stont af te breken) is die Grave in alsulcken vreesse gecomen, dat hij niet en wiste wat hy doen wilde oft heer solde. Ende alle de borgeren, die uijt comen conden, verliepen, alsoo dat het volck toe Gennemuijden soo dick over dat veer togen, oft met processie gegaen hadde.

257 Den 18 Novembris soo de ruyteren vertogen, syn veele binnen Gennemuijden gecomen om aldaer over te schepen; dan was soo hert gevoren, dat men daer niet over conde met de scholde, ende niet soo sterck, dat men daer over rijden conde, syn alsoo in den aventstont weder den dijck langes na Hasselt ende Swolle gereden met sulcken haest, of de vianden daer achter geweest waren.

Den 19 des morgens is de Grave van den Berge (gecleet wesende als een dienstmaccht) op eenen gemeenen wagen oft een mestwagen geweest waer, gaen sitten, ende Henderick van Broeckhuijsen reet voor hem over de brugge; ende als syn Gen. op de brugge quam, is hy in de wachte bekend geworden, die seer op syn Gen. gescholden hebben ende daertoe gedwongen dat hy weder in de stadt moste varen.

Daer na syn groote beroerten geweest onder de knechten ende groote vreesse bij de Grave, waer de knechten seer op

schelden ende syn Gen. haer baddt, dat sij hem verlaten wilden; de knechten hielden op den Coornmarckt; ettelijcke waren des sints, dat sy de stadt Campen wilden plunderen, 258
 waer de anderen (ende insonderheid hopman Jan Rijcholt, die men noemde dat kint van Deventer) tegen waren, seggende, dat men sulx niet behoorde te doen, dat de stadt alsoo niet by haer behandelt moeste worden, doch besloten, dat sy de stadt wolden verlaten.

Des avents omtrent vijf uren is de Grave met al syn volck uijt de stadt getogen; de knechten hebben seer qua-lyck van den Grave gesproken; veele namen haer stormhoeden van 't hooft ende het barnas van 't lijf ende wierpense van de brugge in den IJssel.

Op dit selve pas verliepen alle de knechten ende chrijsvolck des voorgemelten Grave uijt de stadt Amersfort, Harderwijck, Elburch, Hattem, Swolle, Hasselt ende Steenwijck; ende voort uijt Vrieslandt, daer sy niet eenen viant sagen, ende den hertoch van Alba met syn Vorst. Doorl. soon Don Frederick noch waren voor Zutphen in 't leger.

Des avents tusschen 7 ende 8, als ick met myn dochter Assele over tafel sat, worde een roer voor de brugge van dat huys toe Gennemuijden afgeschoten; de casteleijn staet 259
 van de tafel op om te sien, wat dat beduijde, comt weder, secht des drosten Henderick van Broeckhuijsens lijfknecht daer te wesen, vraeght of men hem solde inlaten. Seden ja, comt by ons, laten hem by ons aen de tafel comen. Als hij nu een wyl over tafel geseten hadde, vertelde ons, dat de Grave al uijt de stadt van Campen met alle de syne was. Waervan ick wel seer verblydt was. Ende daer sat noch een hoofdman gevangen, werde oock los gelaten.

Den 20 Novembris sijn Jorjen van Harsolte, Arent Brant, Hugo van Gruthuijs, Albert van Wijringe, Harmen toe Brugge, Frans van der Keurbeke, Henderick Jacobsen, Albert Voet, Geert Vriese, Jan Maler ende Tonijs Stip, Gedeputeerden van Raedt ende Meente der stadt Campen (die des avents als de

Grave van den Berge de stadt verlaten hadde, nijtgetogen waren) erschienen in 't leger voor Zutphen, eerstelyck by onsen Gen. Heer Stadholder des welgeboornen heere toe Hierges, in 't bywesen der Gedeputeerden van Deventer, als Jan Kreijnck ende Stephen van Remen Doctor, die voor de stadt Campen des daechs te voren by Don Friderico geintercedeert hadden ende nu wederomme die van Campen te
 260 gevalle mede gereijst waren. Ende hebben voort syn Gen. een voetval gedaen, biddende dat syn Gen. haer wederomme in genaden wilde aennemen, ende by Don Frederico der maten verbidden, dat sy in genade wederom ontfangen, by wijf, kinderen ende goet gelaten mochten worden. Syn Gen. dede de Gesanten voorts wederom opstaen, seggende: hij hadde ettelijcke breven aen haer geschreven; soo sy syn Gen. raet gevolcht hadden, sy solden in sulcken ongeval niet verlopen wesen; doch wolde by syn Excellentie Don Friderico syn beste doen, dat de stadt in genaden weder ontfangen mochte worden.

Daer na is Jan van Haerst, Gedeputeerde van Swolle, alleen oock aengecomen ende heeft aen syn Gen. gelijcke voetval ende versoeck gedaen. Sijn Gen. is bij Don Friderico ingegaen; een tijdt lanck daer na syn die van Campen ingeeijst (doch Jan van Haerst is voort niet ingegaen) niet te min Don Friderico te kennen gegeven, dat Jan van Haerst alleen van Swolle waer ende die andere alle van Campen. Alwaer de Gedeputeerden der beijder steden voors.
 261 syn Doorl. in 't bywesen des Welgeboornen heere Stadholders ende meer andere heeren, neffens de Gedeputeerden van Deventer, een voetval gedaen hebben, biddende dat syn Doorl. haere steden ende borgerschaps onversienlijken afval ende misbruyck, daer in sy door groot geweld der vianden geraden, met genaden wolden vergeven, in genaden wederom aennemen, by wijf, kinderen ende goet genadelijck laten. Syn Gen. heeft de Gedeputeerden voort weder op laten staen ende aen onsen Gen. Heer Stadholder in Spans ant-

woort gegeven, ende syn Genade voorts door Dr Remen uijt Spans in Duijts laten vertellen.

Des de Gedeputeerden syn Doorl. in alles ootmoedelyck REVIVS bedanckt. Die van Campen hebben syn Doorl. haer stadts f. 477. sleutelen gepresenteert, die syn Doorl. ontfangen ende den heere Stadtholder geleverd, dewelcke voorts die van Campen wederom in handen stelde, seggende: sy solden die wel verwaren. Daer na heeft syn Doorl. een ijder der Gedeputeerden syn bant gegeven.

Den 20 syn des morgens voor myn bedde op dat huijs toe Gennemuijden Hans Worst, Tymen Schulte, Jacob Eversen ende meer anderen van der Meente by mij gecomen, die sich omtrent Vollenho ettelijcken tijdt verhouden hadden, ende mij met veele reden daer toe bewegen wolde 262 hebben, dat ick doch oock na syn Excellentie soude reijsen, 'twelk ick hen met goede reden afsloech, seggende: dat mij sulx niet gebeuren wolde, soo ick daer niet toe gedeputeert waer. Begeerden, dat ick dan mede na de stadt wolde reijsen; die ick tot antwoord gaf: neen; ik begeere met soo groote cere daer weder ingehaelt te worden, als mij de Grave van den Berge uijt hadde laten varen.

De knechten hebben allen haren huijsraet ende anders, dat sij op dat Blockbuys toe Gennemuijden hadden, daer af gevlucht ende bynaer ledich laten staen.

Tusschen 9 ende 10 uren is Geert Lose ende Jan van Swolle met een wagen by mij gecomen ende gebootschapt, dat sy van Scepen ende Raet gesant waren, om van mij te begeren, dat ick doch weder wilde comen, ende ben alsoo met haer gevaren weder binnen Campen; ende omtrent de Veenerijt is my gemoet Jan van Wijnbergen, sich beclaechde, dat hij van wijf ende kinderen scheijde, ende ick toech weder na huijs, ende begeerde, als ick quame by mijn Heer Stadtholder den Welgeboornen Heer van Hierges, synder 263 gedachtich wolde wesen; hy hadde gedaen dat hy den Grave van den Berge niet en dorste vertoornen, etc.

De beide Meenteluiden lieten Raet ende Meente verboden ende toe kennen geven, dat sy mij mede gebrocht hadden. Weijgerde hen mede te gaen, soo lange daer noch sat den nieuwen gecoren Raet. Tegen den avent is Henderick de Wolf ende Gerbrant ten Bossche toe mijnen huijs gecomen, ende Henderick de Wolf gesecht, dat hy mij seer hertelijcke wellecomen heete ende sich verblijde, dat hy mij in goede gesontheyt weder binnen Campen sach.

Des anderen daechs ben ick van Peter Cock toe Rade geboot, die mij mede seijde, dat daer niemant dan de olde Raet wesen solde ende elck syn gewoonlycke plaetse innemen, als: Henderick van Ensse ende ick als Borgemeesters in der tijdt, ende de anderen voort na advcnant.

Den 22 hebben Borgemeesteren, Scepen ende Raet ende Gemeente (soo op Sondach na drie Coningen wettelyck gecoren waren) hoeft voor hoeft verclaert, dat sy in de verkiezinge van den Raet ende Meente, den 28 October lestleden geschiet, met haren wille niet geconsenteert en hadden, dan 't geene doenmaels geschiet is hadden sy door bedwanck van den Grave van den Berge moeten doen.

De Gedeputeerden soo aen de Doorl. Don Friderico in 't leger voor Zutphen geweest, hebben op de selve tijdt haer raport gedaen ende den schriftelycken afgescheijt laten lesen.

REVIUS Op den selven dach hebben die van Campen aen die van Swolle om de ornamenten, haer uijt de kercken genomen, geschreven.

» Eersame goede Vrenden, soo wij verstaen, dat ettelijcke ornamenten ende andere goederen onser kercken ende cloosteren in uwe Stadt gebracht noch syn solden, insonderheijt dat metael van des H. Sacraments huijs, ende noch sekere goederen behoorende de Minder-Broeders alhier, die weduwe van hopman Nyenhuijs ten huijse van Mercelis in den Vos in 't Camper wapen in de Deser strate binnen V. E. Stadt gebracht heeft, is onse gants vrendelijcke begeeren, V. E. willen soodanige goederen in goede waringe doen holden ende ten

eersten gelegentheit volgen laten. Datum den 22 Novembris 1572."

Als nu de Stadt van Campen (daer Godt van gedanckt moet wesen) weder onder haren rechten Erfheer gecomen ende in genaden weder aengenomen was, heeft de stadt Campen aen de stadt van Enckhuijsen geschreven, tot dien eynde, dat sy haer oock weder onder syn Con. Maj. van Spagnien solden geven, als hier volgt.

» Wy mogen uijt goeder nabuerschap niet onderlaten u goeder meijninge te vermanen ende voor oogen te stellen den ellendigen verderf ende groote ellende, daer in de stadt Zutphen, haer borgeren ende ingeseten met wijf ende kinderen (neffens de rebellen aldaer bevonden) geraden syn, die soo groot geweest is, dat men diergelycken niet veele geboort noch vernomen en heeft. Ende alsoo haest de Grave van den Berge, Con. Maj. onsen aldergenadichsten heer rebel, met syn volck dese stadt Campen verlaten hadde, hebben wij van stonden aen onse Gedeputeerden aen den Doorl. Vorst Don Friderico hertoch, Con. Maj. onsen aldergen. heers Generael 166 Veltoverste, in 't leger voor Zutphen afgeveerdiget, biddende demoedelijck, dese stadt wederomme in genaden te ontfangen; des dan oock syn Doorl. de selve stadt in genade aengenomen, doch met drie vanelijjn overlantsche Duytsche knechten doen besetten, de welcke eerlyck ende goedelijck met de borgeren converseren, in gantser vertroostinge. dat die verlopen saken met genadige oogen aengesien sullen worden. Ende alsoo wij uijt eenen goeden herten vermerckt, dat ghij oock wel de selve genade genieten sult, indien ghij die in tijdts versochten: hebben wij in aller ijl daer van willen verwittigen, u vermanende, dat ghij u in dien niet versmaet, dan de genade in tijdts versoeckt ende waerneemt, verhoppen gantselijck, ghij worden oock in genaden ontfangen, ende met geen ander garnisoen dan van Duytsche knechten belecht snllen worden. Maer soo veer ghij de genade in tijdts niet en versoeckt, besorgen wij, dat u geen weijniger ellende dan die van Zutphen 267

in corts overcomen mochte, soo syn Maj^e macht soo groot voor handen is: doende u hier met den Hertzen bevolen. Datum ijlens den 27 Nov. 1572.”

Desen brief hebben die van Enkhuijsen niet in danck aengenomen, dan den bode qualijck getracteert.

De Stadt Campen heeft aen de heer van Barlemont, den heer president Viglium ende andere heeren te Brussel geschreven, in 't lange verhaelt hare alle wegen tegen Keijs. Maj. ende Con. Maj. gehoorsaemheyt, ende dat sy sich altydt Catholyck gehouden, ende hoe sy van den Grave van den Berge waer overvallen etc., bidden haer Genad. Edelheden, dat se haer aen den Doorl. Hertoch van Alba wolden helpen verbidden, dat sy by hare privilegien ende andere gebanthavet mochten worden, in dato 28 Novembris 1572.

268 Als nu de Raet van Campen in ervaringe gecomen is, dat haer borger (waermede sy den voors. brief aen de Stad Enckhuijsen gesonden hadden) aldaer gevanckelyck worde gehouden, hebben sy aen de Stadt weder geschreven als volgt.

» Wy hebben verstaen, dat ghij onsen borger Henderick Brinckman (soo wij vergangen dagen aen u met onsen brief, uijt goeder meijninge geschreven, afgeveerdiget hadden) gevanckelijck aenholden, des wij ons tot u niet versien noch verhopet hadden, dewijle de selve brief uijt goede nabuerschap tot uwes selves welvaert, dat wy uwer grondelycker verderf ongeerne sien solden ende tot geen ander meyninge geschien is. Ende hij oock om geen ander oorsaecke derwaerts gereijst is, dan alleen om den brief (wiens inholt hem oock gantschelijck onbewust was) over te brengen, alsoo dat het onchristelijck ende oneerlijck is, derhalven hem gevanckelyck te holden. Versoecken ende begeeren dem na gy willen de sake in den besten insien ende tegen den selven onsen borger niet beswaerlijcks voornemen, dan hem sijne gevanckenisse relaxeren ende onverhindert herwaerts comen laten. Doende u hier mede den Heere bevelen. Datum den 20 Nov. 1572.”

269

Dit allen niet tegenstaende hebben sy desen Henderick Brinckman noch een tydt lanck gevanckelijck gebolden ende ten lesten uijt de gevanckenisse, der Stadts Campens breek om syn hals hebbende, met den beul tot aen de galge laten voeren, niet anders wetende, dan men hem solde hangen, de leeder opgeleijt, de keten om den hals gedaen ende hem een tijdt lanck alsoo daer laten staen, ende ten lesten daer weder afgeleijt ende ter stadt uijtgewesen.

Anno 1573 den 17 Januarii heeft de stadt Campen aen die van Swolle geschreven, als volgt. » Aengaende de vernieuwinge des Rades mogen wij U. E. ter begeerte antwoordt niet verholden, dat ons van den heer Canceler niet anders dien aengaende begeert is, dan dat syn Weerden in syner Weerdens aencomste de namen der Radespersoonen, soo vergangen jaer in de administratie geweest syn, in schrift heeft doen begeren, als oock de namen der Meenteluiden nadat wy die nu al gecoren hadden, op schrift begeert, die wy sijn Weerden ter handen gestelt hebben; des syn Weerden ons te kennen gegeven, in meyninge te syn, sich des volgenden daechs by de keurmeesters te voegen ende de selve te spreken waer ende aeler sy de personen, (die sy tot Scepen ende Raedt kiezen werden) solden laten aflesen; 't welck alsoo geschiet is." 270

Dit nabeschreven is den afgescheijt, die de Gesanten van Campen cregen van Don Friderico, als sy by syn Genade voor Zutphen in 't leger waren, als de Grave van den Berge de Stadt Campen verlaten hadde.

» Wy Don Friderico de Toledo Hartoch etc. Con. Maj. van Hispanien Generael Veltoverste: doen kunt ende te weten: als na de Borgemeesteren, Scepen ende Raedt met sampt de gemeene Borgerschap der Stadt Campen ons door hare afgesanten onderdanich ersocht ende gebeden, dat wij den onversienlycken afval der selver stadt ende borgerschap, waer inne sy door groot geweld der vianden geraden, hen in genade verzigen ende derowegen met verderffinge der selver niet overcomen, sonder haer in de goetwillige gehoorsamheyt

271 Hoochgedachter Con. Maj. genadichst wederomme aennemen ende volgens tegen alle geweld beschermen wolde, etc. hebben wij de selve in antwoord gegeven, dat wij ons erfrouwet, die gelegentheijt om haer genade ende vrientschap te ersien gevonden te hebben, hoe wel ons wel meer vreuden sijn solde, dat sy in de gehoorsaemheijt Hooghgedachtter Con. Maj. gebleven ende in dit jammer niet gevallen waren. Nemen nu dat selve uijt sonderlinge voorbede des Edelen ende Welgeboornen Heer Gelijs van Barlemont, Heere toe Hierges etc., als Hoochstengedachte Con. Maj. Stadtholder in Overijssel ende der stadt van Deventer in genaden aen, met de genadichste toesage ende vertroostinge, dat wij by Hoochgedachter Con. Maj. ons beste doen willen, dat de selve stadt ende borgerschap bij syn gen. Maj. in genade wederom aengenomen sal worden, ende gelijcke genade als die van Oldenseel, Doticum, Doesburch ende Lochum etc. wedervaren ende genieten sullen. Middelerwijle worden wij aldaer garnisoen, soo veele des na gelegentheijt der tijdt noodich, schicken, welcke sy in ende aennemen sullen.

272 Deses wolden wij des versiens doen, dat sy van dien niet beschadicht noch oock verweldiget sullen worden: welckes wij dan hen genadichst geloven ende toegesecht: tot warer orconde hebben wij des met onsen segel besegelt ende selves hant beteykent. Gegeven in 't veltleger voor Zutphen aen den 20 dach Novembris A° 1572. Was onderteijckent Don Friderico ende met segel in roeden wasse daer onder opgedrukt."

A° 1573. Den Doorl. Vorst ende Hartoch van Alba heeft voor goet ende noodich gevonden, tot versekeringe ende protectie van de Suijderzee by de steden ende Lantschap van Overijssel met de dorpen ende steden van de Veluwe by de zee gelegen ende des Landes van Utrecht, te doen macken twee nije galeijen, ende hierom commissie gegeven, dat de Gedeputeerden van de Steden Campen ende

Swolle met eenige verstandige schip-timmerluyden tegens dingsdach den 17 Februarii naest comende binnen Swolle bescheyden solden, om aldaer neffens syn Maj. commissarien by sich hebbende de quotisatie van te maken ende toerusten der selver galeijen, werdende gequotiseert op de somme van 10800 gl.

Hierop hebben de Gedeputeerden der beyder steden Campen ende Swolle aen syn Gen. Heere Stadtholder vertoont ende verclaert, wellicker gestalte beide steden in soodanen grooten ellende, jammer, schaden ende armoede geraden, dat henlieden onmogelijcken is, soodane groote somme van penningen op te brengen, in betrachtige oock, dat twee groote eijnden van der mueren te Campen nedergefallen syn, haer brugge over 't water genoemt den Enck geheel wech gelopen ende van de ander brugge over de Yssel ettelijke jucken verloren, daer toe verscheijden waden in haer stadtdijcken gecregen. Dat oock de stadt van Swolle een groote wade verleden jaer aen haer stadtdijck in Mastbroek gecregen, die doenmaels ettelijke duysent gulden gecost ende nu wederom van nieu in gelijke qualiteit doorgebroken ende al noch (leijder onbecheert open liggen. Gelyck dan oock de wade in Sallandt toe Herckelo van nieu ingebroken is, door welcke waden de landen daer rontsomme liggende der maten met sande belopen ende bestort syn, datse geheel onvruchbaer geworden sijn: behalven de 273
274
grooten lasten van onderholdinge der knechten, van de verscheyde penningen tot syner Maj' spansche ende duijtsche soldaten gecomen, sampt de heele verderffnisse ende onderganck der cleijner negotie, daerom dienstelijck ende ootmoedelyck bidden ende begeeren syn Gen. onbeswaert wesen willen beide de voors. steden aen de Excellentie des hoochgebooren Hartoch van Alba in allen beste te verbidden, ten eijnde dat sy luyden van de quotisatie der sommen voors. genadelijcken verlaten mogen worden.

Tot den versoecken de Gedeputeerden der beijder steden

steden seer dienstelyck syn Gen. genadelyck bevorderen willen, dat syn Excellentie ter eerster gelegentheijt aen den Bisschop van Munster ende Grave toe Benthem doe schrijven, dat met alle daer geen fugetiven noch rebellen onderhouden worden, ende dat de amptluijden des Landes van Overijssel in 't vervollich van soodane rebellen in 't Stift van Munster ende Graeschap Benthem de apprehensie daer van hebben mogen, om de Oostersche strate vejilich te holden.

275 Dat oock syn Gen. genadelyck wil doen schrijven aen de amptluijden des Landes van Overijssel ende den schulte van Swolle, om behoorlijck insien te dragen, dat de huijsluijden met geen onbetamelycke wagen diensten belast, ende dat daer van niet lichtelijck patenten gegeven worden, wanneer Con. Maj. ende V. Gen. dienst daer aen niet gelegen is, dat doende, etc.

Anno 1573 den 5 Martii syn de Gedeputeerden van beyde steden Campen ende Swolle toe Wilsem erschenen ende hebben op de sake van de galeijen gecommuniceert ende besloten te schrijven aen den drost van Sallandt, daer men den drost van Vollenho ende die van Deventer oock verstendiget.

In 't selve jaer den 18 Martii syn binnen Swolle erschenen Thomas Grammei eerste rentmeester in Gelderlandt, by de Excellentie des Hartoch van Alba gecommittiert totter maken der twee galeijen, voorts Con. Maj' Raden, de rentmeester van Sallandt Oostendorp ende Til, ende de Gedeputeerden van Campen ende Swolle, van den Canceledor hier toe verwitticht
276 wesende, dat de steden Campen ende Swolle in betrachtunge verscheyden wel bevoeget syn ende best machtich syn sullen de eene der selver galeijen tot haren laste te nemen ende te doen maken, daer toe dan syn Gen. haer vermaent, ende dat sulx haer in andere hare sake te hove gantsch voordelijck syn solden, ende in geval van weijgeringe qualyck bij syn Excellentie genomen te worden.

De Gedeputeerden hebben daer tegens haer beswarenisse ende onvermogentheijt geallegeert, overbodich by haren eede

te verklaren, dat de steden geen macht en hadden soodane galeijen te onderhouden, ende dat oock de galeijen voor dese landen niet dienstelijck solden connen wesen, als te diep gaende, daer de monden van de wateren seer ondiep ende der zeekant by langes soo vlack waer, dat men daer aen niet belanden conde, daer door dan de vianden dese galeijen mochten veroveren. Want men immers ijctwes maken solde, waren de buisen nutter, daer men mede af ende aen conde, die men oock bij tijden des Graven van Buren Stadtholder gebruijckt hadde.

Lestelijck is verafscheijt, dat die van Swolle sullen schrijven 277
aen den Stadtholder van Groningen, om de schiptimmerluijden (die aldaer de galeijen gemaect hadden) ende die van Campen om Jacob Cock ende op den 25 Martii wederomme binnen Swolle erschijnen.

Den 25 Martii syn binnen Swolle ten huijse van Egbert Willemsen wederomme bij eene geweest de Commissarius Grammeije, voorts Canceler ende Raden, insgelyck de droste van Sallandt, Vollenho ende Ysselmuijden, neffens de Gedeputeerden der steden Campen ende Swolle, alwaer de selve Commissarius wederom aengegeven heeft van 't maken ende onderhouden der galeijen. De drosten ende Gedeputeerden hebben geantwoort: overlecht hebbende de situatie der Landen van Overijssel aen de Zuijderzee ende wateren aldaer, mede aengehoort 't bericht ettelijck ervarener schippers ende schiptimmerluijden op 't besteck sodane galeijen, connen niet bevinden, dat alsulcke galeijen aen dese oorden van der Suijderzee ofte custen des Landes van Overijssel dienstelyck solden syn oft dat selve Landt daer door bevrijt ofte geholpen conde worden. 278

Presenteren dan de gemelte drosten ende Gedeputeerden der steden Campen ende Swolle, als demoedigh ende bereijt willich syne Maj. ondersaten, in aller diligentie ende neersticheyt voor de Landen ende Steden van Overijssel, in plaectse van haer quota der voors. galeijen, selfs te doen ende laten maecken twee buijsen, ijder buijse 70 voet lanck ende 14 voet

wijdt, van 30 riemen, als namentlijk op elk boort 15 riemen, alsoo dat ijder buyse bequaem sal wesen om 30 soldaten, behalven 30 roeijers ende andere regierders des schips; ende dat sy mtddeler tijdt ende terwijlen dat de buijsen gemaect worden, drie ofte veer schutschepen willen verordineren, daer men op ijder met 8 oft 12 riemen sal mogen roeijen, om daer mede middeler tijdt de custen der Suijderzee voor den Lande van Overijssel te vrijen, in gantscher hopeninge
 279 ende vertrouwen, dat syn Maj. daer mede wel gedient sal worden ende syn Excellentie een genadich bevallen hebben worden.

De Commissarius dit selve also in schrift ontfangen hebbende, sede sulx met Canceler ende Raden te willen visiteren.

Den 27 Martii hebben de rentmeester van Sallandt, de drost van Ysselmuiden ende Radesheeren Oostenderp ende de Gedeputeerden van de beide steden versproken, soo de timmerluijden sich beswaerden die twee buijsen aen te nemen, dat men die in dachhueren solde laten maecken; ende men solde se timmeren binnen Campen, welcke de andere verschryven solden om daer te comen ende sien hoe dat werck voortgaet.

Den 10 April heeft den droste van Vollenbo de Gedeputeerden van Campen te kennen gegeven binnen Gennemuiden, dat de schutschepen, die men gepresenteert hadde uijt te rusten, genomen ende met ijsganck aen stucken geslagen waren, dat men veelicht wel andere schepen crygen solde, waer men raet wiste om de selve te onderhouden; verafscheijt met de rentmeester van Sallandt te spreken.

280 Den 14 April heeft den drost van Ysselmuiden de Gedeputeerden van Campen ende Swolle de aengelechte buijsen binnen Campen besichticht; is voor goet aengesien om na onsen genadigen heere Stadtholder te senden, om de onderholdinge der buijsen af te bidden, dewijle syn Gen. bewust is, hoe dat de Landtschap ende Steden door verscheijdene inundatien van zee ende Ysselwater, ende daer uijt veroorsaecte inbreucken der dijcken, de bestortinge des sandes op de landen, verdrenckinge des coorens op de velden, ende

daer beneffens niet alleen door onversicnelijcke aengrijp ende overweldinge, vernielinge ende berovinge, soo te water ende te lande nu ettelijcke jaren herwaerts van den wederweerdigen, maer oock vermidts groote ende sware doortochten Con. Maj. ruijteren ende knechten der regementen van den Hartoch van Brunswijck, Holsteijn ende Louwenburch, oock van de Grave van Schouwenburch, den Heere Schenck ende andere in onverwinnelycken verderf ende armoet gebracht syn, behalven de excessive lasten, daer in Landtschap ende Steden, groot ende cleijn, sampt der selver ondersaten, inwoonders ende borgers respectivelijck, vermidts syn Maj' inliggende garnisoenen ende hare onderholdinge met leeninge van penningen ende anders in eenigen tydt geweest ende noch dagelijks hoe langer hoe meerder voorder gravamina beginnen ende voorcomen. 281

Tot dem, dat door syn Genaden bevel de drost van Sallandt belast sy om te verschaffen, dat alle maenden 740 daler, ijder tot 52 st. b. in den ampte van Sallandt gevonden ende in de handen van den overste der Spansche ruijters, binnen Hasselt liggende, tot behoef der selver voor hare montcosten; daer en boven noch hooy, stroo ende haver voor hare peerden, beloopende oock ter maent aen de 1100 dalers gelevvert worden moeten. Ende dat men van gelycken binnen Steenwijck voor de ruijteren aldaer alle maent 470 dalers met hooy ende stroo gelevvert moeten worden. Ende daer en boven binnen de stadt Steenwijck de ruijteren aldaer 7 ƒ witte brodes voor een reaal, 11 ƒ tarwen broots voor een reaal, een canne wijns voor een reaal, 5 ƒ rundervleesch voor een reaal vercopen moet, in veelder minder prijs daer men na gelegentheijt des tydts ende marcktgancck copen can, daer van het superplus alle weecke een merckelijcke somme geldes tot last der selver stadt belopen. Dies sich oock die van Hasselt gelijkvals van wegen des superplus op de victualien soo voor de Spansche ruijteren als de Walsche knechten doen beclagen. 282

Daer beneffens dat die van Twente voor d' eene bende

ruijteren binnen Zutphen liggende ter maent 470 dalers behalven haver, hooy ende stroo bestellen moeten.

Gelyck oock alle de negen carspelen des landes van Vollenho (onaengesien dat sy met onderholdinge der soldaten op ten huijse toe Gennemuijden ende Tautenburch oock seer beswaert syn, bedragende des maents 900 carel gl.) noch tot de contribucion der penningen voor de ruyteren binnen Steenwijck mede gesettet syn. Alleen tenderende tot merckelijcke verderf ende onderganck des Landes ende Steden van Overijssel.

283 Bidden daerom syn Gen. de Supplianten gantsch demoedich ende dienstelijck, dat syn Gen. genadelijck believe by Hoochg. syn Excellentie den Hartoch van Alba de Landen ende Steden van Overijssel der maten te verbidden, dat sy van de makinge, uijtrustinge ende onderhoudinge der buysen genadichst verlaten mogen worden.

Den 11 Julii binnen Swolle sijn de Gedeputeerden by een geweest ende gelesen 't antwoord onses Gen. Heeren Stadtholders aen Ridderschap ende Steden in dato den 7 Julii anno 1575, des inholt, dat men de twee buysen aenstonts uijtrusten solde na inholt der ordinantie syner Excellentie ende instructie van Grammaj.

284 Den 15 Julii syn de Gedeputeerden van den Rades heeren Ridderschap ende Steden te Winsem erschienen ende hebben voorgelesen 't antwoord onsen Gen. Heer Stadtholders, dat men de buysen aenstonts uijtrusten solde, daer op den Capiteijn gehoort, die vermeijnde volck binnen 14 dagen toe wege te brengen; verafscheijdet ijder Capiteijn 6 daler tot looppelt op de hant te geven. Ende hebben aen myn Gen. Stadtholder geschreven, dat sij de buysen totter navigatien veerdich gemaect hebben ende de Capiteijnen elck penningen tot looppelt ende aenneminghe der knechten op hant gedaen, ende dat syn Gen. de verschrijvinge wilde doen, dat de soldije niet aengaen solde voor ende alcer sy ter zecwaert gingen.

In 't selve jaer syn de Ridderschap van Sallandt ende Vollenho ende Gedeputeerden van de drie Steden bijeen ge-

weest ende hebben gehoord de rekeninge van Jacob Clasen van 't maken der buijsen ende voorts overgeslagen, dat sy vermeijnden de timmeringe te sullen belopen 1600 gulden current, behalven geschut, de besoldinge ende montcosten, met cruijt ende loot op beyde buijsen te samen 1850 gl. ter maent. Den voorbenoemden Jacob Clasen syn voor syn moeijte toegelecht 25 carel gl.

Den 1 Augusti syn Ridderschap ende Steden toe Nijerbrugge by eene geweest, alwaer gelesen is de breek onses Gen. Heer Stadtholders om de buijsen te verordigen. Ende alsoo die van Campen ende Swolle weder aldaer aenholden, dat de Landschap ietwes meer tot de buijsen uijt setten solde, hebben sich die van Ridderschap beswaert de Landen meer op te leggen, dan een derden deel, daer toe sy dan nu voort uijt-geset 2000 dalers, als op Sallandt 1200 ende op Vollenho 800 dalers. 285

Den 5 Augusti syn de chrijschluiden op de eene buijse gemonstert ende den eedt gedaen; daer na hebben die drost van Vollenho met den Capiteijn Santen in 't bijwesen sijns vaders, dat de soldie ter maent op de eene buijse belopen sal 379 gl. current 10 st., de montcosten 405 gl., de maent gerekent op 30 dagen voor 60 persoonen, ijder persoon voor syn montcost daeges vijfte halve stuijver.

Wij Reynolt van de Genade Godts Hartoch van Gulick ende van Gelre ende Grave van Zutphen, doen candt allen luijden, dat ende alsoo als de Eerbare ende onse lieve aendachtige Proost, Priorinne ende gemeene Convente des cloosters toe Claren Water van S. Benedictus Orden, uijt haren clooster als toe Swarten Water, daer sy in plegen te wesen, gescheijden syn met oorlof ende consent onses Eerweerdigen Vaders in Gode, heer Fredericus van Blanckenheijm Bisschop toe Utrecht, onsen lieven neve, die haer overste is, omdat sij een besloten vrouwenclooster van de selve ordre S. Benedictus maecken ende stichten willen, daer inne sy onsen 286

lieven heere Godt van Hemelrijk, haren Bruydegom, die sy
 haer reijnicheyt geoffert hebben, loffelijck ende behoorlijck
 dienen mogen, want wij van waerachtige ende deuchdelijcke
 luyden veel gehooft hebben van haer eerbaerheyt ende
 deuchde des selven onser aendachtige Proost, Priorinne ende
 gemeene Convent: soo hebben wij met veele bedachten voor
 rade ende goetduncken ons selves ende onser vrenden, ter
 love ende ter eeren des Almachtigen Godes van hemelrycke,
 Maria syn lieve moeder ende des H. Vaders S. Benedictus,
 om onser voorvaderen ende nacomelingen sielen ende troost,
 287 ende oock om ootmoediger ende eeniger bidden des selvigen
 onsen aendachtigen hoogh-weerdigen heer, voor ons ende voor
 onse erven ende nacomelingen gegunt ende geoorloft hebben,
 gunnen ende oorloven haer met macht deses breefs, dat sy
 binnen onse landen ende met namen in onse carspel van
 Hattem, want haer dat grondelycksten ende gelegenst is,
 sullen mogen copen ses mergen landes, een clooster met
 syn toebehoor daer op te setten ende te timmeren, hen daer
 toe laten besluyten na forme ende gewoonte der H Kercke,
 ende Gode daer in te dienen na de insettinge haerder Ordre,
 wclcke onse neve van Utrecht hem oock believet heeft ende
 geconsenteert, gelyck sich dat gebeurt. Ende wat sy op de
 ses morgen ende binnen dat clooster, dat daer op geset sal
 worden, voeden ende bouwen, daer van sullen sy geen thionde
 schuldich syn te geven, grof noch smal, uijtgesecht coorn
 ende saet, dat thienbaer is. Voort soo hebben wij den Proost,
 288 die nu is ende dengeenen, die hier namaels Proosten aldaer
 wesen sullen, ende onse Capellanen, ende oock de Priorinne
 ende alinge Convente met haer boden ende gesinde, stedes in
 den selven clooster gehoorende ende wesende, genomen ende
 ontfangen met desen breve in onse erven ende nacomelingen
 verantwoordende ende bescherminge. Alle argelist uijtgesecht.
 Ende wy Hartoch voors. hebben des oirconde, omdat wy
 willen, dat voors. vaste, stede, onbrekelijcken blijve ende
 gehouden worde ter eeuwiger dage toe, onsen segel voor ons,

onsere erven ende nacomelingen doen ende heeten hangen aen desen tegenwoordigen breek, die gegeven wart in den jaer onses Heeren 1415, des woensdaechs na S. Severini dach des H. Bisschops." — Den originalen breek is bij de Conventualen van Claren Water.

In S. Michiels Kercke te Swolle is van dat choor tot aen de toorn, mijn treden als ik gae, 100 lanck, breet tusschen de beyde mueren 51 treden, dat choor 27 treden ende de toorn 18 treden lanck. 289

Toe Deventer waren 7000 Communicanten.

Toe Campen 8000.

Ende te Swolle met haere carspels 7000 Communicanten.

In 't jaer 1448 den 29 April worde de brugge in de Yssel voor Campen begonnen toe timmeren; de heije was swaer 805 R , ende worde overgepaelt des maendachs na S. Jacobsdach ende geplancket dat men daer over ginck des saterdaechs na S. Joannesdach decollationis, ende heeft gecost 4500 rijns gl. ende 13000 rijns gl. ende 75 rijns gl.

In 't jaer 1451 des daechs na S. Pauli dach doen gingen wech van dese brugge 13 jucken. Ende op S. Margrieten avent worde sy weder begonnen toe heijen ende op S. Martens avent ginck men daer weder over ende coste 14000 rijns gulden.

Anno 944 gaf Coninck Otto de eerste den Bisschop van Utrecht Balduinus de jacht in 't bosch genaemt Vollenho.

A° 1006 heeft Keijser Henderick den tweeden den Bisschop van Utrecht Anfrides de jacht in 't bosch in 't landt van Trente genaemt, welcke is in de Graefschap Balderici, ende verboden, dat daer geen Grave ofte yemants anders daer herten, hasen, wilde swijnen ende daer en boven eenige beesten jagen sal, die aldus genoemt worden. 290

Hendericus den derden heeft bij tijden de Kercke van Utrecht gegeven de goederen, die hij ende syn broeders in de Graefschap van Trente hadden, soo hij die om syn boose

stukken verbeurt hadde, als: landen, getimmer, eigendommen, etc.

A° 1042 Coninck Henderick heeft de Kercke van Utrecht bij tijden des Bisschops Bernulphi de Graefschap van Trente gegeven, die na doode des Vorsten Geslini hem vervallen was met alle sijn toebehoor.

Trente heeft 33 Parochien.

Van de Etten in de Trente en valt geen appel van 't geene sy wijsen, doch men mach van haer sententie sich aen den heere van den lande beclagen, die syn advijs daer van geeft ende dat selve wort den Etten weder overgelevert.

291 Anno 1226 heeft Gerrijt Ridder van Bockhorst de Advocatia, die hy hadde in Sallandt ende de Grave van Velue vercocht hadde, vrij in handen des Roomsche Conincks Conradi overgegeven. Ende soo sy ledich was, heeft hijse Otto van der Lippe Bisschop van Utrecht ende syne nacomelingen overgegeven met alle de beneficien ende leenen etc.

Die van Bockhorst hout de Advocatia van de Grave van Gelre toe leene, soo heeft de voors. Grave den Legaat be- looft, alsoo aen den Hartoch van Loteringe (waer van hij die toe leene hielt) dat hy den Bisschop voors. ende sal daer weder voor toe leene ontfangen alsulcken goet, daer mede voorgegeven hadde.

Hier moet men een brief van Jan van Bockhorst verhalen om te sien, hoe die van Bockhorst sich plechten te schrijven.

292 Ick Jan van Bockhorst, overste richter toe Sallick van wegen myns Gen. Heers van Utrecht, bekenne van mij ende ceurnoten na beschreven met desen openen brief, soo Claes Croesser den gemeenen boeren van Sallick geleijt heeft 100 g. gl. ende $2\frac{1}{2}$ g. gl. den gl. te betalen met 30 st., om haer lijf ende goet daer mede te vrijen van Hattem, die men hem wedergeven zal ende betalen op midvasten oft paesschen 14 dagen voor ofte nae onverhaelt, allen 't na vermogen, soo beteyckent is in der Stadtboeck van Campen:

soo hebbe ick Jan van Bockhorst Richter voors. dat ick de selve noottel den gemeenen boeren in den gerechte toe Sallick hebbe doen hooren ende lesen, die mij samentlijke gebeden hebben in den selven gerechte, soo veer deselve op dach ende tijdt Claes ofte syne erven niet en betaelden ende syne geleende penningen niet weder en schickeden, als dan Claes synen voors. schaden op ende over alle de kercken van Sallick, haere goederen ende voort te verhalen aen de gemeene boeren in den carspel van Sallick, waer men die aen hare goederen, roerende ende onroerende, voor Claes oft syn erfgenamen becomen can, niet uytgesondert; ende dan sullen sy geen vrijen richten genieten, noch geen vrijheden, noch geestelycke noch wereltlycke, die nu syn ofte namaels comen mochtèn. Sonder argelist, als dit geschach waren met mij Richter over ende aen als ceurnoten Egbert Betiker, Jan Lubbersen. A° 1525.

Emmeloort is bij olden tijden subject geweest onder den Grave ende heerlijkheit Cuijnre, na luyt dese navolgende certificatie. » Ick Jan . . . in der tijdt scoltus toe Cuijnre van wegen Con. Maj. sampt Borgemeesteren ende Scepen der heereyckheyt Cuijnre, doen cont met desen ende certificeren voor de waerheijt, hoe dat door versoeck ende instantie van den Eerw. Heer Henderick, Pastor op Emmeloort, ende Jan Louwesen, Scepen op Emmeloort, aen my scoltus ende Scepen als voors. versocht hebben om sekere ende waerachtige contschap, als of haer dorp Emmeloort by olden tijden onder den Grave syn loffelycke memorie ende gedachten der heerlijkheit Cuijnre sampt de ommelanden syn Maj. subject geweest hebben. Soo wij dan door versocht der persoonen voors. claerlyck ende opentlijck van ons certificeren als dat wy expresselijck bevinden in onse olde hantvesten ende gerechticheden, hoe dat onse heereyckeyt sampt der ommelanden een Graefdinge geweest is, 293

294 ende onse leste Grave geheten heeft Grave Hermen, die onse Graefdinge getransporteert heeft aen den Stichte van Utrecht in den jare 1422 oft daeromtrent, Bisschop wesende Frederick van Blanckenheijm; ende soo is onsen voors. Grave mede heere geweest van Urrick ende Emmeloort. Soo dat oock claerlijck blijkt uijt des geestelijcken recht ende gebruijck. Want geen deken op Urrick ofte Emmeloort richten mach eertijds hij syn stoel in onse heerlyckheijt becleet heeft, als recht is, alsdan procederen mogen op Urrick ende Emmeloort.

Worden noch sekere penningen der munte onses Graves; eenige dragen waden ende oock met sekere wapenen ende schilden gehouwen, ende geschildert met sekere Epitaphien, claerlyck beconschappen ende bewijsen connen.

Also dat Grave Hermen is Grave geweest van Cuijnder ende der ommelanden ende heere van Urrick ende Emmeloort: des ter oirconde van desen hebbe ick Scholtus voors. ende ick Hermen Buer Scepen onse beyde segelen gedrukt beneden op 't spatium deses. In 't bijwesen die ander Scepen Peter Hendericks, Gijsbert Martensens den 12 dach in Augusto anno 1535.

295 Anno 1407 heeft Hermen van Cuijre de olde ende Hermen ende Henderick syn echte sonen gegeven Bisschop Frederick van Blanckenheijm ende de drie Hooftsteden Deventer, Campen ende Swolle een lossebrief van 400 olde Vranckrijckse schilden, hercomende van de coop van hujs ende heerlijckheijt Cuynre. Ende men sal de copie vinden in 't Stadtboeck van Campen geintituleert: *Catalogus diversorum Privilegiorum.*

De Hollanders hebben die stadt van Campen in 't jaer 1406 25000 Engelsche nobelen aen herinck afgenomen.

Doen men schreef 1416 hadde dese stadt Campen 120 groote schepen by de zee.

B I J L A G E N.

A. *Briefwisseling van Arent toe Boecop en Johan van
Haerst en Verbaal betrekkelijk hun gezantschap
naar Brussel in 1571.*

Erynstueste Eersame gonstighe ghebydende lyue Heren ende gode ffronden, nae erbydinghe ons gherynges dynstes connen wy V. E. net verholden, dat wy den 26 desser monats bynnen Brussel toe 4 wren irst ghecoemen (soe wy toe wtert soe late quemen, dat wy daer net doer en mochten ende sanderen dages des auens toe Dort toe 9 wre dat ghetyde was). Als wy onsse lersen wt hadden ghetogen synnen wort ghegaen tot den president Wyelius hus, ende hebben syn L. V. toe hus gheffonden, de ons nae een wennich tyts ghehoer ghegefen heft. Hebben syn L. Verden toe kennen ghegeuen, Burghemesteren Schepen ende Raet der beijde steden Campen ende Suolle ons hadden gheffordert omme an de Excelentie des Hertichs toe bydden, dat dye beyde steden Campen ende Suolle mochten ontslagen worden van den benden der S. Rutteren. Ende hadden ons insonderhyt bevel gedaen, dat wy syn L. V. gracieuselyk solden bedanck van alle vlyt ende weldaden, de syn L. V. den Steden toe ghunste daerin bewessen hadde ende vort in alle anderre saken ende woldent ons verrellicke ter ghelegenner tyt mytter daet weder versuldigen. Ware noch onsse onderdanighe begheren an syn groet werden dat syn L. V. ons woldé hellipen verbydden, dat wy

des gherdesoen ontslagen mochten werden, waerop syn L. V. antworde: ick hebbe dye beyde Steden gescreuen, hadde oick voerhande ghehat myt myn Herre van berrellemont dy Rutteren v quit toe maken, dan wost net woet all wake toe werrike ghegaen was, als nu syn G. V. hem seer be- moet hadde omme de Rutteren toe verleggen ende ons quyt toe maken ende soe syn L. V. daer net by warren gewest als sy ons toeghelecht, Hadde dom ffredrico gesacht: Wy moetten den President Viglius last gheuen omme laten toe ordeniren de rutteren toe verleggen. Voer op syn G. V. hadden gheantwort, dat hy de Rutteren nymant dachte toe te leg- gen, dan wost nochtans wal dat men gherresen placht toe leggen op de ffrontier steden ende nyet myddes int lant. Dan het waere goet dat wy ghecomen waeren alhier ende solden gaen ende spreken myn Herre van Berrellemont an. Morgen, als hy wt den rade queme, wolde hy syn G. ock spreken ende wolde doen alle dat hem moghelike ware, waer voer syn L. V. hoechgelike bedankeden. Mede seide, dat dye beyde steden net moeghellike en ware de selliue rutteren toe onder holden ten ware men wolde hebben, dat de voers. Steden inden grond solden verdueren. Hebben mede verhalt hoe wyt de steden wairen verlopen en toe achter ghegaen ende de selliue penningen al op ghenomen hadden an ffinantie soe an tijmmerynghe der stallen seruis, lennighe, an broet, wyn, hoy, havere.... wellcke penningen wy alle op hantghelt hadden ghenomen. Ende dat dye steden alle oer betrowen op syn L. V. setten, byddende seer onderdanenlick off sus net comen mogte dat wy van de rutteren ontlaset mochten worden) off dan syn L. V. ghin ander myddel en woste daer durrich sullikes ghescheden mochte, voer op hy ons toe antwort gaff het ghet byr seer fremt toe werrike als my dunckhet Dom ffredrico hefft een secretarius, deet alle nae syn wil regiере, Ende soen syn L. V. net terstont woste toe nocmen, sprake wy daerin en seden Albornos; Antworde neen, nomende Steuen Dyffaro, de wil daer ock van gheniten, wellike net en behort,

ende als hy daer wake daer wolle van ontfangen heff, laetten sy daer noch wake bliuen; Hebbe daerop geantwort, als men se net anders ontslagen can worden, hoe wel dye beyde Steden nu gansch aen vermogens synnen, wolden nochtans sullikes lyuer by syn L. V. raet doen dan dye beholden; Daerop syn L. V. sagte, dat hy sullikes net raden en wolde, soet net en dochte noch behorde; Ick sye nochtans dat sullikes dagelix schit en alsoe toe werrike wort ghebrocht, dan gaet ende spreket myn Herre van Berrellemont oik van v sake. Soe synne wy vort ghegaen ant hoff van Cleve, al woer syn g plecht hoff toe holden, daer ons ghesacht worde dat syn g daer net meer hoff en helt dan was nu int hoff van Camerick, daer wy oik synt ghegaen, ende als wy daer quemen screff syn g, dat hy ons ghin audientie conde gheuen, dan beuel gheuen dat wy sanderen daghes tusschen 6 en 7 wiren weder solden coemen; dessen morgen synne wy daer ghegaen ende syn g omtrent 9 wiren an gesproken. Als syn g ons sach heff ons wellecome ghebetten en als wy wolden beghinnen toe spreken, heff ghesacht, ghi synt weder ghecomen, Ick wet net op myn sylle woement myt v maken sal, Ick hebbe den Hertoch ouer de 20 malle van v sake ghesproken, dan als ick hem spreke, soe wist hy my an Dom ffredrico, Als ick dairby come ende hem van de sake spreke, soe secht hy my jae wy willent doen, dan daer volleget net meer nae. Woerop wy syn g toe antwort gauen, dat wy al rede sulliken groeten pennick ten achteren ghen en dat de beyde steden gans in den gront solden verderuen ende soe volle onnutte costen deden, dat net en waire omme toe seggen, alsoe dat de stat van Campen allene ouer de 500 gl. ant maken ende heermaken der stallen waire toe acteren ghegaen ende an cost ende anders een seer groete summe; Sede dat hy selliue wost ende nomende noch een clen stetken, daer sy al over de 2 jaren hadden ghelegen, de ock net hadden bedreuen als wy oik net hadden gbedaen, wost net wat sy deden dan de landen verderuen, ghi moeten de quade ffortuna toe scriuen, Ick hebbe op myn sylle

daer soe volle omme ghedaen als my moggelick is, myn Heere van Megen hefft my daer oik 9 off 10 malle off ghescreuen; waerop wy ten antwort gaven, g Heere, warret dat de vors steden van de rutteren voer den winter net worden ontslagen, woste net woe wyt maken solden soet net moghelick en is de langer toe onderhouden, daeromme bydde wy seer onderdanenlick, dat v g ons doch behulpelick wil wessen, de steden sullen oik mytter daet dancker wessen; daer syn g op antworde, ick love v by myn sillen salighyt Ick sal daer al in doen dat my moggelick is, En maket een suplicatie an den Hertich ende don ffredrico. Hebben syn g hoghelick bedanket ende synt nae hoff ghegaen, al woer wy vonden den doerwader van myn heere den president Tijsnack, de wy oek van de sake sproeken int langhe, de ons oik ghesacht heff van den secretario Steuen Dyuario Ende dat hem dochte gheraden dat wy de suplicatie ouer solden gheuen in Spens ende wolde se ons wel maken etc.; daernaes synne wy ghecoemen by Merikus Jocossi, daer wy oik de saken mede versproken hebben, de ons ghesacht hefft van Albornos, Hebben hem ghesacht dat ons gheraden waire van den secretarius Diuaro etc., doch seggende het waire ons allen ces als wy se quit mochten worden, woe se wy quit worden, dan als wy ghelt spillen solden ende alleuen wel het gherresoen toe beholden, solde den steden net ghelegen wesen. Sede ons, dat hy een joffer kende, de seer groot waire by Albornos, de seer volle by hen doen conde, dat hy meende daer doer toe werricke brengen, dat albornos de suplicatie an den Hertich in presentie van Dom ffredrico solde ouerleueren, dat men de solde louen een ketten van 100 croenen (soe se seliue net nemen willen) als wy de Rutteren quit wairen; woerop de Camener Harst antworde, hy dorste sullikes net ouer sich nemen voer hy an den synen ghescreuen hadde etc.; doch sede ick, als men se quit conde worden de byde steden sullikes wel ingaen solden ende conde nymant net louen eer dat daer wat off cocmen solde, dan dat de luitenant de stat van Suolle gheloff hadde, helle ick voer een ffabel ende vertelde woe sych

de sake hadde tusschen de stat Suolle ende den luttendant voers. woerop Merricus sede, ment ghi dat v rutteren sullen sollicitiren omme wt v steen verlecht toe worden, dat denket niet, want ick hebbe daerby ghesetten, dat ick den selliven luttendant hebbe hoiren seggen, dat sy nergent beter conde liggen dan daer sy liggen, want sy hadden beste hoy van de werrelt om seer clenne pris, insghelickken hauere ende broit, ffles ende oer lenninghe alle weke oik het selliuue ghewis, ende hadde insghelikes hoiren spreken onsse capten, als sy gesatten hadden voer des Hertigen camere, daer de eedelluden sytten; daer moegen v.l. sich wel nae wetten toe Richten. Dus, gonstighe ghebiddende lyue herren ende gode ffronden, mogen v. E. daerop beraden ende op spoetdellixte latten wetten, woe wy ons vort sullen holden, doch conde wy sekerhyt crigen dat wy se quit worden, solden daer wel een 100 cronen an doruen wagen ende in myddeler tyt ghin sollicitiren opholden. Hyrmede den herren beuollen, de v. E. in langhe sallige redementen wil sparen.

Ghescreuen bynnen Brussel den 27 Septembris omtrent 2 wre ann° 1571.

V. E. altyt onderdanighe Diners en ghesante
ARYNT TOE BOCOP.
JOHAN VAN HAERST.

Ick begherre dat M. Renner dyt wyl offscriue, soe hy myn scriff wel lesse can ende mach den dussgen wat toe gheuen.

(Op den rug stont:)

Den Errynstuesten Ersamen Hochghelerden burghemesteren, Schepen ende Ract der Steden Campen ende Suolle onsse ghebydende lyue Herren ende gode ffronden.

(Met eene andere hand:)

Ontfangen opten 2^{en} Octobris a° 1571.

Erynstueste Ersame ghebydende lyue Herren ende gode
 ffronden, nae eerbydinghe myns gheringen dynstes conne jck
 V. E. net verholden, dat ick wt den kemner Jan van Harst
 hebbe verstaen, woe dat sye hoiren luttendant gheloff hebben,
 bouen de coer wt hoer perden, noch 100 golden croenen,
 soeweer hyt daertoe brengen can, dat sy binnen 14 dagen van
 dye rutteren mochten worden ontslagen. Nu duncket my
 nochtans, dat hy daer net volle sal toe connen doen, insghe-
 like dunket de cemner Jan van Harst ock, secht my noch-
 tans, dat hy gans ghin beuel en hefft eenich gheschenck toe
 donne ende my gans duncket, dat wy se net quit sullen
 worden, wy sullen moetten doen; insonderhyt wet ick net,
 off ghenoch sal'wessen dat myn Herre van Berrellemont
 ende den presedent Wygilius myt worden moeghe payen, ick
 latte de anderen staen, de my ock gasselick duncket dat men
 se moet doen, soe als ick de vorden van den presedent
 verstaet, doch V. E. moge den breff van ons byden over-
 leggen wat wy wt de Herren hebben verstaen, ende doen
 alst V. E. gheraden sal dunckken ende moegen my dat op
 alrespoedelickste laten wetten, wy willen alle vlyt anwenden
 in myddeller tyt dat ons moghelick is, ick segghe eer ick
 antwort van V. E. hebbe nimans net toe, dan conne wy
 dus eet vercrigen moeghe wy dat gheluck toe scriuen. Ist
 nu dat V. E. dochte gheraden, dat men eet doen solde,
 dochte my gans gheraden (doch op V. E. behach) dat V. E.
 sich irsten besproken hadden myt de van Suolle, want solde
 wy wat doen ende sye net, solde soe wel voer hoer wessen
 als voer ons. Ende, queme V. E. over, mosten V. E. over-
 leggen woermen de pennigen solde crigen, soe ick Jan van
 Harst hebbe gheffracht, off men pennigen behoffde off hy
 de woste op toe nemen, sede my neen. Inghelike als ick

hem uraghe off hem wel dunckket off wyt wel off sullen moggen wessen, dat wy de twe Herren net en schenken, ick late staen de anderen, wet my anders net toe antworten, dan indeent myn Herre van Megen vernome, solt quellike nemen etc. Dyt mogen V. E. allen toe besten overleggen, doch heff my op laste ghesacht, syn raespersonen dochten den Herre van Berrellemont ende presedent de ossen toe schenken nae older ghewonten. Dus behoue V. E. hyr wel wishyt in toe ghebruken, Jan van Harst wet net dat ick an V. E. hebbe ghescreuen. De Hertich van Medina Seli en comt net als my ghewisselick is ghesacht ende de Hertich is vercondiget bynen 5 dagen dat syn excellentie hyr bliff, nochtans Mercus Jocossi ment contrarie; hyrmede den Herre beuollen, de V. E. langhe in saligen remente wil sparren.

Ghescreuen bynnen Brussel den 27 Septembris ann° 1571 in de berrichstrate in den Cameel.

V. E. altyt onderdanighe diener ende gode ffront
ARYNT TOE BOCOP.

(Op den rug staat:)

Den Erynstuesten burghemesteren, Schepen ende Raet der stat Campen mynne ghebydende lyuen Herren ende goede ffronden.

Erynstueste ghebydende lyue Herren ende gode ffronden, nae Erbydinghe ons gheringen dynstes conne wy V. E. net verhalten wes ons verffaren is alhyr nae den 27 des maens, daer wy V. E. van hebben ghescreven, soe ons beuel is gheuen, dat wy doch al ouerscriuen solden wat ons verffoer, daer omme wille wy vort varren off wy onsse report deden. Den 28 desses selliuen maens des morgens synne wy ghegaen tot een scriuer, ende hebben laten wtscriuen de suplicatie, als sy by M. Renner was ontworpen, doch daerin ettelike worden verandert op brabant dan lattende den syn; van daer synne wy ghegaen totten herre Berti, de wy in syn hus gheffonden hebben ende hebben hem toe kennen ghegheffen, vocomme V. E. ons hyr ghesant hebben, mede vertellende de groette last ende moetwille, de wy van den spenghers hadden, ende hem synen goden raet ghefraget, off wy de suplicatie solden wel moegten ouerleueren in dussche, soe wy toe voiren alle onsse doliantien in Dus hadden ouergheleuert; heff ons ghesacht iae, ende alsdan sal se my toe hande worden ghestalt, soe hebbe ick oersake daerin toe spreken; angande de besuarrichhiden wost hy wel ende warren ock soe, dat hy se net begherde toe hoiren; hebben hem ghebeden, dat hy doch het heste wolde doen in onsse sake, wellike hy ons heft ghelofft etc. Van daer synne wij ghegaen opt hoff omme ons van den herren latten syen. Als nu de presedent Wigelius op hoff quam ende wy ons letten syen int wttreden van syn wagen off rosbare, let ons des myddages toe gaste bydden, ende daer nae hebben wy ons oik latten syen van den herre van Berrellemont. Daer nae synne wy op de capelle vant hoff ghegaen omme mysse toe hoiren, ende toe verwachten dat de Hertich wtcomen solde; hoet ons daer ghenck, sulle wy V. E.

vertellen, als wy myt eine toe hus coemen. Ende daernae ghegaen int sael voer doer des Hertigen caemere, daer oik inghinck de herre van Berrellemont ende de presedent Tissenack en Wygelus; als de herren daer een tyt lanck daer in ghewest wairen, is irsten myn herre van berrellemont wtghecomen, ende, als hy ons sach daer staen, als syn g oik wel ghesyen hadde doe hy daer in ghenck, sprack hy ons an, ende sede men sal een manendaghe van v sake trachtiren; daernae quam de presedent Wigelius oik wt ende let ons oik anseggen, soedrae als wy daer ghedaen hadde, dat wy alsdan syn g V. solde wollighen, daernae is de Hertich wt ghecomen, synne wy tot hem ghetreden, heb-bende de suplicatie in de hant, seggende, Durluchtighe Hochgheboren fforst g herre, burghemesteren der stede Campen ende Suolle etc., heff ghesacht myt een lachgende mont, ick verstaet v net, soe stont bij ons Merricus Jocosi, de ick ansprack, dat hy ons vertolmessen sol, ende de Hertich wenkede hem oik, vrade hy den Hertich, off syn excellentie wolde, dat hy syn excellentie vertolmessen etc.; doe sede wy Durluchtighe Hochgheborren fforst g herre, burghemesteren, Schepen ende Raet der steden Campen ende Suolle hebben ons an V Durluchtichhyt ghesant omme onderdanelick toe bydden dat sy moegen ontslagen worden van de benne rutteren, de V. E. daerin ghelecht hebben, soet hoer net moeghelick en is hoer daer langer toe holden of de beyde steden solden inden gront moeten vergaen, wolde oik seer otmodelick ghebeden hebben, dat syn excellentie doch in ghedachten wolde holden woe sych de steden altyt ghehouden hadden inden verleden turbel, wellike Merricus Jocossie hem in spens nae sede; doe sede syn Excellentie, hy hadde de rutteren daer in ghelacht dat voer bewaringhe des lans, soe hy besorriget was ghewest, dat daer toe somer een inffal mocht gheschit hebben; soe nu sullikes net gheschit en was ende den somer verby was, wolde hy se daerbinnen nemen; hebben onsse eerre ghedaen ende sublicatie ghecust en syn

excellentie ouergheleuert. Ende synen van daer ghegaen tot Wigelius hus toe gaste. Als wy nu quemen tot den presedens hus in de salette, sat syn grootwerden daer ende verwacte ons mytten eeten ende sede tot ons, een manendaghe ssal men van v sake hendellen; woe heff v by den Hertich ghegaen? hebben syn grootwerden ghesacht wat syn Excellentie ons toe antwort ghegheuen hadde als voerss.; antworde jae, wy wyllen se verleggen, dan hy most seggen ons wor men se leggen solde; wat dunckhet v woer sal men se best leggen? voerop wy antworten, G. V. Herre, dat stont ons net toe seggeu ende wolde ons net wel offghenomen worden, dat wy se ymans solden toe stuiren, het warre ons allen eens woer se werren, als wy dair van ontlast warren; vraghede hy weder, solden sye net wel dynnen toe lyggen toe Oldenseel ende ten Herdenberrich, seden ons dochte, dat dat ghin goede plasse warre omme de daer mede toe beswaren, soe daer een hop armer wichtereren wonden. Als wy ouer taffele saten hefft syn g. V. het selleue al weder verhalt van de van Oldenseel; als wy al alleghirden oer armode ende onghelgenthyt, sede hy, sy en solden daer ghin subpeten (?) hebben, dan ick wet wel dat de rutteren plegen daer toe liggen; daer wy weder op antworten, sy solden lyver toe Dorenick off daeromtrent wessen, soe als sy oer oik latten dunken dat sy weder ressen solden; dair op gheantwort worde, daer syntter ghenoch. Nae de maelyt als wy oirlyff nemen, sede syn g. V. ons, syt dat ghi sollicitiren, se willen my daermede ouer hebben, meer ik was daer net by, doe se V worden toe ghelach, dus hadde ick daer net gherrene mede toe donne; hebben syn g. V. ghebeden, dat hy sullikcs doch wolde annemen, soe der steden betrouwen gans stonde op syn g. V. ende bade syn g. V., dat hy ons doch behulpellick wolde wessen, antworde, wij behoffden hem net toe bydden, hy solt wel van hem selliuen doen, wy solden anderen oik bydden ende gheuen oik een subliatie an Dⁿ ffredrico ouer. Daermede hebben wy oreloff

ghenomen. Desse dach hebben wy net ghedaen, soet sente Michghilsdach is; wat ons voert verfaert sullen wy V. E. oik voert latten wetten off de tydinghe selliuen ouerbrenge ende mogen ons van allen verstendigen, als V. E. den 27 desser mant hebben ghescreuen. Hyrmede den Herren beuollen de V. E. in langhe saligen remente wil sparen.

Ghescreuen bynnen Brussel den 29 Septembris ann° 1571.

V. E. onderdannighe dynners ende mede Rades ffronden

ARYNT TOE BOCOP.

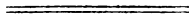
JOHAN VAN HAERST.

(Op den rug staat):

Den Erynstuesten Vissen voersichtigen burghemesteren der steden Campen ende SSwolle.

(Met eene andere hand):

Den boede van Antwerpen dan ys betaelt, betaelt uwerlyfst den boede van Amsterdam toe Campen.

Erynstueste Ersame ghebydende lyuen Herren ende goeden
 ffronden, nae eerbydynghe myns gheryngen dynstes can ick
 V. E. Wysshyt net verhalten, dat ick van Henderick der
 stat bode V. E. W. breuen hebbe ontffangen, woer wt ick
 verstaen hebbe het remoer, dat al dair is gheuest ende den
 doet onsser twee borigheren, welckes oren syllen god wil
 ghenedich syn, ende daerin ick my van ganssen herten be-
 droue, doch moeten sullikes den Herre beuellen, voirt sal
 ick my in allens na V. E. W. scriuens regheliren. Ende wes
 ons verffaren is hent Michgahellis dach hebbe ick ouerscreuen
 in twe missiuen, den ick hope V. E. W. hebben ontffangen;
 soe wil ick voert warren omme toe scriuen wes ons daernaes
 is werffaren ende hyer bedreuen hebben. Item den lesten
 Septembris een sonnedaghe hebben wy de supplicatie als sy
 van V. E. W. was ontworpen ende an den Hertich hadden
 ouerghueuen, laten ouersetten in Spens, omme de ouer toe
 gheuen an Dom ffredrio, daerin verandert soet behorde, ende
 synnen twe malle ghewest an den herre bertis hus, dan hebben
 nit toe hus connen vynden, soet den dach ommeganck hyr
 ghewest was, ende de Herren terden op het stathus; des
 maendages den irsten Octobris synne wy des morgens
 ghegaen an syn hus ende hebbe hem gheffonden ende hefft
 ons latten comen op syn camer, ende, als wy by hem
 quemen, hefft hy ghesacht, dat hy onssen supplicatie hadde
 voerhande, (de hem van den Hertich was ouerghelcuert,) ende
 was daerin donde, hebben hem ghebeden, dat hy daer
 doch dat beste wolde in doen, welcke hy ons belooffde
 toe donne; van daer synne wy ghegaen an des pesedens
 hus Tyssenack ende wy van den dinnere int sael worden
 ghelaten, ende, als syn strenichhyt by ons quam int sael,
 sede hy hadde ghin tyt omme de affaeren, de hy hadde

toe donne van den prinsse, soe hebbe wy syn S. myt twe off dre worden onsse werriff ghesacht, ende van hem beghert, dat hy doch dat beste daerin doen wolde, wellike hy ons ghelofft hefft; van daer synne wy ghegaen nae het hoff, ende, soe myn herre van berellemont daer noch net en was, synne wy ghegaen an syn g hoff, hebben daer soe langhe ghewacht, dat syn g off quam, ende hebbe ons latten syen, heff ons ghegroettet. Van daer synne wy weder ghegaen ant hoff omme de suplicatie an Don ffredrico ouer toe gheuen, ende, soe was hy des morgens toe 8 wren wtghereden; doe synne wy weder op het hoff ghegaen ende hebbe ons latten syen van den presedent Vigelius, daernae synnen wy weder bouen ghegaen op den groetten sael om de suplicatie an Dn. ffredrio ouer toe gheuen, ende ons van den Hertich latten syen. Als wy nu voer des Hertigen camere stonden, is berti wt des hertigen camer ghecomen, hebbende scrift in de bant ende is daermede ghegaen by Steven Diuaro, (de daer doe oik was opt sael voer des Hertigen camer,) ende hebben volle communicatie mytten anderen ghehat. Als nu de herre berti van hem ghenck, synne wy tot hem ghegaen ende hebben hem gheffraghet, off hy noch nit van onsse sake hadde vernome; hefft ons gheantwort, dat hy dairvan myt Diuaro hadde ghesproken, de hem ghesacht hadde, dat se van desse weke op solde, ende hadde hem sullikes oik ghesuieren. Daer nae synne wy dair ghebleuen hent dat Dom ffredrico quam, ende hebben syn excellencie de suplicatie presentiert ende ouergheuen; daernae hefft ons de presedent Wigelius ons ghesant syn secretarius peter ende ons latten toe gaste bydden; dan, als wy syn g V. daervoer danckenden, hefft hy ghesacht, neen, ghi moeten comen, myn heere heff V wat toe seggen; synne wy blyde ghewest ende synne dair ghegaen, mennende, dat wy solden selliue bebben ghehort, dat ons berti hadde ghesacht. Als wy nu by den presedent voerss. quemen, heft ons gheffraget, off wy oik ectwis van onsse

sake hadden ghehoirt, antworden, andes net dan dat ons berti wt den mont van Steuen Diuaro hadde vertelt, ende hebben syn g V. selliue verhalt; waerop hy antworde, dat waere wel goet, ick wolde dat ghi soe gode tydinghe toe hus mochten brengen. Ende daermede synne wy gaen sitten ecten, Ende daer synnen wolle propossiten ouer taelle ghefallen van woe wy ons in de turbel ghehouden hadde, als dat wy den predicant, als hy bynnen Campen onderstaen hadde toe pediken, van den precstoel hadden doen hallen ende ouer de brugge latten leyden by den statdynners. Item dat in alle de turbel net eenre sielmysse noch verghillie was bliuen staen. Item woc de stat van Suolle tegen gbestaen hadde de selliue, de de andere pertie ffauersirden, woe de gansse raet sich op merrichte hadden gheuen myt hoer groette peerrikel ende protestirden van innemen van onsse lyue ffrowen kerrike, ende woe dat sy selliue myn herre van Arenburrich toe kennen hadden etc., myt allet ghenne dat daer ancleuet, ende wat dat nu den onse een swaer dinck waire, dat sy nu al soe beswart worden butten orren sulden etc.; Als nu de taffelle op was ghenomen Ende wy van syn g V. oirliff namen, sede by ons, gaet ende sollicitirt ende syt dat ghi ghin sollicitiren opholt, ick sal al doen dat my moghelick is. Daermede hebbe wy oreloff ghenomen ende synne toe dre wre op hoff ghegaen ende ons van den herren latten syen. Des Dinsdages des morgens synne wy weder op het hoff ghegaen omme ons van den herren latten synnen ende de ant toe spreken. Inden irsten angesproken den herre berti ende hem gheffraget, off hy oick eet widers van onsse sake hadde ghehort, sede neen; daernaer verwacht den herre van berrellemont, ende als syn g vant pret trat, synne wy tot syn g angetreden ende syn g ghebeden, dat syn g onsser doch ghedachtich wolde wessen. Heff ons gheantwort hy wolt noch wel eens vermanen; hebben hem onderdenenelick ghebeden, dat syn g ons wolde hellipen verbidden, dat wy de ruteren ontslagen mochten

worden, dus anders solden de byde steden inden gront verderuen. Daernaē soe langhe ghewacht, dat de Herre presedent Wigelius oik opt hoff quam, daer wy ons van hebben latten syen. Daer nae synne wy boeuen ghegaen 'op sael voer des Hertigen camer; als wy nu daer een tyt lanck ghesetten hebben, is berti in des Hertigen camer ghegaen, ende hem ghebeden, dat hy onsser ghedachtich wolde wessen, wellike hy ons beloffde. To XII wre is de Hertich myt Dom ffredrico toe kerricke ghegaen ende hebben ons laten syen. Dom ffredrico sach ons an, dan conden net merriken, dat ons de Hertich sach; synnen doe weder beneden ghegaen, ende hebben ons van den herre Berrellemont ende Wigelius latten syen; daernaē synne wy weder bouen ghegaen omme den Hertich waer toe nemen. Is berti by den camener Jan van Harst ghecomen ende hem ghesacht, dat Steuen Diuaro by hem ghewest hadde ende hem ghesacht, dat wy morgen onsse beschit off appunttiment solden hebben. Wocrop hy hem gheffraget hadde, off ock goet was, hadde ghesacht, Jae, men solde ons de Rutteren quit maken. Als nu de Hertich omtrent een wre wt de Misse quam ende verby ons ghenck, als wy hem deden onsse refferentie, nichtte ons toe myt een ffrennelike ghelate. Toe dre wren synne wy daer weder ghegaen ende ons van den herren laten syen, ende syn daer ghebleuen hent sy off quemen, mer het was al duster, dat sye ons net syen conden. Des Wonstedages den 3 Octobris synne wy weder des morgens op hoff ghegaen omme ons van den herre laten syen; inden irsten quam myn herre van berrellemont, Ende daernaē berti, ende hem anghesproken ende hem gheffraget, off in onsse sake oik noch wat was ghedaen, sede neen wy mosten patiensie hebben hent daerin ghesloeten was. Daernaē an Mericus Jocossie bus ghegaen, omme dat hy myt ons wolde gaen an Steuen Diuaro bus; als wy quamen ant hoff van myn herre van Ecmont, worde ons ghesacht, dat hy wt was ghegaen; synde weder op het hoff ghegaen ende hem daer gheffonden, ende hem

anghesproken heff ons ghesach, dat deen dach in onse sake gbedaen solde worden, ende synne op het hoff ghebleuen ende toe XI wre ghegaen op het groete sael voer des hertigen camer ende wactet dat berti wt quam, Ende ons ghesacht, hy hopede dat onse sake haste goet solde worden, daer warre van inden raet ghesproken. Daernae quam de herre van berrellemont oik wt ende Wygelius, daer wy ons oik van hebben laten syen, dan hebben ons net ghesacht. Als nu de Hertich wt quam, hefft syn exsellentie ons an ghesien ende an syn benet ghetastet. Des donderdages synne wy weder des morgens toe houe ghegaen ende hebben ons laten syen van den herre van berrellemont, heff ons wel ghesien, dan ghetirt, off hy ons net en sach; Wygelius is net toe houe ghewest. Daernae synne wy bouen op ten sael ghegaen voer des Hertygen camere, alwoer by ons is ghecomen Mericus de Jocossi, de ons sede dat hy by Albornos hadde ghewest, Ende hem nae onse sake gheffraget ende nae onse suplicatie, sede, dat de net in synen handen dan in bertys handen quemen, soe wolle anghenghe des hertigen beuel; dan, soet prinssepallelick anghenghe reghement van Dom ffredrico, soe ist in de handen van Steuen Diuaro; hadde hem weder ghesecht, dat Steuen Diuaro ghesacht hadde, dat men ons hellipen wolde, ende de Rutteren argens anders verlegghen wolde; woerop hy antworde, men solde sy wel verlegghen, hadden we ghelt; sy en hebben net een stuver ghels, daer sy mede betalen off daer sy mede ressen sullen; comt toe namiedaghe by my, ick sal v alle beschit seggen. Daernae synne wy by berti ghegaen, de wt des Hertigen camer quam ende hem nae onse sake vragden, sede ons, dat hy daer van daghe net van ghehort hadde, dan hy hopetde, dat men daer ouer donde was ende haste goet solde worden. Daernae is de Hertich wtghecomen, al woer wy ons hebben laten van syen, als wy syn exsellensie ons eerbydinghe deden, nam hy syn benet gans tegen ons weder aff, daernae synne weder beneden ghegaen op het hoff, al

woer Saliser (de ghetrowet heff de wedue van Puessen) by ons is ghecoemen ende hebben hem gheffraget, off hy net vernomen hadde van onsse sake, sede neen net sonderlinges, dan wel ghehort, dat sy op solden; wolde alle beschit vernemen ende ons dat toe kennen gheuen. Des naemytdages synne wy weder toe houe ghegaen ende ons van den herre berrellemont latten syen, de herre Wigelius is net toe houe ghewest, noch Saliser, noch Merricus Jocossi. Des friedages dessen dach synne wy weder toe houe ghegaen (ende soe ick de memorie an tekende) is de cemner een wennich toe voren ghegaen ende heff daer ghesien Saliser, ende is tot hem anghetreden ende hem gheffraget, off hy oik eet van onsse sake hadde vernomen, sede iae, ick synne ghewest by den beyden secretarien, ende hem gheffraget nae de rutteren, de bynnen Campen ende Swol liggen, soe hy wel gesyen hadde, dat de burghemesteren der beyde steden alhyer warren ende warren gode ffrome luden ende de steden warren net machtich de langer toe onderhouden etc.; woerop sye gheantwoert hadden, het warre waer, der ghesanten der steden voerscreuen warren hyer ende de Rutteren solden daerwt den 12 van dessen maent off toe langhensten den 13, daerop hy gheantwoert hadde, dat warre roe toe goet; woerop de kemner antworde, ick moet gronteliken myt v spreken ende bedancken v. l. seer voer uen goden gonst, vragede, off hy net en woste, woer sye liggen solden; sede, dat hyet wel woste, dan was hem verboden dat hyet net nae solde seggen; ffraghede, off sy oik solden liggen in ouer-Issel, sede neen, dan sede toe lesten myt wolle solemnitetten, dat sy liggen solden bynnen Dorrenick ende daer omtrent alle 8 benden. Als hy nw van hem ghegaen was soe sach de kemner, dat Steuen Diuaro quam int hoff, hefft hy weder tot hem ghegaen ende hem ghebeden, off hy soe wel wolde doen ende spreken Steuen Diuaro an, de daer queme gaen, ende vernemen doch alle ghelegentheyte van hem; sede hy wolde sullikes doen

ende hy solde van hem gaen, ende is by Steuen Diuaro ghecomen ende daer langhe mede gaen wanderen ende ten lasten myt hem op hoff ghegaen, ende doe let hem de camer syen, ende dede hoer sijn refferentie; ende is daer nae weder by den kemner ghecoemen ende heff hem ghesacht, dat hy myt hem van de sake ghesproken hadde, dat sy ghewisse den 15 van desse maent daerwt solden off eer; hadde hem weder ghesacht, mach ick dat de burghemesteren wel nae seggen? sede iae segget hem nae wt mynen mont, het sal soe ghewisselik gheschien; doe sede de kemner, herre ick moet betrowder mennighe vort myt v spreken, sy en hebben ghin ghelt, woermede sullen se ressen? antworde, men sal hen ij maent sols gheuen, dat wet ick seker en twiuelle net sy sullen nw al haste hebben; daerna synne ick op het hoff ghecoemen, ende is ghecomen de Herre van berrellemont, latten ons syen, doch heff ons net willen syen, hoewel wy dichte ant pert stonden, doe syn g daeraff trat; daer nae synne wy ghegaen an Mericus de Jocossi ende hem gheffraget, off hy oik by Albernos hadde ghewest, als hy ons hadde gheloff, sede iae ende dat Albernos hadde ghesacht, dat men se verleggen sal, dan men wet ghen raet omme ghelt ende men sal syen, off men eet wt de ffinantie sal connen becomen, off dat ment sal nemen op ffinantie; hebben hem ghesacht, dat ons ghesacht was, dat daer ghelt ghesant was, iae sede hy, dat is waer, dat is net meer dan voer 6 weke, wat can dat maken; doe is myn herre presedent op hoff ghecoemen Wigelius, als wy tot hem ghenghen, als syn L. V. wt syn wagen trat, vrade ons, off wy noch ghin beschit en hadden; seden neen; wat seggen sy dan; sy seggen ons, wy moetten noch een wennich pasientie hebben; daerna synne wy bouen ghegaen in den sael voer des Hertigen camer, al woer wy vonden berti, vraden hem, off hy noch ghin beschit en hadde van onsse sake, sede neen, wy mosten noch passientie hebben; doe is by ons ghecomen Saliser ende ons gheffraget,

warre eet dat wy begherden den Hertich an toe gheuen, dat wolde hy gherene doen, doen baden wy hem, dat hy doch soe wel wolde doen ende seggen den Hertich an, soe syn exsellentie ons lest toe ghesacht hadde, dat hy de Rutteren wolde verleggen, dat syn exselentie doch sullikes wolde doen, soet na den wynter toe trat, ende alst weder quam, solden sy daer net wel wt connen comen overmis die dippe wegen; wellike hy ons loffde, dat hy doen wolde, ende is een wennich affghegaen; eer hy weder quam was de Hertich al op de Capelle ghegaen; Eer de Hertich wt quam quam myn herre van berellemont voer wt, deden syn ghenaden onsse eerbydinghe, wolde ons net ansyen noch spreken, daernaes is de Hertich wt ghecoemen ende als wy hem eere bewessen, heff ons een goet ghelaet ghetonet ende syn benet heel offghenomen, ende soe is Saliser weder by ons ghecomen ende ghesacht, dat is een wennich toe late, wy willen wachten hent de Misse wt is, Ende synde weder offghegaen ende an myn herre van berellemont syt ghestaen als hy opt pert trat, dan heff ons net willen syen, daernaes synne wy weder bouen ghegaen ende soe langhe ghewachtet dat de Hertich wt de mysse quam, doe heff Saliser het selliuë angesacht als wy van hem beghert hadden heft ons toe antwort gheuen, men solde het selliuë an syn sonne Don ffredrico versoken, de hadde hy daer bewel off gheuen, als nu de kemner Jan van Harst ende ick toe hus ghengen ende myt swarighyt ouerleden, net wetende woe wy verstaen solden, dat myn herre van berellemont dus ffremde toe was, dochten dat queme dat wy syn g gans ghin vererrin-ghe en deden off dat wy woer an syn g warren beloegen, hebben ghement, dat de kemner wolde anseggen, dat de stat van Suolle hem den osse wolde senden, doch weder in bedenken genomen, dat v. E. V. myt mecandere ouer eenen ghecomen mogten wessen, eenich present syn g willen toe schenken dorste daeromme sullikes net doen, ende soe ick

ghin beuel hadde syn g eet toe presentiren, doch hadde wel gherene ghewetten woe sich de sake hadde toe ghedragen; hebben daeromme ghesloten des nae mytdages toe gaene by den presedent Wigelio, soe synne wy dessen naemydaghe toe dre wren ghegaen an den president Wigelius bus ende als ick daer quam, is my een briff in de hant ghedaen, de an syn hochwerden was ghescreuen ende worde my ghesacht dat ick de doch solde lessen, ende was des inhols, dat sy aldaer by ons een proces hadden hangen nu ouer de 3 iaeren ende was van Anna van Gbel ghescreuen; daernae synne wy by syn groet werden in de camer ghegaen ende hebben syn groet werden anghesproken seggende, groet werdige ghestrenger heer, wilt ons doch net quellike of nemen, dat wy dus ffri synnen ende w groet dus overlopen, dan de noet dringet ons hyer henne, nochtans sullent onsse ouerolsten datellike weder versuldigen ende wolde biden dat ghi soe wel wolde doen ende hoiren doch dessen breff, de my van Campen is toe ghescreuen, alsoe dat daer toe Campen 2 borgheren sonte Michgils auent synnen doet ghebleuen, ende hebbe hem den breff ghelessen, sede het is een eelendich dynck, dat sy sich sus schiken, myt meer wordeu, dat my allen toe lanck walt om toe scriuen, heff ons gheffraget woet ons myt onsse sake ghenghe, hebben wy woe voerscreuen vertelt, heff ghesach, ist net een eellendich dinck, dat hy nergent comt off sy synt verlecht, dus holt hy een ider op, de Hertich hefft hem sullikes beuel ghedaen, doch holt ghin sollicitirens op; soe synne wy wemodich gheuorden soe ons dochte, dat sy dan wel ouer winter mochten bliuen, ende hebben ghesach, dat ons god versetten wolde, dat wy in sulliken tyt warren gheborren, warre daer nw welliken doet ghebleuen soldeme ons net inden torrene gheworrepn hebben, ende men net en ghedenket hoe wy ons ghehouden hebben; sede het ware quaet ghenoch, wy mosten goden moet hebben, het solde toe besten comen; doe hefft de kemner Harst ghe-

sacht, groet werdigher herre, wy connent v g V. net verholden, dat ons duncket dat de Herre van berrellemont onss vremder toe is dan hy ons plecht toe wessen, off wy by syn g synne beloget off dat wy syn g toe moghelike synne werynet; heff ghesach, neen, dat ment net, dan ick wet, het doet hem seer ende gheue dat hy v toesecht, dat hy dat net mach woltreckken, dat is dat hem lettet; heff ons goden moet gheuen daarmede synne wy van hem ghegaen, Ende de kemner Jan van Harst is op hoff ghegaen en ick synne nae de herberghe ghegaen omme toe scriuen, soe is Merricus Jocossi by hem ghecoemen ende hem ghesacht, dat hy hadde ghewest by alberos ende Steuen Dyuario ende hadden hem beyde ghesach, dat sy ghewissellicke op solden, ende Mericus sede hem woe sullen sy ghelt crigen, sede sy solden net meer dan ij maent soldes ontffangen, woermede sy de steden ende oerwcerden solden betalen, daerop sy seden iae willen sy daer ghin ghedult mede hebben, mogen sy se holden, men mach syen, dat ment op de reste wtsettinghe can becomen, meer Merricus mende dat daer net off solde coemen, dan mende, men mochte daer wel ghewisselick op staen, dat wy se wort quit solden worde. Dus gonstighe ghebidende lyve herren ende gode ffronden hyr hebben v. E. V. wes wy tot desse tyt ghedaen hebben, is nw dat v. E. V. eet anders beliuet ghedaen hebben mogen, v. E. V. ons toe scriuen, hopen nochtans dat wy irstdages myt gode tydinghe weder comen sullen, doch treckken sye op eer wy comen laet men roe gode obligatie van hem nemen off daer noch ents wat off queme ende mogen, alle dynghe wel ouerleggen ende wil soewel doen ende scriuent myn herren van Suolle mytten irsten ouer; de secretaren mogen den dusschen wat toe gheuen soe ick seer hastich hebbe ghescreven, Ende ick hebbe wel ghehort, dat de van Suolle synne ghesynt den beyden herren als berrellemont ende Wigelius ellick een osse toe schenken de sy iaerellick

schonken het stuckke voer 60 gl., dus wet ick v. E. V. net meer toe scriuen dan den herre beuolen de v. E. V. in lange ghesont wil sparen.

Ghescreuen bynnen Brussel den 3 Octobris ann° 1571 des aues tot 11 wre v. E. V. onderdanighe Dynners ende ghesanten

ARYNT TOE BOCOP.

JOHAN VAN HAERST.

(Op den rug staat):

Den Erynstuesten Ersamen Wissen hochghelerden Burghe-
mesteren, Schepen ende Raet der steden Campen ende Suolle
onsse ghebydenden lyuen Herren ende gode ffronden ff. g.

Erynstueste Hochghelerde Ersame ghebydende lyue Herren ende gode ffronden, nae Erbydinghe ons gheringen dinstes conne wy V. E. W. net verholden, dat wy ghisteren den 7 Octobris ontffangen hebben V. E. W. breff by goch V. E. W. dynneren, woerin V. E. W. scriuen, dat wy doch ghen flit noch ghelt solden sparen omme dat wy doch van de Rutteren mochten ontslagen worden etc.; dus connen wy V. E. W. net verholden, dat wy ghen moete hebben ghespart int sollicitieren ende oik de sonnette wake dat houet off ghebeden, als ons nae onsse clenne mach moeghelick is ghewest, als wy hoppen V. E. W. wt onsse scriuen hebben vernomen, Ende oik vort gherrene willen doen, Ende begheren dat V. E. net anders willen nemen, dat ons soe seer doet als myn herren, dat de soldaten noch net wt V. E. W. steden en synne ende net liuer begheren solden, dan van hyr toe wessen ende toe hus toe comen ende de blide tydinghe mede toe brenghen, dat wy van de Rutteren ontlast werren etc.; Angande omme ettelike gheschenken toe gheffen synne wy seer besuaert, dat omme desse reden, wy hadden ouergelecht dat wy beyde ghement waren ghewest twe sulueren verghulden coppen toe coepen omme den eenen den Herren van berrellemont den andere den herren Wygelius toeschenken. Dus is ons voer waerachtich ghesacht, dat dye herre van berrellemont ghyne crossen off dergheliken solde ontffangen ende soe sullikes waer is, Is ons oik sullikes ghesacht, de syn g dergheliken hebben ghesint ghewest toe schenken, ende het selliue syn ghenade ghepresentirt dan heffet net willen ontffangen ende hebben mede nemen moeten weder toe hus, Dus hebbe wy woer beste ouergelecht dat men de hyde herren ellick solde presenteren van ellicke stat een osse, dat warre den bydde steden 4 ossen

ende willen hoer sullikes anseggen off doen anseggen, dus moegen V. E. W. ouerlegen off men sy daer bet cofft off toe lyeer latten coeppen. De kemner Jan van Harst ment dat mense bet toe hier let copen Gherrit Jostinck, de sy de van Suolle aldaer plecht toe copen V. E. W. mogen doen als V. E. W. gheraden sal dunken. Angande dus ouerst ghebedende lyven herren an eenigh anderen herren ghelt toe schenken of toe spillen, conne wy V. E. W. net verholde, wolde wy ghere ne soe wolle sparen als ons moghelic is, nadenmale dat ons de hertich selliu en ende oik Dom ffredrico dessen dach ghesecht hefft, dat sy van onssent sullen, ende dat mense een anderen toe sal leggen ende aldersweghe wynden ende dat daeran anders ghyn mangel en is dan ghelt toe vinden, dat men hen ghiff, daermede sy verressen sullen, doch, indem dat wy vermerriken, dat sullikes net toe werrike ende coemen mach men moet daeromme ghelt spillen, soe en sullen wy ghin ghelt sparren doch anders wart den steden bet beholden dan onnuttelike ghespilt ende wech ghegeven, doch, in deen dat queme (dat godt verhod en ende wy net en hopen) dat net nae onsse wille ghenghe bydden wy V. E. W., wiltet ons net witten, want wy onssen arbyd net sullen sparren by auende offte morgen, ende, soe wy ouerghescreven hebben allent wat wy hebben ghedaen ende ghebeden, off V. E. W. eet anders wolden dat wy doen solden beghert dat men ons ouerscriuen wolde als wy alnoch begherren, hoppen nochtans van daghe tot daghe van wre tot wre onsse affgheschit toe hebben ende toe hus toe coemen etc. Dus wille wy wort verhallen wes ons verffaren is syet een ffridagen auent, als wy des nachtes den bode van Campen afferdygen. Een sater morgen synne wy weder opt hoff ghegaen omme ons vanden herren latten toe syen ende soe wy warren ghegaen nae Merricus hus, de ons gheloff hadde dat hy wolde spreken myt Diuaro, de ons se, dat hy sullikes ghedaen hadde, ende hem ouermaels ghesecht hadde, dat sy ghewisse

solden vertrechten als hy den kemner oik ghesecht hadde ende wy V. E. W. toe hebben ghescreuen, van daer synne wy ghegaen voer Don fredricken camer, is op de iachtte gherest, alsoe dat wy den dach by syn excellentie net hebben connen doen, doen synne wy weder beneden ghegaen, in myddeller tyt was de herre van berrellemont in de financtie ghegaen, daer soe langhe ghewacht, dat de Herre Wigelius is ghecoemen, al woer van wy ons hebben latten syen, van daer synne wy op dye groette salette ghegaen voer des hertigen camer, al woer in ghegaen is de herre van berrellemont, als hy ons ghesien heff ons toe ghenickhet ende ons weder eerre ghedaen, insghelike als syn g wtghenck, Ende wy vermoden wellicht, dat hem de herre Wyghelius ghesecht hadde, dat wy ons daerin bedroff hadden, dat hy ons net syen wolde, ende als wy saten woer des hertigen camer, is Peter des herren Wigelius Diner by ons ghecoemen, ghesacht dat wy mytdages by syn hochw toe gaste solden comen, als wy onsse onscilt deden, heff ghesach dat wy comen mosten, hebben hem toe ghesacht, synne daer ghebleuen hent j eer de hertich wt quam ende de predent wachte ons soe langhe mytten eetten, hoe wel daer meer gasten was, des naemytdagen ghegaen opt hoff, was dar net toe donne voer ons, soe Don fredrico wt was. Den 7 ist sonnendach ghewe costet daer net toe donne, ghewe, onder mysse heff Goch ons de breuen van V. E. W. ghebrocht; des manendages synne wy des morgens goet tyt ghegaen tot Mericus de Jocossy omme dat hy myt ons solde gaen tot Steuen Diuaro omme hem anttoe spreken van onsse sake; soe synne wy ghegaen opt hoff van Egmont (al woer hy is ghelogirt) ende aldaer ouer een wre off 2 ghewacht ende soe ons ghesacht worde, dat hy noch slept, synne wy weder ghegaen opt hoff, soe ons grouwelde dat de herren daer wessen solden eer wy quamen; als wy nu quemen, was de herre va berrellemont in de Fynanti, daer doe een tyt lanck ghebleuen hent dat berty quam ende den anghesproken ende ghesacht, dat wy

alhyer moste bleuen ende cregen ghin affgheschit; dat wy van hem begherden toe wetten off synl. noch ghin beschit hadde van onse affgeschit; sede neen, dan wy solden ons vri van den Hertich laten syen, hy wost wel ghewisselick, wy solden altoe malle onsse affgheschit hebben ghelicke de omme de knechten quit toe wessen solliciterende alhier, ende dat wy daervan ghewisse van ontslagen solden worden. De presedent Wigelius quam net toe hove, van daer syne wy bouen ghegaen voer Dom ffredriken Camer, daer ghebleuen omtrent een wre, ende hadden Mericus hy ons, ende soe daer soe wolle warren de hem suplicatie ouerghauen, conde wy hem net toe worde comen, ende is ghegaen in de finantie ghegaen ende daer ghebleuen hent j wre, doe synne wy weder ghegaen voer des Hertigen Camer ghegaen, woer wy ghement dat don ffredrico oik solde ghecomen hebben; als de Hertich wtquam hebben ons van hem latten syen, daerna synne wy voer de finnantie ghegaen hent Dom ffredrico wt quam, doe heff Merricus hem in onse bywessen in spens ghesacht, dat wy warren ghesancten van de stat Campen ende Suolle ende hadden ghesollicitirt an de excellentie van den Hertich, de ons ghelofft hadde dye rutteren quit toe maken ende hadde tot sulliken ende ons ghewessen an syn excellentie ende begerden daer omme van syn excellentie, dat hy ons daervan wolde ontlasten, sede het warre waer, hy wolde ons oik daer off ontlasten; terstont nae de maelyd, als icks dyt dus ver ghescreuen hadde, is Jan van Harst de kemner weder vant hoff ghecomen ende my ghesacht, dat Merricus Jocossi by syn lyften hadde ghewest, ende hem ghesach, dat hy toe mytdaghe by den herren van berrellemont hadde ghewest ende (soe hy daer van de stat van Deventers wegen ghepresentirt hadde een wat botteren insghelikes anden herre Wygelius) wt onsse beuel den herre van berrellemont anghesacht, dat de stat Campen ende Suolle syn g wolden schenken een osse, sede jae het jaer schenckeden sy my

ock eenen, sede Mericus, iae ghenedigen herre de stat uan Suolle, dan de stat van Campen wyl U g ock eene schenken; antworde, willen sy my dan twe schenken, sede iae, en nam dat in grotten danck an ende sede ick wolde de goden luden gherrene hellipen conde ick se hellipen, woer lychgen sy in de herberghe, sede in den Cemel, als sye sus stonden ende sproken, comt daer een Dynner ende vraget Merricus, off de herren van Campen ende Suolle ock op het hoff warren, sede dat de eene dar was, dan de andere net, wat solden se doen, antw. herre Steuen Diuaro syt en spolt ende beghert dat sy ben doch 20 daler solden lenen een dach 5 of 6, sprack Merricus voers jan van Harst an ende sede hem selliue an, de sede hy hadde se net by hem, hy wolde sy gaen hallen ende my sullikes toekennen geuen, soe als synl. in de herberghe tot my quam ende sullikes toe kennen gaff, synne wy wort int hoff ghegaen en mede ghenomen 20 Crusdalers ende synne vort van daer ghegaen in hoff van Ecmont, al woer stont de selliue Dynuer ende nam ons waer, ende sede wy mosten een wennich beyden, syn herre quame aff, als wy nw in de plasse stonden voer trappen quam hy off ende Mericus helt de hant, dat hy dat ghelt let syen, doe sede hy, ick wil gaen opt hoff ende berti beuellen, dat hy de patente maket, omme dat sy wort sullen treckken, ende synne hem gheffolliget, alwoer de jonghe by ons weder quam, alwoer wy hem toetelden de 20 Crusdalers, ende seden, dat wy syn herre de sconken, ende woldeu dat beter warre, ende als sy vertogen warre, wolde wy noch dancher wessen, en den dyner daerbouen eene derselliuer dalers, ende begherde dat hy doch syn herre onsser wolde vermanen, sede iae ick salt hem wel vermanen, ende Berti morgen selliuen de patenten brengen comet morgen by my ick sal w selliuen by berti brengen etc. Dus gonsteghe lyve herren en is ghin tuiuel wy worden sy in een dach 5 off 6 quit, nu bydde wy V. E. W. doch dat V. E. W. ioe alle wlit an

halden, dat daer doch ghin twist tusschen onssen burgeren coeme, dat dy ons het net verdoruen ende daerdoer net quit en worden, dair wy net an en twyvelle V. E. W. sullikes doch wel doen sullen, hyrmede den herren beuolen, de V. E. W. in lange salige remente sparen wil ende begheren V. E. W. willen op desse gode tydinghe een romer myt mencanderen drinken in verblidinghe der ontlastinge onssen burgeren iuk ende arrem, soe wy nu net en twiuelen wy sulle sy nu quit worden welcke god almachtich ons wyl gonne, valete.

Ghescreuen bynnen Brussel den 8 Octobris des auens omtrent 10 wren an° 1571.

W. E. W. goewillighe ende onderdanighe dinners ende mede rades ffronden.

ARYNT TOE BOCOP.

JOHAN VAN HAERST.

(Op den rug staat:)

Den Erynstuesten Ersamen Hochghelerden burghemesteren, Schepen ende Raet der Steden Campen ende Suolle onsen gonstigen ghebydenden Heren ende goden ffronden ffr g.

Erynstueste Ersame ghebydende lyuen herren ende gode
ffronden nae eerbydinghe myns gheringen dynstes can ick
V. E. W. net uerholden woe Petter van Deuerden hyr
ghisteren breuen ghebroch heff anden camner Jan van Harst
uoerin oer E. scriuen twe ossennen hebben ghecofft, woe
V. E. W. ock wt den breff anden beyden steden hebben
toe vernemen, ende soe ick an de herren ghesecht hebbe,
dat V. E. W. hoer ock wolden vererren ellick myt eenen
osse, dus warre myn begherte, dat W. E. W. alle vlit
doch wolden anwenden omme sullikes toe Donne, omme
orsaken V. E. W. wt onser hyder myssiue hebben toe
vernemen ende willen des vertoues halliuen doch in V. E. W.
breff antreckken als wy selliue alhyr hebben ghedaen, can
my net verwonderen woet comen mach dat V. E. W. myt
hoer der sake net hebben ghecommunisirt soe den bref de
ons goch brochte net meer dan eenen dach older is, wort
gonstigen herren doet my seer dat wy net meer en schick-
ken dan wy doen ende worden dus alle daghe tot daghe
opghhouden ende verterren groet ghelt soe nuwe wy het
ock an leggen alset ons ommer moghelic is, ons dinkket
dat sy ons alle maelyt reket 10 st., wyn ende byer butter
doch connent net seker wetten, soe sy de eenne maelyt
hoger reket dan den anderen, ende segge dat dat wy in
der sake net meer wetten toe Donne al hinghe onse
leuen ende salichhyt daeran, wosten V. E. W. eenighe
ander myddellen wolde ick dat men ons dat wolde
toe schickken daer wolde wy ons gherrene nae reghe-
liren, dus anders moghe wy doen alle vlit di ons moghe-
lick is. Myn herre van Megen verwachtenen deses
auent hyr, de wille wy ock an vallen ende mogen syen
watt wy daerby connen verwerffen hyrmede den herren be-

wollen de V. E. W. in langen salligen reghemente ghesont
wil sparen.

Ghescreuen bynnen Brussel den 12 Octobris ann° 1571.

V. E. altyt onderdanighe Dinner ende gode ffront
ARYNT TOE BOCOP.

(Op den rug staat:)

Den Erynstuesten Ersamen wissen ende voersichtigen
burghemestere, Schepen ende Raet der stat Campen, myne
gonstighe ghebidende lyuen herre ff. g.

Erynstueste Ersame hochghelerde ghebydende lyue herren nae eerbydinghe onsses gheringen dynstes wet wy V. E. Wysheyden net sonderlinghe toe scriuen, dan soe wy by den bode der stat Campen den 8 desser maent Octobris V. E. W. toe hebben ghescreuen wes ons erfaren is tot den sellyuen auent toe van de ontlastinghe der Rutteren ende wes wy daer omme ghedaen hebben, ende hadden net verhopet dat wy hyr dus langhe ghebleuen solden hebben soet ons soe wast toeghesecht was dye vort toe verleggen als V. E. W. wt desses breff voert sullen verstaen, Ende wetten daer ock net meer omme toe donne al laghe ons bydden daer ock an onssen hals. Ende als wy lest V. E. W. myt blissip hadden toe ghescreuen Ende willen voert nw verffolligen de tyt van den datum des voerscreuen breff. Des densedages des morgens den 4 van desse maent synne wy wel blide op het hoff ghegaen, ende menden alle beschit toe krigen omme nae onssen wille weder toe verressen, ende soe wy doe daer noch nimant vonden, synne wy van daer ghegaen an Merricus de Jocosis hus, ende, soe hy noch by dat bedde was, ghewachtet hent hy hem gheclede hadde, synne wy nae het hoff van Ecmont ghegaen (al woer Steuen Diaro is ghelogirt) quam eenne onder wegen, de Merricus voerscreuen omme toch, de myt hem van ons ghenck, soe synne wy voert ghegaen op het voorss. hoff, al woer wy een wrre lanck bleuen, Ende, soe daer seer wolle toe Donne was ende Dom firederico daer ock was, ghenghe wy weder op het hoff ende letten ons syen van den herre van Berrellemont ende den presedent Wigelius, van daer synne wy weder ghegaen op het hoff van Ecmont Ende daer soe langhe ghebleuen hynt dat Dyuaren dynner (de wy des dages toe vorren de 20 crusdalers toe ghetelt

hadden ende hem ock eenne gheghewen hadden) ons wt een winster toe rep, dat syn herre den morgen net hadde connen wachten in onsse sake wat toe donne, soe hy den morgen onledich ghewest was myt Don ffredrico ende solden daeromme des naemytdages weder coemen, als dan wolde hy ons hellipen, van daer synne wy weder ghegaen op het hoff ende ons van den herre Berrellemont ende daernae ons van den Hertich laten syen, Ende synne doe nae de herberghe ghegaen ende Merricus mede toe maelyt ghenomen, soet al ouer eendehalve wre was. Item toe 2 wren des naemytdages synne wy weder ghegaen off op het hoff van Ecmont myt Merricus, ende, als wy daer een wennich ghestaen hadden, is Mericus bynne ghegaen tot Steuen Diuaro ende daer ghebleuen hent toe 5 wre ende wy stonden op sael ende custen de clerike, als hy nw weder wt quam, sede ons, dat dye patenten al ferdich warren ende men solde sye laten tekenen van den herre Nortcarmen, soe syn g warre ghenerael commissarius aldaer de rueteren liggen solde, hoewel wy nae wel vernomen hebben dat sullikes net ghebruckellick is, dan wy beyde vermoeden dat hy daer goet syer mackketde, van daer synne wy weder op het hoff ghegaen, ende ons van den herren laten syen weder, het wonsedages des morgens synne wy ghegaen ant hoff van Berrellemont, Ende, als wy syn g warer nemen op de plasse int hoff, is syn g acter wt ghereden, van daer synne wy ghegaen an den herre presedent Wigelus hus; als wy daer quemen warren ander herren van den secreten raet by hem, als de nw van hem ghengen synne wy by hem ghegaen ende syn hochwerden ghesacht, dat onsse ouerolsten burghe-mesteren, schepen ende raet der steden Campen ende Suolle ons toe ghescreuen hadden, dat sy syn hochw. wolden begroeten myt een paer ossene, dan hadden tot noch toe sullikes noch net connen bybrengen, soe de besten omme des moeye wederswille noch in de weyde latten gaen, sede ons weder, wy solden sullikes net doen, ende, soe wy

sullikes deden, conde hy net meer voer ons doen; woer op wy antwoorden, Herre wy wetten wel, het behorde wel meer toe wessen, dan soe ons voer ghecomen is, dat de Hertich net lyden wyl, dat men eenich present an den herren schenck, heff men sullikes ghelaeten, dus anders wolden onsse ouerolsten v hochwe myt een vergulden croes vereeret hebben, bydde daeromme het selliue an willen nemen, daer syn hochwe op antworde, een cros solde ick in ghinrelege maniren anghenomen noch ontffangen hebben, want ons sullikes verboden heff expreslick de Hertich, ende wachtet mytten ossen hent op een ander tyt, ghi gode luden hebben doch scade ghenoch, ende, als men sullikes syet, soe wort daervan ghesproken, daer wy op seden, als se comen, sullen wy, als wy hoppen, al nae hus wessen, soet al omtrent Alrehilligen sal wessen eer sye coemen sullen; vort connen wy v hochwerden net verholden, soe als ons Dom fredrico toe ghesacht de rutteren toe willen verleggen ende ons de quit toe maken, hebbe wy het selliue versocht an Steuen Diuaro, de ons eerghisteren gheloff hadde, dat hy ons breuen wolde verschaffen, dat sy van stonden an solden verressen, daer hy op antworde, dus doet hy alle de ghenne, de hyr liggen ende sollicitiren omme van den soldaten ontlast toe wessen ende nomede mede ettelike hollansche steden; woerop wy seden, hochwaardighe herre, hoe sulle wy dan doen, wet v hochw ons eenighen anderen raet woer durrich wy van den rutteren ontlast mogen worden? antworde, neen, ghi moeten an hem anholden ende verffolligen hent hy v hillippet, ende vrageden off myn herre van nortkermen, de cranck was ende ock net bynnen Brussel was, de patenten most ondertekenen? daer hy op sede, de v dat ghesecht hefft, heft v quellike bericht; daer myt synne wy van daer ghegaen ende synnen ghegaen op het hoff van Ecmont, als wy nw daer wat vertouet hebben, heff ons de dinner van Steuen Diuaro ghefraget, off Merricus dar net en ware, sede neen, sede ons men solde daer nae senden ende somen

net winden conde, quam Steuen Diuaro wt; synne wy tot syn l. anghetreden, ende, als wy by hem quemen ende wolden hem anspreken, vrade hy, off wy warcn de van Suolle ende Campen, sede iae, beual syn dynner dat hy ons seggen solde dat wy des naemytdages weder comen solden, hy wolde ons alsdan afferdigen; van daer synne wy weder op het hoff ghegaen ende ons van den Hertich ende den Herren Berrellemont laten syen; terwille wy vor des hertigen camer setten, quam berti wt, vrade wy hem, off noch net van onsse sake hadde vernomen, sede neen, doe sede wy hem, hoe dat Steuen Diuaro ons ghesacht hadde dat hy ons den dach wolde hellipen, dat wy onsse beschit solden hebben, antworde, dat secht hy altyt, dan daer comt de meer net aff; hebben hem ghebeden, dat hy doch het beste mede wolde doen, ende vermanent doch Diuaro, wellike hy ons beloffde toe donne; doe is Merricus by ons ghecoemen ende sede, dat hy nv voerseker woste de orsake, voer omme de rutteren des van daghe tot daghe opgehouden worden, ende warre de orsake, dat men ghin raet en woste omme ghelt; des naemytdages synne wy weder op het hoff ghegaen ende van daer synne wy omtrent iiij op hoff van Ecmont ghegaen, ende Diuaren dinner heff ons ghesacht, dat syn herre hem beuollen hadde, dat hy ons seggen solde, dat wy daer wat beyden solden, hy wolde ons afferdighen, ende synne daer ghebleuen hent toe 6 wren, ende nymans heff ons wat ghesach ende als wy anclopten ende na den gheselle vraden, seden sy ons, dat hy wt was ghegaen, dorsten daer net langer bliuen soet gans duster worde, ende ver was hent an onsse herberghe toe gaen, ende synne alsoe sonder wider beschit ghegaen. Des donderdages den 11 van desser maent synne wy des morgens ghegaen hent ant hoff van den herre van Berrellemont, al waer wy syn g ghe-wachtet hebben voer op syn sael hent tiindehalff wre, als wy syn g hadden laten seggen, dat wy syn g begherden toe spreken, let ons weder seggen syn g wolde terstont

wicoemen, als nw syn g wtquam sede wy hem an, dat onsse ouerolsten burghemesteren, Schepen ende Raet der byde steden Campen ende Suolle ons hadden ghescreuen, dat sy syn g wolden vererren ellick myt eenen goden osse ende baden syn g dat hy se doch wolde in ghenaden annemen ende dat orsake, soe het soe scoen weder was, quamen de besten noch net op de merrichte ende solden coemen omtrent alrehylligen, antworde ons wy solden sy schenken den ghenen, de ons hellipen conden, hy conde ons net hellipen, ende hadde daer soe wolle inghedaen als hem moghelike was, dan dyt wollick doen al wat sy willen, Ende als sy dan alle oer dyngen ghesloeten hebben ende gheordenirt nae oer guet duncken, dan comen sy irsten tot ons ende gheffent ons toe kennen, ghelike of warren groette saken van importansie, myt dergheliken meer worden, doch wy begherden, dat sy doch syn g wolde annemen in ghenade, Ende ons net quellike off nemen dat wy syn g dus moeldest warre, soe wy dat net kyren conden, soe ons de noet dairtoe dronghe, Ende baden onderdanenlick dat hy voert doen wolde, als syn g dus langhe ghedaen hadde, daer syn g op antworde, dat hy ons bedanketde ende wolde al doen, dat hem moghelick warre; van daer synne wy ghegaen hent op het hoff van Ecmont ende daer gewachtet hent Steuen Diuaro wtquam ende hem ghesacht, dat wy dynstelick begherden, dat hy ons doch wolde hellipen, daer hy op antworde, hy was daerin donde, hy wolde ons hellipen, van daer synne wy weder ghegaen op het hoff omme ons van den herren latten syen, al waer Merricus by ons quam ende sede dat in onsse sake anders ghin mangel en was dan men ghin raet en woste omme ghelt. Als wy nw daer wat ghesetten hadde, is de herre Wigelius wt des Hertigen camer ghecomen myt berti, ende, als de presedent ons sach, heff hy myt berti ghesproken ende berti is tot ons ghecomen ende ghesacht, dat sy myt Steuen Diuaro hadden ghesproken, de ghesacht hadde, hy wolde ons den dach off morghen

offferdigen, daerna is Merricus ock by ons ghecomen ende ghesacht, dat hy ghewest hadde by den Capten, wellikes bende bynnen Suolle licht, de hem ghesacht hadde, dat de rutteren wt Campen ende Suolle solden optreckken ende alle dyngen warren bereyt ende alle dyngen verordenirt, dan daer warre anders ghin mangelt dan ghelt, Ende synne des mytdages by Merricus toe gaste ghegaen. Des vriedages den 12 desser maent des vriedaghes des morges synne wy weder ghegaen op het hoff van Ecmont, ende, soe hy noch net opghestaen was, hem daer verbyt hent nae 9 wren, synne van daer weder ghegaen op het hoff omme hem daer warer toe nemen, ende, als wy op het hoff quemen, wonde wy daer berti, de nae onsse sake gheffraget, heff ons ghesacht, dat sy ghisteren daerin eeygenner persoen Don ffredrico ende Steuen Dyuario daervan hadde ghesproken, conde daer net meer in doen; daernae is Steuen Diuario op het hoff ghecomen ende hebben hem anghesproken ende onderdanich beghert, dat hy ons doch wolde bellipen, sede, dat wolde hy doen dan mosten een dach off twe patientie hebben, soe alle dyngen al rede warren dan daer warre een clen insident ingheffallen, dus ghebydende l. herre wat insident dyt is en wet wy net, off dyt van ghebrecht is des gheldes, dan off het is de orsake, soe wy vernomen hebben, dat de ghenen, daer sy liggen sullen, hyr ore ghesanten hebben omme het selliuue off toe bydden, mach god wetten ende mach de tyt leren, wat ons god gheuen wil moghe wy wis worden, wy mogen alle vlit wenden omme se quit toe worden de ons moghelick is etc. Des nae mytdages omtrent 4 wrren is Peter van Deueren hyr ghecomen ende hefft an den camner van Swolle breuen ghebrocht in dato van den vyrden desser tegenwordiger mant Octobris, woerin oer E. W. scriuen, dat sy ghecoff hebben twe ossenen den eene voer den presedent Wigelio den andere voer den herre van Berrellemont, dan synt noch hyr net ghecoemen dan alse comen, wil sy ff. l. doen als hoer E. W. hem beuolen hebben. Hyrmede den

herren beuollen de V. E. W. in langen saligen reghemente wil sparen.

Ghescreuen bynnen Brussel den 13 Octobris toe 10 wren ann° 1571.

V. E. W. onderdanighe Dinnere ende ghesantten
 ARYNT TOE BOCOP.
 JOHAN VAN HAERST.

(Op den rug staat):

Den Erynstuesten Ersamen Hochghelerden burghemesteren,
 Schepen ende Raet der Steden Campen ende Suolle onssen
 ghebydenden lyuen herren en goden ffronden etc.

Erynstueste gonstighe ghebydende l. herren nae eerbydinghe myns gheringen dinstes wet ick V. E. W. net sonderlinghe toe scriuen, soe wy allent ghene ons verffaren is hent een saterdaghe ghescreuen hebben an V. E. W. ende de van Suolle ende den saterdach ende manendach ock soe ghedaen, den herre Wigelo anghesproken, deet verdroit dat wy hyr aldus ghehouden worden, insghelick berti, de ons ghisteren sede, hy hadde Diuaro daer weder omme ghesproken, dan warre voer als nae, hy contdet hem net wt de handen nemen, Diuaro soken wy ock volle an ende staen vake 4 off 5 wre voer syn dorre, dat men nawe een can comen toe spreken, somma ick can net meer scriuen dan dat wy al doen dat ons ommer moghelick, al soe dat wy van smorgens van 7 wrren hent toe eender halff wrre alle herren nae loppen, ende op het hoff wachten, en noch nie soe langhe wy hyr ghewest, voer een wrre off toe mynsten j wrre nat noch droghe int lyff ghecregen hebben, ende woert nae 2 wrren hent sauens den herren ock nae loppen, ende insonderhyt Diuaro, alsoe dat wy nuwer in de herberghe comen het is omtrent 6 wre of daerouer, ende comen daer ome net toe fferder, dan men ons van dach tot dach van wre tot wrre opholt, ende wy hyr sulliken ghelt verteren hoe nawe wy dat anleggen, alsoe datt wy onder tyden net een dronkes byer solden drinken, dan hebben woste wolle anffals van boden ende anders, ende men rekent hyr hoghe, de irste weke rekende wy, dat morgen 14 daegen sal wessen, hadde wy vertert 37 gold g ende ettelicke stuuers, nu syne wy 2 weken ten acteren, dat wy morgen mennem toe betalen, nu heff de resse ock ffri ghecost, wy hebben Diuaro gheuen 20 crus dalers syn dyner ij der selliuer dalers, tot Wigelus 6 off 7 der selliuer da-

lers, dus mogen V. E. W. overleggen, woe wy mytten budel slaen, toe antwerripen toe lennen mosten daeromme daer ressen, sal ock sonder costen net geschien. Doch Merrius hefft ons ghepresentiert ghelt toe lennen ende daer solde wy net gherenen van nemen, dat omc reden ons daer toe mouirende, wy moegen syen woe wyet maken, ende hoppen, dat wy een goet cort affgheschit sullen crigen, ons dunket dat men hyr de maelyt reket voer 10 st., wyn byer slapinghe butten, en de canne wyns 8, 9 off 10 st., wy connent net wetten, soe sy ons reket soma sumarum etc. Vort can ick v. ff l. net verholden als wy by Mericus toe gaste warren ende hy woste, dat wy den herre Berrellemont ende Wigelius ellick een osse wolden schenken, sede ouer taffel, sullen de ossen net een calff by sich hebben, dat hyr in de coken comt, daer syn husffrowe op sede, oe iae dat moet soe syn, myn herren moeten doch my net vergheten, de ffrowkens hebben soe gherrene wat in de coekene, howel wy daer 8 taken wyn gheschonken hadden etc.; wy hebben bydde daerop ghesuegen, ist nw dat myn herren van beyden steden duncket gherasom ende hem dochten toe bruken, conden sullikes ghemachckellike doen myt een matelliken osse, Ende mogen daerin doen als oiren goden raet be- dragen sal, Angande eennighe gheschenken toe done an den andere herren synne wy gans in besuart, so by sommige, de hyr ock toe Donne hebben, wort ons ontraden by den sommigen gheraden, wetten daeromme net wel hoe wy ons daerin dragen sullen, soet ock toe besorgen stet, (als ment net an hoers selleffs handen betalt,) dat hoer net toe handen comt, doch mogen daerin doen (soe weer ons net anders van V. E. W. net anders beuoljen wort) als ons na onssen eet best ghedaen sal dunken, ende hebben V. E. W. eenygher ander mennighe off raet, dat wy anders doen sullen, wille wy gherrene nae wollegen ende is ons wel leet dat wy dus langhe hyr blyuen moeten, als ons onssen sonden synne, doch hoppen alle wrre een goet affgheschit ende begherre

dat v.l. doch ons scriuen willen ende vlitich wessen, dat doch de ossen mogen comen, soe de camner Jan van Harst wachtet de ossen een donderdaghe off ffridayghe; bestelt de breuen op Amsterdam, van Amsterdam an bestelt dan net meer costen dan 3 off 4, hyrmede den herren beuollen de V. E. W. in langen salligen reghemente wil sparen.

Ghescreuen bynnen Brussel den 16 Octobris ann° 1571 toe 10 wren des myddages.

V. E. W. altyt onderdanighe diner en gode ffront.

ARYNT TOE BOCOP.

(Op den rug staat:)

Den Erynstuesten Ersamen wyssen ende voersichtigen Burghemesteren, Schepen ende Raet der stat Campen mynne ghebydenden l. herren ende gode fronden.

D. g.

(Met eene andere hand:)

Ontfangen vpten xx^{en} Octobris a° 1571.

Erynstueste Ersame hochgheleerde ghebydende lyue herren ende gode ffronden nae eerbydinghe onsses gheryngen dinstes connen wy V. E. W. net verholden, dat wy noch dessen morgen ghement hadden, dat wy alle beschit ghehat solden hebben omme nae hues toe ressen, soe ons sullikes Diuaro ghisteren ghelouet hadde, dan is daar weder een insident gheffallen, daer de byde benden, de in onsse byde steden lyggen, weder verlecht synnen, woer van berti weder synnen ghegheuen nye patenten, ende hoppen gans entellick, dat wy de dessen dach sullen hebben, alsoe dat wy morgen hoppen op den wech toe staen, soe nw daer net eet nyes weder in ffalle, doch wy sullen alle vlyt anwenden, de ons moghelick is, wy hebben ock ghesproken myt de van den Graue ende mytten comesarien ghesproken, die de selleue Rutteren sal voerren, de ons oik gheloff hefft, soe daer wy onsse beschit hebben, wil hy vort op, war wy motten syn kosten myt mencanderen dragen, de hy doet. Nu hebben de van der grave ons ghebeden, dat wy doch V. E. W. solden scriuen, dat de burgeren doch mitten rutteren wolden rekenen, opdat sy des toe hastiger op mochten, soe de Rutteren, de toe Grauen lyggen, daer nae moeten wachten, dus mogen V. E. W. daerop verdacht wessen; vort conne wy V. E. W. net verholden, dat dye kemner van Suolle de beyde ossenen hefft doen presentiren anden Herren van Berrellemont ende Wigelius ende ick hebbe wt beuel V. E. W. doen scriuen toe lier an Berent Ketwick ende Gerrit Jossinck, dat se voer de stat Campen ock twe derghelike ossen solde coppen, wellike penningen de kemner harst ende ick hem gheloff hebben toe betallen als onsse eygen sake, soe myn Suager wecht

my sullikes angesecht hadde wt bevel myn E. herren van Campen ende sal voert, soe wy daer net en werren, anden herren voerscreuen latten presentiren; myn herre van megen is hyr den 18 Octobris ghecoemen, de staten van dessen lande, de synnen hyer ock, ende hebben ghisteren hoer affgheschit ghecregen van den 10de pennick, wy hebben ghehort (doch net seckerlich) dat men van allen guderen, de bynnen lans vercoft vorden, den 10de pennick, van den guderen, de wtgheffort vorden, van 100 gl. 3 gl. gheuen sal. Vonck heft ons (als wy by hem toe gaste waren) ghesacht, dat Verges enkel hebben heff willen, dat men onsse sake, insghelikes des landes van Ghelrelant endigen heft moeten van de crimnedel ordynghe, ende is al ghedaen, sal ons durrich myn g herre van Megen toe gesichket worden ende besorgen dat net wolle voer onsse stad sal wessen, wellike wy V. E. W. wider sullen verhallen, als wy myt lyue toe hus comen, myt allent wes ons verffaren is syet de bode va Suolle van ons ghenck, hyrmede den Herren beuollen de V. E. W. langhe in saligen reghemente wil ghesont sparren.

Ghescreuen mytter hast toe Brussel de 21 Octobris 1571.

V. E. W. onderdenighe Dyners ende gode ffronden.

ARYNT TOE BOCOP.

JOHAN VAN HAERST.

(Op den rug staat:)

Den Erynstuesten Ersamen Hochghelerden Wissen ende voersichtigen borghemesterren, Schepen ende Raet der Steden Campen ende Suolle onssen lyven herren ende gode ffronden.

(V E R B A A L .)

Item den 16 Octobris den boede van Suolle Tonis toc 10 wren weder offghefferdiget, daer de kemner by screff an de stat Suolle ende syn dochter, Ende ick an de stat Campen,

vorrenen ende an myn sonne, ende een breff myt Joffer van Harst breff bestelt an Arynt van Harstsolte, toe louen, Item toe 10 wren op hoff ghegaen ende daer ghecomen by Merricus ende de camner ende ick ghegaen by den Dynner van Diuaro Christoffer ende hem gheffraget, wat hy doch ghehort hadde van onsse sake; sede ons, dat syn herre ghesecht hadde, dat hy ons offerdigen wolde; Ende soe wy quaet vermoeden hadden van de 20 crusdalers, heff Merricus de passe van Dyuaro anghesproken ende hem ghesacht, dat dye ghesanten der steden Campen ende Suolle hyr lagen, ende verterden groet ghelt, ende wolden gherrene syn herre vererringhe doen, opdat zy de knechten mochten quit worden, het werre dan een goed pert off een paer sufferlike merrigen off een sulueren cop etc.; sede neen, dat behoff men net, want myn herre heff ghesacht, dat oer dynge al ghedaen waren, ende warren 2 arme steden; doe sede Merricus, als dat wy syn Dynner Christoffer al sullike 20 daller ghedaen hadden etc.; sede, dat sullikes syn herre net ontfangen, hadde, ende dat hy sullikes beholden hadde etc. daernae synne wy voer des Hertigen camer ghegaen, al woer dat berti quam, ende trat tot ons an, ende sede, woe wy worren, seden, dat wy noch ghin sekerhyt hadden, dan wes wy van den dynner ende page ghehort hadden, ende dat wy van wrre tot wre opghehouden worden, sede hy, wy solden anholden, hy mende dat wy van daghe off morghe offghefferdich solden worden; van daer synne wy ghegaen vor Don fredriken camer ende daer ghestaen hent omtrent 8 wrre, doe worde ons ghesach, hy solde net wt coemen, doe quam ons an syn dynner Stoffer, ende sede wy solden omtrent 12 wren coemen op hoff van Ecmont; van daer synne wy ghegaen in de herberghe, alwoer ick een breff ontfangen hebbe van de stad Campen an my in date 10 Octobris ende clen briefken van bertelt; van daer synne wy weder ghegaen toe 2 wren op het hoff van Ecmont;

als wy nw quemen op het hoff, quam Dyffaro effen wt de salette, sede ons, wy solden dat morgen vorderen, wt de handen van berti; soe syn wy daarmede weder ghegaen op hoff, daer nymant toe houe quam dan Spansche herren. Item des wonsstedages den 17 Octobris synne wy des morgens ghegaen tot bertis hus; als wy daer quemen worde ons ghesecht, dat hy onledich was ende let sich berbyren, dan wy ouer een halfse wrre weder coemen solden; synne van daer ghegaen ende hebben misse ghehort; als de misse wt was, synne wy daer weder ghecomen, heff ons de Dynner ghesacht, dat de herbier daer noch was, dan dat wy soe langhe daer bliuen solden; daernaes is hy weder by ons ghecoemen, ende synne bynnen ghecomen, soe was de barbier daer noch by, ende myt ons ghesproken van onsse sake, ende hebben hem ghesacht woe ons Dyvaro hadde ghesacht, dat wy de dyngen in synnen handen winden solden ende an v. ff. l. versoken, sede iae, dan daer moet een comesarius toe wessen, daer wy op seden, ons is ghesacht dat daer een warre, de se vorren solde, antworde iae solden desse allenne worren, sede neen, daer moeten meer wessen, doch vragede woer sy henen solden, sede wy, se moeten ouer de ffelue, antworde sy sullen ouer de brugghe willen, daer wy op seden, sy connen net ouer de brugghe, off sy moeten weder ouer de Isselle, doch waert dat de van Suolle ouer de brugghe wolden, sullikes mocht wel gheschen de solden volle omme moeten trekken, sede, neen sy willen net by mencanderen, Ende let doe dye carte hallen ende sach woer sy henne solden moeten etc. Ende hebben hem ghebeden, dat hy doch het beste solde doen ende ons expediren, soe cort ommer moghelick, ende off ioe nodich warre, dat wy Steuen Dyvaro weder anspraken solden, antworde neen, ick sal syen, dat ick dat doe; van daer synne wy ghegaen hent op dat hoff, Alwoer eenen quam van ffoncks dinners de ons let bydden, dat wy des mytdages

by hem coemen solden, daernae is de presedent Wygelius ghecomen, woet omme onsse saken warre, hebben hem ghesacht, dat de dyngen in de handen warren van berti, antworde, dat is my lyff, daernae is toe howe ghecoemen Steuen Dyvaro ende ons ock van hem laten syen, ende als wy nw op de bancke satten, voer de ffinantie, is daer een eedelman van Divaro ghecomen myt een Dussche passe, (daer men worde mede ghehat hefft van desse 20 crusdalers etc.) ons gheffraget op spens, ende durrich den iongge verduschet, dat wy seggen solden woe wolle ghels dat wy den jonge Stoffer hadden gheuen, dat solde wy hem seggen, want dat syn Herre net hadde ghecregen ende wolde sullikes wetten, want dat syn herre net ontffangen hadde, daer wy op seden, dat hadde net toe beduden, daer lagt net an, antworde sy woldent wetten, al solde syn herre ons in de gheffenkenisse setten, off het hoff doen verbyden ende latten ons liggen ende hoewel onsse sake was ghedaen en dat al toe malle weder ontdoen solden, seden, he hadde ons ghesacht dat syn herre sat ende spolde ende hadde ghin ghelt by hem ghehat, dat wy hem lennen solden 20 dalers ende hadden hem ghesconken ij derselliuèr dalers, de wy ghehalt hadden ende ghesach, dat wy de syn herre net lenden dan sconken, sede wy solden hem seggen dat hy ons dat ghelt weder solde gheuen, off wy woldent syn herre seggen etc. daernae syn wy bouen ghegaen omme voer des hertigen camer toe gaen, is hy ons ghemoettet, ende hebben hem sullikes anghesacht voe voerhalt, heff ghesacht dat syn herre dat wel woste, doch nae wolle worden, heff hy gheloff, dat hy dat ons in 5 dagen weder wolde gheuen, daer doe wolle worden synne ouer ende weder ouerghefallen; daer nae synnen wy weder beneden op het hoff ghegaen, daer Merricus quam, ende hem dyt voertelt, daer nae quam de passye weder by ons ende sede, wy solden henen coemen, doe gauen wy den passe ock een daller, dat hy docht het

beste doen solde by syn herre, doe sede Mericus, dat by daer allenne mede spreken wolde; als wy nw op ghengen, moette ons Wigelius, de ons bat, dat wy des mytdages by hem quamen, seden syn hochwe dat ons de herre ffonck hadde ghebeden, sede dat wy dan morgen solden coemen ende eetten den schidelmaeltyt, daernae als wy bouen quamen, heff Merricus den spensgen eedelman allene ghenomen ende daer volle mede ghesproken, ende de passi heff ons ghesacht, laet v uw ghelt wedergheuen, hebt ghi hem net ghenoch ghesconken, daermede synne wy off ghegaen, daernae is Merricus ock off ghecomen, als wy hem daernae ffraden, sede ons, wy solden daervan suigen, by wolde lyver gaen ende hallen de 20 dallers van syn ghelt, al waert 200, wy wosten de menire van doen net, dat wollick wolde hebben ende wolden net wetten dat syet crigen; daernae synne wy tot den herre ffonck toe gaste ghegaen, als wy nw daer quemen is syn werden myt ons in de salette gaen wanderen, hebben hem ghesacht, dat wy syn werden bedankenden van alle goet ende hadden net ghedorstet syn werden themoeijen omme onsse sake, soe wy wel wosten, dat de secrete raet, omme inleggen der ruttcren, net worde bemoeet; andtworde neen, dan conde hy wat doen, wolde hy gherrenne doen, doch ffragende, off wy ock gherdersoen hadden, hebben hem ghesacht, iae, ende vertelt woe onsse sake stonde etc. Daernae hefft hy ock gheffraget, off wy de sake van de crimynel ordinghe sollicitiren omme daer conclussie op toe hebben, antworten neen, sede woe mach dat dan comen, dat fferriges dat soe seer hefft ghedrongen, ick hebbe hetselliue onder handen ghehat, ende hebbet altyt henne gheschouen, mende dat op toe holden, want dochte my bet hen ghesteken dan gheendet toe wessen, dan most worden ghedrongen daer report van doen, want fferigs wolt enkellick ghedaen hebben; dat moet ghecomen wessen, dat sy v ghesien hebben ende van v sake als van de

Rutteren toe ontliggen ghesproken hebben, want de Hertich, Don ffredrico, fferges ende Steuen Diuaro synne 4 hoffden, dan staen caprissie, wy seden dat wy begherden, dat men het selliue soe wolle toe rogghe solde holden als ommer moghelick, sede neen, dat can men net doen, de Hertich heff daer al in ghesloeten, daernae synne wy gaen sytten eeten ende ouer taffelle van uolle propositen ghesproken, als van den bissip van Deuenter, dat de monniken ghin macht hadden eet toe vercopen butten consent des paues, hoewel oir ouerste dairin hadden gheconsentirt, noch des gheliken de byssip sonder consent des paues om eet toe vercopen, noch toe consentiren in den cop de de monniken weleer hebben ghedaen; Item dat den hertich int alder clenste net heff willen consentiren ymans butten des coninx landen toe dinen beneden de 20 iaren off studirren ock bouen de 20 iaren ende dat Merricus mytten synnen dat selliue het alderprincipalste menen toe wessen, dat men onderhouden sal op het alderscherripste ende dat daer corts synne omme de olders nae de mandamente ghestrafft ende de kynderen oer goet gheconfiscirt. Item van dat men ghin presentte mochte gheuen an den herren van den rade, ende dat hy solanghe toe romen hadde ghewest, dat hy nochtans net ghenomen hadde, dan de paues warre daer alsoe, dat hy wake schenketde 700 off 800 Ducaten schenketde an den herren, dat men nawe woste wort henne quam en dat de rades herren 3 iaren pensien ten acteren waren ende van de turbel ende ander dergeliken saken, dat hy ock net en tuiffelde, alle de ghenen de rechtheuurdighe scilt offte de renten ten acteren warren, dat de tot een olde plackke betalt solden worden, want de fferriges belouet nimant, ende bysonder soe hy ser wake het wolick in ffaut gheffonden hefft, Item van den X^{den} penick, daer wy op seden, alst soe quame, dat het gheconsentirt warre, dan de Lantschap bedoruen warre, ende dat hebben wolde, hoewel dat de

staten daer net in gheconsentirt hadden, daer hy op antworde, dat de hertich secht, dat hy begherde de toe synne, de sich latten dunken, dat sye daer net in gheconsentirt hebben, doch ick loue wel dat men hem ghesecht heft de coninck wolde, dat hem obedient solde wessen dan men soldet net executiren, dat sy op sullike conditien vellich gheconsentirt hebben, dan hebben gheconsentiert ende dergheliken reden; daernaey synne wy opghestaen ende hem ghedancket ende ghebeden conde syn werden in de ander sake eet doen opholden dat wolden wy hem wel dynstellick ghebeden hebben, hefft ons ghesacht, dat men daer net meer in doen conde, insghelicke oock in de sake van den landen van Ghelre, somen alleen wachtet nae den greue van Megen, dan salment v ende de Ghelderschen toe schickken, men moet pasientie hebben, can ick eet voer v. l. off v luden steden doen, sullen my altyt beret vynden, ende hebben hem ghedancket ende hebben den iongen een j daler gheuen, alst syn herre sach, dat wy hem wat schonken, als wy im de herberghe warren, hef de jonghe ons weder ghebroch ende wolt net holden, soe hy dat net dorste doen; van daer synne wy toe hus ghegaen, dan is Merricus by ons ghecomen, ende ons gesacht dat Berti by hem hadde ghewest, als hy toe hws vant hoff ghenck ende hem ghesacht solde hebben, dat wy omtrent 4 wren by hem solden coemen, van daer synne wy ghaen op het hoff, ende soe daer nymans ende was, synne wy weder in de herberghe ghegaen ende toe 4 wren synne wy ghegaen hent tot bertis hus, is ons ghesacht, dat hy op het hoff was, van daer synne wy ghegaen hent op het hoff ende daer ghewacht hent nae 6 wren het duster was, ende hebben allert an syn hus ghesant, soe daer nymant of quam, ende heff ons ontboden, dat wy dess anderen dages omtrent x wren tot hem solden coemen. Item op sente lucasdach den 18 Octobris des morgens, als ick desse memorie screff, is des herren prese-

dens Wigelius secretarius Peter by ons ghecoemen ende ghesacht, dat syn herre ons ghisteren ghebeden hadde, omme dat wy sullikes net vergheten solde, hadde syn hochwe hem daer ghesant, dat wy des myddages by hem coemen solden, daernae isten dynner van berti by ons ghecoemen ende ons ghesacht, dat wy wat tot syn herre solden coemen, als wy daer quamen, soe moste wy wat wachten ende soe warren sy bynnen myt de van Graue ende machten de ordenantie voer sy henne solden ressen, daernae synne wy ock bynnen ghecoemen ende men heff ons ock gheffraget voer sy best henne solden trecken, soe hebbe wy de onssen ghewessen ten oldebrock, vant oldebrock toe Apeldorrene, ende dye van Suolle op Coeten ende wort op hattern, doe seden sy neen, sy motten op Deunter ende hadden sy al ghescreuen den irsten dach toe logeren toe olst, ende dan Deunter ouer, doe sede wy dat de deunter brugge en wech was, doe worde weder gheordenirt dat sy treckken solden hent toe herde, van herden hent toe Ep; daernae synne wy weder ghegaen hent an de herberghe, doe crecht Jan van Harst een breff van de stat Suolle, dat Jan volliffsen en wech was, daernae synne wy in de carrichke ghegaen, van daer tot Wigelius, de ons vrade, off wy onse beschit al hadden, seden neen, dan berti haddet onder hande, daerna sede hy ouer tauelle, wy solden wel toe syen, dat nymans voer ons toe setto, vraden hoe wy dat verstaen solden, antworde, dat de ghenne, daer sy ligghen sullen, soe wolle net toe werrike brengen, dat se se net en crigen ende ghi se beholden, doch berti sal al wel doen, dat hy mach, doe worde de Camner Jan van Harst van de taffelle ghehalt, doe hy weder quam wes hy my hemmellike, dat daer 4 ossen warren ghecoemen, twe van Campen ende twe van Suolle, als wy nu op stonden heff hy my selliuen gesach, doe synnen wy an syn groetw ghegaen ende hem de beyde ossen van de beyde steden ghepesentiert, heff ghesacht, dat wy sullikes net doen

solden, soe de steden doch genoch toe donne hadden, ende hadde net wolle connen doen, doch al ghedaen hadde dat hy ghecunt hadde, ende als hy net ymant recommandirde, alst net wel toe passe quam, soe deden sy daer meer quades mede dan goet, dan heff sy in danck anghenomen ende gesach dat hy dat net allenne versuldigen wolde in saken, de C. M. angengen, dan ock sullikes doen voer syn eygen persoen eu solden syn houemester toe spreken, ende als wy butten quemen, wolde de camner voert ghegaen hebben anden herre van Berrellemont, dan hebbe sullikes net doen willen, dan wolde irsten de ossenen syen; als wy ande herberghe quamen hebben wy vernomen, dat daer meer twe ossen werren, de dye stat van Suolle daer ghesant hadde ende de ander twe horden anderen toe; de doe daer qualike toe vreden was, dat was ick, soe ick de presedent voer ghe-loegen hadde, doch butten myn wetten, doe is Jan van harst weder ghegaen anden presedent ende syn houem' ghesacht van onfferstant van den osse van Campen ende dat de osse noch onder wegen was. Item des naemytdages is myn herre van megen ghecomen Ende daernae myn Suager Cort van der Wecht myt myn neue Egbert morre, ende Wecht heff my ghesacht, dat hem de E. raet van Campen hadde beuollen, dat ick solde scriuen anden burger van Suolle berrent Catwich, dat men twe ossen coepen solde voer de stat Campen omme ande herren toe verschenken; des sanderen dages den 19 Octobris synne wy des morgens synne wy ghegaen ant hoff van myn herre van megen ende hem in de salette wel 2 wren ghewachttet ende daer wollen herren ock warren, doch ellick oer affgeschit ghecregen ende hebben langhe by den Doctor staen callen, de ock ten lesten by hem inghegaen ende doe hy weder wt quam, onsse sede, dat syn g ons wel ghesien hadde, daerna weder by hem inghegaen ende weder wtghecomen ende ons ghesach, dat syn g wt most riden an Witellen hoff ende cont nw net wach-

ten dan solden ouer een halve wrre weder comen; van daer ghegaen an bertis hus, de ons sede, hy hadde alle dyn-gen werdich ghemakct ende woldet gaen brengen Diuaro, van daer ghegaen ant hoff van Ecmont ende daer een tyt ghebydet ende soe hy net wt quam, van daer weder ghegaen ant hoff ende ghewachtet, dat myn herre van Meghen quam ende syn g anghesproken ende welcomen gheheten ende hem ghedancket voer syn g goede adresse, ende sede, dat hy ghehort hadde, dat sy en wech solden, sede iae, ende woet stonde verhalten wy syn g, daernae berti ghesproken, de ons sede, dat hyt Diuaro ghedaen hadde, ende ghesach dat hy ons wech hellipen wolde morgen ende dat men hem den dach myt vreden laten solden, ende synne doe toe macltyt ghegaen ende de van den graue by ons ghehat ende ghesproken, woe ment mytten commissarius solde maken etc. des sanderen dages smorgens 20 Octobris synne wy ghegaen op dat hoff van Ecmont ende dar een wiltyts ghestaen, doe hef Stoffer de dorre ophedaen, doe sede hem de kemner Jan van Harst, dat hy wat wtcomen solde de kemner hadde hem wat toe seggen, daer hem ende em mach an lach, sede toe hans, daernae quam een ander wt, de seden wy, dat hy Stoffer solde seggen, dat wyt syn herre mosten seggen etc. daernae in ghecomen in Diuaro camer, daer Stoffer ock in was, doe sedde wy, dat wyt syn herre seggen wolden, sede wy solden vri doen, want syn herre wost dat wel, daernae is Diuaro ghegaen in een ander camerre, daer wy ghefolliget synne ende een tytlanck ghestaen tusschen twe dorren, to lesten in de camer ghecomen ende beghert, dat hy ons doch behulpellick wolde wessen, dat wy onsse beschit mochten crigen, sede dat hy daerin de hant hadde ende wolde gaen ende laten tekennen van Dom fredico, alsoo dat wy morgen vroe onsse beschit solden hebben, van daer synne wy weder ghegaen op het hoff, al woer wy ghewactet hent myn herre van Megen quam; als

wy stonden ende namen syn g waer ende ons sach, heff ons gewenket ende synne tot syn ghenaden ghegaen, heff ons ghesacht, dat syn g daer van de rutteren ghesproken hadde, dat sy en wech solden, seden, dat wy sullix beschit hadden ende dat ons Diuaro ghesecht hadde, dat hyt wolde laten tekenen etc. hebben syn g grotellick bedanket ende ghesecht, dat de steden weder Dancber wessen solden, daernaes is Jassper Cundertuorff op hoff ghecomen, de toe poste wolde nae lissebonen, den toe gaste ghebeden. Item des sonnendages den 21 Octobris weder gaen ant hoff van Egmont ende daer ghebliuen soe langhe, dat hy ons let seggen, dat wy des naemydages toe 2 wren, van daer weder ghegaen ant hoff, dar de burghemester van den graue by ons quam, sede, dat hy by steuen Dyuaro ghewest hadde ende hem ghesecht, dat onse dyngen al ghedaen warren, dan sy mosten ermaket wessen soe sy werrer mosten gaen, dan sy irste waren verordenirt, ende hadde oik ghewest by berti, de hem sede hy wolt wort verdich maken, alsoe versproken, dat wy toe 2 wren weder solden coemen op hoff van Ecmont, van daer ghegaen in sonte gullen Carrickhe daer peter de Secretarius dynner van Wigelius ons let bydden, dat hy de schidemaelyt myt ons eeten wolde, als wy daer synne ghecoemen myt hem versproken van onsse sake ende nae de maelyt hef ons seer voer de ossen ghedanket ende sich seer tot den steden erboden, daernaes toe iij ghegaen op het hoff van Ecmont ende daer ghebleuen hent toe v wre, doe ons latten seggen dat hy den auent net wachten conde, solde 's anderen dages weder coemen des morgens toe 8 wren; des manendages den 22 synne wy des morgen toe viij weder op hoff van Ecmont ghegaen ende daer ghebleuen hent toe 9 wren, doe let hy ons seggen dat wy wedercomen solden toe 11 wren, van hoff ghegaen ant hoff van myn herre van Megen, soe syn g des mytdages solde gaen by Berti, off wy by auentuer onsse beschit kregen, oreloff toe nemen, daer soe langhe

ghewacht, dat syn g wt quam ende hem ghesacht dat de scriffen warren in Diuaro handen, ende ons belouet dat hy ons off werdigen solde, heff ons de hant gheuen ende ghenacht ghesacht, van daer weder ghegaen op het hoff van Ecmont ende ghewacht hent toe 12 wrren, doe is hy onder wt ghegaen daer warren ouer 150 luden ende let ons staen, doe ons ghesacht wy toe 2 wrren weder coemen solden, daer ghebleuen hent vij wrre, doe worde wy onder doer een dorre gbelatten myt de van den grawe, de irsten in quam ende schenten hem een werguden cop van 60 g ende den dinner gauen sy een daler, daernaes quame wy in ende gauen hem 40 crusdalers ende den dynner 1 daler ende seden dat wy stoffer 20 derselliuer dalers gheschenkket hadde, doe segende hy hem ende sede, dat wy ghin commesarius solden hebben omme ontlastinghe de armer wichterren ende solden hem seggen, dat sy mytten burgeren solden rekkenen, dat solde men hoir betalen op de irste betalinghe, van daer synne wy ghegaen tot myn herre van Berrellemont, ende soe syn ghenade cranck was, is ons ghesacht, dat syn g nymant audientie gaff, hebben van den selliuen eedelman beghert, dat hy doch syn g wolde anseggen, dat de ghesantten van Campen ende Suolle daer warren ende wolden van syn g oreliff begheren, soe sye or beschit hadden, soe heff hy ons ghesacht dat wy noch wat vertoeuen solden, als wy nw daer omtrent een wre ghewest hebben, weder beghert van een ander, dat ment doch syn g solde anseggen soe wy hast hadden, ten leste ist syn g anghesach, (soe men soe langhe naeder houemester ghewacht hadde, de net in en was) ende synne doe inghiesschet soe sat syn g by ffuer ende haddet been voer hem liggen op een stoel ende stont op ende gaf ons audientie, begerden van syn g, dat hy doch wolde gaen sytten, doch blef staen een wiel tis, soe hebbe wy syn g hoeghelick bedanket voer alle de assetentie, de syn g ons ghedaen hadde, en wolden selliue onsse

ouerolsten anbrengen etc. heff syn g ons ghesacht wy behoffden hem net toe danken, soe hy net hadde connen doen soe de spengers doch al regiren wolden, myt comt myn herre van Megen daer inne, de ons vrade, off wy onse beschit al in de hant hadden, (soe wy des morgens onse oreliff al van hem ghenomen hadde,) seden iae, antworde, dat warre hem lyff, doe sede myn herre van Berrellemont, het is my ock lyff, ghi wetten hoet hyr toeghet, se holden ellick op, ick loue hadde ghi net ghecomen, sy soldent noch langer op ghehouden hebben, dus moghe ghi syn, wort dat ghi ressen, dat ghi se quit worden, doe sede wy, ghenidigher herre, daer is ghin commesarius by off sy nw net op en wolden hoe solde wy dan doen, doe sede myn herre van Megen, by goe dat is ware, daerop antworde de herre van Berrellemont, ick sal hoer lyver een doen hebben, doe seden wij, g. h. Steuen Dyuaro heff ons ghesach, dat wy nymans mede solden hebben ende dat hem de plassen warren anghetekent woer sy liggen solden, daer myn herre van Megen op sede, iae dat loue ick wel sy solden alderwegen bliuen liggen etc. daer wy op seden, woe dat wy daerby ghewest hadden, dat Berti ende loe de clerrick met salliser de camp hadde hem de patenten ghemaket ende van dorrip tot dorrip ghescreuen, woer sy liggen solden, doe sede de herre van Berrellemont, ick sage dese gode luden wel gheholpen, sy hebben my een goden wetten osse gheschonken, ick wil nae Berti senden ende hef soe ghedaen, doe heff myn herre van Megen ons ghesacht, dat hy claringhe wolde holden bynnen Suolle, dan de van Deventer besuarden sych daerin, dan dynde net dat ment daer doen solde, soe de spengers daer warren, woer wy op antworde, dat wake wel een anderwegen warre gheschit, als bynnen Campen ende Woltenboe, daer syn g op antworde, men can hem wel breuen gheuen de non preiudicando, daer myn herre van Berrellemont op antworde, het solde bet v. ghelegen

wessen bynnen Vollenhoe etc. soe hebbe wy beghert onsse oreliff toe nemen, hebben ons ghesacht, dat wy voer op het sael solden wachten, hent dat Berti quam. Als nw Berti quam hebbe wy hem anghesproken ende hem ghesacht, dat wy syn werden hochghelick bedanken ende wolden ock soe an den onssen verbossippen, dat sy mytter daet dankellike wessen solden, hadde daeromme net an syn lyfften gedaen ende dat de herren hem daeromme hadden latten ballen, soe daer ghin commissarius en warre, off wy de ock behoeuen solden, doe sede hy, neen neen, hadde daeromme ghedaen omme de arme wichter en ende onssen wille, soe de commissarien wake alderhande warren, ende is daermede in de camere ghegaen, soe hebbe wy daer ghewachtet hent omtrent vij wrren, doe synne de herren wt ghecoemen, doe heft myn herre van Megen ons ghesacht, dat sy myt Berti ghesproken hadden ende ons ghesacht, dat net van noeden warre, wy solden des auens by syn g comen eten, hebben syn g ghedanket ende ghebeden dat hy ons oreliff wolde gheuen, heff ghesach, soe ghi dan begheren te ressen, ende heff syn g ons oreliff ende beuollen, dat wy onssen raet solden groeten, doe weder Berti anghesproken ende 't selliue by nae verhalt als voorscreuen; daerna in de herberghe ghegaen ende myt de werdinne gherkent, ende oer scildich ghebleuen 73 carolus g. 23 st., des morgens toe 3 wren opghestaen omme myt de nachtsute toe waren, doch op de wart ghewacht hent toe 5 wre. Item toe Antwerrepen ghecoemen toe 12 wren. Item van daer gheuaren hent ten Oldenbos op ghetide het morgen toe 7 wren, ende toe Dort myt moey weder ghecomen omtrent 12 wren, van daer wort myt een clen scutken hent ter goude net sonder parrikel, soe ons voer Dort een grote sturim ouer quam, van daer een scute ghecregen myt grotte moeite durrich den burgemester, gheuaren nae Amsterdam, daer ons sulliken sturum ouer quam in den dustern nacg ende de scuteluden

't sel net neer wolden leggen, dat wonder was, dat wy net allen omme de halsen quamen, den 25 Octobris toe 3 wren ghecomen to Amsterdam, daer ons de herren van Amsterdam 4 taken wyns sconken, van daer omtrent 5 wre myt veersip gheuaren nae Campen ende Jan van Harst nae Suolle. Ick toe Campen ghecomen de 26 omtrent iij wre des naemytdages.

B I J L A G E N.

B. *Proeve eener Geslachtslijst der Familie toe Boecop.*

Henricus de Bochope getuige van Gerhard Graaf van Gelre, bij de Vrijheid aan de Veluwe gegeven 1277 Ch. B.

Deze filiatie is volgens No. 16 A. fol. 25 V^o van mijn grootvader, gelove evenwel dat zij in alles niet exact is.

. . . . toe Boecop
Ux. Hinsberg.

Bertram de Bochope neemt in erfpacht Walninghes goed op Veluwe van 't kapittel van S. Marie 1333 S. Mar. L. P. 333.

A. | Arnt toe Boecop.
 < |
 | Ux. van Ossenbroek.

1391. Rek.

Arent toe Boecop, Gerichtsman van Willem van Steenberg, Richter op Veluwe 1383. HARDERWIJCK, Ambtman op Veluwen beslist het geschil over de Venen van Wageningen 1390, 1391. ADR. V. WAGENINGEN, Knaap en Rentmeester van Veluwen bij de terugkomst van Hertog Willem uit Pruisen 1390. ELBURG, Arch. Raad van Hertog Willem 1392. H. Richter van Veluwen 1392. Voet Cuijlenburg, Item 1395. S. MARIE, Ambtman van Veluwe wordt door Hertog Willem gemagtigd om Elburg te omgraven en te bemuren, waarvoor hem aldaar een huis en een zilveren kroes geschonken wordt 1395; dit huis hebben zijne kinderen wederom voor een stadhuis verkocht. Hij bekomt geleide in Holland met 6 Man. 1397. Ob. 1397, begraven te Elburg op het choor.

Ux. Berterd zij weduwe 1400. Volgens opgave is zij Lauwick — gelove eerder dat zij basterd is van Hr. Willem van Bronkhorst, en dat zij voor de vrouw van den zoon verkeerd gesteld wordt.

1400.

Arend toe Boecop Arendzoon. Met zijn vrouw Geertruid en zijn moeder Bertert verkopen hun huis aan de Stad Elburg en regelt mede Ude den Bese Rentmeester hun Maag, Zwager en vriend 1400. Elburg. Laatste getuige van het testament van Hertog Willem 1402 Pont. Raad van Hertog Reinald 1414. M. S. MIHI. Richter op Veluwe 1417. ELBURG. Landrentmeester van Gelderland wordt door Hertog Arnold mede gebruikt tot het verbond met den Hertog van Cleve en staat voor Reinier van Zeller, Huishofmeester 1424 Pont. Landrentmeester en Raad 1425. Elburg, Hof, Kemp etc. Hij is bij het verbond tusschen Gelderland en Holland 1426 Mieris.

Ux. Geertruid 1400.

Volgens anderen.

Ux. 1. Berntje van Bronckhorst, Hr. Willem en van Meurs dr non credo, zie bij den vader.

Ux. 2. Salome, weduwe van Lubbert Budel. Zij ob 1439.

Derk toe Boecop. Hij is broeder van een dezer Arnt toe Boecop en uit het getal der generatien komt voor, dat hij alhier moet staan.

Ux. de erfdochter van Harsselo.

Saris van Stamprade wordt na Rutger van Randwijck met Hasselo op Veluwe beleend 1389.

1436.

Arnt toe Boecop, drost van Harderwijk en Hattem regelt het verbond der Landschap uit de Ridderschap van Veluwe 1436. Arnt B. v. K. Ob. 1456 begraven te Elburg. A.

Ux van Brien
en van Aeler of Baer dr.

Arent (of Jan volgens IJRST) toe Boecop tot Harsselo. B.

Ux. Anna van Bronckhorst IJRST.

Het is opmerkelijk dat op de Riddercedulle van Veluwen circa 1460 geen Boecop gevonden wordt.

Arent toe Boecop, schepen van Elburg 1468, 1476. Bij de overrompeling van Elburg vlugt in de kerk maar wordt gevangen genomen, echter op voorspraak van de stad Campen en van zijn neef Arnt toe Boecop, die te Campen woont, wordt voor een groot losgeld geslaakt, Ob. 1494.

Ux. 1457. Bette van Holtzende, Johan en Fenne Boelmans dr. Zij wordt bij de inneming der stad zeer mishandeld. Zij Ob. 1495. Haar wapen als Isselmuiden.

A.

a M. Herman van Brenen.

Geertruid, M. Johan Mumme.

Hendrik toe Boecop.

Ux. 1 Ludgard van Holthe Bernts dr ib. 1488.

Ux 2. Gerberich Dageraet.

Arent toe Boecop woont te Campen en helpt zijn neef uit de gevangenis slaken 1480.

B.

Gerrit toe Boecop tot Harsseloe regelt mede het verbond uit de Ridderschap van Veluwe 1436. Arn.h. B. v. K. gerichtsmān op Veluwen 1436. Ob. 1448.

Ux. Margriet van Heerdt Jrst.

Arent toe Boecop schepen van Elburg. Hij geeft kennis aan 't hof dat Elburg met Lutheranismus besmet is 1543. Hof. Hij wordt genoemd de oude Raadsman van Elburg 1556. Moet zeer oud geweest zijn, gehoord waarschijnlijk aan zijn zoon.

Ux. Sweer van Wijnbergen Sweder en van Mekerēn dr.

Mr. Gerdt toe Boecop. Ob. kinderloos.

Johan toe Boecop, hij en zijn broeders kopen een huis te Elburg van Engbert toe Boecop 1500. Elburg., Hij heeft een huis te Elburg 1506, 1509. Ibid.

Ux. Helena Wolfson Mr. Rurich en Stina van Wijnbergen dr.

Derk toe Boecop als bij zijn broeder Johan 1500.

Ux. Mette Cruiser Hendrik en Cruisse dr.

Hendrik toe Boecop als bij zijn broeder Jan 1500. Hij ontvangt remissie van een Manslag aan Lambert Frankenss begaan 1526. Elburg. Hij heeft proces te Heerde met Willem Frankens 1544, 12^a v. VEL.

Ux. Susanna van der Veen Everts dr.

Hendrik toe Boecop ob. kinderloos.

Engelberta, M. Johan van Uterwijk.

Engbert toe Boecop verkoopt een huis te Elburg aan Jan, Derk en Hendrik toe Boecop 1500. Ellb. Hij heeft proces met Aleijd van Uijterwijk, die elders genoemd wordt Toe Boecop 1506. Hij heeft een huis te Elburg en is daaar gestorven 1506. Ibid.

Udo toe Boecop tot Harsselo. Hij is Hertog Arnold getrouw gebleven 1472. Pontanus noemt hem verkeerd Boeckholt. Waarom is hij niet op de Rid. Ged. circa 1460?

Ux. Geertruid van Delen Daem en Margriet van Polanen dr (Jrst noemt haar Odilia.)

Mr. Arent toe Boecop, J. U. L. Burgemeester van Elburg en Landschaps gedeputeerde 1539. Woont naderhand te Harderwijk 1555. Op 't gericht van Veluwen 1544. (Mogelijk gehoord hem wat bij zijn vader gesteld is.) Burgemeester van Harderwijk, geeft een kondschap, Elburg 1557. A.

Ux. Geeske Voorns en Cruisse dr.

Sweder toe Boecop, geestelijk in 't Heerenloo bij Harderwijk.

Bette, M. Brand van Delen. Zij wordt getocht 1530. Hij Ob. 13 Maart 1556.

Arent toe Boecop Janszoon, Burgemeester van Elburg 1557. Op de uitzetting van 't Oldenbroeck 1558. Is dood Leenman van Gelderland 1557. Rek. B.

Ux. Margriet van Oldenbarneveld, Ernst en van Meeckeren of Op den Dijk dr. Zij wordt beleend met Wissingen in Doornspijk 1549. G. L. R. de Weduwe toe Boecop ten hove geciteerd over thinsen 1563.

Bette, M. Aelt van Harderwijk.

Arnt toe Boecop, bijgenoemd den Roeper of Lap. Burgemeester van Campen. Magenscheids vriend der Kreinck 1565. Item der Kruisse 1567. IJrst. Met zijn zoon gemeld 1572. C.

Ux. Agnes Morrhe Willem en dr.
Egbert toe Boecop, Magenscheids vriend der Kreinck 1565. IJrst. Met zijn broeder 1572. D.

Ux. Mechteld van Lichtenberg, Gerrit en Cornelia de Voogt van Rijnveld dr. 1551. Zij is Peet van haar dochters Margriet oudsten zoon 1578.

Johan toe Boecop woont te Campen 1572. Hendriks*. Leenman van Gelderland 1557. Rek. E.

Ux. Johanna Voorn.

Gerrit toe Boecop.

Ux. 1 Pannekoeck Maurissen en van Brienens dr. F.

Ux. 2 Luessen Johans dr.

Bette, M. Lodewijk Voorn.

Anna, M. Werner Duisterbeeck.

Fenne, ob. ongetrouwd.

Alijd, geestelijke te Elburg 1579.

1523.

Arnt toe Boecop tot Harsseloe. Hij doet eene stichting in de kerk van Bennekum 1510. Hof Magenscheidsvriend van Joost van Baesen 1523. TENGNAGELL Arch. Leengetuige van 't huis Leede 1539. LAER Arch. In de Ridderschap van Veluwe, tekent mede het aannemen van den Prins van Cleve tot Succesuur van Gelderland 1538. Pont. Op de Landdag en Gedeputeerde 1539, 1543. Op het gericht van Ede 1544, 1547. Ob. 1548. Is dood op de eerste Riddercedulle van Veluwe bij 't Hof.

Ux. Gerberich van Leinsep, Johan en van Hierd dr 1528. M. 22.

Margriet, M. Cornelis van Brakel.

Arnt toe Boecop, Wildforster van Epe en Heerde 1564.

Arent toe Boecop. Hij is dood 1582.

Ux. Lubbe van Urck (azur au bras armé d'argent). Zij weduwe heeft een proces met haar schoonzoon Jorrien van Middachten 1582. Hof 1269.

Ermgard, M. Johan van Baerl, drost van Wisch.

Swedera Ob. ongetrouwd 1613.

A. Sweder toe Boecop, Burger van Harderwijk 1558, Burgemeester aldaar 1560. Niet op de klaring verschreven, dewijl te Harderwijk woont 1563.

Ux. 1. Barbara ten Burch, zij werd te Hattem onvoorzien doodgeschoten als de drost daar gevangen werd.

Ux. van Haersolte, Nicolas en Gesina Roeper dr (credo haar de eerste vrouw te zijn).

Johan toe Boecop krankzinnig.

Ernst toe Boecop, vaandrig der schutterije van Elburg 1583.

Johan toe Boecop Oldenbarneveld, schepen van Elburg.

B. Gerrit toe Boecop tot Olenberg. Op de uitzetting van 't Oldenbroeck 1564. Schepen van Elburg 1564, 1567. Niet op de claring verschreven, dewijl te Elburg woont 1563.

Ux. Margriet Spiering, Christoffel en Margriet van Coenen d' vrouw van Rouwenberg. Hendrik toe Boecop, Burger van Elburg 1576. Tot een arrest gecondemneerd wegens onbehoorlijke woorden tegen de Landschap 1585. Elburg.

Arnt toe Boecop op de uitzetting van Oldebroek 1558.

Ux.

Margriet, M. Otto van Haeften en Putten. Zij wordt beleend met Wissingen en erft Oldenbarneveld. Anna Nonne te Elburg ontvangt een pensioen 1599. Elburg.

C. Derk toe Boecop met zijn vader 1572. Met zijn vrouw beloven waarschap over eene verkochte weerd te Gent 1578, 1581. MEIJNERSWIJCK. Hij is dood 1597. Hij wordt door de Spaenschen bij Zutphen in den IJssel gejaagd en verdrinkt 1596.

Ux. Eijfje van Wije. Alard en Aleijd van Bommel dr. Zij beleend met Roderdink te Vorden 1581. Item weduwe 1597, 1614. Zij doet eene gifte aan hare nichte Aaltje Spitholt, vrouw van Engelbert op ten Nooth 1626. Ob. kinderloos, want haar neef Gijsbert van Wije is erfgenaam 1629. G. L. R.

Willem toe Boecop J. U. D. Ob. kinderloos 1584.

Metta, M. Rurich Wolfsen.

Griete, M. 1. Johan Wolfsen Ob. 1596, M. 2, 1599. Reinier Gansneb, gen^t Tengnagel.

D. Derk toe Boecop nat. 1551. Ob. 3, Nov. 1632, begraven te Utrecht 8 ~~ma.~~ N. 74 B. 126.

Boecop.

Lichtenberg.

Creuser.

Voogt v. Rijnveldt.

Oudtsende.

Uijtenham.

Cruice.

Uijterwijk.

Ux.

Margriet, M. Philibert Wolf van Westenrode, Heer van Potechem 1577, 1578, 1580.

Bette, Peet van haar zusters zoon 1580.

Neeltjen. — Trientjen.

E. Hendrik toe Boecop.

Ux. 1595. Jordana Berner, Gert en Johanna van Holthuisen dr.

Geertruid, M. 1. Hendrik Knoppert, M. 2. Coen, kapitein.

Elisabeth, M. Egbert Morrhe. Zij sterft aan de pest met haar zoon 1599.

Aleijd, M. Johan van Uijterwijk 1566.

F. Johanna, M. Johan Witte, Rentmeester van Zalland, wiens moeder Boecop is.

G. Udo toe Boecop, op 't gericht van Veluwen 1545, 1547. Heeft proces te Ede 1552.

Johan toe Boecop tot Harsseloe, op de Ridder-ced. van Veluwen 1555, 1565, 1570, 1579. Hij woont te Ede 1555, 1570. Op de uitzetting te Ede 1558, 1564, 1570. Gedeputeerde van Veluwen 1563, 1564.

Hij tekent het Reces 1560, 1564. Op de claring 1565. Momboir en naaste bloedverwant der kinderen van Dirk van Malborch en Elisabeth van Lennep 1562. M. 307.

Ux. 1557. Elisabeth van Arnhem Zeger tot Kernhem en Anna Bentinck dr. Ob. 1587.

Geertruid, M. Ernst Witte.

Aleijd, M. Sweder van Brakell 1556.

Arnt toe Boecop, drost en Richter van ter Borch. A.
 Ux. Ermgard van Baerl. (un lion issant) Johan en Ermgard toe Boecop dr.

Arndje, M. Joorien van Middachten. Hij heeft proces met zijn schoonmoeder 1582.
 Zij weduwe scheidt zich van hare kinderen 1598, leeft nog 1609.
 Anna, M. Broenis Veghe 1571—1591. Hij is priester en zij nonne geweest, en hebben
 deswegens proces met Jurrien van Middachten 1581. Elburg.

Ex ten Burch.

Gerrit toe Boecop, Sweders zoon te Elburg, houdt de zijde van Spanjen en wordt
 vijand verklaard 1581.

a. M. Simon Glauwe.

Derrica, M. Johan van Wijnbergen.

Arent van Boecop tot Emme (deze descente is volgens YRST).

Ux. 1. Anna van Vorden. B.

Ux. 2. Geertruid van Oldeneel, Macharis en Arnolda Kockman dr nat. 1581.

Ernst toe Boecop, Heer tot Birgelen in 't land van Gulik. C.

Ux. 1 van der Ehren en Kolf van Vettelhoven dr, vrouw tot Birgelen.

Ux. 2. Catharina van Merwick, Caspar tot Kessel en Walrave van Stepradt dr.

Margriet 1598.

Arnt toe Boecop.

Willem toe Boecop.

Enneken, M. 1604. Bernt van Harderwijck zij Ob. kinderloos voor de moeder.

Johan toe Boecop erft Hoening van zijn oom Herman Berner en wordt beleend 1636.

Hij is dood 1640. G. L. R.

Geertruid, M. Reinier Swaefken. Zij erft van haar broeder 1645. G. L. R.

Elisabeth, M. Hendrik van der Hoen.

Deze drie erven Hadeking van hun oom Herman Berner.

Arent toe Boecop tot Harsselo. Op de Ridd. Ced. van Veluwen van 1586 tot 1599.

Ob. 21 Maart 1600, begraven te Bennekom met 8 ^{graa}. No. 74, B. 119.

Boecop.

Arnhem.

Lennep.

Bentinck.

Delen.

Bemmel.

Hierde.

Appeldoorn.

Zeger toe Boecop tot Harsselo, compareert in de Ridderchap van Veluwen 1603.

Ob. 31 Julij 1604, begraven te Bennekom met zijne en zijn vrouws 8 ^{graa}. Ibid.

Boecop.

Brempt.

Arnhem.

Broeckhuisen, Barlham. D.

Lennep.

Baer.

Bentinck.

Heeckeren.

Ux. Stijnes van Brempt, Engelbert tot Vlaesraed en Agnes van Broeckhuisen dr, zij
 hertrouwt Reinier van der Hell.

Gerberich.

Anna, M. Wijnand van Zalland. Zij Ob. 1612, begraven te Bennekom met 8 ^{graa}. Ibid.

Margriet, M. 1599. Dirk van Dorth, Heer van Rosendaal. Hij Ob. 1629. Zij 1630.

Maria — Johanna — Clara — Uda — Ob. alle ongetrouwd.

A.	Johan toe Boecop tot Mullingen, drost van Wisch 1659.	Wijnand toe Boecop tot Mullingen, drost van Wisch.
	Ux. 1629. Johanna Elisabeth van Sallandt, Wijnald en Anna toe Boecop d ^r 1659.	Ux. Cornelia van Renesse, Maximiliaan tot Poll en Anna van Sallandt d ^r .
		Marianne M. Johan Adolp van Keppel tot Langen, kapitein.
 tot Boecop tot Lederholthuis. Ux. van Uijterwijck.	Maria tot Lederholthuis, M. Hendrik Arnold van Hoevel tot Hoijcking.

	Ex. 1 ^a .	
B.	Hendrik toe Boecop tot Emme. Ob. 1651.	Werner Frans toe Boecop tot Emme en Broeckhuisen.
	Ux. Nicolaa Cruse van Haersolthe, Nicolas tot Langenholte en Catharina van Twickelo d ^r .	Ux. 1665. Anna Maria van Ruijtenborch, Joost Walraven en Ludowica Glauwe d ^r . Ervin van Broeckhuisen.

C.	a. M. Gerhard van Doerne, Heer van Asten.
----	--

D.	Elisabeth vrouw tot Harssele nat. 1602, M. 1617. Gaston Lanan, een Franschman, tegen haar vrienden wil.
	Agnes nat. 1603, M. Hendrik van Eck tot Medler.

Louise Catharina nat. 1666.

Aleida Maria nat. 1667, M. 1698. Jacob
Jan van Wijbergen.

Hendrik Arnt toe Boecop nat. 31 Oct. 1669.

Ux. Anna Sophia Camminga, Fedde en
Mechteld Agnes Mulert dr.

Arent Willem toe Boecop nat. 30 Mei 1672.

Gerrit Frans toe Boecop tot Emme nat.
24 Oct. 1674. Ob. 1734.

Ux. Maria Geertruid Knoppert, Albert
tot den Vrijthof en Maria Engelberta van
Dotinchem dr zij Ob. 1760.

Joost Walraven toe Boecop tot Broeckhui-
sen nat. 3 Jan. 1678.

Ux. 1708. Maria Geertruid Bussonnet,
Johan Louis en Elisabeth Geertruid van
Hemert dr zij nat. 1681, leeft nog 1776.

Werner Frans toe Boecop tot Emme nat.
1713, Luitenant in 't Regiment van Weilburg
1759, 1763.

Ux. 1. Ricard.

Ux. 2. Maria Anna de Floën
en de Montbrisson dr in 't land
van Cuijk.

Arent Johan toe Boecop nat. 1714, Kapitein
in Orange Gelderland 1772, Ob. 1792.

Ux. Margriet Louise Ripperband
. en de Rode van
Heeckeren dr.

Gang IV. 2.
A

~~337~~

AANMERKINGEN

OMTRENT DE

GRONDBEGINSELEN

DER ZES EERSTE TITELS

VAN HET

LANDREGT VAN OVERIJSSSEL.

DOOR

Mr. J. W. RACER.

*Uitgegeven door de Vereeniging tot beoefening van
Overijsselsch Regt en Geschiedenis.*

DEVENTER,
J. DE LANGE.
1866.

GRONDBEGINSELEN

DER

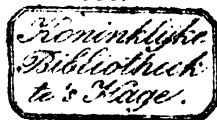
LANDREGTEN VAN OVERIJSEL.

AANMERKINGEN
OMTRENT DE
GRONDBEGINSELEN
DER ZES EERSTE TITELS
VAN HET
LANDREGT VAN OVERIJSSSEL.

DOOR
Mr. J. W. RACER.

*Uitgegeven door de Vereeniging tot beoefening van
Overijsselsch Regt en Geschiedenis.*

DEVENTER,
J. DE LANGE.
1866.

ON-UITGEGEVEN AANMERKINGEN

VAN

Mr. J. W. RACER,

OMTRENT DE ZES EERSTE TITELS

VAN HET

OVERIJSSELSCH LANDRECHT.

Onder verwijzing naar de Verslagen dezer Vereeniging van 3 November 1863 p. 8, 9 Julij 1864 p. 9 en 10 en 4 Julij 1865 p. 5 en 6, is het den ondergeteekenden aangenaam thans bij het destijds medegedeelde omtrent de herkomst, bestemming, tijd van opstellen, volledigheid en nauwkeurigheid der hierna volgende Aanmerkingen te kunnen voegen: dat, schoon enkele zinsneden aanwijzen, dat Racer zich deels tusschen 1796 en 1798 deels na 1805 met dezen arbeid onledig heeft gehouden, het echter uit het antwoord van den Bibliothecaris van het Groninger Genootschap Pro Excolendo Jure Patrio, Mr. H. O. Feith, van 27 Januarij 1864 is gebleken, dat hij slechts de aanmerkingen op de twee eerste Titels aan dat Genootschap heeft ingediend en deze in deszelfs Vergaderingen van October 1807 en van Januarij en Februarij 1808 zijn gelezen, zoodat hij waarschijnlijk in den loop van eerstgemeld jaar de laatste hand aan dat gedeelte van zijnen arbeid heeft gelegd. Dat wel is waar de aanmerkingen op den vierden Titel mede ten

huize van den Heer K. H. B. Palthe te Oldenzaal zoowel in het Net als in Minute teruggevonden zijn, doch die op den derden, vijfden en zesden titel enkel in Minute. Dat, hoe zeer hij niet gelooft, dat Racer, ook dan wanneer hij dit, enkel in minuut tot ons gekomene, bij het in het Net brengen had overzien, veele verbeteringen daar in zou hebben aangebragt, er echter duidelijkheids-halve eenige invullingen in en doorhalingen van niet klaar genoeg aangewezen citaten vooral in de aanmerkingen op den zesden Titel hebben moeten plaats vinden, terwijl de menigvuldige renvooijen en verbeteringen in alsmede enkele beschadigingen van de minute ook de mogelijkheid van enkele kleinæ gebreken opengelaten hebben. Het geheele Overzigt van Racer na eene bijna vijftigjarige praktijk zeer kort vóór de invoering van het Wetboek Lodewijk Napoleon en de Fransche Code genomen, is echter te belangrijk dan dat het teruggehouden mogt worden, terwijl tevens in dien ver gevorderden leeftijd en spoedig daarop gevolgde veranderingen van regts-instellingen de redenen te vinden zijn, waarom thans, na het herhaald onderzoek ten huize van bovengenoemden Heer Palthe in 1865, niet alleen alle hoop op het terug-vinden van een volledig, van alle mislagen gezuiverd, Net-Exemplaar, maar ook van een vervolg van dezen arbeid vervlogen is.

ZWOLLE,
20 Junij 1866.

J. VAN DOORNINCK.

M I N U T E

DER

BEGELEIDENDE MISSIVE.

Wel Edele Hooggeleerde Heeren, Leden der Societeit pro
excolendo jure Patrio te Groningen!

Door Ul. zeer vereerende verkiezing tot lid van uw ge-
nootschap aangespoord heb ik mij toegelegd om tot deszelfs
heilzaam oogmerk te dienen door aanmerkingen te maken
over de grondbeginselen van de Landrechten van Overijssel,
waar ik bijkans een halve ceuw de Rechtsoeffening heb
bediend, en bij bevinding geleerd, dat de kracht deezer
Landrechten voornamelijk mede uit hunne bijzondere grond-
beginselen wordt gekend. Menigmaal meen ik bespeurd te
hebben, dat fouten in de rechtsoeffening zijn begaan door
de onderscheiden grondbeginselen der Landrechten van elk
Gewest niet genoeg in het oog te houden; en door dat men
zich van uitleggingen bediende, die een anderen oorsprong
hebben dan het onderwerp, 't welk men daardoor zocht te
verklaaren. Dit wordt ook mede veroorzaakt door gebrek
van de oudheid in elk gewest behoorlijk te onderzoeken in
gevallen, waar dezelve te houden is voor de reden van het
statuut. Zelfs ontmoet men gevallen, waar statuten zijn
gegrond op oude uitlegging der Rechtsgeleerden van het
Roomsche recht. Terwijl laater Rechtsgeleerden, die uit-
leggingen niet goedkeurende; andere grondbeginselen daarvan

gezocht hebben; waardoor de kennis van het statuut benadeeld en aan willekeurige duiding blootgesteld wordt.

Ik heb de eer een begin van deze mijne aanmerkingen hier bij te voegen en aan Ul. rechtskundige beoordeeling, dewijl mij niet vreemd zal voorkomen, dat daarin gebreken bevonden worden, op te dragen, die ik, indien tijd en gelegenheid daartoe mij gegund worden, wensch te vervolgen.

Terwijl ik de eer heb mij aan te bevelen en Ul. allen zegen te wenschen en met de meeste hoogachting te zijn.

Aanmerkingen omtrent de grondbeginselen van de Landrechten van Overijssel.

Van de grondbeginselen der Landrechten van Overijssel ten nutte van het vaderlandsch recht trachtende te handelen, bedoel ik niet te herhaalen hetgene door veele geleerde Mannen aangaande den oorsprong der statuten en gewoonten in de verscheiden Gewesten van ons Vaderland en van het gebruik van het Roomsche Wetboek is gezegd. Maar mijn oogmerk is alleen om de grondbeginselen van de Landrechten van Overijssel van het jaar 1630 kortelijk te melden, voor zooveel die iets merkwaardigs schijnen te behelzen, 't welk tot opheldering dezer Landrechten strekken kan.

Door een verloop van omtrent twee eeuwen zijn deeze Landrechten in verscheiden punten verdonkerd geworden, hetzij bij verlies van geheugen, hoe men die in den beginne verstond en uitoeffende, hetzij door uit statuten van andere plaatsen te willen ophelderen datgene, waarvan de bevatting in de Statuten zelve en in de oudheden van dit Gewest opgesloten of in het gemeen recht gelegen is. De bevinding der verdonkering van vorige oude Landrechten is ook aangehaald door de Staaten van Overijssel in derzelve Publicatie van den 12 Maart 1650, voor het tegenwoordig Landrecht geplaatst. 'T is derhalve niet vreemd, dat de tegenwoordige Landrechten een gelijk lot hebben ondergaan.

Indien ik in de uitvoering van mijn voornemen slagen mag, dan zouden daaruit nuttige overwegingen voor de wetgeving kunnen voordvloeijen zó omtrent de wijze van pleit te voeren als omtrent het recht der zaaken zelve en inzonderheid om in opzigt van de pleitwijze, alwaar de grondbeginselen daar niet tegen zijn, veel moeite tijd en kosten voor te komen.

Een meer uitgebreid gevolg van hetgeen ik voor heb zou kunnen zijn, dat, wanneer in elk Gewest de Landrechten op diergelijke wijze afzonderlijk betracht wierden, alsdan dezelve in veelen door wetgeving vereenigd zouden kunnen worden, voor zoveel de gesteldheid der Rechtbanken omtrent de kennisneeming en beslissing der zaaken dit zou toelaten; en voor zooveel omtrent het recht der zaaken zelve de bijzondere gesteldheid der Gewesten dit niet zou afraaden, waarover kundigen in elk Gewest meest geschikt schijnen om te kunnen oordeelen.

Om mijn voorgenomen werk min omslagtig te maaken zal ik mij zooveel ik kan trachten te gedragen tot hetgene in mijne Overijsselsche Gedenkstukken en in de aantekeningen bij het boek van Melchior Winhoff *Landrecht van Averijsse* uitgegeven door J. A. de Chalmot is aangemerkt, zo menigmaal ik bevinde, dat de grond der kennis daarin is gelegen. Dit houd ik te meer gevoeglijk omdat daardoor de grondbeginselen met derzelve gevolgen verbonden worden.

Dit vooraf bericht hebbende zal ik de zaak zelve beginnen.

Deel I. Tit. I.

De drie eerste Titels van het eerste Deel dezer Landrechten handelen van hetgene te betrachten valt voordat men zich in proces begeeve; en wel spreekt Tit. I van de personen, die het recht oeffenen en die daartoe dienen en van derzelve vereischten. De eerste dezer personen is de Drost, welke naam in laater tijd is gebruikt in plaats van die van *Ambtman* of Oversten Richter van verscheiden Schoutambten,

die een titel is van het Hof, betekenende Spijs-drager, Overijss. Gedenkst, 1ste Stuk voorbericht N° 7 not. 2.

Waarin zijn ambt vóór de nieuwe oprichting der Republiek heeft bestaan; en dat het naderhand bestond in gericht te houden over huwlijkszaken, die uit het alhier verdweenen Geestelijk Gericht daaraan zijn gehecht, en in zaaken over het bezit van goederen, die te voren niet tot zijn gericht, maar tot de Stad en Landgerichten behoorden, en nog, voor zooveel het bezit van erfnissen betreft, aldaar behooren, en over lijfstraffelijke zaken enz.; daarvan is gezegd in de aanmerkingen achter de gemelde nieuwe uitgave van het oude Landrecht bladz. 505 etc., waaruit ook blijkt, dat niet strookt de Drost en bij de *Praesides Provinciarum* te vergelijken, dewijl hunne hoedanigheid is af te leiden uit het recht onzer Voorvaderen, de Saxers, 't welk is overgenomen uit eene, bij de Franken gebruikelijke ondergeschiktheid van laager Richters aan den oversten Richter of Graaf, zodat de Drost zich op de Richterstoelen der aan hem ondergeschikte Richteren kon plaatsen, 't welk zedert eeuwen hier niet meer in gebruik geweest, maar het ambt van Drost anders is bepaald geworden. Nadat eindelijk in dit Gewest de Hooge Rechtsdwang van het ambt der Drost en afgenomen en een Gerigts Hof van dit Departement is ingesteld, waaraan de lijfstraffelijke zaaken als ook verscheiden burgerlijke zaken, volgens deszelfs Instructie behoren, heeft dit Ambt een groot verval ondergaan. Intusschen mag ik niet ontveinzen, dat een kostbaar ongemak der Ingezetenen daarin is gelegen, dat zij buiten de plaatsen van hun rechtsgebied van een verrèn afstand naar de woonplaats van den Drost in zaaken van bezit en in huwlijkszaken ten Gerichte moeten komen, waarover even zo wel voor de dagelijksche Gerichten van Richters en Magistraten naar Landrecht gepleit en gevonnisd zou kunnen worden, dewijl de Drost en even zo als de Richters en Magistraten der kleine Steden gemeenlijk op advis van Rechtsgepromoveerden moeten vonnissen.

Het Landrecht spreekt art. 1 en 2 van Drost en Richters of Schouten en minder officieren, tot de bediening van de Justitie behorende, maar niet van Magistraten der Steden zó min der kleine als der groote Steden, dewijl het Landrecht niet behoort tot de Steden, als hebbende van ouds hun bijzonder Stadrecht gehad, Winhoff Deel 4 Art. 3 van *Stadt-gerichte*, uitgezonderd in bijzondere gevallen, in het Landrecht gemeld. Maar in vervolg van tijd is het Landrecht in de kleine Steden, hoewel niet volstrekt, aangenomen. Tegen een gebied van Drost en in de kleine Steden hebben deze zich gestadig verzet, als met derzelve verkregen vrijheid niet overeenkomende. Daar ook de bevinding haar geleerd heeft, dat eene onmiddelijke onderwerping aan de Staaten haar geluk en rust meer bevorderde dan bevelen van eenen Drost naar deszelfs smaak, of begeerte van sommige Burgeren die hem meest behaagden en zijn gezag wegens bijzonder belang meest waardeerden, te verwachten, terwijl moeilijk viel de Hooge Overheid van een te veel aangematigd gezag van Drost en te overtuigen, en niet min bezwaarlijk was te erlangen, dat zulke ambtenaaren in ongelijk gesteld zouden worden. Intusschen verflaauwde daardoor de liefde jegens het roer der Regeering.

In hoeverre de steden verscheidenlijk aan den rechtsdwang der Schouten door verkrijging van Stad's vrijheid zijn onttrokken is gedeeltelijk uit een algemeen gebruik van den ouden tijd in Duitschland doch voornaamlijk uit de bijzondere brieven van Stads-vrijheid van elke stad te vernemen; en hoe dat veele Steden het recht verkregen hebben om met den Ambtman of deszelfs ondergeschikten Schout over lijfstraffelijke zaken het Gericht, *Heimaal* genaamd, te houden (van welk Gericht naauwkeurig is gehandeld in de verhandelingen van het Genootschap te Gron. Pro excol. jur. patr. Deel 1 bl. 369 etc.) en hoe dat de drie groote Steden in Overijssel eindelijk zich ook daarin van het gebied van den Ambtman en Schout hebben ontdaan en tot eene zekere

Hooge Magt in den haaren zijn geklommen: van deeze en andere meer hiertoe behorende aangenane en nuttige zaken heb ik gewag gemaakt I Stuk in het Voorbericht II Stuk bl. 333 etc. III Stuk bl. 4, 32 etc. 76 etc. 86 etc. 163 etc. 170 etc. 193 etc. V^e stuk in het Voorbericht en bl. 4 etc. 73 etc. 161 § 1, 212 etc. 220 etc. 222 etc. 249 etc. 346 etc. VI Stuk bl. 255. VII Stuk bl. 349 etc.

Onder de bijkans verouderde woorden kan men tellen, dat art. 2 gesproken wordt van *onvertogen* recht, herkomstig van het oude *togen* in de betekenis van *trekken*, te zien bij den Letterkundigen Kilianus.

In Art. 3 is het oude Landrecht van Winhoff Deel 2 art. 24 meerendeels gevolgd, alwaar de woorden, die naar oudheid smaaken, in de aanteekeningen van den nieuwen druk van Chalmot zijn uitgelegd. Drie vereischten van de Keurnoten (oudtijds *koernoten*, dat is *pares curiae*) des Richters worden hier gemeld, naamlijk bekwaamheid, onbesprokenheid en onpartijdigheid, die in het oude Landrecht niet gewaagd worden, dewijl toen genoeg geacht schijnt te zijn, dat hieromtrent ter goeder trouwe zij te werk gingen. Uit deeze vereischten van het tegenwoordig Landrecht zijn bij mijn geheugen moeilijke verschillen ontstaan, die de Wetgever misschien niet voorzien heeft. Somtjids kan eene nauwgezetheid des Wetgevers omtrent de form, de uitvoering der wet in pleitgedingen wikkelen. Dit schijnt een natuurlijk gevolg te zijn, wanneer de toepassing van het vereisch niet van zelfs bij den Rigter handtastelijk en uitgemaakt is, maar naderhand nog beslist zou moeten worden, of de keurnoot wel bekwaam wel onbesproken en wel onpartijdig zij geweest, 't welk, indien de Richter met de vereischte kennisneming vooraf zou hebben moeten onderzoeken en beslissen, de gevorderde spoed der handeling zou verloren gaan. Wijders is opmerkelijk, dat beneden Tit. 9 art. 3 ook nog bijzonder in *contentieuse zaken* word vereischt, dat de keur-

noten geen **Gerichtschrijvers** panders of onderrichters mogen zijn, dewijl de **Wetgever** meer plegtigheid vereischt in **Zaken**, waarin tusschen twistende partijen wordt gehandeld dan die door een persoon of door meer met elkanderen overeenkomende personen verricht worden. Ook is hier aan te merken, dat dewijl hetgene tegen de form, door de **Wet** voorgeschreven, geschiedt van zelfs van geen waarde is, tenzij de wet eenig bijzonder geval daarvan uitzondert, waarvan een voorbeeld is te zien in het **Landrecht** Deel 2 tit. 8 art. 4, zich vergenoegende met de breuke van twee oude schilden, door den **Richter** te verbeuren, die in het doen van opdracht en andere verzegelde acten van onbeweeglijke goederen geen onbesprokene (dat is die niet ter kwaader naam staan) keurnoten gebruikt. De wet wil aldaar de nalatigheid des **Rigters** straffen, maar niet dat de opdraager daarom tegen zijn eigen daad zou aangaan. Gevolglijk kan ook een derde, die anderzins uit de onwettigheid der **Gerigtshandeling** voordeel zou trekken, zich daarop niet beroepen; omdat hij zijn recht daaromtrent zou moeten afleiden uit het recht van den opdraager, die geen recht heeft om daar tegen te gaan. Het wetgeevend vooruitzicht zorgt inzonderheid ook, dat de plegtigheden der handelingen, die, om het geloof en ernstige meening derzelve te bevestigen, dienen, geen strijdige uitwerking hebben, waardoor een deur voor bedrog opengesteld zou worden, dewijl een opdrager ligtelijk uit eigen belang of uit belang van een derde, met wien hij heult, den **Richter** zou kunnen doen gebruik maken van een keurnoot, van wien's besprokenheid de **Richter** noch ook degene, aan wien de opdracht geschiedt, indien een statuut de tegenwoordigheid van dezen vereischte, geen kennis droeg.

Art. 4 handelt onder anderen van borgstelling, door **Schouten** en **Richteren** aan hunne **Drosten** te doen, dat na derzelve geeindigde bediening de **Gerichtsboeken** aan hunne **Drosten** zullen overgeleverd worden. Dit wordt

ook bevonden bij Winhof Deel 2 art. 25 alwaar zo min als hier word gewaagd van Gerichtsboeken der Drosten noch hoe die na het einde van hunne bediening zullen overgegeven en daarvoor borg gesteld zal worden. Dit kon toen geen plaats hebben omdat destijds nog geen afzonderlijke Drosten Gerichten bekend waren. Waarom ook Winhof Deel 4 de Gerichten in Overijssel vermeldende niet spreekt van een Drosten Gericht. En, hoewel de Drosten reeds in het jaar 1630 toen het Landrecht is gegeven een afzonderlijk Gerigt hadden, is nogthans deeze borgtocht hun niet opgelegd geworden.

Art. 5. De plaatslijke uitgebreidheid van het Stadsgebied of zogenaamd *Wigbeld* is voor zooveel de Stadsrechten en vrijheden betreft aan het Landgericht, waarin het gelegen is, onttrokken: tegen welke Stadsrechten en vrijheden niet strijdt, dat de Schouten van het Landgericht aldaar Gericht houden. Men heeft derhalven hier niet te denken aan iets vreemds, namelijk dat een Richter of Schout buiten de plaats van zijn Rechtsgebied gericht zou houden noch als of dit in dezen artikel zou worden toegestaan, maar hier wordt ondersteld, dat zulks geschieden mag en alleenlijk wordt daartoe bepaald in de kleine Steden *het Raadhuis of een ander publijk huis of zijn eigen wooning*. Dit word hier gezegd met betrekking tot de ordinaris en extraordinaris rechte-dagen; ten blijke dat het niet te verstaan is van zaken van vrijwillige rechtsoeffening: gelijk zulks ook door de gewoonte word gestaafd, waarop men zich in verschillen hieromtrent ontstaan beriep; misschien zich niet herinnerende, dat niet strijdig is tegen de vrijheid der Stad, waardoor dezelve niet aan het Landgericht onderworpen maar daarvan ontheven is, dat elk ingezeten handelingen van vrijwillige rechtsoeffening voor den Schout verrigte, waar hij in de Stad wil, voor zoo veel geen bijzonder Landrecht daartegen word bevonden. Een ander bewijs, dat het Stads Wigbeld niet dan bepaaldelijk aan het Landgericht onttrokken is, meldt

Winhof Deel 4 Art. 3 *van stadgerichte*, namelijk dat daaronder behoren alle burgers en inwoners met de gronden en goederen binnen het Wigbeld. Waarom voorheen arresten van personen buiten het Wigbeld woonende en van derzelve beweeglijke goederen niet door den Magistraat maar door den Richter van het Landgericht in de Steden geschieden.

Dat er is bijgevoegd, dat de ordinaris en extraordinaris rechtdagen vooral niet in eenige wijn- of bier-herbergen bij straffe van nietigheid der handelingen en boete van vijf en twintig oude schilden zullen gehouden worden, daarvan schijnt de reden niet gezocht te moeten worden in eene oneerlijkheid van de herbergen der Romeinen, die zich van de bij hen gebruikelijke herbergzaamheid bedienden en niet in herbergen vernachtten; van welke oneerlijkheid der Romeinsche herbergen is te zien in Cod. Theodos. Lib. 9 Tit. 7 L. 1 en de aantekeningen van J. Gothofredus aldaar en in L. 21 § 11 *ff de receptis*, 't welk op onze en onzer voorvaderen herbergen niet toepasselijk is, veel min in het jaar 1630 toen dit Landrecht is uitgegeven. De reden van dit verbod schijnt derhalve volgens den Rechtsgeleerden S. van Leuwen Cens. for. part. 2 lib. 1 Cap. 1 N° 8 te zijn *ut omnis absit strepitus atque insolentia*. Intusschen is dit verbod van het Landrecht in zoverre in onbruik geraakt, dat, zo lang de bank gespannen is, in het vertrek of kamer geen herberg geoeffend pleegt te worden en door de gewoonte van het houden van Rechtdagen in herbergen schijnt ook zoveel te meer van zelfs het verbod van die in huizen van andere particulieren te houden geen plaats meer te hebben; zodat aan den Schout is overgelaaten om huizen van particulieren tot het houden van Rechtdagen te verkiezen, die met het ontzag en waardigheid van een Gerigt strooken en niet met oneerlijkheid en verachting zijn besmet.

Tot de plaats, waar de Rechtdagen moeten gehouden worden, behoort ook hetgene in art. 8 is gesteld in het geval van surrogatie van een ander Richter in zekere zaak

in plaats van den gesuspecteerden Richter, of, zoals de wet spreekt, *wanneer jemant tot Richter in enes ander mans ofte Richters plaats gesurrogeert of gestelt wordt*; die in allen opzigte de plaats van den gesuspecteerden in die zaak bekleedt, en daarom wordt van hem gelijk van den Richter gezegd, *dat hij ter plaatze zijner woning of daar anders de ordinaris rechtdagen gehouden worden de bank spannen zal en niet daar de gesuspecteerde woont*, wiens huis voor de partij, die hem door haare verdacht-verklaring verontwaardigd heeft, geen genoegzaam veilige plaats tegen onaangenaame ontmoeting schijnt te zijn: waarom men ook gemeenlijk het huis van zijn vijand pleegt te schuwen. Wijders wordt aan partijen gelast, *om voor deezen gesubstitueerden Richter te verschijnen en haare zaak te disputeren ten einde toe, als Landrecht is, zonder dat zij eenig Gerigtsgeld meer als anders gewoonlijk behoeven te betaalen*. De wet vereischt niet, dat de gesubstitueerde Richter reeds elders een Richter zij; maar dezelve wordt alleenlijk in die zaak aan den Richter, gelijk een verwalter gesubstitueerd. Doch naderhand is doorgaans gebruikelijk geworden, dat een ander nabuurig gericht in plaats van het Gericht, waarvan de Richter in die zaak gesuspecteerd was, gesurrogeerd of eigenlijk de Rechtsdwang van dit gericht daartoe worde geprorogeerd; waarschijnlijk omdat men veeltijds gebrek had aan een bekwaam onzijdig persoon in het gebied van den gesuspecteerden Richter te kunnen aantreffen, die de surrogatie zou willen aanneemen en nog bezwaarlijker iemand buiten hetzelfde daartoe te benoemen, die in het gebied van den gesuspecteerden Richter zou moeten komen om het Gericht te houden zonder tot vergoeding zijner reiskosten en verteering meer gerichtsgeld dan gewoonlijk te genieten.

Merkwaardig is de oude wijze van suspecteren van een Richter, waarvan iets dient gemeld te worden: naamlijk de partij, die den Richter suspecteerde, verklaarde dit in het Gericht met bewijs aanstonds daarbij over te geeven; 't welk

indien de Richter weigerde aan te neemen en daarover aan iemand van den ommestand, dat is omstanders des Gerichts, naar de gewoonte van dien tijd, het oordeel te besteden, die zich daarover beleerde, dat is van rechtskundigen hoe daarin te vonnissen een voorschrift of Advis vrieg; dan keerde de suspecteerende partij zich om en ging uit het Gericht, en al wat de Richter dan wijders deed was van zelfs nietig en van geene waarde. Verkoos hij echter in het Gericht te vertoeven; dan moest hij van hetgeen de Richter wijders in de zaak deed appelleeren, Winhof Deel 2 art. 6 in not. en Deel 1 art. 12 en 13 in not. Op de gemelde wijze scheen er geen genoegzame bedenkelijkheid te zijn tegen de onbillijkheid, dat een Richter zelf zou oordeelen of hij suspect zij dan niet. Evenwel zou bezwaarlijk te beweerden zijn dat alle bedenkelijkheid daardoor worde weggenomen. Derhalven is in deezen titel art. 7 vastgesteld, dat de exceptie recusatoir of van suspect Richter bij de Staten of den Drost naar gesteldheid der zaken moet voorgebragt worden. Hierdoor is de bovengemelde oude rechtspleging in dit stuk vervallen. Terwijl de suspecterende partij haar daarover reeds gedaan Request in het Gericht moet vertoonen en bewijzen dat de exceptie reeds rechthangig is gemaakt; of een bepaald uitstel van den termijn om die intusschen rechthangig te maken van den gesuspecteerden Richter moet verzoeken; waartegen de Richter niet mag voordvaaren: anderszins zou daarvan uit hoofde van nulliteit geappelleerd moeten worden. Het gemeld verzoek van een bepaald en genoegzaam uitstel van den termijn ten einde om inmiddels de exceptie ter behoorlijke plaats rechthangig te maaken, wordt vereischt omdat anderszins van de willekeur van de suspecteerende partij zou afhangen om door zijne bloote suspect-verklaaring in den Gerichte het proces tot nadeel van de andere partij buiten termijn te brengen met vervolgens na te laten de exceptie rechthangig te maaken. Het zou verkeerd zijn uit zulk een verzoek van

uitstel van den termijn om de exceptie van suspect-Richter te gebruiken, voor te geeven, dat de gesuspecteerde daardoor als Richter in de zaak erkend zou worden: dewijl door een bloot uitstel de zaak met haare hoedanigheden en gevolgen in denzelfden staat blijft, waarin zij is.

Na de Richters en keurnooten wordt van Gerichtsdienaars of Panders, anders ook genaamd Onderrichters, in art. 9 gemeld en wel van derzelve vereischte hoedanigheid en verrichting, maar niet van het geloof, 't welk aan hun *Relaat* daaromtrent behoort gegeeven te worden. Daar wordt gezegd, *dat zij van haere boodschappen, die zij doen en wat haar daarop in antwoord gegeeven wordt, pertinente annotatie zullen houden en zulks voort aan haer Schout ofte Richter overbrengen.* Derhalven moet uit grondbeginselen van het Gemeen recht opgemaakt worden wat geloof de relatien van Gerichtsdienaaren verdienen. Een volstrekt geloof daaraan toe te eigenen zou deeze Gerichtsdienaaren veel geloofwaardiger dan hunne Meesters stellen, wier Gerichtshandelingen zonder keurnooten ongeloofwaardig zijn. Het recht hieromtrent schijnt hoofdzakelijk daarop uit te komen, dat er onderscheid wordt gemaakt tusschen insinuatien, die een Richter ter uitvoering van zijne Rechtsoeffening doet, die alleenlijk Gerichtelijke insinuatien schijnen gezegd te kunnen worden; en insinuatien, die deeze uitvoering niet aangaan, waarbij hij zelf niets gebiedt, maar aan zijnen dienaar toestaat om naamens iemand iets mondelijk of schriftelijk aan een ander te kennen te geeven ten einde om van die kennisgeving bewijs te bekomen, die eigenlijk geen Gerichtelijke insinuatien zijn. Van de eerste soort van insinuatien, die doorgaans zeer eenvoudig bestaan, zijn die betreffende *dach to leggen, besate, pandinge und pandwoeringe*, 't welk uitdrukkelijk is vastgesteld in den Landbrief of Landrecht van Bisschop David van Burgundien van den 6 Junij 1478 art. 5, met verbod dat zij geen verdere *gichte*, dat is getuigenis of relatie, draagen zullen, Winhof Deel 2 art. 4, die in zijne aantekening aldaar

achter art. 6 daarbij aanmerkt, *unde is met den ere officium und bevel terminert unde beslaten, also dat ere gicht und relation van den saken, sol gerichteliken angenommen und gelovet werden. Van anderen saken und dingen sollen sie nicht meer waer seggen dan eijn ander eres gelijken*; wijders uit het gemeen recht toonende, dat ook zelfs *in den saken eres bevels unde amptes contrarij bewijs thogelaten solle werden, unde ein erbar man sal sijn negation met sijnen ede mogen beholden*. Men zie ook U. Huber. Hedend. Rechtsgel. Deel 2 boek 1 cap. 35 N° 2. Ik heb niet ontmoet, dat dit naderhand door eenige wet veranderd is. Terwijl in deezen artikel niets naarder daaromtrent bepaald bevonden wordt; en door de woorden *boodschappen die zij doen en wat hun daarop in antwoord gegeven wordt*, geen andere boodschappen dan die tot hun *officium* behooren, schijnen verstaan te worden, dat is boodschappen, die ter uitvoering van het officie van den Richter strekken. Maar een langdurig gebruik heeft bij ons hierin verandering gemaakt, zodat de Gerichtsdienaar ten minsten in het overbrengen van alle boodschappen, met voorkennis van den Richter gedaan, bij ons geloof verdient: hoewel zeer gevaarlijk schijnt zijn geloof te volgen omtrent het antwoord, 't welk hij daarop zou bekomen hebben, indien het hem niet schriftelijk gegeven is.

Dat alleen aan den Gerichtsdienaar of Pander in het doen van daglegging of citatie geloof gegeven wordt, daartegen komt niet in aanmerking hetgene bijzonder van den pander van de Hooge Bank, of voormalig gericht der Edelen, Landrecht Deel 1 Tit. 20 art. 5 en 6, wordt gezegd, dat hij bij het doen van de citatie moet bij zich neemen twee geloofwaardige personen in hetzelfde kerspel daar de Ge-daagde woont: dewijl eensdeels eene bijzondere wet, in zeker geval gegeven, aan andere wetten geen verandering toebrengt, en ten anderen de omstandigheden van dat geval zijn van andere gesteldheid; waartoe is te letten, dat deeze Pander van de Hooge Bank over geheel Overijssel ver-

moedelijk geen genoegzaame kennis van de zaalstede Havezate of woonplaats van elk Edelman, alwaar het wasteken, dat is met een wassen zegel gezegelde citatie, door hem gebragt moest worden, hebbende, daardoor aan den Gedaagden gelegenheid zou gegeven worden om de citatie te lochenen. Terwijl de Pander zonder gebruik van die twee personen uit het kerspel van den Gedaagden misschien geen andere reden van wetenschap omtrent die zaalstede zou geeven dan dat door iemand hem zulks was gezegd: zodat een nauwkeurig onderzoek hieromtrent moeilijk en kostbaar of door een overlijden van den Pander bijkans ondoenlijk zijn zou. Ook worden aldaar om dezelfde reden meer andere plegtigheden daartoe vereischt, die doorgaans dienen om de waarheid van het gehandelde dies te duidelijker te doen blijken. Doch in de gevallen alwaar een Edelman voor het dagelijks Gericht gedagvaard wierd, is geen meer plegtigheid dan tot de dagvaarding van anderen nodig geacht.

Tit. 2.

Van Advocaten, Procureurs en Volmagten.

Deze titel heeft weinig artikelen, waarvan de grondbeginselen in iets bijzonders zouden bestaan om daarvan gewag te maaken. Eerst in art. 11 tref ik iets aan waarop mijn aanmerking is gevallen, naamlijk, *dat procuratien en volmagtsbrieven voor Notaris en Getuigen zowel binnen als buiten de Provincie aan iemand gepasseerd, nul en van geener waarde zullen zijn en niet aangenomen worden als die wettelijk voor Schepenen in de steden en voor Schouten ende Richters met hare keurnoten of getuigen zijn uitgegaan.*

Het grondbeginsel deezer wet heeft geen verband met de gebeurtenis van het verdwijnen van Notarissen in dit gewest, die ik niet bevinde door eenige wet te zijn afgeschafft, maar wel dat er geen nieuwen aangesteld zijn; en wel, zo het schijnt, om de inkomsten van Magistraten en Richteren, die

reeds gering genoeg waren, niet te benadeelen. Integendeel bedoelt de wetgever hier het verschil van rechte te doen ophouden, of volmagtsbrieven, voor Notaris en getuigen uitgegaan, onstrafbaar zijn, dat is te zeggen, of dezelve in pleitzaken (want deze zijn hier de stoffe van het onderwerp) zonder bewijs zouden aangenomen worden dan niet; zo niet, dan behoren die niet toegelaten te worden, maar liever de brief zodanig te worden afgegeven, dat er niets aan het bewijs ontbreekt, zo als, wanneer dezelve voor een Gericht is voltrokken. Van dit geschil word gemeld onder anderen in de aantekeningen van Thuldaenus bij J. Damhouder *prax. rer. civ. cap. 90 Litt. G.*, waarin het beter gevoelen schijnt te zijn, dat tot het bewijs eener volmagt, voor Notaris en getuigen gemaakt, eene verklaring van den Magistraat of Richter wordt vereischt, dat de Notaris wettig en de brief door denzelfen afgegeven is.

Van dit vastgestelde in art. 11 wordt in art. 12 uitgezonderd *dat onder haar eigen hant en zegel iemant volmachtig maken mogen alsulcke grote Personagien, die naar gemeenen rechte daartoe zijn geprivilegieerd.* Het Gemeen recht, waarop deze uitzondering berust, is eene uitlegging van de L. 63 ff. de Proc., alwaar gesproken word van het naarder vereischt bewijs der waarheid van Volmachtsbrieven, welks naarder bewijs volgens de glos van Accursius zou verstaan worden nodig te zijn, indien die niet door den afgever gezegeld zijn. Dit echter is gemeenlijk bepaald tot groote Personagien, die zo hebben afgegeven, wier zegels voor publiek zouden gehouden worden, als die van Vorsten, Prelaten, Bisschoppen, Graven, Bannerheeren, Damhouder op de aangehaalde plaats N° 4 en Thuld. Not. F., zodat het Landrecht geen anderen schijnt te verstaan dan die jurisdictie hebben, en dus ook geen Edelen in het gemeen, maar alleen Bannerheeren, die zonder jurisdictie te hebben niet verstaan worden en wier zegel en ondertekening in zaken

die anderen betreffen, geloofwaardig door hen gebruikt wordende, ook geen minder geloof behoren te verdienen tegen bezelfven om daardoor als lastgeveren verbonden te worden zonder eenig ander bewijs. In Gelderland, als ook in de Landschap Drenthe heeft dit mede plaats in opdragten van vaste goederen, J. Schrassert ad Ref. Vel. cap. 16 art. 2, als ook L. Goris aldaar, Landr. van Drenthe Boek 2 art. 52.

Eene andere uitzondering hiervan wordt in het Landr. Deel 2 Tit. 24 art. 8 gemeld in Leenzaken zodat aldaar de Volmagsbrief door twee Leenmannen moet gezegeld en ondertekend worden.

Volgens art. 13 *sal geen volmagtiger eenen anderen substitueren tensij dat hem sulk bij expresse ende speciale clause toegestaan ende vergunt worde.* Hierdoor zijn verscheiden verschillen van Rechtsgeleerden weggenomen, als ook het gemeen recht, voor zoveel het hiermede niet overeenkomt, buiten werking gesteld. Derhalven is door dit Statuut ook aan een Volmagtiger tot pleitzaken benomen om na de litis contestatie volgens de *L. 8 en 25 C. de Proc.* een ander te substitueren, schoon hij dan *dominus litis* zij geworden, waarvan de reden schijnt te zijn, omdat het belang van het pleit en vonnis den constituent aangaat, zodat door dezen artikel ook eene der uitwerkingen van het *dominium litis* is weggenomen, gelijk deszelfs uitwerkingen in veelen zijn besnoeid, waarvan beneden bij art. 17 zal gezegd worden.

Van Volmagt, door Vrouwspersonen gerichtlijk te geven, wordt art. 16 gezegd, dat dezelve *sonder man ofte anders sonder mombere gene procuratie op iemand, als ook niet eenige andere acten in het Gericht bestendiglijk kunnen passeeren: nochtans sal de man als mombere over zijne huisvrouw hare goederen en saken so in als buiten rechte, sonder procuratie daartoe te hebben verrichten mogen.*

Hoe oudtijds de Romeinsche vrouws-personen, zelfs ook de getrouwden, onder voogdij stonden en de mannen geene voogden hunner vrouwen waren noch dezelve onder de magt

van hunne mannen stonden, indien zij zich daaronder niet begeven hadden, zou kunnen schijnen, dat deeze voogdij door Duitsche Volken die in Italien zijn gevallen, uit het Roomsche Recht zou zijn overgenomen en vervolgens tot de Franken en Saxers, onze voorvaderen, voortgeplant; hoewel keizer Justinianus goetvond daarvan, als zijnde toen reeds bij de Romeinen in onbruik geraakt, bijkans niet in zijn Wetboek te doen gewagen, dit alles is verhandeld door J. G. Heineccius Antiquit. Rom. Lib. 1 Tit. 13 etc. § 16-24 A. Schulting Jurispr. Ante-Just. ad Ulpiani Tit. 11 § 27 et tit. 20 § 13, J. Gothofredus ad Cod. Theod. lib. 3 Tit. 17 L. 2, 7. Schrassert ad Reform. Velaw. cap. 24 art. 1 N° 31. Doch deeze oorsprong deezer voogdij schijnt in twijfel getrokken te kunnen worden, omdat in de eigen wetten der Longobarden wordt gelezen: *nulli mulieri liberæ lege Longobardorum viventi liceat in suæ potestatis arbitrio, id est, sine mundio, vivere nec aliquid de rebus mobilibus aut immobilibus sine voluntate ipsius, in cuius mundio fuerit, habeat potestatem donandi aut alienandi*, Corp. Jur. Germ. Antiq. Edit: p. Georgisch, Rotaris leges L. 205, D. Maevius in jus Lubec. Lib. 1 Tit. 7 art. 4 N° 4 et seq; welke wetten op verscheiden plaatsen ook te kennen geven, dat de vrouwen onder de voogdij harer mannen kwamen te staan. Men vindt ook deze wetten der Longobarden omtrent de gevolgen van de Momberschap des mans aangehaald in de Latijnsche aantekeningen bij den Saxenspiegel Boek. 1 Art. 31 uitgave van 1516.

Ik heb in geen andere wetten of Landbrieven van Overijssel dan in het tegenwoordig Landrecht iets van eene voogdij, waaronder de vrouwen zouden staan, aangetroffen, noch andere voorbeelden daarvan opgespoord dan dat ongetrouwde vrouwspersonen met de door haar gekoren en toegelaten mombereu, bij het doen van hare handelingen, in den Gerichte moetende verricht worden, zijn bijgestaan, omdat zij zelve geen persoon hebben van in het Gericht te

staan. Ook is niets anders omtrend ongetrouwde bejaarde vrouwspersonen daarvan in het tegenwoordig Landrecht te vinden. Dat echter vreemde Rechtsgeleerden, over deze stoffe schrijvende, tot voorbeelden van deze voogdij aanhalen de Statuten van Gelderland en die van Overijssel, als of die in dezen zouden overeenkomen, is een vergis, door gebrek van nauwkeurig daarvan bekomen bericht veroorzaakt. In Gelderland schijnt de oude strenge voogdij der vrouwspersonen lang te hebben plaats gehad, doch van tijd tot tijd veel daaraan te zijn onttrokken, terwijl ik in Overijssel geen ander blijk daarvan dan ik boven heb gemeld, aantref, zodat de Overijsselsche voogdij der ongetrouwde vrouwen geen betrekking heeft op derzelve vrije beschikking onder de leevenden en na doode over hare goederen maar alleenlijk dient om haar persoon ten einde in het Gericht te kunnen staan, te volmaken.

Dit laat zich niet beweeran van de voogdij der Sexe in Gelderland en in Saxon, waarvan Gelderland tot aan den IJssel oudtijds een gedeelte was, alwaar hetgene, 't welk daarvan nog overgebleven is, schijnt te betreffen eene voogdij omtrend hare verbintenissen en beschikking over hare goederen en hare twistzaken in het Gerigt. Uit dit grondbeginsel vloeit van zelf voort, dat een vrouwspersoon aldaar niet met een momber in het oprichten van Testamenten, in het Gericht voorzien behoeft te zijn omdat het haar eigen vrije uiterste wil zijn moet, Schrassert Reform. Velav. Cap. 30 art. 2.

Daar integendeel in Overijssel een vrouwspersoon bij het oprichten van een Testament met een momber in het Gericht moet voorzien zijn omdat zij, geen persoon van in het Gericht te staan zonder bijstand van een momber hebbende, anderzins haare eigen vrije uiterste wille niet gerichtlijk naar vereisch van de wet zou kunnen oprichten. Terwijl ook, indien het gebrek der vrouwspersonen van persoon om in het gerichte te staan alleen niet de reden was alsdan niet zou te begrijpen zijn, dat vrouwspersonen, zich van geen voogd behoevende

te bedienen om zich door verbintenissen en vervreemding van goederen bij haar leven niet ongelukkig te maken, echter eenen voogd zouden behoeven in beschikking over hare goederen na dode, die zij wederom kunnen verwerpen en waardoor zij geen gebrek kunnen lijden. Ook, indien dit niet het grondbeginsel was, dan zou in hare beschikking na dode over beweeglijke goederen volgens Landrecht Deel 2 Tit. 5 Art. 4. die niet gerichtlijk behoeft te geschieden, ook een voogd vereischt worden, als nothans niet. Men mag hieruit opmaken, dat de voogdij der vrouwspersonen in Overijssel eigenlijk is eene verkleefdheid aan eene schaduw van iets, 't welk verdweenen is. Hierom ook meen ik, dat Raad en Meente der stad Zwolle dezelve aldaar geheel hebben afgeschafft.

Van de Saxische voogdij der vrouwen oudtijds en vervolgens is te zien bij Mollerus in ord. Saxon. part. 2 constit. 15 et B. Carpzov Jurisp. for. Saxon. part. 2 constit. 15.

De tegenwoordige voogdij of magt der mannen over hunne vrouwen en derzelver goederen in Overijssel schijnt overeenkomstig te zijn met de Goddelijke instelling. Men zie onder anderen Domat les loix civiles dans leur ordre naturel Tom. 1 liv. prelim. Tit. 2 Sect. 1 § 1, wien's werk geprezen wordt in het bekende boekjen, getiteld: Gedachten over het samenstel onzer hedendaagsche Burgerlijke Regtsgeleerdheid bladz. 46.

Naar deze onderstelling spreekt zich van zelfs, dat de getrouwde vrouwen recht hebben om de bepalingen daarvan, die het Goddelijk recht en recht der nature medebrengen, in te roepen, om niet door overtreding dezer magt beroofd te worden van hunne goederen. Heilzaam schijnen zulke wetten, waardoor deeze magt der mannen bepaald worde tot gevallen, waarin zij aan hunne vrouwen geen aanmerkelijk nadeel kunnen toebrengen.

Vóór den tijd dat het tegenwoordig Landrecht was gemaakt heeft de Overijsselsche Regtsgeleerde P. Busius een advijs

aan het Gerigt van Borne gegeven, dat een getrouwde vrouwe zelve kan gedagvaard worden en dat niet noodig is haren man namens haar te dagvaarden, omdat, ofschoon zij zelve geen persoon om in het Gericht te staan heeft, nochtans aldaar zich door een Procureur verdedigen kan, in comment ad ff L. 1 § 5 de postulando N° 5. Dit zegt hij zo te hebben verstaan door eene bewijsreden, getrokken uit de aangehaalde § 5, die te kennen geeft, dat aan vrouwspersonen verboden is om voor anderen te pleiten zodat zij geen persoon om in het Gerigt te staan voor anderen maar wel voor zich volgens het Roomsche recht hebben, als ook dat aan haar, tot het uitvoeren van andermans zaaken gevolmagtigd zijnde niet verboden is om voor anderen te pleiten door een Curateur of Procureur, die voor het Gericht kan bestaan, en dat daaruit volgt, dat vrouwspersonen, schoon zij volgens Landrecht geen persoon hebben om in het Gericht in haar eigen zaak zonder momber te staan, echter door een Curateur of Procureur voor zich proces kunnen voeren, die door den Aanlegger niet gedagvaard word, maar dien zij zelve moeten verkiezen en die haar door het Gericht wordt toegelaten, gelijk aldus het gewoon formulier luidt. Daar integendeel een minderjarige persoon niet kan gedagvaard worden zonder dat tevens dagvaarding aan deszelfs voogd geschiede om denzelven te verdedigen. Busius schijnt hier onderscheid te hebben gemaakt tusschen een voogd van een minderjarigen en een man, als voogd van zijne vrouwe; gelijk er ook werkelijk een groot onderscheid in is, dewijl de voogdij van den man niet strekt tegen de zwakheid der vrouw, maar om zijne magt over zijne vrouw en hare goederen te oefenen, waarvan is te zien bij J. A. Sande Decis. Fris. lib. 2 Tit. 4 Defens. 5, van welk recht als voor hem ingevoerd, hij gebruik kan maken indien hij wil, en, indien hij dit niet verkiest alsdan wordt de vrouw niet belet om zich door eenen anderen door haar verkoren en toegelaten momber even als eene ongetrouwde

vrouw zich te verdedigen. Men zie wijders hierover Herbaijus rer. quotid. Cap. 15 N° 24.

Door dit statut zijn niet uitgesloten de gevallen, waarin eene vrouw zonder haar man, door eenen van haar aangestelden gevolmagtigden pleiten mag, die door de Regtsgeleerden worden verhandeld en op de noodzaaklijkheid berusten, zo als wanneer de man niet wil of niet kan het belang van zijn vrouw of het gemeen belang van beide door pleiten bevorderen. Derhalven zijn het uitzonderingen, die op de eerste voorschriften van recht en billijkheid zijn gogronde en door de gewoonte aangenomen. Daarenboven zijn de handelingen van getrouwde vrouwen zonder be-williging van derzelve mannen verricht, niet zo hatelijk aangemerkt, dat die niet door opgevolgde toestemming van dezelve bevestigd zouden kunnen worden, 't welk somtijds ook zoude strijden met het belang harer mannen, wier regt van mannelijk gezag, 't welk door de handelingen hunner vrouwen zou schijnen beledigd te worden, minder waard is dan het recht van hun belang. Derhalven wordt hierin geen reden van uitzondering bevonden van den regel omtrent de terugwerkende kracht eener goedkeuring. Eene andere hiervan door Rechtsgeleerden gegeven reden, namelijk dat de toestemming van den man niet tot de plegtigheid der handeling maar tot derzelve bevestiging dient, is wel overeenkomstig met de waarheid maar voldoet niet aan de weetgierige begeerte, waarom de toestemming van den man niet plegtigheidshalve wordt vereischt. Volgens het gemeld recht is in dit Gewest bij vonnis afgekeurd eene exceptie van gebrek van qualiteit, aan eene getrouwde vrouw, zonder haar man pleit begonnen hebbende, tegengeworpen, schoon de man niet eerder dan bij Dupliek exceptioneel het pleit, door zijne vrouw begonnen, goedkeurde. Men zie Herbaijus en Sande op de aangehaalde plaatsen. Dit ook onderstelt, dat eene volmagt door eene getrouwde vrouw zonder haar man gegeven, door des man's goedkeuring wordt bevestigd en

dat dezelve niet volstrekt nietig is, daar anderzins hetgene, 't welk nietig is en dus niet bestaat, niet kan bevestigd worden, 't welk doorgaat in de uitgezonderde gevallen van den regel, dat de goedkeuring of bevestiging terug werkt, als ook doorgaat in gevallen, alwaar iemand zijn eigen of andermans onwettig verrigte handeling naderhand zou willen goedkeuren of bevestigen, terwijl de verrigter zelf dit in den beginne niet zou kunnen doen omdat hij aan het vereisch van de wet niets kan onttrekken, doch vervolgens de handeling met de vereischte plegtigheid, even als tot bevestiging van de voorgaande verrichtende, dan wordt alleen de bevestigende en geenzins de bevestigde handeling in het oog gehouden.

In art. 17 wordt gezegd: *De procuratie of volmagt staat het iemand vrij vóór de litis contestatie te revoceren ende niet daarna, tenzij uit goede redenen tot kennis van 't Gericht.* Dit komt overeen met de *L. 22 C. de Proc.* die zich grond op het *dominium litis*, 't welk door de litis contestatie aan den Voorsprake eenigermate word verkregen, *L. 11 pr. ff de dol. mal. et met. except.*, terwijl veel uitwerkingen van eigendom daaraan zijn geweigerd, en welke eigendom nog meer bepaald bij ons en elders aangenomen is. Volgens deezen artikel bestaat het *dominium litis* alsnog daarin, dat de constituent na de litis contestatie onbevoegd is de procuratie te herroepen, die bij gevolg blijft stand houden, schoon de constituent overleden zij, zodat insgelijks deszelfs erfgenamen die niet herroepen kunnen. Hierom maakt het statut in het stuk dezer onherroepelijkheid geen onderscheid, of het iemand zij, die zelf de volmagt gegeven heeft dan zijn erflater. De aanstelling en litis contestatie zijn de titel en middel van dit verkregen recht van dezen eigendom des procureurs, waarvan hij even zo wel na doode als bij het leven van den constituent gebruik maakt, niet als of hij voor den dooden constituent zou pleiten maar voor deszelfs erfgenaam, die na doode van den erflater wordt geacht dezelfde persoon met

den overleden te zijn; 't welk zich van zelfs verstaat en op welken titel van verkregen recht hij in het pleit voordvaart en dewelke zijne hoedanigheid van *dominus litis*, als zijnde niet volstrekt, bepaalt. Terwijl deze zijne hoedanigheid zich in alle zijne handelingen voordoet om te verstaan, dat hij niet namens den overleden pleit noch dat het recht der zaake zelf maar de pleitvoering over die zaak zijn zoogenaamd *dominium litis* is.

De betrachting hiervan schijnt ons op te leiden om te vermoeden, dat ruim zoo nuttig voor de rechtsoeffening zou zijn geweest het in deezen bij het oude te laten berusten.

Dit *dominium litis* is van ouds zoodanig bepaald, dat de Principaal zelf de uitvoering van het vonnis eisschen kon en dat de actie van gewijsder ding tegen den Procureur wierd geweigerd en dat ook deze eigendom niet overging tot de erfgenamen van den Procureur, A. Schulting enarrat. part. prim. ff lib. 3 Tit. 3 N° 9, J. G. Heineucius antiq. ad hist. lit. 4 Tit. 10 N° 5. Waarom ook reeds de oude uitleggers van het Wetboek van keizer Justianus het daarvoor gehouden hebben, dat het niet betrof den eigendom van de actie maar het recht om daarover te pleiten, aan den Procureur door de litis contestatie verkregen. Want zo heeft onder anderen de Rechtsgeleerde Azo in de twaalfde eeuw dit verklaard ad L. 22 C. de Proc. zeggende: *Patet ergo quod lite contestata (procurator) fit ipse dominus, non intellige rei quae petebatur vel actionis, sed quantum ad exercitium causae quia dominus non potest eum amovere et praeterea ipsi alii committere possunt.* Gelijk de onherroepelijkheid der procuratie na de litis contestatie alhier dien eigendom des procureurs van het proces onderstelt. Ook is door den Overijsselschen Rechtsgeleerden Busius beweerd dien eigendom in dit Gewest stand te grijpen ad L. 15 ff de proc. et ad L. 26 pr. ff Mandati. En wijders is ad L. 69 ff de Proc. N° 4 door hem gemeld, dat in Overijssel de sententie niet tegen den Procureur behoeft gegeven te worden maar dat zulks ook

tegen den afwezigen principaal kan geschieden, gelijk dit laatste thans gebruikelijk is. Want dit maakt geen wezenlijk onderscheid omdat het vonnis tegen den Procureur geweten wordende evenwel de titel met welken de Procureur in het proces is in het vonnis genoemd zou moeten worden zodat ten eenen uitkomt, of het vonnis voor of tegen hem onder dien titel of in die hoedanigheid dan voor of tegen zijn principaal geveld wordt. Insgelijks is door anderen betoogd, dat het niet ter zake doet, dat dit *dominium litis* niet alle uitwerkingen thans meer heeft quia a negatione unius effectus ad negacionem causae non licet argumentari, J. Brunne man ad L. 25 C. de Proc., welke redenering ook ten tijde van keizer Justinianus gegrond was omdat toen reeds de uitwerkingen van dit *dominium litis* bepaald waren en omdat de onherroepelijkheid der procuratie daartoe ook alleen genoeg is. Vervolgens wordt in deezen artikel gezegd, *dat, als de constituent faillteert of vlugtig wordt, daarmede wordt de magt en constitutie eenes volmagtigers ook na de litis contestatie geëindigd, omdat het regt van den gefailleerden of vlugtig geworden schuldenaar, die dus zijn boedel verlaten heeft, op al wat hij had, tot deszelfs schuldeisscheren is overgegaan zodat het vervolgen der pleitgedingen, door den schuldenaar of tegen hem begonnen, aankomt op den aan te stellen curateur des boedels.*

Doch daarentegen wordt in de woorden, die op deze woorden volgen, niet gesteld, dat insgelijks na den dood van den constituent ook na de *litis contestatie* de magt en constitutie des volmagtigers zou geëindigd worden, maar door tegenstelling het tegendeel te kennen gegeven. Anderszins ook zou dit niet overeenkomen met dat de procuratie na de *litis contestatie* niet mag herroepen worden. De daarop volgende woorden zijn: *Ende wanneer een constituent komt te overlijden sal 't proces van de erfgenamen geresumeerd ende de voorsprake van nieuws met volmagt versien worden.* Zelfs wordt door het bevel, dat de voorsprake van nieuws

met volmagt verzien moet worden, ondersteld, dat hij door het overlijden van den constituent niet wordt ontzet noch hem de bediening mag opgezegd worden dan om in rechte bekende redenen.

Om dit naarder te verklaren dient de gebeurtenis der resumtie van proces verhaald te worden, die bij verloop van tijd is verdonkerd, zodat haar oorsprong uit het oog verloren wierd. Gemeenlijk wordt deze resumtie door later Rechtsgeleerden geacht door gewoonte tegen het Roomsche recht te zijn ingevoerd. Om dit te bevestigen is men gewoon uit het Roomsche recht zodanige wetten aan te halen, die bewijzen, dat de instantie of proces van zelfs tot den erfgenaam overgaat: en hieruit trekt men het gevolg, dat derhalven daartoe geen resumtie van het proces door den erfgenaam nodig is. Het gebrek in deze redenering is, dat hetgene tot den erfgenaam overgaat, dat is, het recht van het proces, geen oorzaak tot de resumtie van hetzelfde heeft gegeven, maar hetgene niet van zelfs tot den erfgenaam overgaat noch behoudens de regtvaardigheid tot hem van zelfs overgaan kan, dat is, het dadelijk voeren van proces, zodat de erfgenaam van den overleden van zelfs even zo in het proces zou zijn als de overleden was. De erfgenaam volgt in het regt van het proces den erflater op, gelijk in al het recht van denzelfden, zo ras hij zich de erfenis, als aan hem behorende aantrekt of aanvaart. Maar in het dadelijk vervolgen van het pleit volgt hij den erflater niet van zelfs op en niet eerder dan nadat hij het pleit werkelijk aanvaart of geacht wordt hetzelfde aanvaard te hebben. De reden hiervan loopt in het oog als men betracht, dat het met geen grondbeginselen van recht kan bestaan, dat de eene partij tegen den erfgenaam van den andere, die geen procureur, welke *dominus litis* was geworden, heeft nagelaten, het pleit op den bestemden dag, vóór welken de erflater overleden is, zou vervolgen, deszelfs uitblijven beschuldigen en hem de nadeelige gevolgen kunnen doen ondergaan, die de

overleden zelf, indien hij den termijn had beleefd en uitgebleven was, zou geleden hebben, dewijl niet ondersteld kan worden, dat hij afwezig het overlijden van den erflater in tijds genoeg zou geweeten hebben, of ook tegenwoordig zijnde zou geweten hebben of de erflater een testament zou hebben gemaakt dan niet; of dit weetende dan ook zou geweten hebben, wie daarbij tot erfgenaam zij gesteld zolang het niet geopend was, of ook geopend zijnde de wil van den overleden hem bekend zou zijn, of ook zelfs deze wil hem bekend zijnde, zou geweten hebben, dat de erflater zulk een pleitgeding heeft gehad. Middelerwijl verliep de bij het leven van den erflater vastgestelde termijn van pleiten. De wederpartij dan het uitblijven van den erfgenaam niet kunnende beklagen noch de straf van contumacie of uitblijven op hem doen vallen, 't welk de Richter ook zou moeten weigeren, zo volgt van zelfs, dat de wederpartij niets anders doen kon dan een decreet van den Richter tot dagvaarding van den erfgenaam om het proces te aanvaarden en om met hem voortgepleit te worden te verzoeken, op diergelijke wijze als straks in het geval van overlijden van den procureur gezegd zal worden. Hiervan behoefde in het Roomsche recht niets gewaagd te worden, dewijl het uit deszelfs grondbeginselen van zelfs voortvloeit. Want het uitblijven van den overleden te beschuldigen zou van zelfs nietig zijn, en door het uitblijven van den erfgenaam te beschuldigen, zou de wederpartij zich zelve verraden, zodat de Richter den erfgenaam niet wegens uitblijven zou veroordeelen. De nieuwe dagvaarding van den erfgenaam is derhalven altoos geweest een stuk van de zogenaamde praktijk. Hoedanige dingen apertius et perfectius a quotidiano judiciorum usu in ipsis rerum documentis apparent § 6 Jnst. de satisd.

Dat ook hierin geen onderscheid kan maken, of misschien de erfgenaam mogt geweten hebben, dat hem de erfenis was opgedragen en hij nog tijds genoeg gehad zou hebben om uitstel te verzoeken dan niet; daarvan is de reden niet alleen dat

de wederpartij met haar voorgeven zonder den erfgenaam daarop te horen, niet zou kunnen vorderen maar inzonderheid ook omdat de burgerlijke reden niet toelaat telkens door twistgedingen, of de erfgenaam het al dan niet zou geweten hebben, het pleit op te houden. De wetten zelfs, die spreken van een door dezelve gegeven uitstel aan den erfgenaam om het proces te vervolgen, onderstellen, dat vooraf van wegen de wederpartij wettige aankondiging aan den erfgenaam moet geschieden om het proces binnen den tijd van het door de wet verleend uitstel te moeten vervolgen; 't welk Zasius, een groot Rechtsgeleerde en tegelijk Advocaat van zijn tijd, ook zoo begreep, waarvan straks gezegd zal worden. Deze wetten zijn *L. 6 C. si pendente appell. mors interv. et L. 1 C. Theod. eod.* door de uitlegging van J. Gothofredus aldaar verklaard. Want het zou bijkans om te beuzelen strekken, dat aan een erfgenaam om het proces van den erflater te vervolgen een uitstel van tijd door de wet verleend zou worden, 't welk tot nadeel van hem, onkundig dat hem de erfenis zij opgedragen, geheel verlopen kon, indien hem geen rechtelijke aankondiging gedaan zou moeten worden, dat hij binnen dien tijd het proces zal moeten vervolgen, 't welk in het wezenlijke eene dagvaarding daartoe is. Latere wetten hebben dit uitstel voor den erfgenaam om het proces te vervolgen gesteld te lopen van den tijd der aanvaarding van de erfenis, J. Gothofredus ad dict. *L. 1 Cod. Theodos.*, ad *L. 4 Teodos. de temp. cursu et reparat. denunt.* omdat de erfgenaam wordt geacht geen kennis van de goede of kwade gesteldheid van het proces te dragen. Maar dit evenwel schijnt niet te hebben kunnen wegnemen, dat de erfgenaam om het proces te vervolgen moest gedagvaard worden, dewijl hij, schoon de erfenis hebbende aanvaard, nogthans onkundig zijn kon, dat de erflater zulk een proces rechthangig heeft gehad. Wijders schijnt dit stuk voldongen te worden door eene bewijsreden, genomen uit de *L. 29 C. de Procur.*, te kennen gevende, dat, indien iemands

procureur sterft of anders niet te vinden is, alsdan na den twintigsten dag een richterlijk decreet tot het aanstellen van een ander procureur werd gegeven, na welk decreet, in aanmerking, dat de principaal in een ver afgelegen of nabij zijnd geweest afwezig was, dezelve een uitstel had om een ander Procureur aan te stellen of zelf in het Gericht te verschijnen. Terwijl zich van zelfs verstaat, dat dit decreet door de wederpartij werd verzocht en ter kennis van den Principaal bezorgd, dewijl de afwezige principaal niet ondersteld kan worden kennis van het overlijden van zijn procureur veel min in twintig dagen bekomen te zullen hebben en dat deeze ook niet ondersteld kan worden het decreet te weten. Insgelijks kon de principaal, schoon in de nabijheid zijnde, onkundig van des Procureurs overlijden zijn, en derhalven vereischt de reden van vermijding van twist, dat ook, hoewel alsdan zonder uitstel, de principaal gedagvaard worde. Dit zo zijnde in geval van overlijden van den procureur, waardoor de bediening van het pleit tot den principaal terugkeert, zodat dan het uitblijven van den principaal op den termijn niet kon beschuldigd worden, dan behoorde om dezelfde of nog grooter reden iets diergelijks plaats te hebben omtrend den erfgenaam van den overleden Prncipaal, wanneer hij geen Procureur, die *dominus litis* was geworden, heeft gehad. Tot dus verre is de dagvaarding van den erfgenaam ten vervolge van het proces, hetzij men het resumtie of anders noeme, in het Roomsche recht gegrond, mits dit verstaan worde van aanvaarding van het proces door den erfgenaam, en niet zo, dat het recht van het proces in den staat, als het ten tijde van het overlijden was, of het recht om het proces in dezen staat te kunnen en moeten aanvaarden, zonder deze resumtie niet tot den erfgenaam zou overgaan, waarvan het tegendeel blijkt uit de gesteldheid van het recht van erfgenaam, als ook uit het recht des erfgenaam's, van aanvaarding van het proces en van daartoe door de wederpartij genoodzaakt te kunnen

worden, welk laatste niemand ooit in twijfel heeft getrokken. De Rechtsgeleerde Zasius, die in het begin van de zestiende eeuw heeft geleefd, ad L. si cum procuratore 23 ff de re Jud. N° 6 in princ. et ad L. in summa 59 ff eod. N° 8 vindt deze dagvaarding in L. 1 et 2 C. si pendente appell. mors interv., alwaar hij echter meer op een bovenschrift van Baldus bij deze L. 1 dan op de woorden van de wet zelve heeft gezien, zodat hij in plaats, dat in de wet gelezen wordt *necesse est*, gesteld heeft het woord *cogitur*, 't welk gelijk ook het woord *compellitur* gemeenlijk in het stuk der rechts-oeffening een bevel van den Regter onderstelt, en beide deze woorden zijn gebruikt in de aangehaalde L. 1 C. Theod. en het woord *compelli* in de aangehaalde L. 6. C. Justin. Iets anders is, dat deze Rechtsgeleerde van gevoelen was, dat de erfgenaam alleenlijk het recht verkregen heeft om het proces door resumtie tot zich te doen overgaan, in plaats van te stellen, dat het recht van het proces in dien staat waarin het was, tot den erfgenaam overgaat, doch dat hij het proces door de resumtie aanvaart. Hij wil deze scherpzinnigheid bevestigen met de L. 35 ff de *fidejuss. et mandat*: alwaar in een zeker geval gezegd wordt *judicium in eum transferri* en dat dit eene daad van overbrenging van het proces, die door de resumtie zou geschieden, te kennen geven zou, te meer omdat er volgt: et si non patiatur id fieri committi stipulationem. Derhalven schijnt hier gesproken te worden van de dadelijke overbrenging en aanvaarding van het proces, 't welk hij houdt voor de voltrekking van den overgang van het proces tot den erfgenaam, waartoe de erfgenaam te voren recht had om het tot zich te doen overbrengen en te aanvaarden, gelijk zijne wederpartij recht had om het tot hem te doen overbrengen en het door hem te doen aanvaarden. De daad van deze aanvaarding bestaat volgens het getuigenis der oude uitleggers in eene met één woord te doene herhaling van hetgene reeds ten processe gehandeld is. Zasius op de aangehaalde plaats voegt daarbij

het daartoe dienende voorschrift van Bartolus, naamlijk *Domine iudex ne procedamus inepte, omnia coram vobis acta et actita verbo repeto et ulterius mecum procedi peto*. Welk woord *repeto* in eenen bekenden stijl hetzelfde is met *resumo* zodat het proces *resumeren* in ons Landrecht betekent hetzelfde te herhaalen of te hervatten.

De resumtie van proces, op het Roomsche recht gegrond is naderhand en wel vermoedelijk eerst door Zasius, die zelf daarover een pleit bediende, verder uitgebreid tot het geval wanneer de Procureur reeds *Dominus litis* was geworden, die het pleit werkelijk voerde zodat geen aanvaarding van hetzelfde door den erfgenaam van nut schijnt te kunnen zijn. Nogthans Zasius (die in het geheel geen overgang van het proces tot den erfgenaam zonder resumtie erkende) wilde dit omdat de door hem aangehaalde hier voor gemelde wetten algemeen spreken en geen onderscheid daaromtrent maken. Even als of zou noodig zijn een onderscheid te maken, 't welk de verhandelde stoffe en de reden van dezelve en het bijzonder recht van een Procureur, die *dominus litis* is geworden, van zelf te kennen geven. Doch in mijn verhaal van de gebeurtenis der resumtie van proces is de vraag niet, of daaromtrent iets wel dan kwalijk uit het Roomsche recht zij opgehaald, maar of het daaruit opgemaakt, en niet uit eene gewoonte herkomstig zij. Volgende uitleggenen de gemelde reden der geboorte van zulk een recht voor niet genoegzaam houdende, hebben een andere kleur daaraan gegeven, naamlijk dat de gedaante van het pleit niet weinig door het overlijden van den principaal veranderd zijnde, de citatie tot resumtie van het proces noodig zij opdat blijke of de erfgenaam wien het recht der zaake aangaat, het proces wil vervolgen dan niet, Mullerus ad Struvii Sijntagma exercit. 7 lib. 3 tit. 3 Thes. 27 Lit. a et exercit. 9 lib. 5 tit. 1 Thes. 71 lit. 3, in plaats van aan den pligt van den Procureur over te laten om aan den erfgenaam als zijnen principaal van alles kennis te geven. Zasius was

met zijn gevoelen zo ingenomen, dat hij op de laatst aangehaalde plaats den advocaat van zijne partij noemt een *merus nugator* en besluit met meesterlijk te zeggen: *ista vobis mente tenenda sunt ut malis advocatis obviare possitis*. Indien Zasius, die zich in dit opzigt op het Roomsche wetboek alleen beriep, in het proces niet was geslaagd, dan zou misschien zijne opvatting geen opgang gemaakt hebben. Intusschen hield hij nevens andere Rechtsgeleerden het daarvoor, dat de volmagt van den Procureur, *dominus litis* geworden zijnde, door den dood van den principaal niet ophield noch herroepen kon worden dan om de in rechte gewettigde redenen, om dewelke ook een Procureur de bediening bij het leven of na dode van den principaal zou kunnen opzeggen.

Dit ook stelt het Landrecht, gelijk boven aangemerkt is. Zasius bevestigt dit door ook nog op de eerst aangehaalde plaats te beweerden, dat, indien de erfgenaam van den overleden op de dagvaarding tot resumtie niet verschijnt of de zaak ophoudt, de Procureur dan kan genoodzaakt worden om het proces te volvoeren, hoewel dan deszelfs volmagt niet door den erfgenaam bevestigd of vernieuwd zij. Hieruit vloeit vooreerst, dat de procureur *dominus litis* geworden zijnde, moet voortvaren en het proces niet buiten termijn laten verlopen, en ten anderen, dat hij gevollmagtigde is gebleven. Derhalven is er geen noodzake om de volmagt te bevestigen of te vernieuwen, 't welk Zasius op de laatst aangehaalde plaats ook maar alleenlijk stelt veiligst te zijn, dewijl de erfgenaam rechtelijke reden zou kunnen hebben om de volmagt van den Procureur te herroepen. Even als of hij eenige reden zou kunnen hebben zich te beklagen, dat hij die niet herroepen en dus bevestigd heeft toen hij het proces resumeerde. Zasius beroept zich niet op eene Pauselijke instelling (Clementina tit. de procurat. cap. 4) dat de volmagt van een procureur, door een Prelaat enz. in het kerkelijke aangesteld, met den dood van den constituent ook na de *litis contestatie* vervalt, dewijl dit van geen gevolg is

om een recht in andere gevallen, veel min buiten het Pauslijk gebied, te maken.

Wat vordering de nieuwe vinding omtrent de resumtie van proces in geval de Procureur reeds *dominus litis* was geworden (want anderszins is die resumtie wezendlijk niets nieuws) waarvan de Rechtsgeleerde Azo ad L. 25 de Procur. en nog later uitleggen niets schijnen geweten te hebben, in dit gewest hebbe gemaakt, leert de Overijsselsche Rechtsgeleerde P. Busius, die in het begin van de zeventiende Eeuw geleefd heeft en wiens rechtskundige gevoelens veel invloed op de instelling van ons tegenwoordig Landrecht gehad hebben, *ad L. 15 ff de Procur. N° 3 et ad L. 26 pr. ff mandati*, te kennen gevende, dat na de *litis contestatio*, waardoor de Procureur *dominus litis* is geworden de volmagt niet ophoudt met den dood van den principaal, maar dat in het Rijks kamergericht en op veel andere plaatsen van Duitschland zonder noodzake is aangenomen, dat, wanneer de wederpartij het overlijden van den principaal aan deszelfs Procureur tegenwerpt, de erfgenamen gedagvaard worden om het proces te resumeren en dat dit veiligst is, terwijl intusschen de Procureur den loop van het proces moet vervolgen, en dat hij door den Schout van Zwolle geraadpleegd, aldus het vonnis heeft ingesteld, waarvan het Landrecht niet schijnt te verschillen. Hieraan behoort men zich in dit Gewest, zoo lang geen andere wet hier wordt gegeven, te houden en geenzints gewoonten van andere Gewesten in te roepen, waardoor een wanschapen en met deszelfs grondbeginselen niet strokend Landrecht zou ontstaan.

Tot deeze stoffe behoren ook nog de volgende aanmerkingen.

Dat de erfgenaam door de wederpartij tot resumtie gedagvaard moet worden zulks berust op de reden van de resumtie zelve, naamlijk dat het uitblijven van den erfgenaam niet kan beschuldigd worden zonder nieuwe dagvaarding. Men zie ook J. Voet ad tit. ff de judiciis N° 32.

Dat de erfgenaam van de overleden partij eerder willende

voordvaren, de wederpartij kan doen dagvaarden om het proces te zien resumeren en daarin te worden voortgepleit is een gevolg van deszelfs rechtmatig belang.

Dat de Procureur, die nog niet door *litis contestatie dominus litis* geworden is, onkundig van het overlijden van zijn principaal voordvarende te pleiten zoo lang hem niet van deszelfs overlijden blijkt, het gehandelde bestendig is, dit steunt op het recht en algemeen nut en wordt door voorz. J. Voet gebillijkt ad tit. ff mandati N° 15.

Dat de erfgenaam van den overleden, die geen procureur, welke door *litis contestatie dominus litis* is geworden heeft gehad, het uitblijven van de wederpartij niet kan beschuldigen op den termijn, bij het leven van den erflater gesteld, doch na deszelfs dood verschijnende, zonder vooraf de wederpartij daartegen te hebben doen citeren, om het pleit te zien resumeren en vervolgd te worden, te hebben gedagvaard, dát is daarom, dat ook de wederpartij zonder dagvaarding tot resumtie en vervolg van het pleit, omdat het buiten termijn is geraakt, het uitblijven van den erfgenaam niet beschuldigen kan.

Dat integendeel de Procureur door *litis contestatie dominus litis* geworden zijnde in dit Gewest, alwaar het gemeld *dominium litis* stand grijpt, ook zelfs op den termijn na doode van den principaal vallende, het uitblijven van de wederpartij kan beschuldigen, dit is, volgens het Landrecht van dit Gewest, overeenkomstig met de oude uitlegging van het Roomsche regt, daarom dat hij inmiddels het proces vervolgt zo lang hem niet blijkt, dat de erfgenaam tot resumtie is gedagvaard, zodat hij hem daarvan blijkende, alsdan den termijn moet prolongeren, of de beurt van handeling aan de wederpartij staande, moet toelaten, dat dezelve dien zo lang prolongere totdat de resumtie door den erfgenaam zij geschied of deze daarvan in gebreke blijvende, het proces voor geresumeerd gehouden worde. Want boven is gemeld, dat volgens de uitlegging van Zasius en anderen, die hem gevolgd zijn, als

de erfgenaam zich met de resumtie niet wil bemoeijen alsdan de dominus litis geworden procureur op zijne oude volmagt, schoon dezelve door den erfgenaam niet bevestigd noch vernieuwd zij, voordvaren moet te pleiten; 't welk van zelfs onderstelt, dat hij gedurende de handelingen met den erfgenaam over de resumtie, het proces in termijn gehouden heeft.

Dat volgens gebruik wanneer de erfgenaam de resumtie wederrechtelijk weigert, daartoe wordt veroordeeld en alsdan in geval van gebreke na voorgaande tweede dagvaarding tot resumtie het proces voor door hem geresumeerd word gehouden en dat dit laatste ook zo wordt waargenomen indien hij geen tegenstand doet maar uitblijft. (Men zie ook Wassenaar praktijk Deel 1 Cap. 4 N° 25, 26, Berlich: part. 1 concl. 27 N° 25) is, omdat het geding over de resumtie incidenteel is en omdat alwaar de uitvoering door een decreet van den Richter kan geschieden aldaar geen gijzeling daartoe nodig is.

Dat verscheiden Rechtsgeleerden beweren, dat de oeffening van het recht door de resumtie van proces wordt opgehouden, dit kan, voor zo veel de resumtie op het Roomsche recht gegrond is, bezwaarlijk voorgekomen worden. En deze ophouding zou daarin bestaan, dat de erfgenaam van den overleden verweerder door den aanlegger tot resumtie van het proces gedagvaard zijnde daarin stoffe vinden zou om het pleit op te houden ten einde om zoveel te langer te behouden hetgene van hem gevordert wordt. Doch iemand van partijen, die tijd en kosten wil verspillen, zou zulks tot dat einde ook kunnen doen door veel andere kwade vindingen, die hij zelf boeten moet. De erfgenaam des aanleggers door den verweerder tot resumtie van het proces gedagvaard wordende, zou uit vrees van veroordeeld te zullen worden in de proces-kosten, kunnen poogen het pleit te doen vertoeven. Maar ook deze heeft niet nodig om daartoe stoffe in de resumtie van proces door uitvlugten te

zoeken, die hij buitendien insgelijks tot zijn eigen nadeel genoeg verzinnen kon.

Eene andere soort van twist, in de resumtie kunnende voorvallen, is wanneer de erfgenaam van eene der overleden partijen in plaats van de dagvaarding tot resumtie af te wachten, zelf de wederpartij doet dagvaarden om het proces door hem te zien resumeren en daarin voordgepleit te worden, en op den gestelden termijn het proces resumeert. Hierin gebruikt hij niet een recht, 't welk zijne wederpartij zich zou kunnen toe-eigenen, dus dat zijne wederpartij zich van het recht van een derde bedienen zou, indien dezelve hem van de resumtie zou willen weeren, onder voorgeven, dat hij den overleden niet in het recht van het pleit zou opvolgen. En, dewijl de erfgenaam alsdan geen nieuwe instantie begint, noch het recht van de wederpartij aanvaardt, maar de aanwezige instantie, die de oorspronkelijke partij en derzelve opvolger raakt, werkelijk vervolgt, zo blijkt, dat het verschil hieromtrent in de instantie voorvallende incidenteel is en volgens het recht van incidentele pleitgedingen moet beschouwd en behandeld worden. Maar door zulk een incidenteel twistgeding kan op geen redelijke wijze aanmerkelijke ophouding veroorzaakt worden. Want, hetzij dat de wederpartij voorgeeft, dat niemand recht zou hebben om het proces te resumeren, dan moet dezelve bewijzen, dat het zelve geëindigd of te niet zijn zou; hetzij dat zij ontkent, dat het recht van resumtie niet aan den ondernemer van dezelve zou behoren; dan zou deze onder anderen zich ook daarvan kunnen bedienen, dat niemand anders zich de zaak aantrekt, wien anders dezelve zou kunnen aangaan, die, van de resumtie niet onkundig, hem daarmede laat geworden, en dus daarin genoeg te nemen geacht kan worden. Terwijl in rechte bekend is, dat men zich niet op het recht van een toestemmenden derden kan beroepen, *Pacianus de prob. l. 1 cap. 7 N° 71* en de aldaar aangehaalde Rechtsgeleerden. Men zie ook *thes. loc. comm. Barb. Tab. Strijk*

etc. lib. 18 cap. 14 N° 1. Ten welken einde ook de wederpartij, meenende nog eenige reden van ongerustheid te hebben, allen, die eenig recht van resumtie mogten hebben, zou kunnen doen dagvaarden; die hij weet in persoon, en die hij niet weet, openlijk bij *edicta ad valvas*. Terwijl een Richter, die alleenlijk op het wettig oogmerk van zulk een voorgeworpen geschil let, zich daarmede vergenoegt, dat de wederpartij het proces veilig met den resument kan vervolgen, zodat door het vonnis de rechthangige zaak worde afgedaan. Ook schijnt naar omstandigheden van zaken niet onvoeglijk te zijn, dat op verzoek van den resument hem een curator in litem voor de afwezigen, die tot de resumtie berechtigd mogten zijn, worde bijgevoegd, *add. arg. Carpzov. decis. part. 2 decis. 155 ibique alleg.*

Nog een ander geschil zou kunnen plaats vinden in opzigt van den tijd, in welken de dagvaarding tot resumtie van het proces te doen of te zien doen, moet geschieden. Deze vraag is onderscheidenlijk te beantwoorden, dewijl verscheiden grondbeginselen van rechte zich ontmoeten, die niet toelaten, dat de onderscheiden gevallen van hetzelfde recht zouden zijn. Want of de Aanlegger zelf dagvaart den erfgenaam van den gedaagden tot resumtie van het proces of de gedaagde dagvaart daartoe den erfgenaam van den aanlegger; of de erfgenaam van den Aanlegger doet deeze dagvaarding aan den gedaagden of eindelijk de erfgenaam van den gedaagden doet dezelve aan den Aanlegger.

Wat het eerste geval betreft komt in aanmerking het Landrecht Deel 1 Tit. 12 art. 7 vaststellende, dat, wanneer een aanlegger binnen twee jaren, te rekenen van den laatsten rechtdag, geen vervolg doet, al is er geen contumacie bedongen of erhouden, dezelve van zijn recht verstoken is, 't welk op een aanlegger, die binnen twee jaren na den laatsten rechtdag den erfgenaam van den gedaagden niet tot resumtie doet dagvaarden, toepasselijk schijnt te zijn, omdat omtrent het verzuim des aanleggers geen onderscheid maakt

of de verweerder nog levende dan overleden zijnde deszelfs erfgenaam, dien de aanlegger weet in persoon of dien hij niet weet bij *edicta ad valvas* door hem worde gedagvaard.

Het tweede geval alwaar de gedaagde den erfgenaam van den aanlegger daartoe dagvaart, zou kunnen schijnen onder het aangehaald Landrecht niet begrepen te zijn; omdat het bepaaldelijk spreekt van het geval, dat de aanlegger binnen de twee jaren geen vervolg doet, en omdat wetten, die iemand van zijn recht versteken, geen uitbreiding lijden, veel min tegen een verweerder, wiens zaak gunstiger is. Dan hier tegen is aan te merken, dat een gedaagde den aanlegger zelve, die het buiten termijn geraakt proces niet vervolgt, binnen de twee jaren niet doende dagvaardden, zelf heeft geleden, dat de principale eisch en daarover gevoerd proces worden gedood, en dus ook het daartoe behorende eischen van kosten schade en interesse aan zijde van den gedaagden met een is vervallen.

Dit zo zijnde in het geval dat de verweerder den aanlegger zelve niet doet dagvaardden om het buiten termijn geraakt proces met hem te vervolgen, dan schijnt er ook geen reden te zijn, die den verweerder zou kunnen verschonen, dat hij den erfgenaam van den aanlegger op de wijze als bovengemeld, daartoe niet gedagvaard heeft, omdat de verplichting van dagvaarding tot resumtie aan de nog levende partij tegen den erfgenaam van de overleden partij is opgelegd, wien derhalve niet baten kan hetgene, waarmede de erfgenaam van den overleden aanlegger zich zou verschonen kunnen, indien hij wil, daar het in opzigt van den verweerder ten eenen schijnt uit te komen, of hij lijdt dat de overleden dan deszelfs erfgenaam het pleit niet binnen twee jaren vervolge, dewijl dit recht om reeds gemelde redenen voor den erfgenaam van den aanlegger als ook voor den erfgenaam van den gedaagden is ingevoerd, en derhalve de nog levende partij zich daarvan niet bedienen kan.

In het derde geval naamlijk wanneer de erfgenaam van

den aanlegger den gedaagden tot deze resumptie doet dagvaarden, schijnt met de reden en oorzaak der resumptie niet te kunnen bestaan, dat hetzelfde in opzigt van den erfgenaam van den aanlegger als in opzigt van den aanlegger zelve, die het proces twee jaren laat verlopen plaats zou hebben, dewijl het recht den erfgenaam niet in een geschil omtrent zijne wetenschap wil gewikkeld hebben, maar hem voor onkundig houdt, waarvan boven is gezegd.

Veel meer ook schijnt dit zo te zijn in het vierde geval, alwaar de erfgenaam van den gedaagden den aanlegger tot resumptie citeren doet, gelijk somtijds gebeuren kan dat de erfgenaam van den gedaagden wegens kosten schade en interesse aan den overleden en dus ook aan hem veroorzaakt, meer belang daarin stelt, dat het proces vervolgd worde dan de aanlegger, die misschien eene nadelige uitkomst vrezende liever de zaak zou laten varen.

Voor het overige is hier de plaats nog niet om het aangehaald Landr. Deel 1 Tit. 12 art. 7 te verhandelen; alleenlijk in het voorbijgaan aanmerkende, dat het niet op het Roomsche recht, sprekende van pleitgedingen binnen zekeren tijd ten einde te brengen is gegrond. Daar integendeel dit Landrecht handelt van pleitgedingen, die buiten termijn geraakt zijn, binnen twee jaren niet te vervolgen. Men zie J. Voet ad tit. ff de judiciis N° 55 en 56.

Tit. 3.

Van uitheemsche gerichten en van borge te stellen.

In deezzen titel wordt gehandeld van uitheemsche gerichten en van borgstelling, die beide een gepast voorafgaand be-
 rigt vereischen voordat de verhandeling der ingangen van rechte worde begonnen.

Art. 1 en 2 spreken van geen gericht te zoeken buiten lands of *jus de non evocando* van den eenen ingezetenen tegen den anderen door het burgerrecht van den Lande vastgesteld,

waarvan alleen hier wordt gehandeld. Anderszins is ook het *jus de non evocando* een recht van ingezetenen van een Land tegen die van een ander Land of tegen den Souverein van hetzelfde Land om niet buiten lands in het recht getrokken te worden. Ik zal niet herhalen 't gene over dit Landrecht door A. Matthaeus omtrend den Landbrief van Jan van Vernenburg Bisschop van Utrecht van het jaar 1565 Anal. tom. 5 pag. 794 is gemeld, 't welk door J. A. de Chalmot in deszelfs uitgave van het Landrecht van M. Winhoff Deel 4 art. 1 en 2 is bijgevoegd, noch hetgene Winhof aldaar daarop als ook op den daaraanvolgenden artikel, uit den Landbrief van David van Burgundien, Bisschop van Utrecht, genomen, heeft aangetekend, noch ook hetgene daarvan is gezegd in mijne Overijss. Gedenkst. stuk 5 bladz. 75, alwaar de voorz. Landbrief van Bisschop Jan van Vernenburg en bladz. 133 de eerste Landbrief van Bisschop David van Burgundien van het jaar 1457 voorkomen, waaruit onze twee gemelde artikelen zijn overgenomen. Dit Landrecht, 't welk zich ook naar de oude gewoonte gedraagt, schijnt met eenige aanmerkingen omtrend de oudheid wel gediend te zijn, die ik hier zal laten invloeijen.

De buitenlandsche Gerigten, waarheen de een ingezeten den anderen vóór den tijd der nieuwe oprigting van de Republijk zonder arrest kon dagvaarden, waren voornaamlijk: het Geestlijk Gericht, de conservatorien, zijnde ook eene soort van geestlijk Gericht, het Rijks kamer gericht en het Westphaalsch Heimelijk Gericht; wier gezag door Pauslijke en keizerlijke wetten eindelijk zodanig is ingebonden, dat daarvan geen gebruik gemaakt mogt worden dan in geval men bij den binnenlandschen behoorlijken Richter geen recht bekomen kon, *Winhof op de aangehaalde plaats*. De overige gerichten, waar de een ingezeten tegen den anderen buitenlands recht zocht, waren derhalven die, waar dit door middel van arrest geschiedde. In den gemelden Landbrief van Bisschop Jan van Vernenburg is in het gemeen omtrend het

verbod van zoeken van Gericht buitenlands eene bepaling gemaakt in de woorden: dat en weer dat men bewijzen mochte dat wij ofte unse amptluijde hem rechtes weijgerde. Doch Bisschop David van Burgundien bijkans honderd jaren daarna verbood het zoeken van Gericht buitenlands van den eenen ingezeteten tegen den anderen, zonder die bepaling, *Winhof Deel 4 art. 2.* Winhof, die bij alle gelegenheid de magt van den Landsheer, toenmaals den koning van Spanjen, zocht aan te duiden, heeft dit niet aangetekend. Ook is Matthaeus in zijne aanmerkingen dit voorbijgegaan, hoewel hij bij de gemelde, in den Landbrief van Bisschop Jan van Vernenborg gemaakte, bepaling eenige aanhaling en van regte doet, die van hoger Richteren en Gerichten onder dezelfde Oppermagt spreken. Daar intusschen de Landbrief van Bisschop Jan van Vernenburg gewaagt, dat men in het geval der gemelde bepaling gericht mogt zoeken buiten zijn Land, zodat wanneer iemand van zijn onderzaten tegen den anderen Gericht zocht buiten Lands alsdan het geschil bestond tusschen den Landsheer en hem, of deze en deszelfs Ambtlieden hem recht weigerden, 't welk voor het competent Gericht des beklagden moest uitgemaakt worden. Doch de gemelde bepaling van wegen het zo hatelijk als gevaarlijk gebruik, door den beklagden daarvan te maken, van geen dienst kunnende zijn, is door Bisschop David van Burgundien achterwege gelaten zodat er voor een ingezeteten om zijn mede-ingezeteten buitenlands in rechte te mogen aanspreken niets anders overbleef dan ontslag van het onbepaald verbod om wettige redenen van de Overheid te verzoeken, men zie ook *Schrassert ad Reform. Velav. Cap. 10 art. 1 N° 8.*

Het gevolg van dit verbod ten tijde van Winhof was, dat oyer Geestelijke en wereldlijke zaken alle persoonlijke aanspraken door den eenen ingezeteten tegen den anderen voor het behoorlijk binnenlandsch gericht, hetzij geestlijk of wereldlijk, moesten begonnen worden zodat voor binnenlandsche Geestelijke Gerichten moest gepleit worden tegen geestelijke

personen en over derzelver goederen, uitgezonderd Leengoed, en over Geestlijke zaken met derzelver aankleef, die Winbof op de aangehaalde plaats onder het opschrift van *Geestliken Gerichte* optelt, *als daar sijnt de zaken belangende echtschap, brutschap, ebrekerie, horerie, Item andere undaden, als kerkenschenderie, ketterie, simonie, menedigheid, roverie, Item saken van woker, van sende, van banne, van tenden, van Patronaatrecht, van Testamenten tho exequeren. Item belangende wedoen wesen und armen daar sie overvallen worden. Ook wanneer werltlike Richter und Overichheijt vertogen oft versumden recht the doene so mochte geestlick gericht angeroepen werden. Item so sich ene verwilliget unde obligert hadde ofte verwilligen und obligeren wolde Geestlick Gericht tho gebruiken. Und dergelijken gehören alle under dat Geestlick Gericht.* Buitenlandsche Gerichten te zoeken was aan den eenen ingezeteten tegen den anderen verboden en alleen het gebruik van binnenlandsche geestlijke en wareldlijke Gerichten geoorloofd. Het Landrecht gebiedt, dat niemand zal Gericht zoeken buitenlands in eene andere Provincie, zoodat de ingezetenen van deeze Landschap de een den andere of deszelfs goederen aldaar niet zal mogen *aantalen, aanhouden, arresteren noch bezetten*. Het woord *aantalen*, dat is in rechte aanspreken, is van eene algemeene betekenis, zodat daaronder ook een aantalen met arrest begrepen is, terwijl de verder volgende gemelde woorden als ook de nog verdere woorden *bekommenen* en *vervolgen* niet voor eene vergeefsche opstapeling van woorden moet aangezien worden, maar volgens meer-malen gebruikelijken stijl, als strekkende om te kennen te geeven, dat door geen van deze woorden iets verstaan wordt, 't welk onder het verbod van het statuut niet zou vervat zijn, schoon het ook geen ingang van recht met arrest mogte zijn, maar evenwel diende om iemand buitenlands in pleit te wikkelen, zo als een verbod om geen penningen uit te tellen enz. Dit alles verbiedt het Statuut, als onder het verbod van Gericht buitenlands te zoeken be-

gropen. Men zie ook diergelijke menigvuldige bewoording bij Gail de arrest. imp. cap. 1 N° 1 en Mevius de arrestis Cap. 1 N° 11.

De algemeenheid van het verbod van arrest, door den eenen ingezeten van Overijssel tegen den anderen buitenlands op deszelfs persoon of goed te doen, laat niet toe om het te bepalen tot arresten, die volgens het gemeen recht en deszelfs uitlegging ongeoorloofd zijn. Anderzins ook zou, zelfs in onderstelling dat het gemeen recht overal buitenlands hieromtrent zou in oog gehouden worden, door verschillende uitlegging en toepassing van hetzelfde moeilijk en kostbaar zijn geweest, dat de buitenlands gearresteerde tegen zijn mede-ingezeten ontslag van het arrest zou bekomen. De lere, hoe sommige arresten kunnen geacht worden op het gemeen recht gegrond te zijn, is te zien bij Huber in prael. ad tit. ff de in jus voc. rubr. de arrestis N° 2 etc, naamlijk die gedaan worden uit een grondbeginsel van rechtelijke verhoeding van schade, waardoor te gelijk ook de rechtsdwang ter plaatse van het arrest ter bepleiting en beslissing van de zaak zelve wordt gevestigd, en dus niet blotelijk gedaan worden om zekerheid te bekomen. Wijders is van deze, naar aanleiding van het gemeen recht geoorloofde, arresten gehandeld door Mevius de arrest. cap. 6, die tegengesteld zijn aan eene onbepaalde vrijheid van arrest, welke eindelijk hier en elders de overhand genomen heeft. Alle buitenlandsche arresten van den eenen ingezeten tegen den anderen op deszelfs persoon en goederen zijn onder het algemeen verbod van dezen artikel begrepen, dewijl eene rechtskundige uitlegging niet bevoegd is, om, alwaar de wet of statut noch deszelfs reden geen onderscheid maakt, zich met onderscheidingen te bemoeijen. Ook heeft de een ingezeten tegen den anderen zich over dit algemeen verbod niet te beklagen, dewijl hij met zijn mede-ingezeten van den Lande willende handelen had kunnen bedingen, dat deze van het voor hem ingevoerd

recht zou afzien, door zijn persoon en goederen overal aansprekelijk te stellen.

Het onbepaald verbod van Gericht te zoeken buitenlands tegen een mede-ingezeten laat ook niet toe hem aldaar te arresteren alleenlijk om zekerheid te bekomen, zonder over de zaak zelve, waarvoor de zekerheid wordt gevorderd, tegen hem te pleiten. Want, hoewel door zoodanig arrest geen pleit over de zaak zelve wordt begonnen, maar om wegens rechtelijke redenen alleenlijk zekerheid te bekomen voor hetgene den aanlegger toekomt, of door het behoorlijk Gericht hem zal toegekend worden of om door het arrest te bekomen hetgene hem in een ander reeds begonnen proces mogt worden toegekend, voor zooveel hij zulks uit goederen aldaar niet mogt kunnen erlangen enz. zoo laat zich nogtans niet beweren, dat zulks niet zou zijn een zoeken van Gericht buitenlands, dewijl hierdoor niet alleen de eisch van zekerheid aldaar rechthangig wordt gemaakt, die door den aanlegger met genoegzaam bewijs moet gestaafd worden en waartegen de verweerder belang heeft zich te verdedigen als ook te beweren, dat de aanlegger geen aanspraak over de zaak, waarvoor hij zekerheid vordert, hebben zou, veel min eenig recht om daarvoor zekerheid te vorderen zodat dan door middel van dit verzet over de zaak zelve beslist zou worden. Ook heeft een buitenlandsch Richter gemeenlijk niets te doen met hetgene door der partijen binnenlandschen Richter bij vonnis zou verstaan worden en is niet verplicht om aan de uitvoering daarvan gediensig te zijn zonder zelf over de zaak te oordeelen. Daar zijn sommige gevallen, die een schijn van uitzondering van dit statut hebben en nogthans geen uitzonderingen zijn maar buiten het statut zijn gelegen, zoo als wanneer een ingezeten die buitenlands is gevlugt en dus gedurende zijne vlugt eigenlijk geen mede-ingezeten van den aanlegger is in persoon of goederen word gearresteerd, welke ook in zijne vlugt of verberging, schoon nog niet buiten het Land gekomen zijnde, niet alleen

buiten het Gericht zijner woonplaats, maar ook onder hetzelfde Gerigt waar hij woont, volgens Landr. Deel 1 Tit. 5 Art. 1 gearresteerd mag worden, als wordende dan in deze stoffe niet geacht aldaar gezeten te zijn, *Maevius de arrestis* cap. 6 N° 2-8. Hiertoe behoort ook, dat iemand zijn eigen goed buitenlands tegen zijn mede-ingezeten mag eischen dewijl het verbod bepaaldelijk spreekt, *dat de een ingezeten den anderen of deszelfs goederen* niet buitenlands zal mogen aanspreken arresteren enz., 't welk op een eisch van eigen goed niet toepasselijk is, omdat dan niet de persoon maar het goed als des aanleggers eigen goed wordt aangesproken, Voet ad tit. ff de Judic. N° 76, 77, Matthaeus in zijne gemelde aantekening op den Landbrief van Bisschop Jan van Vernenburg Christin. ad Leg. Mechlin. tit. 6 art. 1 en 2.

Dat ten aanzien van beweeglijk goed om ter plaatse waar het zich buitenlands bevindt, aangesproken te worden, arrest nodig is, dit schijnt daartegen geen bedenkelijkheid te maken, dewijl het verbod bepaaldelijk spreekt van een arrest van goederen van den anderen ingezeten maar niet van goederen, die iemand als zijn eigen vervolgt.

Hoewel de onderscheiden statuten der steden van dit gewest, wilkeurig door elke stad vastgesteld, geen invloed van uitlegging op het Landrecht hebben; gelijk uit verschillende zaken geen gevolgtrekking bestaat: is echter niet ondienstig iets van de merkwaardige gesteldheid van het stadrecht van Deventer omtrent het zoeken van Gericht door den eenen ingezeten dezer stad tegen den anderen, buiten het stadsgebied, aan te teekenen. Men heeft zich niet voor te stellen, dat deze stad nodig zou gehad hebben om door een bijzonder statuut tegen het zoeken van buitenlandsch Gericht te voorzien, waartegen het Landrecht genoeg gewaakt had. Dit ook was het voornaam oogmerk van dat statnit niet: dewijl het zich niet bepaalt bij een verbod van buitenlands gericht te zoeken, en zelfs niet eens bij een verbod van het zoeken van Gericht buiten het stadsgebied, door den eenen ingezeten

tegen den anderen te doen, maar ook hetzelfde binnen de stad voor eenig ander gericht dan voor Schepenen en Raad der stad, van ouds verboden heeft, zodat daardoor ook het gebruik van Geestlijk Gericht van den eenen ingezetenen tegen den anderen, te Deventer door de Officialen van den Proost van het Capittel van St. Lebuinus gehouden wordende, verboden was. Wat menigte van zaken tot dit Geestlijk Gericht behoorden, en onder wat schijn vele zaken daaronder getrokken konden worden, heb ik boven uit Winhof aangeroord. Van dit Geestlijk Gericht kon door de ingezetenen van Deventer alwaar het zijnen zetel had, ligtelijk, de Geestlijkheid daarmede gediend zijnde, misbruik gemaakt worden; 't welk de eerste aanleiding tot dat statut, bestaande in eene overeenkomst der burgeren, aldaar schijnt gegeven te hebben. Hiertoe is te letten, dat in de wilkeuren of stadrecht der stad Deventer van het jaar 1486 bij Dumbar kerkl. en wereldl. Deventer Boek 1 Hoofdstuk 14 lib. 3 was gesteld, dat de een burger, inwoner of onderzaat, den anderen over onbeweeglijk goed, hoedanig het ook moge zijn, noch over eenige andere zaken, aanspreken en vervolgen mag, dan voor Schepenen en Raad der stad, en dat wie daartegen deed, men zulks zou verhalen aan zijn goed. De nieuwe wilkeuren of stadrecht van Deventer van het jaar 1642 Deel 2 tit. 1 zonderen alleenlijk uit verzegelde jaarlijksche renten, omdat de brieven der rentverschrijving behelzen, dat die uit het goed zullen uitgemaand worden. Doch in het gemeld ouder stadrecht waren uitgezonderd zaken van trouw, als met welk men zonder het Geestlijk Gericht destijds niet voordkomen kon. Het recht der stad Deventer om haar stadrecht te verklaren, *Overijss. Gedenkst. 1 stuk in het Voorbericht N° 9* en de meer verlichte tijd, nevens het groot belang, 't welk de Bisschoppen in deeze aanzienlijke stad stelden, konden zulk een statut aldaar doen uitvoeren. De nieuwe wilkeuren deezer stad art. 3 onderstellen ook alsnog zowel als dit in de oude wilkeuren uitdrukkelijk was gemeld, dat de een

ingezeten tegen den anderen over den eigendom van vast goed, buiten het Rechtsgebied der stad, hoewel in Overijssel gelegen, geen pleit beginnen mag, ter plaatse, waar het gelegen is. Maar dit stelt het Landrecht niet. Men kan dus dit stadrecht niet inroepen om het Landrecht te verklaren.

Hier maakt geen verandering, wanneer de inheemsche aanlegger niet alleen eene reële actie op het buitenlands gelegen goed van den inheemschen verweerder, maar ook tegelijk eene persoonlijke actie tegen hem heeft: zoals in eene gerichtlijke verzetting, of *obligatio hypothecaria*, waardoor de persoon en het goed beide verbonden is, en niet alleen de reële *actio hypothecaria* op het goed, maar ook eene persoonlijke actie tegen den schuldenaar, kennelijk, aan den schuldeischer toebehoort. Hoedanige obligatiën onderscheiden zijn van de zogenaamde, weinig meer gebruikelijke, rentverschrijvingen uit een onbeweeglijk goed, waardoor gemeenlijk niet de persoon maar alleen het goed verbonden wordt, Landr. Deel 2 tit. 11 art. 15 en 17, die als een gedeelte van den eigendom des goeds zijn aangemerkt, men zie Sande de effestuc. cap. 2 N° 4 en 5. Het recht omtrent *obligationes hypothecariæ* door J. Voet *ad tit ff de edendo N° 14 et ad tit. qui pot: in pign. vel. hypoth. N° 2 en 3 circa fin:* gemeld, bewijst, dat de schuldeischer de persoonlijke en de reële actie in dezelfde aanspraak tegen den schuldenaar kan te samen voegen, indien hij wil, door te concluderen tot betaling en, bij gebrek van betaling, tot executie van het verbonden goed. Derhalven kan hij ook de *actio hypothecaria* alleen tegen zijnen mede-ingezeten schuldenaar, zowel als tegen een derden bezitter van het buitenlands gelegen verbonden goed, gebruiken: omdat hij dan zijn recht op het goed en niet den persoon van den bezitter vervolgt, die, zijn buitenlands gelegen goed verbindende, daardoor geacht moet worden gewild te hebben, dat het aldaar vervolgd zou kunnen worden. Intusschen beneemt hij daardoor, zo min aan den schuldenaar, als aan een ander bezitter van het

verbonden goed, niet de magt om tegen betaling van de schuld de aanspraak op het goed te doen vervallen, hoewel hij van den schuldenaar geen betaling geëischt heeft en van een derde bezitter dezelve niet eischen kon: dewijl daarom niettemin elk voor zich zelve als ook voor een ander kan betalen, *Vinnius ad princ. Instit. quib. mod. toll. obligatio*. Derhalven heeft hij niet nodig om door een alternativen eisch deeze magt aan den schuldenaar te laten behouden, als of hij anders te veel zou eischen, door de magt van verkiezing aan den schuldenaar te willen ontzeggen tegen het recht in § 53 *Instit. de act.* sprekende van het geval, alwaar de alternative in dezelfde actie, met welke de aanspraak wordt begonnen, naar rechten is begrepen; zodat dit recht niet toepasselijk is op cumulatie van onderscheiden actien, welke cumulatie men kan doen of laten, en dus ook met elke actie niets anders behoeft te eischen dan waartoe deselve strekt: schoon ook de verweerder somtijds het recht moge hebben om te kunnen voldoen met iets anders dan geëischt is. De onbepaaldheid van het verbod, dat een inheemsche noch deszelfs goederen door zijn mede-inheemschen buitenlands in rechte aangesproken worde, laat niet toe, dat de aanspraak tegen hem zou mogen geschieden ter plaatse van het contract, buitenlands ingegaan; 't welk ook door het algemeen verbod van arrest van deszelfs persoon en goederen, tot zodanige aanspraak, volgens het hedendaagsch recht nodig, wordt uitgesloten. Deze wil van het statut blijkt ook daaruit, dat in het stuk van binnenlandsche arrest-vrijheid, waarvan het Landrecht onder den titel van arrest art. 2 spreekt, wordt uitgezonderd de plaats van het contract, maar dat in het verbod van buitenlands gericht te zoeken door den eenen ingezetenen tegen den anderen, zodanige uitzondering niet is gemaakt.

In art. 3 wordt geboden, dat niemand der onderzaten zal zijn actien, of crediten hem van iemand, in dezen Lande woonachtig, competerende, aan eenen anderen uitheemschen,

ten ware dan met zijnen wille, dien dat aanging, verkopen, overzetten of cederen mogen in eenigerlei wijze, bij poene van veertig oude schilden tot 's Lands behoef, en verbeurte van zodane actien of crediten ten profijte van den debiteur. Van dit statut zegt Winhof op de aangehaalde plaats, dat het zijn oorsprong ontleent uit een Landbrief van Rudolf van Diepholt, Bisschop van Utrecht, van het jaar 1450; welken Landbrief ik niet heb aangetroffen.

De samenhang van dezen artikel met de voorgaande artikelen toont, dat dezelve dient om voor te komen, dat het gedaan verbod van Gericht buitenlands te zoeken niet te leur gesteld zou worden door actien of crediten aan een uitheemschen over te doen, die den inheemschen buitenlands daarvoor zou kunnen vervolgen, 't welk de overdoener zelf niet zou mogen doen. Omtrent het woordelijke van dit statut is aan te merken, dat men geen enkel woord van hetzelfde behoort te verwisselen met dat van eene andere taal; te minder wanneer het oogmerk van het statut daardoor niet beledigd wordt. Zo behoort in de woorden, *'t en ware dan met zijnen wille*, het woord *wille* niet in het woord *consent* veranderd te worden; dewijl het woord *wille* in onze tale zowel gezegd wordt van een wil van approbatie als van een wil van consent: zodat de straf geen plaats hebbe, zolang geen aanspraak uithoofde der cessie zij geschied: dewijl door den wil van goedkeuring vooraf te verzoeken, betoond wordt, dat men zonder dien geen gebruik van de cessie heeft willen maken, maar de goedkeuring van dengenen, tegen wien de actie strekt, heeft willen voorbehouden, om door dengenen die de actie overdoet, en dengenen aan wien dezelve is overgedaan, verworven te worden; of de goedkeuring niet kunnende bekomen, alsdan de cessie voor niet gedaan te houden. Hierdoor wordt aan het bedoelde oogmerk van het statut niet tegengegaan.

Een ander geval, waarin de straf, in het statut gemeld, geen plaats zou hebben, schijnt te zijn, wanneer de uitheemsche

cessionaris uithoofde van de gecedeerde actie den schuldenaar binnenlands aanspreekt, waardoor hij zich als een inheemsche onderwerpt, en zich in zoverre inheemsch stelt, zodat hij ook een woonplaats tot dagvaarding en tot alle bestellingen, aan hem te doen, onder hetzelfde Gericht verkiezen en voor de wederklage des verweerdens aldaar borg stellen moet; waardoor de reden van het statuut wordt weggenomen. Dit zo zijnde, dan volgt ook daaruit, dat, zoals gezegd is, de straf niet eerder plaats heeft dan de uitwerking zij gevolgd: terwijl anderszins de straf reeds zou zijn verbeurd en door de opgevolgde binnenlandsche aanspraak niet zou kunnen opgeheven worden.

Het statuut spreekt onbepaald van *actien, of crediten hem van iemand in dezen lande woonachtig competerende* en is dus niet alleen van personele maar ook van reële actien te verstaan. Ook de reden, waarom in den eersten artikel geen reële actien van den eenen ingezeten tegen den anderen begrepen zijn, is op het stuk van cessie van reële actien door een ingezeten aan een uitheemschen tegen zijn mede-ingezeten gedaan, niet toepasselijk; hetzij men stello dat het vast goed gelegen of het beweeglijk goed gesteld zij binnenlands, hetzij buitenlands. Want in opzigt van vaste goederen is men niet genoegzaam verzekerd, dat in alle vreemde gewesten het gevoelen van Rechtsgeleerden zal gevolgd worden, dat niet met reële actie op onbeweeglijk goed moge gepleit worden dan ter plaatse waar het goed gelegen is. En in opzigt van beweeglijke goederen is ongetwijfeld, dat dieswegens elders, dan alwaar dezelve bevonden worden, met arrest op den persoon des bezitters of op deszelfs andere goederen gepleit kan worden, *Voet ad tit. ff de in jus. voc. N° 25*, waardoor derhalven, indien de cessie van actie geoorloofd was, eene deur tot overtreding tegen het eerste artikel zou geopend worden. Het statuut sprekende van actien, onderstelt ten aanzien van reële actien, dat de cedent het goed niet werkelijk in bezit heeft, zodat hij zelf ten petitoir of ten possessor

zou moeten pleiten om het in zijne magt te bekomen. Ook is de reden der cessie van reële actien door Justinianus *L. ult. C. de heredit. vel actione vendita* vastgesteld; opdat, schoon anderszins, volgens het Roomsche recht, de eigendom van eenig beweeglijk of onbeweeglijk goed niet zonder overgave tot een ander overgaat, en de eigenaar, geen dadelijk bezitter zijnde, het goed niet kan overgeven, het middel dezer cessie dienen zou om reële actie te bekomen, *Brunneman in Cod. ad d. L. ult.* Dit middel van cessie der actie voor zo veel betreft vaste goederen, is bij ons en elders niet nodig alwaar de eigendom met de cessie en opdracht door den eigenaar gedaan wordende in het Gericht, onder 't welk het goed gelegen is, tot den anderen overgaat, schoon de eigenaar geen bezit daarvan had: en welke cessie figuurlijk plagt te geschieden, door een stok, strohalm, of iets diergelijks, 't welk de cedent in het Gericht nederleide en door den anderen opgenomen wierd; welke plegtigheid echter bij ons thans niet meer wordt gevierd, *Sande de effectuc. cap. 2 met de aantekeningen van Goris.* Doch, hoewel deze cessie eigenlijk geen opdracht van de actie maar van het goed zelf is, 't welk daardoor in eigendom, tevens met actie ten petitoir, of ook ten posessoir, voor zo veel de cedent deeze actie had, door den cessionaris wordt verkregen: zo is echter niet te denken, dat daardoor het oogmerk van het verbod te boven zou gekomen zijn, indien de opdrager geen dadelijk bezitter van het goed is, en gevolglijk zijn heul in het instellen van actie zou moeten zoeken. Anderszins spreekt van zelfs en leert de onbetwiste ondervinding, dat elk zijn goed, 't welk hij werkelijk bezit, zonder argwaan van verboden cessie van actie aan uitheemschen opdragen of overgeven kan. Iets anders is, dat eene opdracht van goed, hetzij de opdrager het bezitte of niet, en hetzij aan een inheemschen of uitheemschen gedaan, verboden is, omdat dezelve aan een magtiger of meer bevoorrechtigd persoon zij gedaan, die van zijn voorrecht in dit stuk gebruik zou

kunnen maken, waardoor de gesteldheid van den bezitter zwaarder of harder worden zou: waarvan is te zien bij Sande de act. cess. cap. 4 N° 6-10, 29-30.

Art. 4. Van de cautie, door een aanlegger te stellen, is omtrent het Roomsche recht en het Saxisch recht veel gehandeld door Martin: in comment in ordin. Saxon tit. 13 en Carpz. defin. for. post. 1 const. 5. Doch de rechten en gewoonten van onderscheiden gewesten verschillen hieromtrent. Volgens ons statut is de verplichting om cautie te stellen in alle rechtsgedingen niet altoos dezelfde. Een inheemsch aanlegger is, volgens Landrecht, gemeenlijk niet verplicht cautie te stellen voor de kosten, schade en interesse en om de zaak nergens anders meer te zullen spreken en het gewijsde te voldoen: omdat het vonnis, ten zijnen nadeele geweest wordende, overal tegen hem, in Overijssel wonende, wordt uitgevoerd, Landr. Deel 1 tit. 24 art. 18, zodat het in opzigt van hem hetzelfde is, of hij onder het Gericht, alwaar hij het pleit begonnen heeft, wone dan niet: waarvan het tegengestelde is het grondbeginsel van deezen artikel, die anderzins geen genoegzame reden hebben zou. Want om den verweerder niet te beroven van het voordeel, dat hij het vonnis tegen een inheemschen aanlegger waar die ook in Overijssel wone, zo goed kan doen uitvoeren, alsof de aanlegger onder het gericht, waar hij pleit, gezeten was, beveelt deeze artikel dat *als een vreemde persoon een ingeseten deser provincie, of ook iemand, die uitheems is, voor recht begeert aan te spreken, zal schuldig wesen suffsante cautie of borge te stellen, 't selve Gerichte onderworpen zijnde voor alle kosten, schaden en interessen en om derselver saken willen nergens anders meer te sullen spreken en 't gewijsde vol te doen of na te komen.* Derhalven is een misbruik en bederf, door eene onredelijke en tegen de wet strijdige gewoonte ingekropen, dat ook van een inheemsch aanlegger, die niet onder het Gericht van den verweerder gezeten is, deze cautie geëischt wordt, strijdig ook tegen de woorden van dit statut, als

sprekende van een vreemd persoon, in tegenstelling van een ingezeten dezer Provincie en vervolgens van een uitheemschen, in tegenstelling van een ingezeten dezer provincie, zodat een vreemd persoon en een uitheemsche, in deze tegenstelling, dezelfde persoon is, beide aan een ingezeten tegengesteld. De uitvaarders van die misvatting waren in een denkbeeld, dat het woord *uitheemsch* somtijds in onze Landrechten zou betekenen iemand die buiten het kerspel of gericht, hoewel binnenlands woonachtig is: omdat beneden in den titel van *arrest* art. 1 gezegd wordt, *dat men met bezate of arrest zal mogen procederen tegen uitheemsche personen en derzelve goederen en niet tegen inheemschen, te verstaan, die onder een kerspel en onder een Gericht gezeten of woonachtig zijn.* Doch is te letten, dat aldaar niet wordt bepaald, wie voor inheemschen te houden zijn maar waar de inheemschen en derzelve goederen niet gearresteerd mogen worden, naamlijk dat niet met arrest geprocedeerd zal worden tegen inheemschen, die onder een kerspel en gericht, gezeten of woonachtig zijn, te weten *alwaar zij gezeten of woonachtig zijn.* Ook was de bepaling van inheemschen, *die onder een kerspel en onder een gericht gezeten zijn*, aldaar niet te arresteren, noodzakelijk in tegenstelling van inheemschen, die in geen kerspel of Gericht van Overijssel eene vaste woonplaats hebben, maar hun veranderlijk verblijf in verscheiden gerichtten houden; en die daarom niet zonder arrest aan een bijzonder gericht kunnen onderworpen worden; wier gebrek van vaste woonplaats ook hun Erfhuis doet houden ter plaatse waar zij overlijden, Landr. Deel 1 tit. 8 art. 5, zodat hier eene uitlating van hetgene uit het onderwerp zich van zelfs verstaat, bevonden wordt; niet alleen omdat het zoeken van Gericht binnenlands tegen een ingezeten niet verboden is, maar ook omdat deze uitlating, uit de verder aldaar volgende artikelen zich openbaart: dewijl, indien inheemschen, die eene vaste woonplaats in een kerspel of Gericht hebben, niet gearresteerd zouden mogen worden, het alsdan geen

voorrecht der Burgeren en ingezetenen van de drie hoofdsteden zou zijn, dat dezelve en hunne goederen gemeenlijk niet arrestabel zijn, aldaar art. 2, welk voorrecht in opzigt van de burgeren en ingezetenen der stad Deventer reeds door Bisschop Rudolf van Diepholt in het jaar 1433 aan deze stad is verleend geworden, waarvan de brief te zien is bij G. Dumbar kerkl. en wereldl. Deventer Deel 2 bladz. 125, welke verleende arrestvrijheid ook het aloud gebruik van arrest tegen inheemschen in dit gewest ten toon spreidt: wanneer de Bisschop aldaar verklaart, *dat men nu voortaan nae datum des briefs gheenen burger noch ondersate onser stad van Deventer vorz bynnen onsen landen mijd onsen gerichte besetten noch beletten en sal sonder argelist.* Ook blijkt aldaar uit art. 3, dat men *buitentieden* (dat is, die niet wonen onder het gericht, alwaar zij gearresteerd worden) of hunne goederen, bezetten mag: dewijl hun de arrestvrijheid is verleend alleenlijk binnen de jaarmarken en op kermisdagen, uitgezonderd voor schuld, op zulken tijd en plaats gemaakt: in welken artikel ook wederom een diergelijke stijl wordt bevonden, te kennen gevende, dat men hen niet arresteren mag *ter plaatse alwaar het jaarmarkt of kermis wordt gehonden.* Dezelfde spreekwijze ontmoet men ook beneden in tit. 4 art. 2, alwaar gezegd wordt dat, in aldaar gemelde zaken, *allerley personen met malkanderen in een Gerichte gezeten, met daglegging worden aan het Gericht gebragt.* Want daar wordt te kennen gegeven, dat allerley personen, zonder onderscheid van derzelver hoedanigheid, zoals die te samen in een Gericht zijn gezeten, met daglegging worden aan het Gericht gebragt, te weten: *waar zij gezeten zijn;* 't welk van zelfs verstaan wordt. Het is eene verkorting van stijl, die uit het onderwerp, waarvan gesproken wordt, is aan te vullen: gelijk altoos een gezegde *pro subjecta materia* moet verstaan worden. Zo is in het eerst gemeld geval het *ondervoerp*, *inheemschen* onder een Gericht gezeten, niet te arresteren. Want, gelijk van geen ander gericht gesproken wordt, dan waar zij gezeten zijn, zo

is het verbod daarbij bepaald. In het tweede geval is het onderwerp de buitenlieden niet te arresteren binnen jaarmarken en kermisdagen voor schulden, op zulken tijd en plaats niet gemaakt: dus dat het statut van geen ander plaatsen dan waar het jaarmarkt of kermis wordt gehouden, spreekt, en gevolglijk de arrestvrijheid niet buiten die plaats verleent. Zo ook in het derde geval wordt alleen gewaagd van het Gericht, waar die allerley personen gezeten zijn, die met daglegging aan het Gericht worden gebragt: derhalven is het daar alleen, dat dezelve aldus aan het gericht gebragt worden. Dat de gemelde artikel van borgstelling niet te verstaan is van buitenlieden, die buiten het Gericht, waar zij het pleit beginnen, doch evenwel binnenlands wonen, geeft ook de Overijsselsche Rechtsgeleerde Busius te kennen *ad L. 59 ff de proc. N° 8* in de woorden *jure tamen Saxonico, quando dominus non possidet immobilia sub territorio ubi agitur, procurator actoris de rato cavet indistincte. Quem admodum jure Transisalanie et actor ipse qui alterius territorii est, et procurator ejus nomine agens, judicatum solvi cavet, etiamsi plenissime constet de mandato.* Hij gebruikt aldaar het woord *territorium* niet voor *rechtsgebied* van een Richter of Magistraat, of voor *Gericht*, maar voor het Landsgebied, gelijk ook het Saxisch recht, 't welk hij aanhaalt, het alzo neemt. Men zie ook Carpz. process. jur. tit. 9 art. 5 N° 63 &c. N° 81 &c. Hoewel een ingezeten van Overijssel niet gehouden is om als aanlegger deeze cautie te stellen: zo is nothans van geheel andere reden, dat de verweerder cautie voor de reconventie van hem kan eischen, omdat de verweerder recht verkregen heeft, hem voor hetzelfde gerichte met wederklage aan te spreken, Landr. Deel 1 tit. 11 art. 1, alsook dat zodanig aanlegger aldaar woonplaats verkiezen moet tot dagvaarding en andere gerichtlijke uitvoering aan hem te doen, die anderszins veel kostbaarer, moeilijker en somtijds op de gewoone wijze niet doenlijk zouden zijn, en die ophouding en verwarring aan den gewonen loop der rechtsoeffening zouden toebrengen.

Dat een uitheemsch aanlegger, geen cautie met borg of onderpand kunnende stellen en zulks met eede bevestigende, alsdan met eedelijke cautie kan volstaan, om niet door gebrek van andere cautie te kunnen stellen, van de aanspraak verstoken te worden, is in rechte bekend. Maar dat een vreemdeling gezegd zou kunnen worden geen andere cautie te kunnen stellen, daartoe wordt vereischt, dat het hem ondoenlijk is; dewijl hij anderszins zulks niet naar waarheid zou verklaren. En derhalven is niet genoeg, dat hij met eede verklare na alle aangewende moeite niemand onder het gericht of zelfs binnenlands te hebben kunnen aantreffen, die voor hem borg zou willen worden, dat hij niet gelooft, dat iemand voor hem borg zou willen zijn, en dat hij ook geen goederen binnenlands heeft, die hij daarvoor zou kunnen verbinden, terwijl hij ondertusschen niets meer gedaan heeft, dan dezen en genen, of zeer velen blotelijk te verzoeken om voor hem borg te worden. Daar hij nogthans, indien hij niet onvermogen is, aan de vereischte cautie zou kunnen voldoen, door genoegzaam geld of andere beweeglijke goederen in het gericht ten onderpand over te geven, of ook door schuldbriefven in het gericht ten onderpand te leggen en behoorlijk te verbinden; 't welk een man, die niet onvermogen is, niet kan verklaren hem ondoenlijk te zijn. Zulk een zou ook een borge voor vergoeding en zekerheid, aan denzelven te geven, kunnen verkrijgen.

Op deeze wijze gebeurt meermalen, dat gearresteerde personen, die anders geen cautie hebben kunnen aantreffen, uit het arrest ontslagen worden.

Art. 5 wordt van eene geheel andere cautie dan die in den voorgaanden artikel gehandeld: schoon dezelve zo wel, als de in dien artikel gemelde, tot de ingangen van rechte behoort en daarom insgelijks in dezen titel is bevolen. Het bepaald geval van deze cautie is, wanneer iemand eene aanspraak in rechte over eene erfnis, geheel of voor een gedeelte doet, volgens de woorden: *diegene so met eenigh*

erfhuysrecht begeert te spreken ende *erfhuysgoederen* zoekt als een *erfgename* mede in te winnen, sal altijd, so wel binnen jaer en dagh, als daerna, schuldig wesen bij ingang sulker saken het erfhuys te verborgen ter plaatse daer 't selve gevallen is. Ook, indien deeze cautie niet betrof een pleit over de erfnis, dan zou zij niet tot de ingangen van het recht noch tot deeze plaats behoren. Zij raakt derhalven alleenlijk het geval, wanneer twist over de erfnis is, en moet, volgens dezen artikel, gesteld worden voor schulden, loften, testamenten, legaten en andere lasten om die mede pro rata tot zijn aendeel te dragen ende te betalen. Ingeval van zodanig pleit heeft eindelijk het Roomsche recht gewild, dat degenen, die met elkanderen over eene erfnisse pleit voeren, door de crediteuren, legatarissen en fidei-commissarissen in rechte kunnen aangesproken worden om deeze lasten der erfnis te voldoen, voor zo veel en zo als elk beweert en dus bekent, erfgenaam te zijn, gelijk dit onderscheidenlijk is te zien in *L. ult. C. de petit. hered.*, *Wissenbach in Cod. over deze wet.* Alwaar in de eerste plaats wordt gesproken van een aanlegger, die in een pleit over de erfnis zich grondt op een testament, en volgens deeze wet, door de legatarissen en fideicommissarissen tot voldoening der legaten en fidei-commissen, hangende het pleit, mag aangesproken worden, en dezelve voldoet tegen cautie, door de legatarissen en fideicommissarissen te stellen, van die terug te zullen geven, indien hij het pleit niet mogt winnen. De woorden van de wet gewagen niet van de gevallen, waarin legaten en fidei-commissen voldaan moeten worden, schoon geen bestaanbaar testament of in het geheel geen testament volgens het Roomsche recht, aanwezig zij; noch of de legatarissen en fideicommissarissen alsdan op de bekoming van voldoening zolang zouden moeten wachten tot dat het pleit tusschen partijen over het geschil, of en voor welk gedeelte elk erfgenaam zij, worde afgedaan; dan of alsdan hetzelfde zou plaats hebben, als in het volgende van deze wet gezegd wordt in opzigt van de crediteuren

van den overleden; naamlijk dat deere de partijen, die over de erfais twisten, elk voor het geheel, of wel voor zulk een gedeelte, als elk in het pleit beweert erfgenaam te zijn, zonder stelling van cautie voor teruggave in eenig geval door hen te doen, dadelijk tot voldoening mogen aanspreken; zodat een van de twistende partijen het volgens de uitkomst van het pleit, onverplicht betaalde aan de andere partij terug moet geven, opdat elk van partijen daartoe niet meer bijbrengende dan zijn aandeel bij de uitkomst van het pleit bevonden worde te zijn. Het is onnodig te onderzoeken, of dit, om genoegzame gelijkheid van reden, naamlijk dat den de legaten en fideicommissen, zowel als de schulden, zijn lasten van de erfais, wie ook, of voor wat gedeelte, erfgenaam zij, uit de aangehaalde wet beweerd kan worden: maar ik acht genoeg te zijn, dat de Overijselsche Wetgevereren het aldus verstaan hebben. Intusschen meen ik, dat dit met de reden der wet overeenkomt. Want daar, volgens deze wet, de legatarissen en fidei-commisarissen betaling der van de wettigheid van het testament afhangende legaten en fideicommissen van den bij testament gestelden erfgenaam, hangende het pleit, onder cautie van zo nodig te doen teruggave, konden bekomen: hoeveel te meer dan zouden zij, hangende het pleit, van elk der pleitende erfgenamen, betaling der niet van een testament afhangende legaten en fideicommissen behoren te erlangen, voor zo veel elk van partijen beweert erfgenaam te zijn; en wel zonder cautie voor teruggave volgens de uitkomst van het testament; omdat elk van partijen het te veel betaalde heeft betaald voor de andere partij, en het dus van dezelve terug bekomen kan; en in zo verre geen onderscheid tusschen de lasten der erfais wegens legaten en fideicommissen en de lasten der erfais wegens schulden van den overleden, bevonden wordt. Het oogmerk van het statut is derhalven, de uitkering en vereffening door de pleitende partijen, volgens de uitkomst van het pleit, aan elkanderen ter zake voorgemeld te doen,

door de bevolen cautie meer te verzekeren, die door de gemelde wet niet bevolen is. Ter bevestiging van het gemelde zou ook kunnen dienen, dat geen roden bevonden wordt, dat degene die over eene erfnis begint te pleiten, deeze cautie zou schuldig zijn, noch dat zijne wederpartij dezelve van hem zou kunnen eischen, indien deze geen lasten van de erfnis eerder dan na de uitkomst van het pleit zou behoeven te betalen: dewijl dezelve in dit geval, geen belang zou hebben om de cautie te vorderen of zich daartoe moeijte te geven. Terwijl intusschen geen legataris, fidei-commissaris of schuldeischer om deze cautie te eischen haar noodzaken kan, 't welk toont, dat deze cautie niet ten behoeve van legatarissen, fidei-commissarissen, noch ten dienste van de crediteuren van den overleden is ingevoerd. Ook hebben legatarissen, fidei-commissarissen en crediteuren hun eigen middelen van recht, om voor hun rechtelijk belang zelfs cautie te eischen, voor zo veel het gemeen recht hun dit toestaat, zonder onderscheid of er twist over de erfnis zij dan niet. Het statuut vereischt, dat deze cautie zal gesteld worden door dengenen, die met *eenig erfhuysrecht* begeert te spreken *en erfhuysgoederen zoekt als een erfgenaam mede in te winnen*. Want, gelijk beneden tit. 8 art. 4-8 is te zien, is iets anders, met *erfhuysrecht spreken* dan *erfhuysgoederen als erfgenaam inwinnen*; welke laatste na verloop van jaar en dag na het overlijden van den erflater geschieden moet. Met erfhuysrecht mag iemand binnen jaar en dag pleit beginnen over het bezit der erfnis, of over de erfnis en recht van dezelve, als of alle de goederen van de erfnis bevonden wierden in het erfhuys, dat is *in des* overleden laatste woning, alwaar de erfnis wordt verbeeld. Maar na verloop van jaar en dag moeten de goederen van het erfhuys of erfnis voor zoveel het vaste goederen zijn, met eisch van erfnis (hereditatis petitio) geëischt worden, ter plaatsen waar die gelegen zijn; en de beweeglijke goederen ter plaatsen waar men zijn eigen bewegelijke goederen in rechte vervolgen

mag, tegen degenen, die voorwenden erfgenamen te zijn of geen titel van bezit willen of kunnen opgeven; in welk pleit tegen hen over het recht der erfnis wordt beslist: zo als dit in het Roomsche recht is vastgesteld. Dit heb ik in het voorbijgaan (want de stoffe behoort voor het overige tot tit. 8) aangemerkt: omdat daarin bestaat rechtskundige redenen, waarom in het stellen van de hier vereischte cautie geen onderscheid wordt gemaakt of iemand een eisch van bezit der erfnis, of van de erfnis zelve binnen jaar en dag als erfgenaam met erfhuis recht beginne, of daarna met eisch van erfnis omtrent de goederen in het bijzonder tegen den bezitter.

Het Landrecht vereischt, dat deeze cautie door den aanlegger zal gesteld worden *voor schulden, loften, testamenten, legaten en andere lasten*. Te voren heb ik aangetekend, dat men in onze Landrechten somtijds eene vermeerdering van woorden ontmoet, niet juist om door elk woord iets bijzonders uit te drukken, maar om hetgene, 't welk die verscheiden benamingen heeft, onder het bevel van de wet te verstaan, ten einde niemand daaraan twijfele; zo zijn alle loften ook schulden: maar bijzonder betekent *lofte*, oudtijds *lovede*, eene borgtocht, Overijss. Gedenkst. 3 stuk bladz. 64, alwaar *in lovede dringen* te kennen geeft, tot borgstelling noodzaken. Ook, indien de samenvoeging van woorden niet om de gemelde reden was gedaan, dan zou cen gewag van alle lasten der erfnis genoeg geweest zijn. Wijders is omtrent het woordelijke nog te letten, dat door testamenten hier verstaan worden, giften, testamentswijze gedaan, waarvan de brieven weleer testamenten zijn gezegd; en de giften, daarin gedaan, giften ter zake des doods, *Winhof Deel 4 art. 26*. Insgelijks worden andere brieven van giften na dode, schoon geen stelling van erfgenaam behelzende, testamenten genaamd.

Zo wordt Landr. Deel 2 tit. 5 art. 4 gesproken van *bij testament disponeren of giftinge doen* van beweeglijke

goederen &c. voor twee geloofwaardige getuigen, hetzelfde gericht onderhorig. Dus zijn codicillen in ons Landrecht onder de benaming van testament begrepen, zodat bij ons het woord *testament* niet door stelling van erfgenaam onderscheiden wordt van een *codicil*. Men zie ook Schrassert ad Reform. Velav. cap. 20 art. 1 N° 33 en 34 en het aldaar aangehaalde: hoewel, wanneer in het testament eene stelling van erfgenaam geschiedt, alsdan hetzelfde niet bestendig is, indien de erfgenaam niet uitdrukkelijk met naam bij titul van institutie daarin gesteld en genoemd zij; volgens art. 9 van den gemelden tit. 3. In het stellen dezer cautie wordt geen onderscheid gemaakt tusschen een inheemschen en een uitheemschen, die met erfhuisrecht, dat is, met eisch van erfnis, spreekt: dewijl dit uit het grondbeginsel dezer vereischte cautie voortvloeyt. Want, dewijl de oorzaak dezer cautie is, dat de wederpartij voor de lasten der erfnis aansprekelijk is, voor zoveel dezelve beweert erfgenaam te zijn: zo wordt geen reden bevonden, waarom deze wederpartij meer voor een inheemschen dan voor een uitheemschen aanlegger de betaling dezer lasten doen zou tot de uitkomst van het pleit, zonder in den beginne van het pleit door cautie verzekerd te zijn, dat zij die, voor zooveel de aanlegger erfgenaam te zijn bij vonnis verstaan mogt worden, van denzelfen terug bekomen zal.

Die met eenig erfhuisrecht spreekt en erfhuisgoederen zoekt als een erfgenaam mede in te winnen moet deze cautie stellen. Hieruit volgt, dat beide partijen binnen jaar en dag met inleiding in het erfhuis pleitende volgens beneden tit. 8 art. 7, alsdan beide deze cautie moeten stellen, doch dat na verloop van jaar en dag iemand met eisch van erfnis het pleit beginnende tegen den bezitter van de erfnis of van eenig goed van dezelve, door hem als erfgenaam bezeten, alsdan deze cautie door den aanlegger alleen gesteld moet worden, volgens gemelden tit. 8 art. 8 en hetgene aldaar zal aangetekend worden.

Wijders is aan te merken, dat, dewijl de artikel alleenlijk spreekt van *zal schuldig zijn* deze cautie te stellen, daardoor geen formaliteit wordt te verstaan gegeven, als of de aanspraak informeel zou zijn, indien deeze cautie niet bij den ingang der zaak gesteld worde. En, hoewel men schijnt te kunnen beweren, dat de aanlegger, deeze cautie niet aanstonds stellende, in gebreke is en dus de kosten wegens dat de verweerder die van hem eischt, zou moeten betalen: zo schijnt nochtans, dat men in de practijk daarvan geen werk maakt, dan in geval, dat de aanlegger zich daar tegen mogt verzetten. Hierom heeft deeze cautie, gesteld wordende tot zekerheid van terug te zullen bekomen hetgene men voor een ander betaalt, geen de minste gelijkheid met de cautie, van welke in den voorgaanden art. 4 is gehandeld, wanneer een uitheemsche iemand in rechte betreft, door denzelfven te stellen.

Wijders wordt gezegd, dat de aanlegger *in cas van onvermogenheid met de cautie juratoir sal mogen volstaan totdat hij recht-rijke wort of in de sake triumpheert; latende inmiddele de erfhuysgoederen of onder den besitter of in sequestratie verblijven.* Het woord *recht-rijke* wordt hier uitgelegd door *in de zaak triumpheert*, overeenkomstig met eene betekenis van het woord *rijk*, waarin het *magtig* te kennen geeft, *L. Ten Kate. Aanleiding &c. Deel 2 Proeve 1 in het woord: rijk.* Het gene verder hierover zou dienen gezegd te worden behoort tot tit. 8 van *inleiding* art. 6, 7 en 8 en zal daar, omdat het tot de uitlegging van dezelve behoort, verhandeld worden. Alleenlijk zal ik hier aanmerken dat de gemelde woorden hier voorkomen als eene billijke reden of voorwaarde, waarom de aanlegger vooreerst met de cautie juratoir zal kunnen volstaan. Zijn verlies, 't welk hij door slechts cautie juratoir te stellen, lijdt, is, dat hij vooreerst van het bezit of detentie der goederen van de erfnis verstoken blijft, ingeval hij anders het bezit of detentie daarvan zou hebben of daarin zou mede delen; en dat hij de sequestratie der

goederen moet lijden, indien hij anders dezelve zou kunnen beletten, breder op zijn plaats te melden. Men kan met dezen artikel niet vergelijken een statut van Mechelen tit. 16 art. 38, hoofdzakelijk te kennen gevende, dat een buitenman aldaar erfnis willende vervolgen, op verzoek van zijn mede erfgenamen of schuldeischere van de erfnis, cautie stellen moet van te rechte te zullen staan en het gewijsde te zullen voldoen wegens hetgene men van hem uit zake van het sterfhuis of van den overleden zou willen of mogen eischen, *Christinæus in Comment. aldaar*. Want *vooreerst* is het geval der aldaar vereischte cautie niet bepaald bij twist over de erfnis, maar moet zonder onderscheid gesteld worden en niet tot zekerheid voor hetgene de een van de twistende partijen voor de andere om *bijzondere reden* volgens de aangehaalde *L. ult. C. de petit. hered.* moet betalen; maar volgens een van het gemeen recht afwijkend statut aldaar art. 37, te kennen gevende: dat, schoon geen twist over de erfenis zij, echter de erfgenamen door de crediteuren van den erflater, elk voor het geheel, aansprekelijk zijn; waarom *Christinæus* aldaar beweert, dat deeze aansprekelijkheid van elk erfgenaam voor het geheel niet tot legaten kan getrokken worden.

Ten anderen wordt in het statut van Mechelen de cautie alleenlijk gevorderd van een buitenman: daar integendeel de cautie, die het Landrecht vereischt, zonder onderscheid van binnen- of buitenman, of van inheemschen of uitheemschen, moet gesteld worden; en niet om te recht te staan en het gewijsde te voldoen, maar om de lasten der erfenis voor zijn aandeel te zullen dragen en betalen.

Ten derden behoort niet tot ons statut noch tot deszelfs reden een eisch der crediteuren van cautie van te recht te staan en het gewijsde te voldoen; zo min als het statut aan de crediteuren beneemt de middelen van het recht om zekerheid te eischen voor hunne vorderingen, waarvan zij voor alsnog geen voldoening kunnen eischen, of waaromtrent zij, zonder

uitvoerende middelen ter becoming van zekerheid, billijke vrees hebben van anderszins schade te zullen lijden. Al hetwelke het Landrecht aan de lere van het gemeen recht overlaat. Men zie in het gemeen over het eischen van cautie ter becoming van zekerheid, schoon dezelve niet versproken is, noeh tot een pleit behoort, onder anderen Menoch. de arbit. jud. Lib. 2. cent. 2. cat. 140 en Mevius ad jus. Lubec. Lib. 3. tit. 1. art. 8. N° 14 &c. tit. 3. art. 6. N° 1 &c.

Naarder bij onzen artikel is het Landrecht van Veluwe (Schrassert ad Reform. Velav. cap. 33. art. 6 en 7) 't welk insgelijks behoort tot het geval, wanneer twist is over de erfnis; en alwaar ook de cautie wordt gesteld tot voldoening van de lasten der erfnis, als naamlijk *voor een redelijk testament*, dat is giften ter zake des doods, legaten en fideicommissen, waarvan boven gezegd is, *en voor bewijslijke schulden*. Doch het verschilt van het onze voornaamlijk daarin: *vooreerst*, dat de cautie aldaar behoort tot de plegtigheid van den ingang van het recht, dat is, tot het beginnen van het pleit, 't welk boven is aangemerkt hier zo niet te zijn, en *ten anderen*, dat de cautie zich aldaar ook uitstrekt tot anderen, die tegelijk of alleen erfgenamen mogten vermenen te zijn, in de woorden *und off yemandt queem binnen jaer und dach, wie voorsz. und sich oock erffghenaem vermate te wesen*: 't welk de lasten van de erfnis niet betreft, maar eene voorziening van algemeen belang is, die bij ons, naar vereisch der omstandigheden, tot den pligt van Magistraten, als een stuk van burgerlijke order of policy, zou behoren, en welke zich nog verder zou kunnen uitstrekken ten behoeve van afwezigen, indien zich eenige onzekerheid omtrent de ware erfgenamen opdoet, al was ook nog geen twist over de erfnis voorhanden. Als ook *ten derden*, dat daar ter plaatse deze cautie niet vereischt wordt, wanneer na verloop van jaar en dag over de bijzondere goederen tegen den bezitter met eisch van erfnis moet gepleit worden, 't welk uitdrukkelijk in ons

statuit anders is voorgeschreven en met de reden van hetzelfde overeenkomt. Want, hoewel de eisch van erfenis dan niet met erfhuisrecht mag begonnen worden: zo wordt nogthans dezelve alsdan naar het gemeen recht aangevangen en daardoor erfhuisgoed als erfgenaam met pleit ingewonnen tegen den bezitter, die als erfgenaam bezit, zodat hij, den bezitter met eene andere reële actie of vindicatie aansprekende, door de dilatoire exceptie van prejudicie zou kunnen afgewezen worden; als zullende met eisch van erfenis (volgens een gemeenlijk door Rechtsgeleerden voorgesteld formulier) om erfgenaam verklaard te worden, en dat tengevolge van dien de bezitter worde veroordeeld om aan hem te herstellen hetgene dezelve van de erfenis bezit, hebben moeten beginnen. Ik geef hierdoor niet te kennen, dat men aan zulke of diergelijke formulieren zou gebonden zijn. Terwijl in allen gevalle genoeg is, dat de aanlegger het geschil over het recht der erfenis, met wat voor woorden het ook zij, waaruit zijne mening verstaan wordt, door zijne schrifture van eisch en aanspraak zodanig in het Gericht bringe, dat de Richter daarover vonnissen moet, *tit. C. de formulis et impetrationibus sublatis*, zoals wanneer hij de herstelling van het goed eischt, uithoofde, dat hij volgens testament, of anders, erfgenaam is: dewijl altoos over de oorzaak van den eisch, of *causa petendi*, mede gepleit en beslist wordt, zodat, bij gebrek van derzelver bewijs, de eisch wordt ontzegd, zowel als wanneer hij het ander voorgemeld formulier had gebruikt. Hierom ook komt de reden, die van de voorzeide exceptie gemeenlijk wordt gegeven, en op daartoe door Rechtsgeleerden aangehaalde voorbeelden toepasselijk is, alsdan niet in aanmerking, naamlijk, omdat in die voorbeelden eene andere actie, die vooraf moest gaan, is overgeslagen of om andere redenen meer, Zangerus de except. part. 2 cap. 10, die op dit geval niet sluiten, alwaar de *causa petendi* en het *petitum* tot elkanderen behoren, en niet anders dan delen van dezelfde eisch en aanspraak zijn.

Het recht en gevolg van een eisch van erfenis tegen iemand, die een of meer of alle de goederen van de erfenis als erfgenaam bezit, na verloop van jaar en dag aangevangen wordende, komen genoegzaam overeen met het Roomsche recht: in *L. 9 en 10 ff de hered. petit.* Ik zal dit echter tot klarer bevatting van het statut, hoofdzakelijk daarop trachten toe te passen. Men stelle, dat de verweerder eenige of alle de beweeglijke goederen van de erfenis als erfgenaam bezit, die de aanlegger, uithoofde van erfgenaam te zijn, van hem eischt zoveel hij daarvan bezit; 't welk in de uitvoering van het vonnis, tegen den verweerder vallende, moet uitgemaakt worden, *Voet ad tit. ff de re jud. N° 20., Perez. in tit. C. de sent. quæ sine certa quant. prol. est* en dat hij daarop met eisch van erfenis elk vast goed der erfenis tegen denzelfden bezitter vordert, ter plaatse daar het gelegen is. Dan kan het geschil over het recht van de erfenis, als zijnde reeds afgedaan, niet wederom ter beslissing komen maar wel de vraag, of het goed onder de erfenis behoort, en andere geschillen meer, waardoor het recht van de erfenis niet bestreden wordt. Of men stelle, dat de aanlegger den eisch van erfenis aanvangt door eenig vast goed van de erfenis, ter plaatse daar het gelegen is, tegen den bezitter, die het als erfgenaam bezit, te vorderen en dat hij daarin den verweerder overwint. Dan is het geheel geschil over het recht der erfenis tegen hem afgedaan: zodat de aanlegger omtrent alle de andere, elders in dit gewest gelegen vaste, goederen van de erfenis tegen denzelfden verweerder niets anders te doen heeft dan dezelve aldaar als erfgenaam te vervolgen, zonder ander geschil te verwachten dan of die vaste goederen tot de erfenis zouden behoren dan niet enz., gelijk reeds gezegd is. Hetzelfde is dan ook aan te merken omtrent den eisch van erfenis tegen den overwonnen bezitter, omtrent de beweeglijke goederen van de erfenis door hem bezeten. Dit alles nogthans is zo te verstaan, dat de gevolgtrekking van eenmaal bij vonnis voor erfgenaam te zijn erkend, zich

niet uitstrekt tot goederen, die op eene andere bijzondere wijze vererven.

Tit. 4.

Van ingang des rechts, hoe men het recht beginnen zal en van daglegging.

Art. 1. De onderscheiden ingangen van het recht, als zoveel wijzen, op welke men ter beslissing van geschillen in burgerlijke zaken zich aan het Gericht begeben moet, zijn, volgens art. 1: citatie of daglegging, arrest of bezate, panding en inleiding, door welken de instantie of het pleit wordt begonnen; hoewel na den ingang van het recht bij arrest, panding en inleiding, ook citatie nodig is, om door den Richter kennis van de zaak met verhoor van partijen genomen en vonnis geveld te worden. Het geschil van Rechtsgeleerden, of de instantie vóór de litis contestatie, of antwoord ten principalen, dan na dezelve zou beginnen, is op het Landrecht niet toepasselijk: dewijl volgens hetzelfde, overeenkomstig met het gebruik, de rechtelijke uitwerking eener begonnen instantie plaats heeft van den tijd af, dat de zaak door een der gemelde ingangen van het recht is aangevangen. Ook schijnt het geschil niet wezenlijk te zijn, en dat het daaruit ontstaan is, dat de instantie door de litis contestatie wordt bevestigd, en de uitwerking der instantie voor en na de litis contestatie verschilt.

Aangaande de reden der ingangen van het recht, door citatie en arrest, geeft het Landrecht weinig aanleiding tot bijzondere aanmerking; doch van het doelwit der panding en inleiding dient iets gezegd te worden. De reden dezer ingangen van het recht bestaat niet in eene blote plegtigheid, noch daarin, dat aan de panding een zeker recht van voortocht is gehecht, welk gevolg in de inleiding niet bevonden wordt. Ook zou men deze plegtigheid als onnoodig hebben kunnen aanzien, indien dezelve geen ander uitzigt had, dewijl dan genoeg zou zijn geweest, dat aan den eisch

van zekere schulden een recht van voortocht door de wet wierd toegestaan; en dat men, de plegtigheid van panding en pandkering en die van inleiding en uitleiding voorbij gaande, het pleit met citatie begon. Maar men heeft inzonderheid hier te denken aan eene andere nuttigheid dezer ingangen van het recht, naamlijk dat zij, als wordende met uitvoering begonnen, tot korthed van proces dienen, indien de tegenpartij tegen de panding geen pandkering, of tegen de inleiding geen uitleiding doet; en dat dan de uitvoering zonder verder pleit doorgaat. Daar anderszins wegens het uitblijven van de tegenpartij, die zich niet kan of niet wil verdedigen, de instantie *in contumaciam* kostbaar vervolgd zou moeten worden volgens beneden tit. 12 art. 1-4. Terwijl eene nalating van pandkering en van uitleiding niet voor eene contumacie of ongehoorzaamheid aan het bevel des Richters (dus anders dan in dagvaarding), maar voor een ongedwongen afzien van recht van tegenstand wordt gehouden. Ook was, in geval van pandkering, de wijze van pleit in panding vóór dezen naar die van een zogenaamd executief proces ingericht, en korter dan wanneer met citatie wordt begonnen.

Dit zij voorlopig gezegd van de eigenschap der verscheiden ingangen van het recht, waarvan ten aanzien van elken ingang in het bijzonder beneden zal gemeld worden. In dezen titel wordt gehandeld van *dagleggen*, anders ook gezegd *verdagen*, *dagvaarden*, *laden* en *baden*.

Art. 2. De personen, die met daglegging aan het gericht gebragt worden, zijn *allerley personen, die met elkanderen in een gericht gezeten zijn*. Hier wordt niet gesproken van personen, die een ander aan het Gericht brengen, maar van die aan het gericht gebragt worden: en derhalven kan hier niet te kennen gegeven worden, dat alleen een persoon, die met den anderen in hetzelfde gericht gezeten is, denzelfden met citatie aan het Gericht brengen mag; noch dat een vreemd persoon niet met citatie aan het Gericht zou mogen brengen iemand, die onder een gericht gezeten is. 'T is

niet nodig dit uit de ongerijmdheid van het tegengestelde en strijdigheid met het Landrecht, te tonen: dewijl de letter zelf niets diergelijks, maar, als alleen van de personen, die aangesproken worden, gewagende, het tegendeel verklaart. Allerley personen, die te samen in een Gericht (dit woord genomen voor de plaatselijke uitgebreidheid van rechtsdwang) zijn gezeten, worden met daglegging aan het Gericht gebracht, te weten in het gericht, waarin zij gezeten zijn, waarvan hier gesproken wordt, van welke verkortende spreekwijze bij tit. 5 art. 4 is gezegd.

Zaken, die met daglegging moeten begonnen worden, zijn personele actien *van wegen schade, schuld en loftenisse*; welke woorden alle personele actien bevatten; schoon ook meer benamingen daarvan bekend zijn. Dezelve worden nauwer bepaald door de woorden *die niet pandbaar zijn*, om te kennen te geven, dat in pandbare zaken niet met citatie mag begonnen worden, waarvan de reden boven is aangehaald. Dit evenwel wierd door den tijd anders geduid, omdat het recht van panning te doen slechts eene gunst der wet zou zijn, waarvan men zich, naar goedvinden, al of niet zou kunnen bedienen, tot dat door een Naarder Reglement van den 8 April 1692 art. 1 wierd geboden, dat in pandbare zaken met geen ander ingang van recht, *tot grote kosten van partijen*, op poene van informaliteit, zal mogen worden geprocedeerd. Eene meer wezenlijke bedenkelijkheid was, of ook met panning tegen inheemschen en uitheemschen, alwaar anderszins arrest zou nodig zijn, op de goederen begonnen zou mogen worden. Het maakte zwarigheid, dat arrest wierd aangezien als het eenigst middel om rechtsdwang tegen iemand, buiten het Gericht wonende, te gronden. Doch de Wetgevende Magt, vermoedelijk in aanmerking nemende de nauwe betrekking, die er is tusschen panning en arrest, en dat niets belet om ook de uitwerking van rechtsdwang te gronden aan panning op goederen toe te eigenen, mids een bijkomend gerichtsbewaer, indien het

beweeglijke goederen zijn, heeft bij een nog later Reglement van den 14 April 1719 art. 4 vastgesteld, dat in alle pandbare zaken, zowel tegen inheemschen als tegen uitheemschen met panding, en niet met arrest op de goederen, geprocedeerd zal moeten worden. Het is aanmerkelijk en behoort tot de gebeurtenis van ons vaderlandsch recht, dat dit wierd bevolen op een tijd, toen het executif pleit in panding, beneden tit. 6 art. 4 en 5 voorgeschreven, 't welk alleenlijk strekte om betaling te doen of te bewijzen, door de scherpzinnigheid der Advocaten met zo veel uitzonderingen in het pleiten wierd beladen (waarvan vele zijn opgeteld door Colerus de proc. exec. part. 4 cap. 1 N° 45 &c. cap. 2 N° 1 &c.) dat het niet dan tot vertraging der rechtsoeffening kon behouden worden, en daarom in verval was geraakt: zodat men moede was geworden om daarmede langer gemoeijd te zijn, en dat in pandbare zaken, gelijk in andere reuwe actien wierd gepleit; 't welk ook dit Reglement art. 11 genoeg te kennen geeft. Dit echter niet tegenstaande, is de ingang van recht bij panding in alle pandbare zaken bevolen, omdat de andere nuttigheid der panding, wanneer geen pandkering wierd gedaan, waarvan boven is gemeld, evenwel bleef standhouden. Meer hiervan, en van welken invloed dit op het Overijssels recht zij geweest, zal beneden bij tit. 6 art. 4 en 5 verhaald worden.

In opzigt van de zaken is nog te herinneren dat het statut niet bepaalt, dat alleen in personele zaken met daglegging zal begonnen worden, zonder van reële zaken omtrent beweeglijke goederen, op zich zelve, hier zo min als beneden onder den titel van inleiding, te spreken. Want daarvan te gewagen was onnodig: dewijl zaken, waarvan het statut zwijgt, van zelfs naar het gemeen recht geregeld worden; volgens welk reële zaken omtrent beweeglijke goederen, zowel als personele zaken, met daglegging moeten aangevangen worden.

Dit van de personen, tegen welken, en de zaken, waarin

daglegging plaats heeft, gezegd zijnde, is nog aan te merken, dat hetgene in dezen artikel gemeld wordt, dat men gewoon is den dag in de citatie *peremtoir* te bestemmen om te verschijnen voor het Gericht en de aanspraak te aanhoren, bewijst, dat de wetgever niet uit het oog verloren heeft het onderscheid tusschen dilatoire en peremtoire citatie, door de uitleggenen opgemaakt uit het Roomsche recht L. 72 en 73 ff de judic, *Schulting Enarratio Pandect. lib. 2 tit. 4 § 4*. Doch men is thans niet gewoon, om het woord *peremtoir* in de dagvaarding te gebruiken: zodat deeze gewoonte, die het Landrecht verhaalt, maar niet gebiedt, geen plaats meer vindt; en dat ééne daglegging alleen genoeg zij om den in het Gericht niet verschijnenden gedaagden te doen contumaceren. Ook blijkt beneden tit. 12 art. 1 en 2, dat zulk eene gewoonte geen noodzaaklijkheid te verstaan geeft, dewijl, zonder hieromtrent eenig onderscheid te maken, het beding of eisch van contumacie op gelijke wijze wordt gedaan en voordgaat.

Art. 5. In dezen artikel wordt eene uitzondering van den voorgaanden artikel onder zekere bepaling gemaakt ten aanzien van Dienstlieden of Riddermatige personen, voor de Hoge Bank te dagvaarden; 't en zij dat zij van hun recht hadden afgezien, of dat zij voor het Gericht, waaronder zij woonden of gecontraheerd hadden, daggelegd worden: zodat zij in deze beide gevallen hun wilkeur en het Gericht van de plaats hunner woning zullen volgen. Schoon na de Staatsomwenteling van het jaar 1795 geen recht van Dienstlieden of Riddermatigen, noch Hoge Bank meer plaats vindt; dient echter, om het geheugen van het verleden te bewaaren, als ook omdat het tot beter begrip onzer Landrechten strekken kan, aangetekend te worden, dat Dienstlieden en Riddermatige Edellieden onder den Bisschop van Utrecht, en dus van den tweden rang van Adel, hier dezelfde personen zijn. Zij zijn Riddermatigen gezegd: omdat Dienstlieden een gelijkformigen stand met de Ridderen hebben, volgens welken zij Ridderen kunnen worden; en daarom

Riddermatig (Rittermassig) en hun stand Ridderschap is genoemd. Doch dat geen andere Riddermatigen hier verstaan worden, dan die ter vergadering van de Staten als Leden van dezelve in het register dezer leden beschreven of verschreven waren, is reeds van ondenkelijken tijd uitgemaakt geweest: waartoe in later tijd een voornaam vereischte was, dat zij eene zogenaamde Hovezate (castrum) bezaten. Van dit bezit eener Hovezate, wierden de Dienstlieden onderscheiden in Dienstmannen en Riddermatige Hovemannen, die van wegen hunne kastelen van meer aanzien waren en voor de Landsverdediging van belang; ook als *capitanei* van de Leenmannen onder hunne Hovezaten. Men zie van dit een en ander Overijss. Gedenkst. stuk 2 bladz. 151-153, stuk 3 bladz. 4 en 250. Niet alleen deze Dienstlieden maar ook derzelve vrouwen, weduwen en kinderen hadden dit voorrecht, zolang zij zich hares stands gemees (in het Hoogduitsch gemäsz) dat is, gelijkvormig of overeenkomstig hielden. In later uitgaven van het Landrecht leest men *gemeens*; 't welk eene drukfout zou kunnen schijnen; tenzij de veroudering van dit woord, 't welk in het Hoogduitsch nog gebruikelijk is, aanleiding tot deze verwisseling hebbe gegeven, met oogmerk om daardoor hetzelfde, als door het woord *gemees* te kennen te geven, naamlijk de gemene eigenschap van de Edelen. Wat de zaak zelve betreft, daarvan is te zien in *L. 9 C. de incolis ibique de Amaya* en voornaamlijk de *jurisprudentia heroica de jure Belgarum circa nobilitatem art. 6.*

Omtrent den stijl van dit artikel is nog aan te merken, dat weleer geschil is geweest, of de Dienstlieden voor het Gericht, waaronder zij woonden, als ook voor het Gericht, waaronder zij gecontraheerd hadden, in personele zaken met daglegging aansprekelijk waren: omdat er staat, 't en waar *sij haer vrijheit uitdruckelijk hadden gerenuncieerd, ende vertegen of dat zij ook voor het Gerichte, daaronder sij woonden of gecontraheert hadden, dagh gelegd worden, in welke beide gevallen, sij haer eigen willekeur ende 't Gericht van de plaetse*

harer woninge volgen sullen. Dan, dewijl het statuit maar twee gevallen van bepaling van het voorrecht der Dienstlieden wil hebben gemaakt; en de ingang van recht met daglegging tegen iemand geen plaats heeft, alwaar hij heeft gecontraheerd zonder dat hij aldaar woone; noch de Dienstlieden buiten de plaats, alwaar zij woonden, gecontraheerd hebbende, aldaar met arrest konden aangesproken worden: zo is het noodzaaklijk daarvoor gehouden, dat door het gericht, waaronder zij wonen of gecontraheerd hadden, hetzelfde verstaan wordt; en dat dus door het woord *of* verstaan wordt *en*, in de woorden, *daaronder sij woonden of gecontraheerd hadden.* Men vergelijke ook hiermede beneden tit. 20 art. 2. Hier zou schijnen, een eigenlijke *Paradiazeuxis*, of verkeerde disjunctie, bevonden te worden: dewijl de regels om, uithoofde van bekenden stijl, *of* met *en* te verwisselen, waarvan bij den volgenden artikel iets zal gezegd worden, hier niet toepasselijk schijnen. Men zou echter kunnen beproeven om uit de verscheiden betekenissen van het woord *of* de zaak op te helderen: dewijl *of* ook betekent *wanneer* of *indien*: zodat het dan zou zijn *daaronder zij woonden, wanneer gecontraheerd hadden*, te weten *aldaar*: omdat het Gericht, waaronder zij woonden, de plaats van daglegging is, en van geen andere plaats dan die van daglegging gesproken wordt; en wijders zich van zelfs verstond, dat zij uithoofde van een contract, elders gemaakt, niet met daglegging ter plaatse hunner woning, maar voor de Hoge Bank, moesten aangesproken worden.

Art. 4. In artikel 2 was gelast in de citatie te melden tegen welken tijd, in welk gericht en tot wat einde, naamlijk om de aanspraak te aanhoren, dezelve geschiedt. Vervolgens wordt hier geboden, dat *alle citatien ofte wetebrieven, sullen inhouden de redenen of oorsake van de aan te vangene procedure.* Van dit vereischte der citatien in het gemeen, door gewoonte stand grijpende, gewaagt ook Busius *ad L. 1 ff de in jus voc. N° 6.* Gemeenlijk worden de citatien gedaan op verzoek

van den aanlegger door den gerichtsdienaar, met daartoe verleende toestemming of gezag van den Richter, waarvan de aanlegger zelf den inhoud aantekent en als eene Memorie aan den Gerichtsdienaar overgeeft, of door den Gerichtsdienaar zelve, uit den mond van den aanlegger, aangetekend wordt, die daarvan *pertinente annotatie* houden moet, Landr. Deel 1 tit. 1 art. 9. Het komt dus ten eenen uit, op welke van beide wijzen dit geschiedt. Ook wordt voor het een niets meer dan voor het ander betaald, noch een dubbeld daarvan den gedaagden overgegeven, maar dezelve wordt alleenlijk aan den gedaagden gedenuncieerd: zodat geen onderscheid tussen schriftelijke en mondelijke citatien bij ons Landrecht bekend is: hoewel de aanlegger, zulks goedgevindende, een afschrift of dubbeld aan den gedaagden kan doen overgeven, en dan daarvan zooveel *jura*, als voor eene insinuatie, waarvan een dubbeld overgegeven wordt, betalen moet. Doch somtijds worden citatien verricht bij form van een wetebrief, en wel gemeenlijk wanneer iemand, naar vereisch van zaken, uit een ander Rechtsgebied gedagvaard wordt; in dier voegen dat dan de citatie geschied door een brief van den Richter, door denzelven getekend en gezegeld, aan wiens hoofd de Richters gewoon zijn te stellen, *ik doe U mids dezen te weten*; waaruit de oorzaak der benaming van *wets* af te nemen is. Andere wetebrieven van den Richter zijn, welke niet strekken om eisch of aanspraak te aanhoren, en dus niet behoren tot dezen titel; maar tot eenig ander einde, zowel aan die onder hetzelfde Gericht als daar buiten wonen, worden gedaan in gevallen, waarin het Landrecht dit vereischt. Indien door *alle citatien* hier alleenlijk alle wetebrieven zouden verstaan worden, dan zou het onderwerp van dezen titel, zijnde citatie, zijn bepaald tot wetebrieven, die de eene soort van citatien zijn; en dan zou van het vereischte omtrent de andere soort, in opzigt van *de reden of oorzaak der aan te vangen procedure daarbij te melden*, niets gezegd zijn; maar bij tegenstelling kunnen opgemaakt worden, dat in

andere citatien zulks niet nodig maar genoeg zou zijn den gedaagden tegen eenen bepaalden dag te dagvaarden om in het gericht te verschijnen en de aanspraak te aanhoren. Maar voor zulk eene stelling wordt geen grond bevonden. Ik zal niet alles aanhalen, wat de Rechtsgeleerden over de *L. 53 ff de verb. sign. en L. 4 C. eod.* omtrent de verwisseling van de woorden *of* en *en* hebben aangetekend. Soms heeft het woord *of* de betekenis van *en*, naamlijk wanneer het woord *of* alleenlijk in opzigt van de woorden eene disjunctie maakt, daar de gedisjungeerde woorden hetzelfde betekenen: zoodat dan het oogmerk is, om de verscheiden benamingen onder de dispositie van de wet te doen verstaan, of om de dispositie van de wet te verklaren; als wanneer het woord *of* betekent *dat is*, Wissenbach ad *L. 53 ff de verb. signific. N° 3*, Greg. Lopez animadv. jur. civ. cap. 20 N° 1 in tom 3 The-saur: jur. Rom. Everh. Ottonis, gelijk dit beide plaats heeft in den voorgaanden art. 3. in de woorden, *Dienst-luiden of Riddermatige personen*. Iets anders is, wanneer de gedisjungeerde woorden onderscheiden zaken te kennen geven. Want dan wordt ook in wetten het woord *of* voor *en* genomen; doch niet omdat deze beide woorden hetzelfde zouden betekenen, maar omdat de uitlegging der wet dit vordert. Men stelle dus, zoals in het geval van ons onderwerp, dat eene wet twee onderscheiden zaken met het woord *of* tus-schen beiden, aan dezefde dispositie onderwerpt; dan betekent het woord *of* hetzelfde als *en*, omdat anderzins de wet geen uitwerking hebben zou: dewijl dan de dispositie van de wet zich tot geen van beide zaken zou bepalen, indien dezelve niet beide zaken betref, *G. Lopez d. l. cap. 21 cap. 35 N° 3 add. cap. 34.*

Wat aangaat de redenen of oorzaak der aan te vangen procedure, die de citatien en wetcbrieven moeten inhouden; is aan te merken, dat er onderscheid is tusschen den voor-zeiden inhoud der citation of wetcbrieven, en dien van een zogenaamd Libel conventionaal, in 't welk kortelijk ver-klaard en uitgedrukt worden de actie en aanspraak van den

aanlegger; gelijk dit in citatien voor de voormalige Hoge Bank, waarvan de brieven, wegens hun waschen zegel, *waschtekenen* en niet *wetebrieven* zijn genaamd, van ouds is vereischt, die dus beknopte Libellen waren, Winhof Deel I. art. 19 en aldaar in not., omdat op den bestemden dag door den gedaagden, zonder uitstel of tijd van beraad te genieten, aldaar moest voordgepleit worden. Men zie ook Landr. Deel 1 tit. 20 art. 3. Hiervan verschilt als alleenlijk in het gemeen de reden of oorzaak der aan te vangen procedure in de citatie of wetebrief wordt gemeld. *Satis enim est in ea saltem in genere causam exprimere, ob quam quis vocatur*, Vantius de nullit: ex defectu citationis. N° 52, gelijk dit aldus bij ons geschiedt; hetzij dat daarvan de aantekening door den aanlegger aan den Gerichtsdienaar worde gegeven, hetzij dezelve door den Gerichtsdienaar worde aangetekend, waarvan reeds gezegd is. Geen ander gewag ook van reden en oorzaak der aan te vangen procedure wordt door het Landrecht vereischt in de soort van citatien, die wetebrieven zijn genaamd. Wijders, dewijl ook, ingeval van deze met wetebrieven gedane citatien, uitstel op den daarbij bestemden dag, naar Landrecht, mag genomen worden: zo is geen reden om in wetebrieven, meer dan in alle andere citatien, iets verder te gewagen, dan in het gemeen de reden en oorzaak der aan te vangen procedure. Ook is het mogen nemen van uitstel of termijn op de aanspraak bij ons geen genoegzame reden, waarom de melding van de oorzaak of reden der aan te vangen procedure in de citatie zou nagelaten worden. Want nog eene andere gewigtige reden vereischt deze melding, naamlijk ten einde de gedaagde, bij overweging bevindende, dat hem het pleit niet dient, nog voor den termijn de zaak met de kosten, zo verre naar recht verplicht, zal kunnen aannemen, en daardoor veeltijds zeer aanmerkelijke kosten voorkomen, die enkel door de schuld van den aanlegger, die, met verzwijging van de reden of oorzaak, den verweerder heeft doen dagvaarden om de aanspraak te aanhoren, alsdan

zouden veroorzaakt zijn. Om niet te spreken van het geval, dat de verweerder, de reden en oorzaak geweten hebbende, in staat zou kunnen zijn om aanstonds te antwoorden, en daardoor proces-kosten voor te komen, of de zaak niet willende verdedigen maar aannemen, alsdan deze aanneming zonder verder beraad en verspilling van de kosten van nog een termijn, om daarop de aanneming zo in te richten, als hij te rade worden zal, te doen. Eindelijk, dewijl de Staten door dezen artikel het oud geschil der Rechtsgeleerden, omtrent al of niet bij de citatie de reden of oorzaak te gewagen (men zie over dit geschil Vultejus *de judicis lib. 2 cap. 2 N° 74-82*) in dit gewest hebben weggenomen; 't welk eene voorname bedoeling van ons Landrecht is: zo behoort daarover niet van vooren af getwist te worden.

In dit gewest is nog eene andere soort van daglegging bekend voor het Gericht der Drostten, 't welk hun na de oprichting van de nieuwe Republiik over zaaken van bezit in huwlijkszaken is verleend, naamlijk bij klagte of Request, bestaande in den eisch en conclusie zelve met alle de stukken daartoe behorende, 't welk de Drost gebiedt, dat in handen van den Gedaagden zal worden gesteld, om op een bepaalden dag daarop te berichten: wanneer ten dage dienende de aanlegger hetzelfde in den gerichte overgeeft, als ook de gedaagde daarop bericht, en wijders als naar Landrecht voord gepleit wordt; waarvan Busius over de *L. 1 ff de in jus. voc. N° 8* verhaalt. Dit verschilt van het beknopt Libel, in de dagvaarding voor de voormalige Hoge Bank vervat, die geschiedde zonder bijvoeging van bewijsstukken, zodat ten dage dienende ook eene andere schrifture van eisch en conclusie met bewijsstukken wierd overgegeven. En nog meer verschilt dit van alleenlijk in het gemeen de reden of oorzaak van de aan te vangen procedure in de citatie te melden.

Nog andere soort van daglegging heeft plaats in sommige zaken, die zonder form van gewoon proces worden beslist voor het Gericht der Drostten, welke door gewoonte, of door

bijzonder hoog bevel zijn bepaald; 't welk tot geen andere zaken uitgebreid mag worden. In zaken van ontruiming van gehuurd goed lijdt deze dagvaarding geen twijfel, noch ook heeft die bedenck gehad in zaken van surrogatie van Gericht, die voor dezen in het Gericht der Drostzen zijn afgedaan: wijders zijn deze zaken uit den lastbrief der Drostzen te vernemen. Derzelve form bestaat voornaamlijk daar in, dat op het klaag Request een bevel wordt gegeven, dat de beklaagde aan het verzoek ten Requeste zal voldoen, 't en zij hij daartegen redenen mogt hebben in te brengen op een bepaalden tijd, in rechte genoemd *mandatum cum clausula justificatoria*, 't welk, door verschijning op den termijn, als eene eenvoudige citatie wordt aangemerkt, Mindanus de process. lib. 2 cap. 6 en 7, wordende alsdan de zaak zonder gewone forme van proces voldongen: of, wanneer de beklaagde uitblijft, wordt het bevel gaaf verklaard. Echter kan de beklaagde zich van zijn uitblijven nog op den eerst volgenden rechte dag zuiveren en de zaak met den klager voldingen.

Art. 5. De handbekenning, waarvan in dezen artikel wordt gemeld, ook vóór dat gerichtlijke aanspraak voor de schuld is geschied, te doen, schijnt uit oude gewoonte herkomstig te zijn: terwyl billijk is, dat iemand zijn handschrift bekenne, 't welk hij, om tot bewijs te dienen, gegeven heeft, doch 't welk zonder handbekenning, of ander bewijs, daartoe niet strekken kan: van welk bewijs merkwaardig door J. Gothofried: Cod. Theod. lib. 2 tit. 2 L. 27 is gehandeld. In den titel der Pandecten *de interrog. in jur. fac.* schijnt niets toepasselijk op handbekenning gemeld te worden: omdat de handbekenning of ontkenning behoort tot het bewijs der schuld zelve, waarvan bij pleit voldoening zal geëischt worden; tot welk geval die titel niet behoort, en die ook afgeschaft is, Schulting thes. controv. dec. 31 Thes. 10. Deze wijze van iemand te doen bekenne of ontkennen, is ook onderscheiden van het recht van vragen op artikelen, hangende het pleit, weleer doorgaans, en ook hier vóór deelen,

hebbende plaats gehad en nog op vele plaatsen stand grijpende, doch hier en elders, tot voorkoming van meened, afgeschapt: maar 't wordt bij ons daarvoor gehouden, dat alle ter zaak doende of zogenaamde relevante stellingen ten processe gemaakt, voor bekend worden gehouden, indien die niet bijzonder door de partij tegengesproken worden. Hiervan is, dat men op het einde der schrifturen gewoon is te betuigen, dat men hetgene niet bijzonder bejegend is, als inpertinent en irrelevant, voorbij gaat, zonder het door stilzwijgen te willen gestendigen. Dit, zeg ik, is onderscheiden van de handbekenning of ontkenning, in deezen artikel gemeld, omdat dezelve ook geëischt mag worden voor en aleeer de zaak rechthangig is gemaakt, *Imbertus instit. for. lib. 1 cap. 29* en schoon de dag van voldoening nog niet zij gekomen; vergelijkende men het middel van handbekenning bij een eisch van zekerheid, *Mevius ad jus. Lubec. tit. 1 art. 8 N° 12. Mindan. de mandat. cap. 70 § 9 Rebuffus in constit. Reg. tom. 1 de chirogr. et ced. recogn. art. 1 N° 25 en 38.* Hier wordt gesteld, dat alle degene, die met daglegginge persoonlijk voor de hoge of lage Banke gebracht worden, ter oorsake van suivere obligatiën of schuldbrieven, bij haer selfs gepasseert, op verzoek van den citant of crediteur, in denzelfden Gerichte gehouden zijn, haer schrift of hanteken te kennen of ontkennen, sonder dat sij dagh of tijd van be-
raet daerop sullen hebben te genieten.

Met daglegging iemand aan het gericht brengen, in art. 2 gemeld, is iemand aan het gericht dagvaarden. Derhalven iemand persoonlijk te dagvaarden, is de dagvaarding in *personam* of aan den persoon zelve, anders ook gezegd voor 's hoofds of in *faciem* uitvoeren; in tegenoverstelling van ten zijnen huize aan iemand van het huisgezin; 't welk anderszins genoeg is, indien hij zich niet te huis bevindt, *Mevius ad jus. Lubec. lib. 3 tit. 1 art. 7 N° 4 &c. Schrassert ad Reform. Velav. cap. 9 art. 2 N° 3 Rebuffus in constit. Reg. tom. 1 de chirogr. et ced. recogn. art. 1 N° 19.* Dat het niet te verstaan

is van eene dagvaarding om in persoon te verschijnen, is ook daartuit te vernemen, dat niet gebruikelijk is iets diergelijks in de citatie tot handbekenning uit te drukken. En, gelijk iemand het handschrift door een daartoe gevolmagtigde kan doen bekennen, Rebuffus d. c. N° 26, zo is hier geen uitgezonderd geval van de gewoonte, volgens welke iemand gevolmagtigd wordt om in de ziel van een ander te zweeren, mids dat de lastgever den ced formeel hebbe gedaan voor het Gericht, waar de volmagtsbrief is gemaakt, en dat zulks, met bijvoeging van de woorden, in den volmagtsbrief door het Gericht worde verklaard: zodat blijke, dat aldaar de eed behoorlijk zij afgelegd, om alzo door zijn gevolmagtigden in zijn ziel gedaan of herbaald te worden. Het oogmerk van dit statuut schijnt te zijn om alle bedenkelijkheid weg te nemen, of ook een tweede citatie zou nodig zijn, indien de eerste slechts ten zijnen huize aan iemand van zijn huisgezin was afgelegd; en opdat niemand in zulk een gewigtig stuk door andermans schuld benadeeld zou kunnen worden. Het statuut vereischt maar ééne citatie, en wel aan den persoon om het daarmede voor afgedaan te houden.

Dit middel van dagvaarding tot handbekenning wordt hier bepaald bij zuivere obligatien of schuldbrieven; verstaande daardoor alle brieven van personeel verband. Doch omtrent het woord *zuivere* komt in overweging, dat, wanneer men daardoor zou verstaan *obligationes puræ*, dat is, die niet conditioneel bestaan, noch waaraan op een toekomenden zekeren of onzekeren dag maar aanstonds moet voldaan worden, *Vinnius ad § 2 instit. de verborum oblig.* zodat dan volgens dezen artikel niet eerder eene handbekenning, dan de schuld zelve, geëischt zou kunnen worden; derhalven zou dan de lere der Rechtsgeleerden, boven reeds aangehaald, door het statuut hierin niet gevolgd zijn. Doch gelijk ik boven reeds heb aangemerkt, dat het niet doorgaat, aan woorden van onze taal eene zekere Latijnsche overzetting toe te schrijven; zo is het ook alzo hier gesteld. Want het

tegendeelde van *zuiver* is onzuiver, verward, onklaar enz. En zo vind ik eene onde aantekening bij dit statut gemaakt, dat de verpligting tot handbekenning bij vonnis is ontzegd, omdat geen oorzaak der schuld in het handschrift was uitgedrukt. Anderszins zou het statut zijn afgegaan van het grondbeginsel van het recht van handbekenning: dewijl iemand, die een handschrift tot bewijs gegeven heeft, daardoor zich heeft verpligt om aan dit oogmerk te voldoen; 't welk zonder gerichtlijke bekenning niet boven alle uitvlugten is gesteld. De vergelijking van een eisch van handbekenning met een eisch van zekerheid komt hier mede overeen: dewijl de reden daarvan in de gemelde natuurlijk reden schijnt bevonden te worden. Terwijl in andere gevallen gemeenlijk niet doorgaat dat men bewijs tot meerder zekerheid uit handen van de partij zou kunnen vorderen. Derhalven schijnt hier, in zoverre dit Landrecht betreft, niets ter zake te doen of de *obligatio pura*, dan *sub conditione vel in diem certum vel incertum*, zij ingegaan.

Die de obligatie of schuldbrief zelf heeft afgegeven, moet zijn handschrift of handteken aanstonds in het Gericht be-
kennen of ontkennen. Hier is niet bijgevoegd, dat hij het onder ede ontkennen zal; dewijl dit eene inruiming van den eed zou zijn, dien hij, wanneer de aanlegger dit vordert, volgens het recht, omtrent eeds delatie plaats hebbende, zou moeten afleggen: doch waardoor de aanlegger, indien de Gedaagde dan den eed aflegt, deszelfs bewijs, 't welk hij door den schuldbrief zou hebben, als door stelling aan den eed van den gedaagden, en aflegging van dien, door dezen gedaan, zou verliezen (Voet ad tit. ff de jurejur N° 25) en de daarin gemelde schuld op eene andere wijze zou moeten bewijzen: omdat niet over de schuld, maar daarover, dat het is het handschrift van den gedaagden, de eed van ontkenning aan denzelfden is ingeruimd, *Authent contra qui propriam C. de non numerata pecunia in verb. nisi sacramento illata &c. ibique glossa.*

Onderscheidenlijk wordt in het vervolg van dezen artikel,

iets anders vastgesteld omtrent eene weduwe en erfgenamen in de woorden, *als ook een weduwe ofte erfgenaam, de schult haer van doder hant aankomende, doen sullen: ten ware sij met eede verklaarden, 't handtteken niet te kennen, noch van de schuld te weten.* Eene weduwe, wanneer zij aansprakelijk is uithoofde van schuldbrieven, die zij zelve niet ondertekend heeft, maar door haar man of door een ander, van wien de schuld op hem is gekomen, ondertekend of een erfgenaam, worden in rechte geacht, daarvan, als van een andermans daad, geen kennis te dragen, 't welk te kennen gegeven wordt door de reden gevende of onderstelling makende woorden: *de schult haer van doder hant aenkomende.* Hierom is hunne verpligting, om het handschrift van den overleden te bekennen of te ontkennen, niet volstrekt; als kunnende daarvan bevrijd worden en volstaan, door met eede te verklaren het handschrift *niet te kennen* ('t welk geen ontkenning maar eene betuiging van onbewustheid is) noch van de schuld te weten. Deze eed dus niet bij delatie geschiedende, noch te kennen gevende dat het niet zou zijn het handschrift van den overleden, noch dat de schuld niet deugdelijk zou zijn; zo blijft de aanlegger in zijn geheel om dit een en ander te bewijzen.

Schulden, die iemand van doder hand aankomen, zijn die hem betreffen, schoon een overleden die gemaakt heeft. Gelijk eene weduwe, schoon zij ook niet meer boedelhoudersche van haar mans nalatenschap mogt zijn, of deze hoedanigheid zich niet heeft toegeëigend, maar aanstonds de erfgenamen van haar man in den boedel heeft toegelaten; uithoofde van gemeenschap van goederen, en voords als naar rechten daarvoor aansprekelijk is. Wijders volgt uit het statut, dat eene weduwe, nevens haar man den schuldbrief ondertekend hebbende, haar handschrift moet bekennen of ontkennen, zonder te kunnan volstaan met te verklaren het handschrift niet te kennen noch van de schuld te weten.

Het rechtelijk gevolg van deze verpligting tot handbekenning

of ontkenning, of verklaring voorge meld, en daartoe door den aanlegger genomen eisch is, dat de Gedaagde, zonder wettige reden daaraan niet willende voldoen, daartoe wordt gecondemneerd, en zulks dan alsnog niet willende doen of ook van den beginne uitblijvende, het handschrift *in contumaciam* bij decreet voor bekend gehouden wordt: 't welk is volgens het recht, dat iemand, verplicht zijnde in den gerichte te antwoorden, zulks weigert, Voet ad tit. ff de interr. in jure fac. N° 9.

Art. 6. Volgens dezen artikel worden voortvlugtige (profugi) lieden en die men niet weet te vinden, of waar zij wonen, verdaagd aan de drie naaste kerspels-kerken van het gericht, waar de zaak dienen zal. Door het woord *Gericht* wordt in het Landrecht somtijds verstaan de plaatselijke uitgebreidheid van des Richters rechte dwang, als zijnde aan zijn Gericht onderworpen. Doch hier schijnt het woord *Gericht* genomen te zijn voor de plaats van het gericht, alwaar de rechtzaken dienen zullen, die in de dagvaarding wordt bepaald; zodat hier te kennen gegeven wordt, dat de dagvaarding niet zal geschieden aan het Gerichtshuis of *curia* van den Richter, in de dagvaarding bepaald, maar aan de drie naast daaraan gelegen kerspels-kerken, in of ook buiten de plaatselijke uitgebreidheid van zijn rechte dwang. Anderszins zou het Landrecht willen, dat geen dagvaarding op eenige plaats der uitgebreidheid van rechte dwang, in welke de zaak zal dienen, zou gedaan worden, maar buiten dezelve onder den rechte dwang van de naaste Richteren: 't welk niet schijnt ondersteld te mogen worden. Uit het gezegde, dat hier gezien wordt op de naastbijheid van het te houden Gericht, zodat een van deszelfs naaste kerspels-kerken in het kerspel, waar het Gericht wordt gehouden, en dat de twee anderen daar buiten zijn gelegen, volgt dat het eene onnodige bezorgdheid zou zijn, aan drie andere daar buiten gelegen kerken, in plaats van aan twee, en dus te samen aan vier kerken, de dagvaarding te doen. Hetzelfde wordt ook te kennen gegeven

beneden in tit. 5 art. 3 en tit. 6 art. 3, alwaar insgelijks wordt gezien op de drie naaste kerspels-kerken in opzigt der plaats van het over de zaaken gehouden Gericht, en niet van de uitgebreidheid des gronds, waarover het gericht aan den Richter is toevertrouwd.

Iets anders is, dat in de stoffe van het dienen van deductie omtrent de preferentie en concurrentie op de kooppenningen van een verkochten desolaten boedel en daartoe te doene dagvaarding, beneden tit. 21 art. 12 wordt bevolen, dat daartoe ook kerkenpraak zal gedaan worden in het kerspel, waar de executoriale verkoop geschied is. Want in het geval van die stoffe gebeurt dikwijls, dat in een ander kerspel en onder een ander zelfs ver afgelegen Gericht goederen van een desolaten boedel verkocht worden, dan in het kerspel en onder het Gericht, waar de boedel desolaat gevallen is, alwaar naar recht over de preferentie en concurrentie moet gepleit en de boedel vereffend worden. De reden hiervan schijnt zeer bevattelijk, naamlijk opdat de ingezetenen aldaar verwittigd worden, waar en wanneer zij zich hebben te begeven om uit de penningen der verkochte goederen betaling te bekomen en aldaar van hun recht op dezelve moeten doen blijken; waarvan zij anderszins onkundig zouden kunnen blijven.

Dat deze dagvaarding, hetzij door oude gewoonte, hetzij volgens bijzondere inzettingen, of bewijsredenen daaruit getrokken, geschiedt bij aanplakking en drie op elkanderen volgende zondagen te doene aflezinge is bekend. Van den naam van *kerspel*, waarvan op vele plaatsen verscheiden onder één Gericht behoren, is te zien Overijss. Gedenkst. stuk 7, bladz. 278 en 279. Het bestellen van wetebrieven aan degenen, die onder een ander Gericht wonen, of zich bevinden, geen woonplaats hebbende onder het Gericht, waar het pleit gevoerd wordt, behoort niet tot dezen titel, als sprekende van daglegging: dewijl deze ingang van recht tegen niemand dient dan in het gericht, waaronder hij eene woonplaats heeft.

Art. 7. In dezen artikel wordt alleen gehandeld van conjuncte personen, die als zodanigen voor den aanlegger ageren. Terwijl in den volgenden art. 8 vastgesteld is, wat zal waargenomen worden, wanneer iemand hij zij een conjunct persoon, of niet, voor den verweerder ten processe opkomt.

Dat aan conjuncte personen, *walkanderen tot in den vierden graet van bloedverwantschap ofte swagerschap bestaende*, wordt toegelaten om zonder last of procuratie, onder cautie *de rato*, voor elkanderen in rechte te ageren; daarin is, in zoverre, afgeweken van het gemeen recht, dat dit aldaar nauwer is bepaald bij kinderen, broeders en zwagers, L. 35 pr. ff de proc. en daarentegen wordt zulks hier nauwer bepaald door de woorden, *bij gelegenheit, daer so haest geen volmacht soude kunnen uitgebracht worden*.

Voorname Rechtgeleerden stellen, dat het Roomsche recht in dezen zou berusten op eene vermoedelijke lastgeving tusschen deze zo na verwante of verzwagerde personen, (Schulting Enarratio partis primæ Digest, lib. 3 tit. 3 § 7). Welk vermoeden niet voor ongetwijfeld wordende gehouden; zo moet door hen de cautie *de rato*, dat is, *dominum ratum habiturum*, gesteld worden, L. 12 § 1 L. 13, 14, 23 ff *ratam rem haberi* L. 8 pr. ff de negot. gest. arg. L. 21 C. de proc., waardoor de pleitgedingen opgehouden worden, en 't welk van een nadelig uitzigt schijnt te zijn. Want, wat al tijd kan niet verlopen, eer de zaak aangaande de genoegzaamheid der borgen of van het onderpand, tot deze cautie gesteld wordende, zij afgedaan? wat zwaarigheid kan niet ontstaan, wanneer na het langdurig en afgedaan pleit de borgen ongenoegzaam bevonden worden, die in den beginne als genoegzaam geacht wierden? wat moeijelijkheid; indien, de borgen, dan overleden zijnde, verscheiden erfgenamen nalaten, die ook op verscheiden plaatsen zouden kunnen wonen, en op welken misschien ook weinig of geen verhaal zou kunnen zijn, dezelve met pleitgedingen te vervolgen, wanneer de principaal of, bij deszelfs vóór-overlijden, zijne erfgenamen

de verrichting van den conjuncten persoon niet wilden goedkeuren? gelijk zij gemeenlijk dit niet zouden doen, wanneer hun conjunct persoon het pleit verloor, om wederom van nieuws te kunnen beginnen? Terwijl intusschen de verweerder te vergeefs met de moeilijkheid van een pleit was gekweld geweest om nog eens wederom een pleit over dezelfde zaak door te staan. Of men stelle, dat de verweerder, om deze zwaarigheid gedeeltlijk voor te komen, volgens deze cautie, naamlijk dat de principaal het zal goedkeuren of voor bestendig houden, beweerde, dat de cautie zou vervallen of gecommiteerd zijn, omdat de principaal gelegenheid genoeg gehad zou hebben om de versproken ratihabitie te doen (*L. 12 § 2 ff ratam rem haberi*) of dat de verweerder de ratihabitie of zijn interesse eischte, zoals wanneer geen dag van voldoening in het versprek is bepaald, de voldoening aanstands kan geëischt worden; daar de verweerder rechtmatig belang heeft, dat hij wete, of de principaal het goedkeurt, dan niet: dewijl de principaal geen goedkeuring willende verlenen, alsdan de verweerder van verder voort te pleiten, met herstel zijner kosten en schade, bevrijd wordt, *arg. L. 16 pr. ff ratam rem haberi en Mevius part. 4 decis. 365 N° 5*. Dan zou echter de rechtsoeffening daardoor merkeliijk worden vertraagd. Want niet alleen zouden tijd en termijnen moeten besteed worden, om die ratihabitie van den conjuncten persoon te eischen, en om die door hem te worden ingebracht; maar ook zou dan nog een geruime tijd kunnen verlopen eer dezelve voorgebragt wierd, wanneer de conjuncte persoon zich zocht te verschonen, dat hij, hoewel daarover uit zijnde, die nog niet bekomen had, en verder uitstel verzoekt. De burgerlijke reden schijnt derhalven deze toelating onder cautie van conjuncte personen des aanleggers niet te begunstigen, dan alleenlijk bij gelegenheid, daar zo haast geen volmagt zou kunnen uitgebragt worden. Hieruit is te vernemen, dat de Overijsselsche Wetgever deze toelating van conjuncte personen, om goede redenen, tot de gemelde

omstandigheid uitdrukkelijk heeft bepaald. Hetgene sommige oude Rechtsgeleerden redeneren van de statuten volgens het gemeen recht te moeten verstaan worden, en daartegen niet strijdig te mogen zijn, is niet toepasselijk op een volk, 't welk zelf zijn oppermagt heeft, zijnde niet onderworpen aan het gebied van een ander volk. Ook hebben vele voornamste oude Rechtsgeleerden reeds voor lang erkend, dat wanneer de statuten verschillen van het gemeen recht, alsdan dezelve, in zo verre, daaruit niet kunnen uitgelegd of daarnaar verschikt worden: waarover is gehandeld door Tiraquellus de retract. Municip § 1 Glos 10 N° 79 &c., Glos 11 N° 48 et § 9, Glos 2 N° 50 &c. De woorden *zo haast* hebben hunne betrekking tot den tijd, die de principaal niet gehad zou hebben, om eene volmagt aan iemand, om voor hem te ageren, ter hand te stellen gelijk veeltijds in onvoorziene gevallen wegens afwezigheid van den principaal, gebeuren kan, dat de principaal, in billijke onkunde zijnde, dat hij spoedig zou moeten ageren, er geen tijd is om zo haast eene volmagt uit te brengen; als daartoe nodig is.

Het Landrecht spreekt niet van pleitgenoten, dewijl onze Wetgever daarin niets buiten of tegen het gemeen recht heeft willen vaststellen: zodat pleitgenoten voor elkanderen onder cautie *de rato* worden toegelaten na de litis contestatie, Brunnevan ad tit. C. de consortibus ejusdem litis, Voet ad tit. ff de proc. et defens. N° 11. Iets anders is door het Landrecht Deel 2 tit. 13 art. 7 vastgesteld omtrent degenen, die met elkanderen in maatschappij zijn.

Art. 8. Nadat in den voorgaanden artikel is gemeld van de personen, die van de zijde des aanleggers zonder volmagt onder cautie *de rato*, om voor hem te ageren, worden toegelaten; wordt in dezen artikel de wet voorgeschreven omtrent degenen, die zonder volmagt voor of in plaats van een ander, tegen wien het pleit aangevangen is, opkomen om den verweerder te verdedigen, die volgens het gemeen recht, zowel als volgens dit Landrecht, cautie voor het

gewijsde maar niet *de rato* moeten stellen; uitgezonderd dat, volgens het gemeen recht, in reële actien ook mede *de rato* door den intervenient gecaveerd moet worden, L. 40 § 2 ff de proc. De woorden van dezen artikel zijn: *so wie voor een ander wil intervenieren sal 't selve mogen doen, mits stellende cautie voor 't gewijsde: ende, so hij dan bij sententie quam te succumberen, sal de Triumphant hem so wel aan den principael, als aan den intervenient mogen verhalen.*

De Rechtsgeleerden, handelende van de interventie, om de stoffe dat iemand zich met andermans pleit, uithoofde van zijn recht, bemoeijt, tot één geslagt te brengen en dan in soorten te onderscheiden, verstaan onder de benaming van interventie alle de gevallen, waarin iemand in een pleit, onder andere personen begonnen, tusschenkomt, stellende daarom verscheiden soorten van interventie, Voet ad tit. ff de jud. N° 34-38. Doch dat hier gesproken wordt van de soort van interventie voor den verweerder, blijkt uit de woorden *voor een ander intervenieren*; 't welk betekent intervenieren ter vrijspraak van den verweerder; hetzij dat iemand dit doet uit vriendschap, hetzij omdat het belang der verdediging hem voornaamlijk of meer dan den verweerder betreft; 't welk bij de Rechtsgeleerden is eene interventie, geschiedende ter uitsluiting van den verweerder; in tegenstelling van eene andere soort van interventie, die door voeging bij den aanlegger of verweerder geschiedt en die in het Roomsche recht anders ook wordt uitgedrukt door woorden, die bijstaan of bijzijn beteken, L. 65 ff de reg. juris. L. 4 § 4 ff de appellat. L. 29 pr. ff de inoff. testam. L. 20 C. de evict. authent. unica C. de litigiosis, Schulting enarrat. part. 1 digest. lib. 5 tit. 5 § 12. Maar op de soort van interventie, dienende om den aanlegger van het gebruik der actie uit te sluiten, zijn de woorden *voor een ander intervenieren*, niet toepasselijk; dewijl dan niet voor maar tegen den aanlegger geïntervenieerd wordt, tusschen hem en den intervenient door den Richter moet gevonnist worden, of hem de actie moet geweigerd

worden, dan niet, L. 34 ff *solutio matrimonii*: waartoe in het Roomsche recht woorden zijn gebezigd, die verbieden aan den aanlegger en hem tegenstaan te kennen geven, L. 65 ff *de fidei*. en wiens begonnen gerichtlijke aanspraak de intervenient ook niet verplicht is te vervolgen. Ook kan de cautie voor het gewijsde op zulk eene interventie, tegen den aanlegger gedaan, niet toepasselijk geacht worden, omdat de uitgesloten aanlegger niet meer in aanmerking komt; noch ook kan gesteld worden, dat de triumphant zich zowel aan hem als aan den intervenient zou mogen overhalen. Zelfs is hij in genen dele principaal.

Insgelijks is dit statut niet toepasselijk op voeging, die eene onvolkomen interventie is, als waardoor de gevoegde niet in de plaats van den principaal treedt; dewijl de principaal dannog in het proces blijft; en dus eene cautie van den gevoegden voor het gewijsde niet sluiten noch reden daarvoor zijn zou, als wel in eene volkomen interventie, voor den verweerder, die in den stijl van onze praktijk, door interventie voor een ander, wordt verstaan; en welke practicale betekenis van zijn Land de Wetgever geacht wordt te zijn gevolgd; alwaar men door de tegenpartij kwalijk zou gehavend worden, indien men een gevoegde als een intervenient in het pleit zou willen doen voorkomen. Dit getuigt ook Schrassert (obs. 200) van Gelderland, alwaar hij het grondig heeft bevestigd. Want, alwaar in een Land de woorden *intervenient* en *gevoegde* van ouds af onderscheidenlijk zijn gebruikt en toegepast; aldaar kan men ook de wet, die zelfs, zooals hier, ook nog van later tijd is, niet anders verstaan.

Een gevoegde is, volgens het gemeen recht, niet gehouden om cautie voor het gewijsde te stellen; te minder omdat tegen hem geen condemnatie noch adjudicatie valt, noch het vonnis tegen hem ter uitvoer kan gebragt worden; althans niet, indien hij tot hetgene, 't welk ten processe is geëischt, niet is verplicht, Voet ad tit. ff *de re jud.* N° 52. Ook de woorden *zowel aan den principaal, als aan den intervenient zal*

mogen verhalen geven te kennen, dat anderszins reden zou kunnen schijnen te zijn, dat de triumphant, geen verhaal aan den principaal zou hebben, daar nogthans in het geval van voeging geen bedenkelijkheid kon plaats vinden, dat de triumphant zich aan den principaal zou kunnen verhalen, maar integendeel ongetwijfeld is, dat hij geen verhaal aan den gevoegden heeft; en niet geacht kan worden, dat het statut hierin aan het gemeen recht zou tegengegaan zijn, zonder zulks klaarlijk te stellen.

Nog eene andere reden, waarom het statut niet mede van een gevoegde kan verstaan worden, is gelegen in de magt, die een gevoegde in het voeren van het pleit heeft, als welk, in zoeverre, een *persona œque principalis* is, Gail. 1 obs. 70 N° 8 et seq. Indien dan, door voor een ander te intervernieren, mede eene voeging wierd verstaan, alsdan zou elk, in weerwil van de tegenpartij, zich ten processe mogen voegen, zonder zijn rechtmatig belang, 't welk hij bij de uitkomst van het pleit zou hebben, te tonen: hoewel het gemeen recht dit te tonen, om gewichtige redenen, vordert; naamlijk omdat in de voeging een bezwaar gelegen is, waardoor de pleitgedingen kunnen vertraagd worden, door een gebruik van middelen van pleit, waarvan een gevoegde zich niet bedienen mag; of door dat de principaal, ook zelfs omtrent geoorloofde middelen, met den gevoegden niet eensgezind zou zijn of dat de gevoegde zou menen, dat de principaal door anders, dan hij begrijpt, de zaak te willen behandelen, aan de tegenpartij in de handen zou willen werken. Ook zouden zulke geschillen een doorgestoken werk van den principaal en den gevoegden kunnen zijn, om de zaak daar door op te houden. Intusschen zouden deze geschillen eerst door den Richter beslist moeten worden, voordat wijders worde voordgepleit omdat de gevoegde in dezelfde schriften met den principaal het pleit vervolgen moet. Men mag daarom nog te minder vermoeden, dat de wetgever dit zou zijn voorbijgegaan en de tegenpartij onderworpen hebben om de voeging te moeten

lijden, zonder dat de gevoegde zijn rechtmatig belang tone; men zie hierover Gail. 1 obs. 69-72. Bij gevolg wordt in dezen artikel niet van voeging maar van eene volkomen interventie gesproken. Ook zou dit bezwaar geenszins weggenomen worden door eene cautie van den gevoegden voor het gewijsde, noch door dat de triumphant zich zowel aan den principaal als aan den gevoegden zou kunnen verhalen.

Ik meen genoeg gezegd te hebben van hetgene, waartoe deeze artikel niet behoort. Dus moet nog herinnerd worden, waartoe dezelve strekt, of welk het oogmerk van dit heilzaam statut zij. Volgens het bovengemelde blijft er niets anders overig, dan dat dit statut spreekt van eene volkomen interventie voor den verweerder; in welke interventie de intervenient, als zodanig, volgens het gemeen recht, geen cautie voor het gewijsde nodig heeft te stellen, indien de zaak hem principaal aangaat: omdat dan de intervenient zijn eigen zaak verdedigt: *Groenew. ad tit. instit. de statist.* § 5 *ibique alleg.* Doch door dit Landrecht is de reden van geschil over de gesteldheid van het belang van den intervenient, als ook of hij uithoofde van vriendschap, of uit anderen hoofde, hoe ook genaamd, intervenieert, weggenomen, door onbepaald vast te stellen, dat *zo wie voor een ander wilde intervenieren, zal 't zelve mogen doen,mits stellende cautie voor 't gewijsde*: zodat alle de geschillen over het belang van den intervenient, waardoor de aanlegger het pleit zou kunnen opgehouden, door dit statut zijn afgesneden en eenvoudig de interventie voor den verweerder, volgens het gemeen recht, onder cautie van het gewijsde te voldoen, is toegelaten, *L. 45 § 6 ff de proc. et def.* waardoor de verweerder uit het proces geraakt, zodat het vonnis niet tegen hem uitgevoerd kan worden, *L. 28 L. 51 § 1 L. 64 ff de proc. et defens.* Evenwel, dat de verweerder daardoor uit het proces zou geraken; dit zou somtijds zwaarigheid ontmoeten, omdat het gebeuren kan, dat de aanlegger rechtmatig belang heeft, dat de verweerder in het proces blijve: Hierover zou dan tot

ophouding van de zaak gepleit moeten worden, men zie het merkwaardig advijs in de Holland consult. 2de 3de deel cons. 227 (in de uitgave van 1648 staat bij vergis 327) N° 1 en 2. Maar ook deze zwarigheid, en het pleitgeding, daaromtrent, is door het statuut voorgekomen, door te willen, dat de *triumphant* zich zowel aan den *principaal* als aan den *intervenient* zal mogen verhalen. Men zie iets diergelijks bij Groenewegen d. l. Ook heeft dit nog een verder uitzigt: dewijl daardoor het gebruik van de cautie *de rato* in het geval van interventie voor den verweerder in reële actien onnodig wordt: omdat de verweerder aan het vonnis onderworpen wordt gesteld.

Terwijl de Wetgever in dit statuut zorgt voor de bekor-ting van pleitgedingen; en daarin voorziet, hoe de aanlegger de interventie voor den verweerder moet lijden; zo is daardoor het rechtmatig belang van den verweerder tegen den intervenient niet uitgesloten maar aan het gemeen recht overgelaten: gelijk ook alle artikelen van dezen titel alleenlijk spreken in betrekking tot het recht tusschen den aanlegger en zijne tegenpartij, in het aanvangen van pleitzaken. Maar hier wordt niet gezegd van geschillen, die tusschen den verweerder en den intervenient, bij deze gelegenheid, zouden kunnen voorvallen, noch: ook van het geval, wanneer de verweerder, volgens bijzondere grondbeginselen van het recht, niet benadeeld kan worden. Gemeenlijk is een verweerder daarmede gediend, dat iemand met stelling van cautie voor hem intervenueert, zonder geschil met den intervenient te hebben over de middelen van verdediging in het pleit te gebruiken. Maar dit kan ook anders zijn. Men stelle *vooreerst*, dat de verweerder door een gebrek in de dagvaarding geen kennis van dezelve noch van de interventie, en dat het pleit is gevoerd, bekomen had: dan kan niet beweerd worden, dat de *triumphant* zich aan hem zou kunnen verhalen; ook zonder dat de verweerder daartoe een appel of herstelling in zijn geheel zou noodig hebben:

gelijk kennelijk is; dat ingeval van nietigheid der citatie dit een of ander niet wordt vereischt, en dat de daad van een intervenient, als zijnde een derde persoon, hem, zonder dat hij daarvan kennis droeg, niet kan nadelig zijn. Men stelle ook *ten tweeden* dat de verweerder in het geheel niet wilde pleiten, noch met de zaak te doen wilde hebben; dan zou hij, volgens recht, daarmee kunnen volstaan, dat hij verklaarde aan den eisch toe te geven, en daaraan met de daad te zullen voldoen, voor zoveel hij dit in zijne magt heeft, mids dat de aanlegger hem voor alle aanspraak van den intervenient genoegzaam cautie stelle, *L. 1 § 37 ff depositi*. En men stelle *ten derden*, dat de verweerder zich niet door den intervenient uit het proces wilde laten zetten, maar slechts hem als een gevoegde of in het geheel niet, bij zich in het pleit wilde toelaten. Dan zou het geschil tusschen hem en den intervenient door vonnis van den Richter afgedaan worden en inmiddels het pleit tegen den aanlegger moeten blijven in staat, omdat de vereffening van dit geschil tot de ordinatie van het pleit behoort: op gelijke wijze als boven is gemeld, wanneer iemand den aanlegger van het voeren van proces zou willen afweren, omdat hem het recht van actie zou toebehoren, of dat hij, zijnde aanlegger of verweerder, iemand, die zich bij hem wilde voegen, niet wilde toelaten, schoon ook de tegenpartij zich daarmee niet bemoeijen wilde; welke beide gevallen, zo als gezegd is, tot den inhoud van dezen artikel niet behoren. Ook kan in het recht van die geschillen tusschen den principaal en den intervenient geen verandering maken, dat de intervenient cautie voor het gewijsde aan den aanlegger stelt: dewijl daardoor niet voorgekomen wordt het ongelijk, 't welk de principaal verweerder lijden zou door een vooroordeel, dat het belang der zaak niet of niet voornaamlijk hem betreffen zou; waardoor hij in zijn recht omtrent de zaak, over welke gepleit wordt, in oprijt van intervenient benadeeld zou kunnen worden, indien daarover vooraf geen kennis genomen en gevonnist werd.

Art. 9. Nadat was gezegd van personen, die zonder volmagt rechtelijke aanspraak en verwering voor anderen kunnen doen, wordt hier gemeld van die voor anderen in rechte getrokken mogen worden, en wel bijzonder, dat *de volmagten van kerspelen sullen in saken, hare Gemeente aangaande, geconvenieerd ende daervoor aengesproken mogen worden.* Het oogmerk van dit statut is niet om te handelen, hoe dat iemand in hoedanigheid van voogd, executeur, bewindhebber van de zaken eener stad of Gemeente enz., volgens het gemeen recht, aansprekelijk is voor hetgene, wat hij in deze zijne hoedanigheid heeft gehandeld; noch om daaromtrent iets naarder te bepalen, of iets buiten of tegen het gemeen recht vast te stellen. Anderszins ook zou het statut hier niet slechts van Volmagten van kerspelen spreken. Maar in opzigt van Volmagten van kerspelen wordt eene bijzondere reden voor dit statut bevonden. Dit is iets merkwaardigs, 't welk niet voorbijgegaan mag worden; te minder omdat het vreemd zou kunnen voorkomen thans gemeenlijk twee onderscheiden universiteiten in de kerspelen die bestaan uit èene Marke, of ook in elke Marke, indien het kerspel uit meer dan èene Marke bestaat, te ontmoeten; waarvan de eene is die der erfgenen, dat is, van de eigenaren der gewaarde erven in de Marke, aan wien de gemene Marken-gronden toebehoren; van welke gemene Marken-gronden de kotters, dat is, ongewaarde eigenaren of derzelve huurhieden van woningen in de Marke, doorgaans bij wege van huure of dienstbaarheid het recht van gebruik van heide en weide op de Gemeente der Erfgenen tot hun nooddrift hebben, Overijss. gedenkst. 3de stuk, bladz. 305-305. De andere, waarvan het Landrecht hier spreekt, is van de ingezetenen der Marke als zodanigen (want onder de ingezetenen worden gemeenlijk ook erfgenen bevonden) die oudtijds in dit gewest gemeenlijk geen universiteit waren, noch iets met elkanderen gemeen of gemeenschappelijk te beschikken hadden, waartoe een recht van universiteit zou nodig zijn: schoon

zij tot het een of ander gemeenschappelijk zijn verplicht. Iemand zou misschien denken, dat de gezamenlijke ingezetenen ten minsten nog iets, al was het ook maar eene armen-kas, gemeen gehad zouden hebben, dewijl derzelve onderhoud niet tot last van de erfgenamen is. Maar daarvan bespeurt men oudtijds niets: gelijk ook nog doorgaans geen middelen aldaar tot onderhoud der armen zijn gesticht; als welken zelfs of door anderen aalmoesen tot hun onderhoud verzamelden, of tot onderhoud van dezelve en van andere ongelukkigen, zijn de nodige penningen over de ingezetenen uitgezet geworden: omdat het een aloud gebruik is, dat de ingezetenen in elke Marke yder voor zijn aandeel in den hunnen, in zulke behoeften moeten voorzien.

Eene universiteit der ingezetenen van eene Marke is nadelig aan de universiteit der erfgenamen. Want de universiteit der ingezetenen, als zodanigen, te zeer met schulden bezwaard zijnde; dan moet noodzaaklijk de prijs der hure van de vaste goederen in de Marke daardoor dalen, en tot ontvolking van dezelve aanleiding geven, indien de goedsberhen of erfgenamen alsdan denzelfden huurprijs van hunne goederen zouden willen genieten, als wanneer deze universiteit met geen schulden was beladen: dewijl een huurman zoveel te minder huurpenningen aan zijnen goedsheer zal willen betalen, als hij tot voldoening van de interesse van de schuld dezer universiteit der ingezetenen moet toebrengen. Dit nauw verband is dus van dat gevolg, dat de waarde der vaste goederen in het kerspel of Marke, door aanmerkelijke schulden van zodanige universiteit, verminderd wordt. Men kan dit ophelderen uit een besluit van de Staten van Overijssel van den 21 October 1596. De kommerlijke omstandigheden, waarin de huislieden, dat is, ingezetenen van de kerspelen of Marken, als zodanigen, alstoen sedert het jaar 1576 (1570) door den vijand gebragt waren, door van de gezamenlijke ingezetenen van de kerspelen of Marken geld af te persen, hetzij alleen van de ingezetenen, als

zodanigen, en dus als personeel; hetzij ook tevens van de erfgenamen, als zodanigen, en derhalven in zoverre reël; hetzij onder de benaming van brandschatting, contributie of anders (want dit heb ik niet duidelijk genoeg ontdekt. Men zie intusschen Mr. G. Dumbar, *Hedend: staat van alle volk: bijzonder Overijss. Deel 2 bladz. 303-392*), waardoor de ingezetenen zoals gemeenlijk in oorlogstijden geschiedt, en misschien ook de ingezetenen huurlieden op de huurpenningen (*Voet ad tit. ff locati conducti N° 29*) wierden geëxecuteerd, die zich met penningen, ter leen opgenomen, reddeden, welke hun door de erfgenamen naar redelijkheid wierden goedgegaan, indien zij die met derzelve toestemming hadden opgenomen: zodat anderszins dezelve door de huislieden en derzelve erfgenamen, die de penningen hadden opgenomen, en dus niet als een schuld van eene universiteit van ingezetenen, betaald moeten worden. Dit merkwaardig besluit van de Staten, omtrent de zedert het jaar 1576 (1570) door de kerspelen opgenomen penningen zegt, » dat » is geresolveert met meeste stemmen, dat de Gecommitteerde » bij kerkenprake en anders sullen doen bevelen, dat een » jeder, die eenige penningen op den kerspelen hebben » uitgedaan, haere verschrijvingen binnen seker tijd sullen » exhiberen, en die alsoo gerichtlijke verschrijvingen off » obligatien, bij consent van de meeste erfgenaemen gebeur- » lijken geconvoceert wesende, van de kerspelen gepasseert » zijn, sullen de renten van dien nae Lantrechte betaelt » worden, en die onbehoorlijke hantgelden genomen hebben, » sal hen 't selve aen 't capitael gedefalceert en als woekeraers » daervoor aangesien worden. De penningen averst, soo de » huislieden van de kerspelen eigener autoriteit buiten consent » en voerweten van de erfgenaemen hebben opgenomen, » sullen de eigenaeren off haere goederen daervoor niet » verbonden sijn, maer sullen de alsoo penningen hebben » uijtgedaan, haer regres mogen nemen op de personen off » derselver goederen, daermede sijn hebben gecontraheert,

» vermogen haer schijn en bescheid daarvan hebbende, dewelke
 » alsdan ook haer regres weder sullen mogen nemen op
 » diegene, die doemaels in 't kerspel gewoont ende daarvan
 » genoten, al waeren sij tegenwoordig in een ander kerspel
 » geseten, en daer eenige sijn, die boter, rogge, torf en
 » andere species van ware in betalinge, ontfangen hebben,
 » sullen deselve getaxeerd worden, gelijk alsulcke ware ten
 » tijde van de betalinge gegolden heeft. Insgelix sullen alle
 » andere renten bij particuliere personen opgenomen en boven
 » Lantrechte verschenen, niet hoger als het Lantrecht vermog
 » betaelt worden, en sal het overige ook aen de hoofsumme
 » worden gedefalceert. Actum binnen Campen den 21 Octob.
 » 1596.”

Inzonderheid schijnt dit genootschap in elk kerspel of Marke te zijn toegenomen en een bepaald recht van universiteit verkregen te hebben, door de invoering der personele Landsmiddelen, die door de gezamenlijken ingezetenen van het kerspel gepacht of in redentie genomen wierden. Ik heb niet bevonden, dat tegen het gemeld besluit van den 21 Octob. 1596 naderhand iets anders zou zijn vastgesteld; waartoe ook, om voorgemelde reden van rechtmatig belang der erfgenamen, geen genoegzame oorzaak schijnt te zijn geweest. Integendeel schijnt om dezelve altoos aanhoudende reden door publicatien van de Staten van den 24 Maart 1739 en 12 April 1758 te zijn geboden, dat gene zetteren, volmagten, boermeesteren of anderen, de gemene boermannen van kerspelen, Marken, Boerschappen representerende, zullen mogen eenige proceduren te entameren, zonder speciale voorkennis, permissie en auctorisatie van de erfgenamen of goedheren van hetzelfde kerspel, Marke of Broerschap; noch ook anders niet op naam van Goedsheren en eenige kerspelen. Uit al hetwelke voorgemeld blijkt, dat deze opgekomen universiteit der ingezetenen van een kerspel of Marke zeer bepaald is. Ik zou verder gaan, dan ter uitlegging van dezen artikel nodig is, indien ik alles, wat wijders hieromtrent kon aangemerkt wor-

den, hier zou verhandelen: dewijl ik het gemelde alleenlijk heb aangevoerd, om de bijzondere reden, waarom juist alleenlijk hier gemeld wordt van gevolmagtigden van kerspels, als waaromtrent de gemelde omstandigheden eenige bedenkelijkheid zouden kunnen veroorzaken; te meer omdat zou kunnen schijnen, dat zij niet om te pleiten, maar om andere zaken der ingezetenen waar te nemen, zijn aangesteld. Deze gevolmagtigden zijn anders ook genaamd zettters of Boermesters; en wel zettters van wegen hun voornaamste werk van uitzetting van penningen onder de ingezetenen. Zij zijn in rechte niet aansprekelijk dan, zoals het statut zegt, in zaken *hare gemeente aangaande*: dewijl, volgens het boven betoogde, niet volgt, dat schulden, die alle de ingezetenen eener Marke aangaan, even daarom ook hunne gemeente zouden raken, hoewel dezelve de ingezetenen, elk bijzonder, en derzelve erfgenamen, betreffen; 't welk zeer verschilt van dat die de gemeente zouden aangaan, *L. 7 § 1 ff quod cuiusq. univers. nom*: in welk laatste, te weten dat dezelve de gemeente aangaan zouden, getoond is een wederrechtelijk bezwaar der erfgenamen te zijn gelegen; waartoe niet geacht kan worden een recht van universiteit aan de ingezetenen te zijn toegestaan, strijdig ook met het aangehaald besluit der Staten.

Ik heb gezegd van de bepaalde universiteit der ingezetenen van een kerspel, uit niet meer dan eene Marke bestaande, en van eene Marke, als hebbende elke Marke haar afzonderlijk huishoudelijk bestuur. Nu dient gezegd te worden van het aanzienlijker en met een gezag, waaraan ook, in zeker opzigt, degenen, die buiten de Marke wonen, onderworpen zijn (Overrijss. ged. stuk 3 bladz. 303 en de aldaar aangehaalde Schomaker Deel 5 cons. 19) voorzien genootschap en universiteit der erfgenamen van de Marke: dewijl door tegenstelling van deze universiteit de zaak te meer duidelijk is. Hoe deze universiteit in rechte iemand moet aanspreken en aangesproken worden, daarin wat het eerste aangaat wordt het gemeen recht gevolgd. In een ander ge-

val nogthans wordt, volgens de aangehaalden publicatie van den 12 April 1758, de approbatie van hoger Overheid daartoe vereischt, naamlijk wanneer de erfgenen van een kerspel, ondersteld zijnde dat het kerspel uit meer dan ééne Marke bestaat (want anders is een kerspel hetzelfde met eene Marke) pleit beginnen willen. Aan deze uitgebreide Universiteit wil de Wetgever geen onbepaalde magt om pleit te beginnen toestaan. Deze groter Universiteit van het kerspel is te samen gesteld uit leden der onderscheiden universiteiten van de Marken. Dezelve heeft geen recht van universiteit, dan in weinige zaken, als naamlijk het begeben van eenige bedieningen of ambten en het onderhoud van hunne gemene gebouwen, het opnemen der nodige penningen en diergelijke, nevens derzelve noodzakelijke gevolgen; als zijnde zaken die uitgevoerd moeten worden, doch die geen uitkomst zouden hebben, indien niet bij meerderheid van stemmen daarover wierd beschikt. Van alle deze onderscheiden universiteiten hoofdzakelijk te gewagen scheen mij tot een klaar begrip van dezen artikel dienstig te zijn.

Wijders dient nog iets gezegd te worden van de aanspraak tegen de universiteit der erfgenen eener Marke, wanneer dezelve in recht wordt getrokken, waarvan in dezen artikel niet wordt gemeld. Hieromtrent is gebruikelijk, dat de dagvaarding, panding of inleiding aan den Markenrichter, als President van het Collegie, wordt besteld, die ambtshalven verplicht is daarover de erfgenen, om een besluit aangaande de verdediging te nemen, te doen vergaderen, door op twee achter elkander volgende zondagen te doene publicatie en eenmaal affixie van dezelve aan de kerk van het kerspel waarin de Marke gelegen is; zoals dit ook geschiedt om een besluit te nemen tot het aanvangen van een pleit. Dienstig nogthans schijnt, dat de aanlegger ook daarenboven zijne handeling op de gemelde wijze, als genoegzaam geacht wordende tot ter kennis bringing van de universiteit der erfgenen, doe publiceren en affigieren; ten einde om niet door

gebrek van den Markenrichter in bedenkelijke zwaarigheid te kunnen geraken; volgende dus de lere van de Glos *ad L. 1 § 2 ff quod cujusq. univers. nom.* die zegt: *ipsa ergo universitas debet admoneri ut veniat ad sui defensionem.* Terwijl geen sijndicus, om pleit te beginnen of aan te nemen, bij het collegie der erfgenamen gebruikelijk is.

Om de universiteit van het kerspel bestaande uit meer Marken, in rechte aan te spreken, behoort de daartoe nodige handeling aan derzelve gecommiteerden geïnsinueerd te worden, om daarover de vergadering te doen uitschrijven: dewijl deze gecommiteerden niet gemagtigd zijn, om buiten bijzonderen last van de universiteit een pleit aan te nemen, zo min als om zelfs te beginnen. Het is aanmerkelijk, in een klein bestek van een kerspel zoveel onderscheiden universiteiten waar te nemen; die nothans, zonder verwarring en benadeeling van ieders recht zeer bezwaarlijk eenige verandering zouden kunnen ondergaan, hoewel de wet, omtrent de beste order in dezelve waar te nemen, werkzaam is.

Aangaande het gevolg der aanspraken tegen Gevolmagtigden van kerspelen is nog aan te merken, dat deze en andere bewindhebbers van andermans goederen, volgens het gemeen recht in deze hoedanigheid ook op goederen, die zij in dezelve hoedanigheid bezitten aansprekelijk zijn. In zoverre wordt buiten hunne hoedanigheid niets tegen hen ondernomen: zodat dan de uitwerking bij de onderscheiden beschouwing van hunne hoedanigheid, of moreel persoon, naar behoren blijft bepaald. Doch buiten hunne hoedanigheid zou tegen hen gehandeld worden, indien zij of hunne goederen gearresteerd wierden, of anders op hunne goederen wierd gepleit ter bekoming van hetgene zij in hunne hoedanigheid schuldig zijn, dewijl de *persona moralis* die zij bekleeden en die in recht bestaat, voor een arrest niet vatbaar is en hunne goederen door hen niet in hunne hoedanigheid, van bestuur of bewind omtrent andermans goederen hebbende, bezeten

worden. Het vloeit derhalven uit de grondbeginselen van het recht en uit den aart der zaak, dat alzulke personen noch derzelver eigen goederen voor hetgene, 't welk anderen te vorderen hebben van degenen, wier goederen en zaken zij besturen, niet gearresteerd mogen worden, voor en al eer dat de zaak zij beslist en zij dan door hun schuld in gebreke blijven, en derhalven het arrest dan uithoofde van hun eigen schuld word gedaan. Anderzins ook wordt dit afgeleid uit een al te groot bezwaar van zulke bewindhebber van andermans goederen, die door hunne bediening onredelijk benadeeld zouden worden voordat het geschil over de zaak zij uitgemaakt, *Voet ad tit. ff de in jus voc. N° 37 en 50 en de aldaar aangehaalden Bort, Coren, Peckius, Carpzovius, van Leeuwen, Faber en Mevius*. Men zie ook *Zurck Cod. Bat. in voce arrest N° 25 Martini in ordin. jur. Saxon. tit. 5 § 1.*

Van een tegengesteld gevoelen zou Mr. B. van Zutphen geweest zijn volgens de Utrechtsche consultatie *Deel. 4 cons. III*, waar echter niet gezegd word, dat het door het Gericht der stad Utrecht in de aldaar gemelde zaak zou zijn gevolgd. Die consultatie, gelijk alle soortgelijke consultatie, moet uit haar gewigt van redenen betracht worden. En dan zijn de aldaar aangehaalde plaatsen van *Castrensis* en *Faber* niet rechtmatig of niet toepasselijk, als schijnende te onderstellen hetgene niet ondersteld mag worden, voordat het bij vonnis zij beslist, namelijk dat de Bewindhebbers van de zaken eener Universiteit of Syndicus van dezelve in deze hoedanigheid schuldig zouden zijn, maar dat dezelve door nalatigheid in hun bewind in gebreke van te voldoen zouden blijven; zoodat dan dezelve door den schuldeischer bij executie gevangen en hunne goederen aanvaard zouden mogen worden. Ook *Faber* getuigt van eene daar ter plaatse aangenomen gewoonte, die hij zegt bezwaarlijk uit de reden van het regt verdedigd te kunnen worden, *Cod. lib. 4 tit. 7 def: 5 et in not. 3 et lib. 7 tit. 33 def: 1 et in not. 6.* De in voorzeide consultatie aangehaalde *Peckius de jure*

sistendi cap 4 N° 17 meldt niet van een Syndicus of van administrateurs, maar van het geval, waarin de burgeren elk in het bijzonder voor schuld der stad wettig verbonden zijn, die alsdan elk in eigen persoon elders met arrest kunnen aangesproken worden, en van een gaarder van uitgezette penningen, die in gebreke blijvende zelf in zijn persoon en goederen daarvoor executabel is. Het zou te lang zijn meer hiervan aan te halen. Maar dit alles doet niets tot de vraag: of de voorzeide bewindhebbers met arrest van hun persoon of goederen zouden mogen aangesproken worden om te pleiten en te doen beslissen, of de schuld moet betaald worden dan niet.

Wat het geval betreft, alwaar dit reeds door vonnis is beslist, daarvan spreekt het Landrecht, onder den titel van *executien van sententien* beneden tit. 21 art. 17 gebiedende, dat *Executeurs van Testamenten, Monbaren, Curateurs, rentmeesters, verwalters of bewindhebbers van andere luiden goederen zijn executabel, uit kracht van vonnissen of sententien tegen haarkindren personen in die qualiteit gewesen, tot dat zij goederen aanwijzen, hare wezen of meesters toebehorende, daarop men 't vonnis zou mogen executeren, of anders rechtelijk presenteren ende doen rekeninge bewijs ende reliqua van derselver harer principalen pupillen en minderjarige goederen.* Ook hieruit blijkt zelfs, dat vóór de te vallen sententie niet tegen hun eigen persoon noch goederen met arrest of panning mag ondernomen of geprocedeert worden. En dit statut is overeenkomstig met het gemeen recht, waarvan Brunneman *ad L. 2 ff de administr. et peric. tut. N° 4 met aanhaling van Guttier de tutel. p. 2 C. ult.* zegt, dat een voogd alsdan met de *actio judicati* kan aangesproken worden om op te geven hetgene hij van de goederen des minderjarigen bezit opdat daaraan de executie geschiede. Terwijl om hem daartoe te noodzaken het gereedste middel is, dat hij de executie in zijn eigen goederen ondergaan moet, zolang hij daaraan niet voldoet of door het doen van reke-

ning bewijs en reliqua toont, dat hij niet of niet geheel het vonnis naarkomen kan: zodat de executie aan niets meer dan in het vermogen van den minderjarigen wordt bevonden, worde gedaan: welk regt tegen de verscheiden begrippen van Rechtsgeleerden, tot voorkoming van geschillen, door den Wetgever is gevolgd.

Tit. 5.

Van Arrest of bezate.

De ingang van recht met arrest, waardoor personen en derzelver goederen buiten het Rechtsgebied van hunne woonplaats door het Gericht bij wijze van executie op iemands verzoek worden aanvaard en in bewaar gehouden, om daardoor bij vonnis voldoening of zekerheid te bekomen; en in zekere gevallen ook binnen dit Rechtsgebied, is bij verscheiden volkeren een oud gebruik geweest. Sommig arrest zou schijnen bij eene stelling in bezit van goederen *rei servandae causa* (L. 1 ff quib. ex causis in poss. eatur) vergeleken te kunnen worden, doch het verschil is aanmerkelijk onder anderen daarin, dat het arrest van personen en goederen wordt toegestaan, om daarvan bij vonnis voldoening of cautie te bekomen, zonder dat vooraf over de verplichting daartoe gevonnisd zij: terwijl intengendeel de stelling in bezit in goederen naar het Roomsche recht geen plaats vindt dan nadat de partij om zekerheid te stellen was gecondemneerd of in gebreke bleef zich te verdedigen (Voet ad dict. tit. ff N° 2 etc.) ter plaatse, waar hij volgens dit recht aansprekelijk was en zich verdedigen moest, gelijk ter plaatse van het contract of der betaling (L. 19 § 1 en 2 ff de judiciis Voet ad ff eod. N° 75) alwaar hij geen bekwaam of genoegzaam verdediger hebbende, door immissie in zijne goederen, die daar bevonden worden, wierd genoodzaakt om zich aldaar te verdedigen, welke immissie door bereidvaardigheid van verdediging wierd opgeheven en niet vervolgd.

Het woord *bezate*, van *bezetten* herkomstig, is in de oude Landrechten van Overijssel gebruikt. Hier wordt het verwisseld met het woord *arrest* van het bedorven Latijn *arrestare*, dat is, doen blijven, gelijk *adjurnare* op zekeren dag doen komen of dagvaarden en *admallare*, in het Gericht doen komen. Ik vind daarin iets zeldzaams, dat dit woord ook wordt genomen voor een vast besluit, dewijl men in de afleiding van woorden mede moet zien op derzelve overdragtelijke betekenis en dan is *arrest* een vast besluit der Overheid, 't welk dezelve wil doen blijven of doen stand houden.

Onder den gemeenen naam van panding wordt ook arrest begrepen omdat daardoor pandschap wordt verkregen, welk gemene betekenis ook voorkomt in het Naarder Reglement van het jaar 1692 Art. 5 achter het Landregt onder N° 1 en bij *Matthaeus* de auct. lib. 1 cap. 19 N° 62, hoewel panding, in het bijzonder zo genoemd, volgens Landrecht, voornaamlijk daarin van arrest is onderscheiden, dat in panding de bezitter van het goed gemeenlijk het goed blijft behouden totdat het door sententie verwonnen zij verklaard.

Het arrest, 't welk door het Gericht gedaan wordt, schijnt van ouds bij de Duitsche Volkeren in gebruik te zijn geweest als eene geoorloofde *pignoratio*, in tegenstelling van eene bij eigen richting gedane *pignoratio*, of aangreep van personen en derzelve goederen ook buiten het Rechtsgebied van hunne woning, onder dezen naam in de wetten der Franken en andere Duitsche volken bekend, en aldaar doorgaans verboden, of niet dan onder zekere bepalingen toegestaan. Onder anderen wordt in de wetten der Longobarden van koning Rothar L. 249 daarvan gezegd, dat men zijn schuldenaar tot driemaal om betaling hebbende aangesproken, hem mogt panden in goederen, waarin men panden mag. In het Duitsche Rijk schijnt het verbod dezer panding bezwaarlijk tot stand gebragt te hebben kunnen worden. Keizer Frederik de Derde heeft deze panding insgelijks onder zekere bepaling

toegelaten bij zijne constitutie van het jaar 1442 en bevelen, dat de gepandede personen en goederen aanstonds aan het naast Gericht, waaronder geen van beide partijen woont, zullen gebracht worden om daarover recht te worden geoëffend, waardoor de panding wierd een gerichtelijke panding of arrest. Nogthans wierd hierdoor de eigenrichting niet geheel weggenomen, maar bleef binnen de palen van het Roomsche recht, 't welk in sommige gevallen toelaat om zich zelf recht te verschaffen. Deze wet kan dus tot een bewijs van het gebruik van arrest of gerichtelijke pignoratie in dien tijd strekken. Ook schijnt het arrest te zijn ingevoerd om de eigenrichting der *pignoratio* te beschaven, om niet al te verre van de aloude gewoonte en zogenaamd vuistrecht der Duitschers af te gaan door dezelve geheel af te schaffen. Minder is de eigenrichting van de aloude diffidatie of aankondiging van vijandschap door de gouden Bulle van keizer Karel den Vierden van het jaar 1356 beschaafd geworden, waardoor slechts eene zekere bepaling aan deze verderflijke eigenrichting is gegeven, die door keizer Frederik in zijne gemelde constitutie is aangehaald en geprezen, doch naderhand geheel afgeschaft. In het Landrecht Deel 1 Tit. 1 art. 10 ontmoet men nog een overblijfsel van de ongerichtelijke pignoratio, als niet alleen aan den Gerichtsdienaar, zonder voor-kennis van den Richter, toelatende, maar ook aan elk die den arrestant daartoe zouden willen helpen, mits den gearresteerden persoon of goederen, indien het nodig is, dat is, indien de zaak niet zonder het Gerichte wordt bijgelegd (arg. L. 1 § 9 en 10 de oper. nov. nunc.) brengende aan het Gericht, 't welk van den eersten aangreep te verstaan is, voorbehoudens aan den Rigter de magt om het arrest toe te staan of niet.

Ten opzigte van den Rigter, die het arrest toe staat of doet, behoeft weinig bijzonders gesteld te worden om het arrest in te voeren. Hiertoe is genoeg de competentie van Gerigt, door het Roomsche recht bepaald, in zo verre ter

zijden te stellen. Want dan volgt, dat elk Richter rechtsdwang in zijn Rechtsgebied heeft over personen en goederen, zolang die in zijn Rechtsgebied bevonden worden. Men heeft het arrest als nuttig beschouwd. Want daardoor wordt de gerichtelijke aanspraak gereeder gemaakt en dus het vertrouwen in den handel aangekweekt.

Indien men met sommigen (Groenewegen de leg. abrog. ad tit. C. ubi conv. qui certo loco etc.) stelt, dat de Rechtsdwang, als winst of eigendom aangemerkt, den grond tot de invoering van arrest zou gelegd hebben, als een middel om daardoor iets aan den Rechtsdwang des Richters van de woonplaats van den verweerder te onttrekken, dan zou ik het denkbeeld van patrimonieelen Rechtsdwang veel eer gebruiken om door het arrest aan den Richter van het Rechtsgebied, waar de personen en goederen bevonden worden, toe te staan, den Rechtsdwang volkomen en zonder bepaling van denzelfden, die het Roomsch omtrent de competentie van Gericht daarvan gemaakt heeft, te laten toekomen.

Uit de stellingen, dat het arrest is eene beschaafde en van eigenrichting bijkans gezuiverde *pignoratio*; en eene door de Roomsche wet van competentie van Gericht onbelemmerde oeffening van Rechtsdwang van den Richter van de plaats, waar de personen en goederen bevonden worden, dunkt mij ook bevattelijk te zijn, dat het Gericht gezegd wordt door arrest te worden gefundeerd of gevestigd, aangemerkt, dat de executie of uitvoering een wezenlijk deel van den Rechtsdwang is en dat de Rechtsdwang van een Richter over personen en goederen uit een ander Rechtsgebied voorbij gaat door het vertrek van de personen en vervoering van derzelver goederen naar een ander Rechtsgebied, zodat dan zijn Rechtsdwang over dezelve niet meer zou bestaan; gevolglijk wordt dezelve door het arrest gevestigd opdat ook de magt van executie daaraan niet ontbreke.

Een begrip, alsof door arrest de Rechtsdwang niet ge-

vestigd maar eerst zou verkregen worden is ongegrond en met zich zelf niet overeenkomstig: omdat het arrest zelf reeds een daad van Rechtsdwang is, die derhalven den Rechtsdwang van den Richter onderstelt, omdat de personen en goederen onder zijn Rechtsgebied bevonden worden. Hierom ook kan een Richter het vonnis door hem gegeven tegen iemand, die onder zijn Gericht woont, niet uitvoeren op den persoon van den gecondemneerden noch op deszelfs goederen, zich in een ander Gericht, en dus onder den Rechtsdwang van den Richter aldaar, bevindende, maar moet daartoe den Richter aldaar verzoeken.

Gelijk met arrest de Rechtsdwang door executie wordt gevestigd om daaraan executie van het vonnis bij den Richter van het arrest te verhalen, zoo is ook arrest een executief proces, 't welk wordt begonnen met executie, die anderzins op het einde van hetzelfde veellicht aan den Richter ontbreken zou om die zelf te kunnen doen. In dit ingevoerd executief proces, waardoor behoudens de verdediging van den verweerder het proces met executie wordt begonnen, bekleed deze executie de plaats van cautie voor het gewijsde; welke executie daarom gemeenlijk door cautie voor het gewijsde opgeheven wordt zowel als door eene vrijspraak van den verweerder zodat de bijzonderheid van het middel van arrest voornamelijk mede daarin bestaat, dat de verweerder daardoor gedwongen word om cautie voor het gewijsde te stellen of anders zijn persoon of goederen tot de uitkomst van het proces in arrest te moeten laten blijven; en nog wijders, indien hij gecondemneerd wordt totdat hij aan het gewijsde voldoet. Het is dus zo niet, als Matthaeus de auct. lib. 1 cap. 19 N° 62 onderstelt, dat gearresteerde goederen zouden strekken tot pandschap voor de schuld, daar integendeel dezelve zijn een pand voor het aanstaande gewijsde.

Dat de gerichtelijke pignoratio, veel ouder dan dezelve onder den naam van arrest is bekend geweest, van personen

en goederen buiten het rechtsgebied van de woonplaats van den verweerder reeds in de middeleeuwen stand greep, schijnt ook opgemaakt te kunnen worden uit de *Capitula der Franken*, vast stellende, dat elk voor provinciale Richters, en dus niet buiten de Provincie, in rechte zal aangesproken worden, *Lib. 7 cap. 309 et addit. 4 cap. 19 edit. van Georgisch*, gelijk dit ook van ouds in dit Gewest is waargenomen, waarvan is te zien boven in tit. 3 art. 1. Hieruit schijnt bij tegenstelling te volgen, dat men ingezetenen van de Provincie gewoonlijk overal binnen dezelve, waar zij of hunne goederen aangetroffen wierden, in rechte aanspreken kon, dewijl er geen reden is om dit aan eene bloote dagvaarding van den persoon, aldaar bevonden wordende, toe te schrijven, die door zijn vertrek naar buiten het Rechtsgebied van den Richter, zonder aan het gericht op den bestemden dag te komen, de dagvaarding zou verijdelen. Hierom mogt zelfs volgens het jongst Roomsche recht, in het gemeen, een gedagvaarde, die geen borg stelde, met geweld naar het Gericht gebracht of gevangen gehouden worden totdat de Richter gericht hield, *Schulting Enarratio part. 1 Digest. lib. 2 tit. 8 § 4, Noodt Observ. lib. II cap. 20*. Naarderbij schijnt te komen de constitutie van keizer Otto den Groten art. 13 (*Goldastus Const. Imper. tom. 3 pag. 305*) willende dat men niet gehouden zij in een ander Gericht te recht te staan aan dengenen, met wien men onder hetzelfde Gericht woont, 't en zij aldaar Gericht geweigerd is. Dit wil ook keizer Frederik van Stouffen in zijne constitutie van het jaar 1158 art. 1 (*Goldastus pag. 330*). Bij gevolg stond het aan anderen, geen *pares curiae* van den verweerder zijnde, vrij, iemand buiten het Rechtsgebied zijner woonplaats elders in rechte aan te spreken. En twee honderd jaren daarna wordt in den Landbrief van Jan Vernenburg, Bisschop van Utrecht, in het jaar 1365 gegeven aan Twenthe in Overijssel onder het Duitsche Rijk toen behoord hebbende, gewaagd van het arrest, als van oud gebruik, dewijl deze Landbrief

bepaling daarvan, als van een oud gebruik maakt, Overijss. Gedenkst. 3de stuk bladz. 11 en 12 (1).

Dit doet vermoeden, dat het niet in de daar voorgaande twee eeuwen zij opgekomen, en dat dus in de laatstgemelde keizerlijke constitutie bedoeld is de Gerichtelijke aanspraak bij arrest, door welke de anderzins voorbijgaande Rechtsdwang van den Richter over een persoon, die zich onder zijn rechtsgebied bevindt, zonder aldaar te wonen, wordt gevestigd. Dit ondersteld zijnde, naamlijk dat het arrest reeds in het jaar 1365 van ouds in het Duitsche rijk is in gebruik geweest, dan zou niet gelooflijk zijn, dat keizer Karel de Vierde in zijne Gouden Bulle van het jaar 1356 hetzelfde niet als eene disorder in het Rijk zou hebben afgeschaft, of ten minsten naarder bepaald indien het voor een onwettig middel van recht was aangezien.

Het arrest is in Overijssel altoos zo noodzakelijk geacht om den Rechtsdwang tegen iemand buiten het Gericht van de plaats zijner woning te vestigen, dat zelfs ter plaatse van het contract, of der betaling, buiten het Gericht zijner woonplaats, al wierd ook de verweerder aldaar bevonden, dezelve niet met blote dagvaarding aldaar te recht gesteld heeft kunnen worden, dewijl het Landrecht niet toelaat proces met dagvaarding te beginnen dan tegen degenen, die onder het Gericht wonen. Sommigen echter meenen, dat niet algemeen zou aangenomen zijn, dat in dit geval arrest zou nodig zijn, Muller ad Struv. Part. 1 Exercit. 9 lib. 5 Tit. 1 Thes. 42 litt. β.

Door arrest wordt voldoening van het verschuldigde geëischt of zekerheid daarvoor gevorderd om rechtelijke redenen, schoon de voldoening zelve nog niet geëischt kan worden. Doch, gelijk een eisch om voldoening te bekomen tegen iemand in het Gericht zijner woonplaats niet met arrest mag begonnen worden, maar met dagvaarding, of, indien de hoofdzaak

(1) Alwaar in not. a leest: art. 66 van het Saxisch Weigbild.

pandbaar is, met panding; zo mag ook een eich van zekerheid te stellen, aldaar niet met arrest tegen hem aangevangen worden, 't en zij in het geval van uitzondering van het verbod van arrest tegen hem te doen in art. 1 gemeld.

Art. 1. Gemeenlijk is in Overijssel toegelaten proces met arrest aan te vangen: waardoor aan den gearresteerden niet benomen worden deszelfs exceptien over onwettigheid van arrest, om vervolgens het arrest daardoor te doen opheffen. Hiervan zijn uitgezonderd eenige gevallen, waarin het Landrecht het doen van arrest verbiedt, gelijk in dezen en de twee volgende artikelen en art. 9. Hieruit blijkt, dat hetgene, 't welk omtrent arrest te beoordeelen is, bestaat in drie delen. Het *eerste* is het doen van arrest zelf door den Richter, het *tweede* is het gebruiken van exceptien tegen de wettigheid van het gedaan arrest en het *derde* betreft de zaak ten principalen. In dezen artikel en de twee volgende artikelen wordt het toestaan en doen van arrest zelf door den Richter van zekere personen en derzelver goederen verboden; en wel in dezen art. 1, dat iemand onder het Gericht, waar hij woont, met arrest worde aangesproken, uitgezonderd wanneer *hij latiteert en hij of zijne goederen vlugtende of drijvende waren en daarmede in een ander Gericht wilde vertrekken*. Hier worden niets anders dan daden, waarop hij wordt bevonden, gemeld, naamlijk *latiteren*, (dat is, zich verbergen met oogmerk om zijne schuldeischen te benadelen, L. 7 § 1 ff quib. ex. caus. in possess. eatur) en hij of zijne goederen vlugtende of drijvende zijn en daarmede in een ander Gericht willen vertrekken. Volgens het Roomsche recht (L. 10 § 16 ff quæ in fraud. credit.) mag ook aan iemand, die met zijn goed vlugtende is, en dus daarmede naar elders wil vertrekken, het goed ontnomen worden. Hierop is door Rechtsgeleerden, die aangehaald zijn door Gothofredus aldaar in not. x aangekend, dat ook suspicie uit vaste kentekenen (*indicia certa*) dat iemand wil vlugten, hiertoe genoeg zouden zijn; voor hoedanigen worden gehouden omstandigheden, die niet

konden zijn gebeurd zonder voornemen van te zullen vlugten, waardoor dit voornemen zou bewezen worden. Zo is het ook gesteld met suspicie, dat iemand reeds eene daad zou gepleegd hebben, naamlijk dat daartoe alleen kunnen dienen omstandigheden, die niet konden gebeurd zijn, zonder dat de daad is gedaan, door den persoon, welken men onderstelt, de daad verricht te zullen hebben, en die daarom daarvan suspect te zijn gezegd wordt. Indien de gemelde vereischten van *indicia* ontbreken, omdat die omstandigheden zo zijn gesteld, dat dezelve vooraf kunnen zijn gebeurd zonder voornemen van te zullen vlugten, of, omtrent gepleegde daad, dat die omstandigheden voor of na de daad kunnen zijn gebeurd zonder dat hij de daad heeft gedaan, dan is het geen suspicie maar losse gissing. Maar, dewijl ons verstand doorgaans niet in staat is, om alle oogmerken noch oorzaken van gebeurde omstandigheden te kunnen nagaan; zo blijft in alle suspicien, dat iemand de daad zou voorgenomen hebben om te doen, of dat hij die gedaan zou hebben, gemeenlijk wisselvalligheid en onzekerheid overig. Daarvan is het spreekwoord: *argwaan is een schalk*, Hertius, comment. vol. 2 tom. 3 paroem. lib. 1 paroem. 107, die daarvan een voorbeeld aanhaalt, en deze waarheid met veel geloofwaardig gezag van andere schrijvers bevestigt. Hierom kan het Landrecht, 't welk de uitzondering van het verbod alleen aan de daad toeëigent (wat ook, volgens statuten van andere gewesten mogt plaats hebben) niet van suspicie verstaan worden. Dit ook wordt wijders gestaafd, doordat alleenlijk vooraf aan den Richter de uitzondering van het klaar verbod van arrest moet getoond en door hem begrepen worden, voor dat hij het arrest toestaat, daar intusschen suspicie aan te veel bedenkelijkheid onderhevig is, dan dat de Richter daardoor de uitzondering genoeg aan hem getoond te zijn, zou kunnen achten (inzonderheid niet de schandelijke vereischten dezer uitzondering in art. 1 gemeld), en zulks tegen het bezit van vrijheid van arrest, door het

verbod verleend; waartoe een diep onderzoek zou nodig zijn.

Dat deze uitzondering van het verbod van arrest van een ingezeten ter plaatse zijner woning alsmede de uitzonderingen van het verbod van arrest, in art. 2 en 3 voorkomende, *vooraf* aan den Richter moet getoond worden voor dat hij het arrest toestaat, blijkt om vele redenen, als *vooreerst*, omdat het verbod van arrest betreft het *factum* van arrest niet te doen, dan in de van het verbod uitgezonderde gevallen. Derhalven de uitzondering niet aan den Richter getoond zijnde, moet de verweerder in het bezit van het verbod en van zijne arrestvrijheid blijven: waaruit hij echter zou geworpen worden, indien hij eerst na gedaan arrest zich door exceptie wederom daarvan zou moeten vrijpleiten.

Ten tweeden blijkt dit uit de ongerijmdheid, die uit het tegengestelde voortvloeijt: omdat anderszins van de wilkeur van elk zou afhangen, of hij een ingezeten, door hem met arrest ter plaatse zijner woning, tegen het verbod, aan te spreken, uit zijne goederen, uit zijn winkel en koopmanschap en koopmansboek, en invordering zijner inschulden, en uit zijn credyt zou willen stellen en hem daardoor ten ondergang te brengen, voor dat hij in staat zou zijn, om van alles beroofd, zich te redden: terwijl elk, wegens zulk een arrest, bedenkelijkheid zou maken om zich daarmede te bemoeijen. Ook zou daardoor de huisvrede wilkeurig gebroken mogen worden, en hij zelf uit zijn huis gehaald en in arrest gevangen gehouden mogen worden; als ook zou de Richter, zonder dat het hem blijkt, een vuil bedrog van den Gearresteerden, 't welk in de voorzeide vereischten van het Landrecht, die eene uitzondering maken van het verbod om tegen iemand ter plaatse zijner woning met arrest te mogen procederen, is gelegen, moeten onderstellen. Derhalven moet men zich niet alleen aan de woorden van het Landrecht, die alleenlijk op de blijkende daad toepasselijk zijn, houden, maar ook moet de uitzondering vooraf aan den Richter getoond wor-

den, eer hij het arrest tegen het verbod van het Landrecht toestaat. En, indien dit anders was, dan zou een Richter zich moeten laten gebruiken om iemand, tegen verbod der wet en zonder blijk van uitzondering van dit verbod, in zulk een verderf te brengen. Hier tegen zou hem geen betuiging, dat hij dit doet op gevaar van den verzoeker, verschonen: dewijl zulks inzonderheid niet baat, wanneer iemand daardoor in zijn persoon of goederen met dadelijkheid en executie tegen recht zou aangetast worden, 't welk niet wederom kan uitgewischt worden; geheel anders dan een richterlijk bevel, 't welk niet met dadelijke uitvoering is verzeld, maar door iemand, op zijn recht, kan tegengestaan en verhinderd worden.

Ten derden blijkt dit, omdat de uitzonderingen van het verbod van arrest tegen iemand ter plaatse zijner woning, als ook de uitzonderingen van het verbod van arrest, in art. 2 en 3 gedaan, zijn redenen, waarom deze daad van executie, niettegenstaande het verbod, zou moeten toegestaan worden: derhalven moet de uitzondering vooraf aan den Richter getoond worden.

Ten vierden blijkt dit daaruit, dat, indien daardoor iets anders wierd verstaan, dan het beginnen met arrest en toestaan van hetzelfde door den Richter; alsdan het Landrecht, het arrest in weinige gevallen verbiedende, daardoor, buiten deze gevallen, alle exceptien van onwettig arrest, volgens het gemeen recht stand grijpende, zou uitsluiten; 't welk nogthans niemand beweert. Terwijl buiten bedenkt is, dat het Landrecht, iets generaal toelatende, doch in speciale gevallen verbiedende, daardoor den regel van toelating in alle andere gevallen bevestigt. Bij gevolg kan het verbod op niets anders dan op het doen van arrest zelf zien en geenzins op het gebruiken van exceptien van onwettig arrest, uit het gemeen recht, na het toegestaan en gedaan arrest gebruikt mogende worden: omdat anderszins het Landrecht door het speciaal verbod van arrest die exceptien zou uitsluiten; 't welk onwaar is.

Ten vijfden, omdat het vooraf tonen der uitzondering van het verbod van arrest aan den Richter in verband staat met het Overijsselsch arrest, zoals het nu bestaat. Hiertoe is te letten, dat de uitzondering van het verbod van met arrest te beginnen, aan den Richter vooraf wordt getoond, zonder dat een *judicium primum* omtrent het arrest, of het arrest zal worden toegestaan, dan niet, 't welk dus het arrest vooraf gaat, en tot de daad of factum van het arrest behoort, hier gebruikt wordt; maar dat in deszelfs plaats de Richter alleenlijk het arrest weigert te doen, indien de uitzondering van het verbod van arrest hem niet getoond wordt, en dat daarom het bewijs der gemelde uitzonderingen zo eenvoudig is, als de uitzonderingen zelve in weinige en ligtelijk te bewijzen zaken bestaan, indien dezelve waar zijn. Kortom, buiten de gemelde verboden van arrest mag generaal met dit middel het pleit aangevangen worden; en kan dus geen verschil daarover vooraf vallen. Maar het Landrecht verbiedt in speciale gemelde gevallen het pleit met arrest aan te vangen, doch maakt van dezen regel van verbod van arrest eenige uitzonderingen, die derhalven door den Arrestant op het voorkomend geval aan den Richter getoond moeten worden om hem toe te staan, dat hij van het arrest gebruik make, 't welk is in plaats van het eerste *judicium* omtrent het arrest.

Het tweede *judicium* omtrent het arrest is, 't welk na het arrest, schoon ook nog niet van justificatie van arrest zij gediend, met exceptie van onwettig arrest door den gearresteerden wordt aangevangen, om uit dien hoofde ontslag van het arrest te erlangen. Want dit wordt niet gebruikt tegen den eisch en aanspraak van den arrestant, tot vervolg van het arrest te nemen, maar alleen tegen het arrest: hoewel het ook nog tegen de justificatie van arrest of aanspraak, zo lang geen *litis contestatie* is geschied, kan gebruikt worden. Dit is anders ter plaatsen, alwaar geen exceptien alleen mogen gebruikt, maar tevens eventueel ten principalen en dus tegen den eisch van antwoord moet gediend worden.

En het *derde judicium*, is 't welk de zaak ten principalen betreft. Men zie dit gemeen recht bij Mevius de arrestis cap. 17 N° 1-3 &c. cap. 25 N° 12, 13 en 19-22.

Alle exceptien van onwettig arrest, blijven aan den gearresteerden voorbehouden; zowel wanneer het tegen het verbod van het Landrecht door den Richter mogt zijn toegestaan (dewijl het op verzoek van den Arrestant, zonder verhoor van den gearresteerden, verkregen is) als wanneer het uit hoofde van de generale toelating van arrest door den Richter is toegestaan: welke exceptien uit het gemeen recht voortvloeijen, waarvan het Landrecht niet gewaagt; als niet bedoelende om eenig ander verbod van arrest te melden, dan waarom de Richter niet zal toestaan arrest te doen om daarmede het proces te beginnen waarvan ik reeds gezegd heb. De reden hiervan is niet alleen, omdat de arresten, die generaal door den Richter moeten toegestaan worden, en dus alleenlijk door exceptien vervolgens kunnen vernietigd worden, niet zo nadelig zijn geacht, maar inzonderheid ook omdat de exceptien van onwettig arrest, uit het gemeen recht en gewoonten voortvloeiende, gemeenlijk veel onderzoek vereischen, en dus bij gewoon pleit en vonnis hier worden afgedaan, tot waaraan toe het doen van arrest niet kan worden opgeschort. Daar integendeel de uitzonderingen van het verbod van arrest, in het Landrecht gemeld, ligtelijk aan den Richter kunnen getoond en door hem kan vernomen worden, of de uitzondering in het voorkomend geval genoeg getoond zij, dan niet.

Ik merk nog aan, dat het recht en practijk omtrent arrest in Overijssel uit het recht der Duitschers voordgekomen is, gelijk Overijssel nog ten tijde van het ingaan der Unie onder het Deutsche Rijk heeft behoord (Overijss. Gedenkst. 1 stuk bladz. 48) en dat het derhalven in dit stuk niet uit de practijk van Holland etc. kan verklaard worden.

In het meergemeld eerste *judicium* omtrent het arrest, 't welk ik niet twijffel, dat naar de gewoonte van Duitschland

hier ook plaats gehad heeft, waarvoor in plaats of een overblijfsel van hetzelfde is, dat, in het geval van verbod van het proces met arrest aan te vangen, aan den Richter vooraf moet getoond worden, dat het voorkomend geval is uitgezonderd van het verbod van arrest te doen; was de vraag, hoe de Richter zich gedragen moest, indien hij het bewijs van uitzondering van het verbod van arrest niet zo volkomen bevindt, dat er geen twijffel bij hem zou overig blijven, of het doen van arrest door hem zou behoren toegelaten te worden dan niet? Sommigen zijn van gevoelen, dat de Richter dan wel het arrest zou behoren toe te staan, doch dat hij tegen het geval, dat het door exceptie van onwettig arrest en daarover te vallen vonnis voor onwettig zou verklaard worden, cautie door den arrestant moet doen stellen, om daardoor zich zelve en dengenen tegen wien het arrest verzocht wordt ter schadeloosstelling te voorzien, en tevens ook dat de Arrestant geen praejudicie lijde, Maevius de arrestis cap. 15 N° 13-19, Colerus de process. execut. par. 1 cap. 2 N° 116, Rebuffus in constit. Reg. tract. de literis oblig. art. 6 Gloss. 3 N° 43. Hiertegen schijnt te kunnen aangemerkt worden, dat zulk een gevoelen geen proeve houden kan, omdat een arrestant, die zijn recht ondergaat, geen praejudicie lijdt, en dat uit het recht van iemand, tegen wien met arrest te beginnen verboden is uitgezonderd in zekere bepaalde gevallen, schijnt te volgen, dat de uitzondering moet getoond worden door den Arrestant, en dat in het twijfelachtige het bezit van vrijheid van arrest, volgens den regel van het verbod, den voorrang moet genieten; en dit te meer omdat in deze uitzonderingen geen onderscheid wordt gemaakt, of de uitzondering voortkomt uit eene eerlijke dan uit eene schandelijke oorzaak, zo als dat iemand latiteert en hij of zijne goederen vlugtende of drijvende zijn en hij daarmede in een ander Gericht wil vertrekken. Dit schijnt recht te zijn ter plaatsen alwaar het arrest generaal verboden, doch in zeer veele gevallen

speciaal toegelaten is, schoon die Rechtsgeleerden dit anders begrijpen. Maar hetgene daar ter plaatsen twijfelachtig zou kunnen schijnen dunkt mij hier niet bedenkelijk te zijn, omdat integendeel hier het arrest generaal is toegestaan en in weinig gevallen verboden, en de uitzonderingen van dit verbod van arrest zo eenvoudig en van dien aart zijn, dat dezelve, indien in het voorkomend geval eene uitzondering aanwezig is, ligtelijk getoond kunnen worden, zodat geen twijfelachtigheid daarin plaats kan hebben, die den verweerder zou kunnen schaden en dat de arrestant zich zelve zou hebben toe te rekenen, dat hij de uitzondering in het geval niet genoeg aan den Richter toont. Maar ter plaatsen waar het arrest generaal verboden is kunnen vele van de menigte uitzonderingen van het verbod somtijds aan veel twist onderhevig worden. Doch Mevius zelf betoont vervolgens aldaar N° 20, dat hij het gemeld gedrag van den Richter in het twijfelachtige niet goedkeurt maar een ander gematigd middel aanprijst. Eindelijk merk ik nog aan, dat het voorz. gevoelen van die Rechtsgeleerden niet toepasselijk is op bewijs van suspicie van vlugt. Want, dewijl suspicie alreeds een wisselvallig middel is om daaruit bewijs van vlugt te nemen, zo is op een twijfelachtig bewijs van suspicie te verre afgelegen om daarop te letten.

Maar dit alles is geheel verwijderd van het Landrecht, 't welk het doen van arrest in het generaal toelaat en in weinige gevallen speciaal het arrest verbiedt, en de uitzonderingen van dit verbod bepaalt bij zulke daadzaken, waaroemtrent de Richter aanstonds kan zien, of dezelve aan hem genoeg zijn getoond, om het doen van arrest toe te staan of anders te weigeren.

De statuten of gewoonten van sommige andere gewesten, die het arrest als verboden stellen, nemen de uitzonderingen van dit verbod, in opzigt van de gevallen, gemeenlijk uit die gevallen, waarin, volgens het Roomsche recht, zekerheid voor de voldoening tot voorkoming van schade geëischt zou kun-

nen worden, of waarin zekerheid versproken is, Mevius de arrestis cap. 6 Voet ad. tit. ff de in jus voc. N° 18-21.

Doch waarbij het Landrecht zich niet bepaalt, maar in het generaal het arrest geoorloofd stelt, 't welk met het oogmerk van het arrest om algemeene nuttigheids halven daar door elk overal met zekerheid aansprekelijk te stellen, overeenkomt. Terwijl de uitzonderingen hiervan, uit verscheiden oorzaken gemeenlijk vastgesteld of gebillijkt, door Rechtsgeleerden zijn verhandeld en gemeenlijk in de practijk gevolgd; onder anderen, daarop gegrond, dat het arrest niet zo gunstwaardig is, dat daardoor de grondbeginselen van het recht en gezonde redenen zouden overtroffen worden, daar evenwel genoeg voor een nuttig gebruik en heilzaam oogmerk van het arrest overig blijft.

Wat het woordelijke van *vluchtende* of *drijvende* betreft: ziet het eerste woord op de personen en goederen, die in de vlugt zijn voor de schuldeischen; en *drijvende* op weg of op water vervoerd wordende, dewijl dit woord ook wordt gezegd van hetgene voordgedreven wordt, Kiliaan in etijmol. en Ten Kate Inleid. deel 2 proeve 1. Eene andere aanmerking omtrent den stijl en zin der woorden is reeds bij tit. 3 art. 4 gemaakt, naamlijk, dat het Landrecht algemeen toelaat het arrest tegen uitheemschen maar niet tegen inheemschen, naamlijk inheemschen, die onder een kerspel en onder één gericht gezeten of woonachtig zijn, alwaar zij woonachtig zijn. Ook is van eenige aanmerking, dat schoon het woord *gericht* hier genoeg zou zijn geweest, echter het Landrecht ook daar bij het woord *kerspel* gebruikt, om gelijk meermalen, de zaak onder hare verscheiden benamingen aan te duiden. Doch omdat ook wel onderscheiden kerspelen tot hetzelfde gericht behoren, en om niet te doen schijnen, alsof dan een ingezeten van het kerspel daar buiten gearresteerd zou mogen worden, is er bijgevoegd *en onder een gericht*.

Het statut maakt geen gewag, of de een ingezeten van het Richterambt den anderen elders zou mogen arresteren:

't welk echter, volgens de gemene overlevering, niet mag geschieden: terwijl ook eene voorname reden van het arrest, naamlijk de gemaklijker aanspraak, gemeenlijk alsdan niet bevonden wordt. Ik zal geen statuten van andere gewesten, die verschillende en doorgaans ook niet toepasselijk zijn, ophalen; maar alleenlijk letten, dat deze overlevering reeds op de boven aangehaalde constitutien van Deutsche Keizeren is gegrond. In het geval echter, wanneer een ingezetene en deszelfs goederen onder het Gericht zijner woning gearresteerd kunnen worden, en dus in het stuk van arrest geen recht van ingezetenen gebruiken kan maar in zoverre voor geen ingezetene wordt gehouden, volgt van zelfs, dat zijn mede ingezetene hem en deszelfs goederen onder het zelfde Gericht, en te meer ook onder een ander Gericht, arresteren mag.

Art. 2. Het tweede verbod: waarom een Richter het arrest moet weigeren, is, wanneer het tegen een burger als ook tegen een ingezetene der drie Hoofdsteden Deventer, Campen en Zwol wordt verzocht. Van dit voorrecht, eerst door de stad Deventer in het jaar 1435 verkregen, is boven bij tit. 3 art. 4 gemeld, alwaar de woorden: *ghenen burger noch ondersate onser stad van Deventer vors. bynnen onsen landen myd onsen Gerichte besetten noch beletten*, bezwaarlijk mede tot derzelve goederen getrokken zouden kunnen worden, Mevius de arrestis. cap. 8 N° 123 &c., welke bedenkelijkheid door dit statut is weggenomen. Dit voorrecht, voor deze burgeren en ingezetenen ingevoerd zijnde, zo zijn daarvan uitgezonderd degenen, die daarvan hebben afgezien: Ook wordt het door de plaats van het contract overtroffen. Wijders is dit verbod van arrest bepaald bij den ingang van recht met arrest, en behoort derhalven niet tot dien van daglegging voor het Gericht, waar zij buiten hunne stad ook eene woonplaats hebben; noch ook tot den ingang van recht met panding in pandbare zaken op hunne goederen, die onder eenig ander Gericht bevonden worden. Insgelijks behoort het niet tot arrest, gedaan om kondschap der waarheid te geven, Landr. Deel I. tit. 13 art. 6.

In dezen artikel wordt niet naarder gemeld van het verbod van arrest der Dienstlieden of Edelen, omdat derzelve Gericht, voor 't welk zij in persoonlijke zaken moesten aangesproken worden, alleen was de Hoge Bank, welk Gericht zich over geheel Overijssel uitstrekte. Hun voorrecht lijdt uitzondering in pandbare zaken, Landrecht Deel I tit. 20 art. 2, als ook dat zij ter plaatse hunner woning, indien zij daar gecontracteerd hadden, met dagvaarding aansprekelijk waren, waarvan reeds is gemeld bij tit. 4 art. 5, insgelijks uitgezonderd aanspraken om getuigenis der waarheid te geven, Landr. Deel I tit. 13 art. 6. Anderzins waren zij aan geen Landgericht onderworpen, tot welk het arrest behoort. Overijss. Gedenkst. stuk 3 bladz. 45-48 Winhof Deel I art. 13 in not. De ingang van recht bij arrest behoorde zodanig aan het Landgericht, dat in de steden geen arrest op personen en gerede goederen (want omtrent aldaar gelegen vaste goederen is dit anders, Winhof Deel 4 art. 3 van *stadgerichte* en op het einde voor art. 4) voor den Magistraat, maar voor den Schout of Richter, in wiens rechtsgebied de steden zijn gelegen, kon gedaan worden: omdat aan den Magistraat geen rechtsdwang over den vreemden man en deszelfs gerede goederen toekwam: dewijl de uitgebreidheid der plaats van het stadgericht is genomen en vrijgemaakt van het Landgericht, en aan het stadgericht wel rechtsdwang over stads burgeren en ingezetenen maar niet over vreemde lieden is verleend geworden. Doch dit is na de laatste staatsomwenteling door publicatie (der Provisionele Representanten van het Volk van Overijssel) van den 11 Augustus 1796, die aan den Magistraat der steden het recht van arrest gegeven heeft, veranderd.

Art. 5 een derde verbod van arrest van buitenlieden, en hunne goederen binnen jaarmarkten en kermisdagen; te verstaan ter plaatse of onder het gericht, waar jaarmarkt of kermis wordt gehouden, zoals gezegd is bij tit. 3 art. 4.

Binnen jaarmarken en kermisdagen geeft te kennen, binnen derzelve tijd en plaats: gevolgljik mag dit verbod, zo

min in opzigt van den tijd als van de plaats, niet verder uitgebreid worden: 't welk anderszins door sommige Rechtsgeleerden geschiedt, *Voet ad tit. ff de rund. N° 2.* Nogthans steunt op grond van recht, dat iemand door een derde wederrechtelijk weerhouden wordende om op het einde van den marktdag te vertrekken, zulks hem niet kan schaden om daardoor zijn recht te verliezen van niet gearresteerd te mogen worden: omdat aan elk zijn onrechtmatige daad en niet aan een ander nadelig zijn mag; en men niemand eene onbillijke gesteldheid mag toebrengen, waarvan een derde voordeel trekken zou; noch iemand met de onrechtvaardige daad van een derde voordeel doen mag. Iets anders is de aan elk naar de jaarmarkten en kermisdagen reizende en van daar terugkeerende lieden verschuldigde veiligheid, waarvan in den tweden Landbrief van Bisschop David van Burgundien van het jaar 1478 wordt gezegd, dat de onderzaten tot de Landsbewaring zullen op-ontboden worden, wanneer de stad Deventer tot bevordering van hare markten, als ook andere steden, zulks verzoeken, Overijss. gedenkst. stuk 3 bladz. 155. Eene uitzondering van dit verbod van arrest is in de woorden, *dan voor schuld op zulke tijd en plaats gemaakt*; waarvan de reden schijnt te zijn, omdat men gewoon is aldaar elkanderen aanstonds te betalen; en doorgaans met onbekenden, zonder aan dezelve te betrouwen, aldaar handelt; en moeilijk zou zijn hen elders te vervolgen. En door de woorden *op zulken tijd* is de bedenkelijkheid weggenomen waaraan sommige Rechtsgeleerden hebben toegegeven, naamlijk als of het arrest zou toegelaten zijn, indien de voldoening aan het contract is gesteld te zullen geschieden op een jaarmarkt van zekere plaats; even als of het dan daarvoor zou gehouden worden, dat aldaar op het jaarmarkt het contract zou ingegaan zijn; waarvan ook het tegengesteld gevoelen met het recht schijnt overeen te komen. Want, of wel geacht wordt het contract gemaakt te zijn ter plaatse, daar de voldoening zal geschieden: zoo is nogthans

niet bewijslijk, dat in rechte het contract geacht zou worden te zijn gemaakt op dien tijd, wanneer de voldoening, op eene andere plaats te geschieden bedongen is. Derhalven wordt wel geacht, het contract te zijn gemaakt op de plaats van voldoening, doch op geen anderen tijd dan toen het gemaakt is. Hier bespeurt men wederom, gelijk doorgaans, het oogmerk van het Landrecht om bedenkelijke geschillen van Rechtsgeleerden daarvan te verwijderen.

Van dit verbod worden uitgezonderd bankroetiers en die hunne goederen tot nadeel van de Crediteuren hebben verstoken. Dezulken wil het statuut niet onder het verbod van arrest begrepen maar liever dezelve van markt en kermessen geweerd hebben, om

Art. 4. Iemand, binnen zijn huis of bewaaring gearresteerd goed latende wegdragen of versteken, moet hetzelfde wederom voorbrengen, of voor deszelfs waarde instaan.

De reehtelijke uitlegging der woorden *latende wegdragen of versteken*, is niet slechts, dat hij, bij toeval iemand het ziende wegdragen of versteken, zulks belette, maar ook dat hij zorg drage en zijn best aanwende, dat niemand zulks doe, *arg. L. 29 ff locati, Alexand. ab Alexand. Gen. dier. lib. 1 cap. 4.* In het bijzonder geval van arrest maakt deze artikel geen onderscheid: daar anderszins, wanneer iemand slechtelijk een ding legt in des anderen huis of schip, het Landr. Deel 2 tit. 13 art. 3 vereischt, dat deze *heeft aangenomen zulks expresselijk te bewaren*, zodat hij anders daarvoor niet heeft in te staan, dat het *zonder zijn schuld, erg of bedrog* verloren, of bedorven worde. Echter onderstelt het Landrecht, dat hij wete, dat het goed ten zijne huize is gearresteerd, om zich door het Gericht van de bewaring te kunnen laten ontdoen, indien hij wil: 't welk hij niet doende, daardoor de bewaring op zich neemt, Schraessert ad Reform. Velav. cap. 10 art. 11 N° 2. Hierom gebeurt gemeenlijk, dat het Gericht, aan 't welk de bewaring van het goed is aanbevolen en, naar omstandigheden daarvoor beloond wordt, de bewaring zelf bezorgt.

Art. 5. De bijzondere form van arrest op schepen, hier voorgeschreven, vereischt niet dezelve te ontroeren, dat is het roer daarvan af te nemen.

Art. 6. Dat hier gezegd wordt, dat *de gearresteerde zal borge stellen of borge blijven naar oude gewoonte*, onderstelt, dat de oude gewoonte toen ongetwijfeld bekend was: zodat, indien men kan tonen, dat die alsnog bekend is, als dan alle andere aanmerkingen daarmede strijdende, moeten voorbijgegaan worden. Van dergelijke uitdrukking, omtrent hetgene deze zaak betreft, geeft keizer Justinianus zelf een niet ongelijk voorbeeld in § 6 *Instit. de satisd.* in zo verre hij zich aldaar op het dagelijksch gebruik in de bewijsstukken der voorkomende zaken beroept. Op deze wijze wat bij ons de gewoonte zij geweest en nog is omtrent de borgstelling van een gearresteerden persoon blijkt uit de oude formulen van eisch en conclusie bij justificatie van arrest genomen, bestaande hoofdzakelijk hierin: dat de gearresteerde zal worden gecondemneerd om het gelibelleerde te moeten voldoen en dat hij daarvoor zal borge stellen of borge blijven naar oude gewoonte. Derhalven borge stellen of borge blijven voor hetgene waartoe hij gecondemneerd zal worden, dat is, voor het gewijsde. Dit blijkt ook uit de woorden van de Nieuwe Reformatie van den Stadhouder Maxim. van Egmond van het jaar 1541 art. 7 Overijss. Gedenkst. Stuk 3 bladz. 243 te zien bij Winhof Deel 4 art. 13 en luidende: *moegen besetten ende arresteren in huer persoën, welke gearresteerden de besate sullen gehouden sin te verburgen offt zelfs burge moeten blijven als nae older gewoente behoert.* De bezate te verburgen betekent te verburgen hetgene waartoe de bezate is geschied, naamlijk dat de gearresteerde gecondemneerd zal worden om den eisch van den arrestant te betalen. Ik meen ook dit in het voorafgezegde over dezen titel getoond te hebben. Dit blijkt wijders ook beneden art. 7 alwaar gesproken wordt van beide soorten van arrest, te weten in de eerste plaats van arrest op goederen, waarin de formule van

eisch en conclusie van ouds is geweest en nog is, dat de partij zal worden gecondemneerd om het gelibelleerde te voldoen en dat de gearresteerde goederen daarvoor verwonnen en executabel zullen worden verklaard. Terwijl in de tweede plaats aldaar wordt gesproken van een gearresteerd persoon, en, bij gelegenheid van het verschil, of een uitheemsch gearresteerde zou moeten borgstellen, dat hij den arrestant aldaar zal reconvenieren, gezegd: dat hij voordaan niet schuldig zal zijn een ander en wijder borge te stellen als voor hetgene hij gearresteerd is, 't welk is, hetgene van hem geëischt wordt, om daarin gecondemneerd te worden, dus voor het gewijsde. Ook wordt door het bijgevoegde in de Conclusie, *dat de gearresteerde daarvoor zal borge stellen of borge blijven*, te kennen gegeven, borge te stellen of borge te blijven voor hetgene waarin hij gecondemneerd zal worden; 't welk, indien de gearresteerde niet reeds borge gesteld heeft, ook in het veroordeelend vonnis wordt gevolgd, dewijl de gesteldheid van den Arrestant, die van den persoon van den gearresteerden geen voldoening bekomen kan, daardoor heter wordt, als kunnende die met gereede executie van den borge erlangen.

'T moet niet vreemd schijnen, dat de schuldenaar zelf hier gezegd wordt borge te blijven, omdat het woord borge naar den letter *zekerheid* te kennen geeft, ten Kate Aanleid. Deel 2 Proeve 1 in het woord *borg*. Hierom ook wordt in dezen titel onder het woord borge ook pandschap verstaan. Ook wordt in Gelderland deze borgtocht verstaan voor het gewijsde, Schrassert ad Reform. Velav. Cap. 10 art. 10 en insgelijks op veel andere plaatsen, Voet ad tit. ff qui satisd. cog. N° 10, als waardoor meest aan het oogmerk van bespoediging van het pleit wordt voldaan.

Een elders hieromtrent gemaakt onderscheid, of de Gearresteerde onvermogen en van vlugt verdacht zij dan niet, 't welk tot moeilijke incidenteele pleitgedingen stoffe geeft, wordt door het Statuut niet erkend.

Een Arrestant kan den gearresteerden door het Gericht doen bewaren indien hij wil, zo lang de gearresteerde geen borge stelt. Een oud schild, dat is twee en veertig stuivers, die de Richter daarvoor ontvangt, of aan hem verdiend, wanneer hij den anderen dag (want het arrest moet binnen vier en twintig uren met eisch en conclusie vervolgd worden) den gearresteerden aan het Gericht brengt; 't welk ook de reden is, dat voor de bewaring alle vier en twintig uren een oude schild aan den Richter wordt betaald, zo lang de bewaring hem niet wordt opgezegd. Terwijl geen bewaring van den Gearresteerden tot behoud van het arrest nodig maar genoeg geacht wordt, dat hem door den Richter verboden zij zich van de plaats, waar hij gearresteerd is, te begeven, Peckius de jure sistendi. cap. 1 N° 4; hoewel eigenlijk de Rechtsdwang van den Richter van het arrest door het vertrek van den Gearresteerden, schoon tegen het verbod des Richters ondernomen, verdwijnen zou, indien de uitwerking daarvan niet door brieven Requisitoriaal wierd in stand gehouden, die nogthans in opzigt van uitheemsche Gearresteerden, buiten dit gewest vertrokken zijnde, geen plaats zouden hebben dan op derzelyer goederen, in dit Gewest bevonden wordende.

Gelijk de Richter den Gearresteerden moet bewaren, of ingeval van verwaarlozing den Arrestant deszelfs bewijslijken hinder en schade vergoeden: zo is hij ook om gelijke reden, volgens de verdere woorden, daartoe verplicht, *zo hij, des verzocht wesende, eenig persoon of goed voor oogen ziende, weigerde te besetten.* Door deze woorden is het eerste *judicium* omtrent arrest, naamlijk of de Richter het arrest moet toestaan om te doen, afgeschaf: zodat hij het verzocht arrest niet mag weigeren te doen, dan in de gevallen, waarin het Landrecht in dezen tit. art. 1, 2 en 5 het doen van arrest speciaal verbiedt, 't welk door de reden, dat onder generaal bevel geen speciaal verbod begrepen is, en door den samenhang der artikelen zowel als door de strijdigheid van

een verbod en een gebod bevestigd wordt, tenzij hem eene uitzondering van het verbod in het voorkomend geval worde getoond: dewijl anderszins niet zijn en niet blijken, in rechte voor hetzelfde gehouden wordt, waarvan boven bij art. 4 is gezegd. Een Richter, door hiertegen te doen, zowel als de Arrestant, die van de daad van arrest, door den Richter op zijn verzoek gedaan en door hem goedgekeurd, gebruik maakt, stelt zich aan belediging schuldig en aan schadevergoeding onderworpen, Mevius de arrestis cap. 25 N° 26 &c. en de aldaar aangehaalde plaatsen. Als ook moet een Richter om zijn misslag van tegen het verbod toegestaan arrest te herstellen aanstonds het arrest, zonder pleit, als onwettig, ontslaan, omdat hij het niet had behoren toe te staan, Mevius de arrestis cap. 25 N° 19 &c.

Art. 7. Indien een Richter zonder voorafgaand verhoor van partijen, en daarop gegeven vonnis, of zonder weten en consent van den arrestant, den Gearresteerden van het arrest ontslaat, mids borge daarvoor nemende, dan neemt hij de zaak op zich, en is zelf borge voor hetgene, waarvoor de gearresteerde genoegzame borge had moeten stellen om uit het arrest ontslagen te worden; omdat de borgtocht, die hij heeft genomen, indien dezelve niet genoegzaam bevonden wordt, den arrestant niet verplicht om die aan te nemen; derhalven moet hij den Gearresteerden op den eerst volgenden termijn in persoon in den Gerichte doen compareren, ten einde de arrestant, indien hij wil, kan beweren, dat de gearresteerde, wegens ongenoegzaamheid van den borge, in het arrest zal verblijven en daarover decret met advijs van Rechtsgepromoveerden verzoeken. Doch, indien de gearresteerde niet op den termijn in den Gerichte compareert, dan, zegt het Landrecht, is de Richter verplicht, alle bewijslijke schade, daardoor, te weten door de ongenoegzaamheid der borgtocht, geleden, binnen den tijd van zes weken aan den arrestant te betalen. Uit de onderstelling, dat de Richter dan geacht wordt de zaak op zich genomen te hebben en

borge te zijn, in plaats van een borge, dien de gearresteerde zou hebben moeten stellen om uit het arrest ontslagen te worden, dat is, borge om het gewijsde te voldoen, schijnt, volgens recht, niet anders te volgen, dan dat hij, den Richter daarover aansprekende, de deugdelijkheid van zijne vordering, waarvoor hij het arrest heeft gedaan, bewijze, welke de borge, in wiens plaats hij getreden is, in geval van dit bewijs, zou hebben moeten voldoen. Dit is het *quanti ejus interest et quod ei abest*, door dat de gearresteerde niet onder genoegzame borgtocht van het gewijsde te voldoen, zoals behoorde, uit het arrest was ontslagen: zo te verstaan, dat de schade, door den Richter alsdan te vergoeden, niet verder gaat dan voor zoveel de arrestant, ingeval van bewijs der deugdelijkheid van zijne vordering, dezelve niet van den borge, [door den (?)] Richter genomen, bekomen kan, Mevius de arrestis cap. 25 N° 54. Want meer schade is hem door den Richter, wegens ongenoegzaam genomen borge, niet toegebracht.

Een ander en van hetgene, waarvan het statut spreekt, tegen gesteld geval zou zijn, indien een Richter, zonder borge van den Gearresteerden te nemen; hem uit het arrest ontsloeg, doch zó dat hij op elken termijn hem in het gericht deed verschijnen. Dit is den Richter niet toegelaten, maar bij tegenstelling verboden: dewijl de uitwerking dan zou zijn, als of de Richter zelf borg voor het arrest zou mogen worden, tegen het verbod van het Landrecht Deel 2 tit. 12 art. 9 en de genoegzaamheid van dezen borge somtijds in twijfel getrokken zou kunnen worden. Hierbij komt, dat de dwang van arrest van den persoon, volgens het boven aangehaald getuigenis van Voet en anderen door hem aangehaald, om niet zonder borge voor het gewijsde, ontslagen te worden, mede dient, om hem daardoor tot spoediger voldingen van het pleit te nopen. Derhalven zou een Richter attentaat begaan, die, zonder borge voor het arrest te nemen, den gearresteerden ontsloeg; en zijne partijdigheid ten toon stellen,

door aan den arrestant deszelfs recht bij zijne tusschenkomst te willen verminderen.

Art. 8. Het statut laat weder bepaaldelijk toe, om arrest op gerede goederen onder verborging te mogen afdoen: weshalven niet toegelaten is om arrest op vaste goederen onder borgtocht te mogen afdoen: dewijl een uitdrukkelijke toelating een verbod van het meerder dan toegelaten is, bij tegenstelling te kennen geeft: en omdat meer zekerheid in vaste goederen dan in personen der borgen bevonden wordt, L. 25 ff de reg. juris, en de handel of vervreemding van vaste goederen daardoor niet wordt belet, omdat een arrest, zo min als eenig ander Gerichtlijk verband van vaste goederen de vervreemding van dezelve niet belet: gelijk getoond is door Schrassert ad Reform. Velav. cap. 10 ad rubric N° 7. Voor wiens beter begrip dit statut dient, als zijnde op dezelfde reden gegrond. Gearresteerd vast goed mag derhalven met den last van arrest gelijk als eene gerichtlijk verband of hypotheek daarop gelegd, vervreemd worden, en moet de koper lijden, dat het vonnis op het goed worde uitgevoerd. Anders is het gesteld met beweeglijke goederen, wier pandschap gemeenlijk van geen gevolg is bij den koper, die ze in bezit bekomen heeft. Het zou niet met het recht overeenkomen, dat de verweerder zou kunnen volstaan met eene borgtocht ter waarde van de gearresteerde goederen: aangezien dat die goederen een onderpand zijn voor hetgene, 't welk aan den arrestant bij vonnis zal toegekend worden; en niemand genoodzaakt wordt om een goed uit het verband te ontslaan, zonder genoegdoening voor de gehele schuld, waarvoor het verpand is: dan volgt dat eene verborging voor den gehelen eisch met de kosten, die aan den arrestant bij vonnis kunnen toegekend worden, moet worden gedaan om ontslag van het gearresteerde goed uit het arrest te bekomen.

Deze verborging van gearresteerde beweeglijke goederen, waarmede men het arrest bij provisie *mag* afdoen, hangt af van de wilkeur van den verweerder, die ook de goederen in

arrest tot het einde van het proces kan laten blijven, als ook niet verplicht is om intercessie tegen het arrest te doen, maar kan afwachten het vervolg van het arrest, na verloop van vier weken binnen de veertien dagen daaraanvolgende met citatie, en op den bij citatie bestemden dag met justificatie van arrest te doen, 't welk een en ander elders geheel anders waargenomen wordt.

Art. 9. Het voorrecht, verleend aan binnenjaarsche pacht, dat is, die nog geen jaar verschenen is geweest, en aan magenaas, dat is, hetgene in de maag tot behoud van het ligchaam dient, en aan verdiend loon, bestaat daarin, dat een inheemsche, daarvoor panding doende, een vrij geleide heeft tegen den pandverweerder, om door denzelfden niet gearresteerd te mogen worden, zolang hij niet wederom in zijn *gewoarsaam*, dat is, te huis, gekomen zij, men zie over dit woord Overijss. Ged. Stukk: 3 bladz. 109 en 243. Dit is eene buitengewone gunstbewijzing aan den Aanlegger en strekt tot vermindering van het recht van reconventie, met arrest te doen. Geheel iets anders is dat aan den verweerder is verleend, om niet aanstonds na het ontslag van zijn persoon of goed uit het arrest, door sententie bekomen, wederom door den arrestant in persoon of goed gearresteerd te mogen worden, dewijl een ontslag van een gearresteerd persoon of goed, bij sententie ontslagen, door de verweerder niet behoorlijk zou genoten worden, indien de arrestant aanstonds wederom arrest daarop zou mogen doen. Derhalven is aan den verweerder vergund, dat de arrestant binnen vier en twintig uren daarna geen arrest daarop zal mogen doen. Dit is bepaald bij een ontslag door sententie en bij den persoon van den arrestant; en mag derhalven niet tot andere soorten van ontslag noch tot andere personen getrokken worden. Deze vergunning is gegrond op de billijkheid; omdat de verweerder het pleit, door sententie gewonnen en het ontslag bekomen hebbende, daaruit blijkt, dat de arrestant het arrest niet had behoren te doen

bijgevolg voegt het niet, dat de arrestant uit zijne voorgaande, bij vonnis afgekeurde, daad van arrest voordeel trekken zou, door aanstonds na het ontslag wederom voor iets arrest te doen, waartoe hij anderszins nu geen gelegenheid gehad zou hebben. Derhalven behoort tot de volkomenheid van het ontslag van het onbehoorlijk gedaan arrest, dat het gearresteerde zo moet ontslagen worden, als of het arrest toen niet was gedaan, en dus de arrest-verweerder zich, of deszelfs gearresteerde goederen, toen van die plaats kon begeven of naar elders verplaatst of vervreemd hebben. De gemelde den lijdt geen onderscheid tusschen een uitheemschen en inheemschen arrest-verweerder; dewijl aan beide recht geschieden moet. Ook wordt in dezen artikel geen onderscheid hieromtrent gemaakt. Het onderscheid, 't welk in het voorafgaande van dezen artikel tusschen inheemschen en uitheemschen gemaakt wordt, behoort tot een gansch ander geval, naamlijk alwaar een uitheemsche aanlegger, panding voor binnenjaarsche pacht, magenaas en verdiend loon had gedaan, die, anders dan een inheemsche pandeischer dadelijk door den pandverweerder bij reconventie met arrest mag aangesproken worden en de gunst van een inheemsch pandeischer niet geniet. Dit tot de reconventie behorend geval verschilt van het geval, dat een uitheemsch verweerder de tegen hem gevoerde arrest-procedure winnende, en hij, of zijne goederen bij sententie van het arrest ontslagen wordende, eenigen tijd moet hebben om te kunnen vertrekken en de gearresteerde goederen te verplaatsen, of zich daarvan te ontdoen, voordat hij of zijne goederen door den arrestant wederom gearresteed worden; welken daartoe nodigen tijd, het recht hem niet weigert. Hiertegen strijden niet de woorden van dezen artikel *gelijk dan ook een gearresteerde of gearresteed goed, door sententie ontslagen zijnde, van 't arrest zal vrij zijn den tijd van vier en twintig uren*; dewijl die woorden *gelijk dan ook* zich niet verder tot het voorafgaande gedraagen dan betreft eene vrijheid van arrest, die hier, gelijk ook in

het voorafgaande is verleend; doch die hier zonder onderscheid van inheemsch of uitheemsch aan den bij sententie ontslagen persoon en goederen is toegestaan. Anderszins zou gezegd zijn geworden *gelijk dan ook een inheemsche gearresteerde* enz.

Art. 10, 11, 12 en 13 handelen van de straf der ontwijking uit het arrest en in art. 13 is aanmerkelijk, dat een arrest van den persoon en beweeglijke goederen, die hij bij zich heeft, als een persoonlijk arrest, 't welk het principale is, wordt vervolgd, om de kosten van twee afzonderlijke arrest-proceduren voor te komen, omdat beweeglijke goederen in velen den persoon des bezitters en deszelfs recht volgen en daaronder die gevallen geacht worden daar te zijn, waar de bezitter woont; 't welk tot de straffe van arrest niet behoort, omdat in het stuk van arrest beweeglijke goederen, daaronder mede begrepen actien en crediten, zijn onder de magt van executie des Richters van den schuldenaar, bij wien dezelve uitstaan en kunnen derhalve nergens elders gearresteerd worden, Mevius de arrestis cap. 9 N° 35 etc.

Art. 14. Het vervolgen van het arrest tot drie veertien dagen, eene overvloedige plegtigheid, is door het Reglement van den 14 April 1719 art. 22 afgeschaft, zodat nu niet meer als eenmaal arrest op iemands goederen wordt gedaan, en na verloop van vier weken, binnen de veertien dagen daaraan volgende, de weete aan den eigenaar zal uitgezonden worden, naamlijk om het arrest op een bepaalden dag, die ook lang na deeze veertien dagen, volgens het verzoek van den arrestant, mag gesteld worden, te zien justificeren.

De wilkeurigheid van den arrestant, in het verzoeken van citatie om te zien dienen van justificatie van arrest op een zo langen termijn, als hij goedvindt, zou vreemd schijnen, indien men niet daartegen in aanmerking neemt, dat de verwoerder daardoor niet belot wordt, om, wanneer hij wil, den arrestant te doen dagvaarden om borge tot ontslag van de gearresteerde goederen te zien stellen, als ook om over

nulliteit en informaliteit van het arrest te zien exceptionele conclusie nemen en uit dien hoofde kost en schadeloze absolutie van de instantie eischen: dewijl na gedaan arrest de verweerder niet minder dan de arrestant bevoegd is om zijn recht te bevorderen, wanneer hij wil. Ook zou de verweerder, indien de arrestant een te langen termijn tot het dienen van justificatie van arrest had verzocht, dezelve tegen een zekeren dag kunnen doen dagvaarden om van justificatie van arrest te dienen; waarvan wordt gehandeld door Bort van arresten 6de deel N° 27.

Van citatien door wetebrieven en van de waarschijnlijke oorzaak van derzelver benaming is boven tit. 4 art. 4 gezegd, als ook van andere wetebrieven, die het Landrecht in bepaalde gevallen vereischt, zonder onderscheid of die onder hetzelfde dan onder een ander gericht worden besteld. Ik vinde geen reden, dat door het doen van weet-citatien de bedenkelijkheid zou weggenomen worden, hoe een Richter iemand, wonende onder een ander gericht, zou doen dagvaarden voor zijn gericht, waarvan is te zien bij Goris ad consuet. Velav. cap. 10 art. 1 Gotf. 1 N° 2 en 3. Beter schijnt dit opgelost te worden, als men let, dat een Richter nooit eene weet-citatie aan iemand buiten zijn Rechtsgebied doet ter hand stellen, of de persoon is reeds, in opzigt van de zaak, waarover hij hem doet dagvaarden, aan zijn rechtsdwang onderworpen. De zaak, waar het op aankomt, raakt derhalven alleenlijk maar het plegtig bestellen dezer dagvaarding, waardoor dezelve ter kennis van den Gedagvaarden wordt gebracht en tot welke plegtige ter kennisbrenging van de dagvaarding en niet tot de dagvaarding zelve, de toestemming van den Richter van het ander Gericht nodig is, ten einde de bestelling plegtig geschiede. Dit ook blijkt, omdat, indien de vreemde Richter in gebreke blijft van de verzochte bestelling der weet-citatie te laten geschieden, dezelve zou moeten gedaan worden aan de drie naaste kerspels-kerken van het gerichtshuis, alwaar de rechtdag

wordt gehouden; 't welk inzonderheid zou kunnen gebeuren, indien een buitenlandsch Richter die bestelling weigerde of vertraagde, want binnenlandsche Richters zouden door zulk een gebrek zich te buiten gaan.

Art. 15. Hier blijkt, dat in het geval van arrest op goederen de eisch en conclusie is, dat het gearresteerde goed daarvoor verwonnen en executabel zal verklaard worden; en wijders dat de executie na verloop van zes weken binnen jaar en dag moet geschieden, mids dat voorafgaan drie kerken spraken in de drie naaste kerspelskerken (te weten de naasten van de plaats des daarover te houden Gerichts, in de kerken spraken te melden, waar het goed gerichtlijk verkocht zal worden) van acht dagen tot acht dagen te doen, met aanplakking der billetten (die, ingeval het onbeweeglijk goed is, wetebrieven zijn) inhoudende mede den dag en plaats, wanneer en waar dat goed verkocht zal worden.

Deze artikel handelt zowel van beweeglijke als van onbeweeglijke met arrest verwonnen goederen, anders dan de volgende artikel, die alleen van onbeweeglijke goederen spreekt.

Art. 16. Om niet te denken, dat het gemeen recht van aangave of oppositie wegens reele rechten op de met arrest verwonnen te verkopen vaste goederen, waarvan is te zien bij *Mattheus de auct. lib. 1 cap. 11*, in dit gewest niet gebruikelijk zou zijn geweest; is op te merken, dat bijzonder in rentverschrijvingen, die in het Landrecht ook verzegelingen gezegd worden, eene bijzondere praktijk hier plaats had. Zulke renten, uit het goed verschreven, zijn hier en elders meer, onbeweeglijk goed, zonder persoonlijke aanspraak, en een gedeelte des eigendoms van hetzelfde; 't welk *Mattheus* op de gemelde plaats, N° 53, met aanhaling van ons Landrecht deel 2 tit. 11 art. 16, ook heeft aangemerkt. Dit recht had hier dat gevolg, dat het goed, na voorgaande panding aan den grond, niet gerichtlijk verkocht, maar door de renteniers, zoals men het noemde, beheerd wierd; op die

wijze en met die uitwerking als beneden tit. 7 art. 3 is te zien, en aldaar behandeld zal worden. Zo bijzonder als dat was, zo buitengewoon was ook, dat zij zich op den verkoop van het door arrest verwonnen goed niet behoefden aan te geven noch te opponeren, maar hun bijzonder recht behielden, gelijk deze artikel dit te kennen geeft; en dat de arrestant-verkoper niets meer aan het goed kon winnen, dan de beterschap van hetzelfde, dat is, hetgene, 't welk, na afbetaling der renten en derzelve kapitalen, van de koopenningen mogt overschieten. Dan om te ontwaren, of en hoeveel er overschoot, vermogt de arrestant-verkoper vorderen van de renteniers, van de inbeemschen binnen zes maanden en van de uitbeemschen binnen jaar en dag, om derzelve recht door de rentebrieven of ander behoorlijk bewijs te vertonen, en den arrestant-verkoper daarvan te insinueren: welk alles geen plaats kon hebben, indien deze renten niet als iets afzonderlijks en de renteniers als met den verkoop niets te doen te hebben, waren beschouwd. Doch zedert dat door het Reglement van den 8 April 1692, art. 5 is verstaan, dat alle ingewonnen ongerede goederen, zowel in atmaling, dat is, panding aan den grond, of vast goed, als andere *pandingen* (dit woord ruim genomen voor vervolging aan den grond, waardoor pandschap wordt verkregen) zullen bij executie met inzate, verhoging en kaarsen uitgang, aan de meest biedende naar Landrecht worden verkocht, en niet beheerd: zedert, zeg ik, dat dit recht van behering der renteniers is afgeschafft, verviel ook van zelfs het gebruik van derzelve recht van geen aangave te doen, bij de naar Landrecht gerichtlijk gedaan wordende distractie van het goed, in dezen artikel gemeld; 't welk ook zonder veel verwarring nu niet meer gebruikt zou kunnen worden; en alzo verviel de zaak in het gemeen recht terug. Maar daardoor is het recht van losse der renteniers niet weggenomen; in tegendeel is het zelfs door gebruik uitgebreid tot hypothecatie en Gerichtlijke schuldbekentenissen, waarvoor een

goed speciaal is verbonden; aan welke hetzelfde recht van preferentie is gegeven, als aan rentverschrijvingen of verzegelingen, bij Notificatie van den 19 April 1684 en 23 Maart 1686. Hieraan is toe te schrijven, dat na dien tijd gemeenlijk geen rentverschrijvingen maar hypotheek obligaties zijn gemaakt. In dezen artikel is alleen aan den eigenaar van het door arrest verwonnen en verkocht goed het recht van losse voorbehouden, zonder van eene losse der rentenieren te melden, om reden, dat die daarop niet toepasselijk was: omdat een of meer renthefferen, wier renten met de capitalen uit de kooppenningen niet konden betaald worden, met hunne renten in het goed bleven en het recht van behering door hen, na voorafgaande panding, op het goed, kon gebruikt worden. Van de gewoonte om den gerichtlijken verkoop van vast goed, zo bij executie als ook in andere gevallen, volgens Landrecht met brandende kaarsen uitgang te doen (men zie Landr. Deel 2 tit. 4 art. 8) zou de reden zijn, dat, naarmate de vlam der waschkaars of waschlicht bezwijkt, de drift der kopers te meer ontvonkt, zodat veeltijds gebeurt, dat het gericht de op het punt van uitgaan zijnde kaars moet uitblussen, om de verwarring der gedane hogingen voor te komen en die wederom van nieuws aansteken.

Art. 17 en 18. Van de noodzaaklijkheid des verkoops van gearresteerde goederen, die, zoals men zegt, door te bewaren niet bewaard kunnen worden, in art. 17 gemeld zijnde, wordt in artikel 18 betoond, dat bij ons door arrest een recht van pandschap op het gearresteerde goed verkregen wordt. Waaruit volgt, dat een moment eerder gedaan arrest zou moeten voorgetrokken worden voor het later arrest, Herts: comment. vol. 2 de paroem. lib. 1 paroem. 49, Matth. de auct. lib. 1 cap. 19 N° 66, Schrasert obs. 196. Maar het schijnt, dat menigvuldige geschillen, die in het geval van arresten over het moment des tijds van elk arrest gebeurlijk zijn (Carpzov. jurispr. for. part 1

const. 28 def. 145 en 146) oorzaak tot dit statut in arresten gegeven hebben. Dit in geen ander geval door het Landrecht vastgesteld zijnde, mag derhalven ook niet verder getrokken worden. Men heeft dus niet te denken aan een gevoelen van sommigen, kwalijk uit de *L. 16 § 8 ff de pign. et hypoth.* gehaald, dat pandschappen, aan meer personen op denzelfden dag gesteld, gelijk recht genieten zouden, *A. Schulting Thes. contrav. . . . 81 thes. 1*, 't welk bij ons niet gevolgd wordende, te meer tot bewijs verstrekt, dat het in dezen artikel gestatuëerde blijft bepaald bij het geval van arrest.

Het in dezen artikel vastgestelde, dat een eerder gedaan arrest voor hetgene op een volgenden dag is gedaan, voortocht geniet, is een bewijs, dat de ingang van recht, door arrest van goederen geschiedende, niet bij een *pignus praetorium* te vergelijken is, 't welk door immissie in het goed verkregen wordt, doch niet eerder dan de geïmmiteerde tot het bezit van het goed geraakt zij, uit oorzaken, die in de *L. 1 ff quibus ex causis in possessionem eatur*, zijn gemeld; 't welk geen voortocht aan die eerst het verkregen heeft, verleent; omdat het wordt geacht niet zo zeer aan den persoon, die het verkregen heeft, als wel in het gemeen aan de crediteuren, die het vervolgens ook verkrijgen, gegeven te zijn, *L. 12 ff de reb. auct. jud. possid. Schulting d. l. dec. 70 thes. 6 & 7 & dec. 81 thes. 4*. Eene gemaakte vergelijking van arrest met een verzoek van immissie in het goed en daardoor te verkrijgen *pignus praetorium* schijnt daaraan te zijn toe te schrijven, dat men een arrest van goederen eenigermate uit het Roomsche recht, omtrent immissie waargenomen, heeft gezocht op te maken: hoewel die immissie geschiedende bij vonnis van den Richter, zowel in haar begin, als in derzelve vervolg, van een arrest verschilt, *Wissenbach part. 2 disput. 15 thes. 14-16 & in cod. lib. 7 tit. 72 L. ult. 9 & 10 C. de bon. auct. jud. possid. Brisson. de formulis. lib. 5 pag. 408 edit. van 1649*. Terwijl een arrest meer met een *pignus judiciale*, waarin voortocht plaats vindt, te vergelijken is:

dewijl eene arrestprocedure is eene executijf pleit, wordende met richterlijke executie begonnen, wier vervolg tot de uitkomst van hetzelfde blijft opgeschorst en waardoor de arrestant geen bezit van de gearresteerde goederen bekomt.

Laatstelijk wordt hier gezegd, dat *in eenen desolaten boedel sullen de ongeprivilegeerde inheemsche crediteuren binnen ses weken en de witeemsche binnen drie maanden, nadat de boedel desolaat is geworden, d'een na den andere beginnende, gelijkelijk na advenant der sommen concurreren.* Door dit arrest verkreeg de een boven den anderen geen voortocht, en hun aller hierdoor verkregen recht was zoo gering, dat zij niet onder de hypothecare crediteuren wierden geteld maar slechts in den zesden graad van voortocht gesteld zijn, volgens beneden tit. 21 art. 15, zoodat na hen alle andere ongeprivilegeerde crediteuren concurreren. De Staten schijnen vervolgens begrepen te hebben, dat deze waakzaamheid van arrest, op goederen van een desolaten boedel te doen, overtollig is en geen gunst verdient: dewijl van den tijd af, dat een boel desolaat gevallen is, de zaak van alle crediteuren gelijk is geworden, Mattheus de auct. dat is, dat elk zijn recht heeft, zoals hij het ten tijde van het desolaat worden van den boedel had. Ook kon dit arrest niet tegen den schuldenaar, noch tegen de andere crediteuren, noch tegen curateuren, over den boedel aangesteld, vervolgd worden, omdat het bij pleit over de preferentie en concurrentie afgedaan en beslist wordt. Deze arresten geleken dus veeleer naar eene registratie der schuldvordering, waaraan elders eenig voorrecht is gehecht, dan naar een arrest. Derhalven zijn de gemelde woorden van dezen artikel, als ook die van voorz. art. 15, hiertoe betrekkelijk, afgeschaft door het naarder Reglement van den 14 April 1719 art. 23.

Tit. 6.

Van Pandinge.

1. De wijze van *proces* te beginnen met panding is, na het voorbeeld van eene *executie* van vonnis, met panding geschiedende, Landr. D. 1 Tit. 21 Art. 4, door onze *Statuten*, ook in verscheiden andere zaken vastgesteld; zonder dat de gepandede, om betaling te doen, bij vonnis is veroordeeld geworden, of ook veroordeeld word, indien er geene pandkeering geschied: welke zaaken daarom genoemd worden pandbaare zaaken.

2. In het oud Saxisch recht (1), waarin de oorsprong van onze oude vaderlandsche rechten en gewoonten dikwils te vinden is, word met het *panden* betekend het nemen van panden bij *executie* in de woorden: *dut he des nicht, man schal ene dar vor panden*; Spec. Sax. lib. 1 Art. 70, alwaar gesproken word van een geval daar de gepandede ook noch binnen zes weeken na de pandinge, de schuld door tegenspraak kon afweeren (2), en daarom inmiddels met de wijdere

(1) Te weeten het *Speculum Saxonicum*, welke voor een *corpus juris Germanici* wierd gehouden en neffens andere gewesten van Duitsland ook in Westphalen van de dertiende tot de vijftiende eeuw is gebruikt geworden, Brunquell Hist. Jur. p. 4 cap. 6 § 10. En, hoewel vervolgens deszelfs gezag door meerder gebruik van het *corpus juris* van keizer Justiniaan of van het *jus Canonicum* verzwakt wierd, zo is het echter in gebruik gebleven ter nitlegging van veele rechten en gewoonten, daaruit behouden en daarmede voornaamlijk overeenkomende. Hier van daan heeft Winhoff in de zestiende eeuw zich daarvan neffens het *corpus juris Justiniani* en *Corpus juris Canonici* bediend na vereisch der omstandigheden en aldus heeft het voorz. *Speculum Saxonicum* alnog zijne nuttigheid in het recht begrip van verscheiden stukken van ons hedendaags Vaderlands recht. Hieruit blijkt ook, dat het verkeerd is de latere Saxische rechten tot zulk een einde te willen bezigen, 't welk niet minder verkeerd zoude zijn dan in Saksen uit onze hedendaagsche Landrecht te willen redeneren.

(2) In de text staat *ontreden*, waarvan het tegengestelde *bereden* betekend *overtuigen*, *beweeren* Spec. Sax. lib. 1 art. 69.

executie van het pand niet mogte voortgevaren worden. Gelijk men, na onze panding, pandkeering mag doen, om zich van de schuld vrij te dingen, uitgezonderd, wanneer daardoor een gerichtelijk verwin zelf of sententie zelve zoude worden tegengegaan.

3. Van het voorz. geval, naamlijk wanneer de gepandede de schuld door tegenspraak kan afweeren word in de voorz. art. 70 gesteld, dat het pand gedurende die zes weeken aan den gepandede onder borgtogt (1) moet overgelaten worden, indien hij sulks begeert. Daarintegen *wijtpanden* betekent in het oud Saxisch recht zodanig panden, dat het pand niet aan den schuldenaar onder borgtogt gelaten maar hem aanstonds ontnomen word, Spec. Sax. lib. 1 art. 53 in de rubriq: *wan men bute unn wedde nicht gift wo men sy uthpanden schole*. En daartoe zijn betrekkelijk de woorden van denzelfden Art. 53 *we gewedde unn bute nicht gift to rechten dagen, de vronebode schal en darumme panden unn schal dat pant to hant* (dat is aanstonds) *uthsetten* (dat is te pande overgeven) *edder verkopen vor de schult*, welk art. 53 word aangehaald in de *glossa* van gemelde art. 70 *unde dat pant schal men to borge don etc.*, en daarbij aangemerkt, dat het pand aldaar niet wierde te borge gedaan maar voort uitgezet of verkocht: 't welk bij ons zoude genoemd worden parate executie, in tegenoverstelling van panding, Landr. D. 1 T. 6 art. 8.

4. Deze aloude overgave van het pand onder borgtogt schijnt in onze panding van zelve voorondersteld en het daarvoor gehouden te worden, dat het pand, gelijk als ter leen, door den gerichte aan den gepandeden word gelaaten en toevertrouwd, zonder dat hij echter daarvoor nu meer zekerheid stelt, zoolang hij zich door pandkeering kan verdedigen. Maar, na gedane pandkeering, en daarop gevolgde veroordeeling tot betaaling, wierd weleer, indien de ver-

(1) In de text leest men *tho borge don*, zie ook lib. 2 art. 9, lib. 3 art. 43.

oordeelde pandkeering dede tegen de toenmaals gebruikelijke tweede en derde pandingen, het pand niet langer aan den gepandeden geborgd, maar mogte ten dage der veroordeeling de uitpanding of pandhaaling geschieden, bij ons oudtijds genoemd panding *ten ame toe* of *te name toe*, waarvan beneden op zijn plaats zal worden gesproken, en wierd voorts het pand met opbading en aaneigening vervolgd, als recht is, ziet Winhof D. 1 Art. 14, 't welk bij ons nieuw Landregt in dezen Titel art. 6 in zoverre is veranderd, dat ook in het geval, wanneer er, na gedane pandkeering reeds veroordeeling is ergaan en dus daarbij verstaan eene kwaade pandkeering te zijn geschied, de pandhaaling niet eerder gedaan zal mogen worden, als op de veertiende dag na de opbading en aaneigening; zo als in het geval, wanneer tegen de panding geene pandkeering was gedaan, van ouds in deze Provincie de pandhaaling na de opbading en aaneigening pleg te geschieden, zonder dat men daaromtrent onderscheid vind te zijn gemaakt, of uithoofde van een vonnis, te weeten dat niet na voorgaande pand-procedure was geveld, dan uit anderen hoofde panding was gedaan. Uitgezonderd Heeren pachten etc., waarom men in verscheiden oude rentverschrijvingen vind bedongen, *dat men voor de rente als voor regte binnenjaarsche verscheenen Heeren pacht of rente als na Overijsselschen Landrechte dadelijk zal mogen panden en de panden straks van der hand slijten, als waren die met allen rechte verwonnen en uitgesleten.* Men voege hierbij art. 8 van dezen Titel.

5. Voorts uit de opbading en aaneigening als gevolgen van de panding blijkt almede, dat pandschap word verkregen door panding en dat het daarvoor gehouden word als of de panden genomen en weder geleend waren. Want de opbading en aaneigening voor-onderstellen eene gedane neming en bezitting der panden, als door den pandeischer door middel van den gerichte bezeten: gevolglijk, dat dezelve evenswel alnoch onder den gepandeden berusten, zulks vooronderstelt,

dat ze hem ter leen gelaten zijn. Dat nu de opbading en aaneigening het voorzeide vooronderstellen behoeft geen ander bewijs dan uit het recht begrip dezer opbading en aaneigening van zelve voortvloeit.

De opbading is hedendaags en, gelijk uit oude protocollen blijkt, sedert meer dan twee eeuwen en, zo verre ik hebbe kunnen naspeuren, van ouds in deze Provincie geweest eene figuurlijke opveiling van het pand, waarop de aaneigening (even als hadde het goed geen koper gevonden) volgt, die de verkrijging is van den eigendom der panden, waarvan in *L. ult. § 4 en 5 C. de jure domini impetrandi*, in welke wet *in prin.* de opveiling, die aan de aaneigening vooraf gaat, word genoemd *proscriptio* en door welke aaneigening de pandeischer en de gepandede in eene zekere gemeenschap geraken, omdat door de aaneigening *dominium impetratur non ultra quantitatem debitam*, Busius ad *L. 15 § si pignora ff de re jud.* Deze gemeenschap, ten aanzien van de waardij van het pand tusschen den pandeischer en den gepandeden word eindelijk weggenomen door het pand zo dier te doen verkopen, als het gelden kan (gelijk geschied door de daaropvolgende openbare gerichtelijke verkoop) zodat het overschot aan den gepandeden word teruggegeven, dog, indien aan de schuld met de kosten mogte ontbreken, dan wordt wijders daarvoor gepand. Men vergelijke hiermede § 5 d. l. ult. *C. de jure dom. impetr.*

Gevolglijk zijn onze opbading en aaneigening en verkoop van het pand op zekere wijze uit het Roomsche recht opgemaakt of liever de plegtigheden van onze opbading en aaneigening bootzen na de wezentlijke opbading en aaneigening van het Roomsche recht en vooronderstellen hetgeen daarin bij het Roomsche recht voorondersteld word, naamlijk dat de panden genomen zijn en dat de pandeischer dezelve door den gerichte bezit.

6. En, dewijl de rechte betekenis der woorden in de uitlegging der statuten, voornaamlijk die uit de oudheid

hunne bevatting ontleenen, van zonderling belang is, zo dient wijders tot bevestiging van hetgeen hiervoren is betoogt, te worden aangemerkt, dat dit woord *opbading* niet is van *upbaden*, *evocare*, *ontbieden*; maar van *upbeden*, *upbieden*, *proscribere*, *opveilen*, zo als Pitiscus in Lexico het woord *proscriptio* door openbare opveiling en Mevius ad jus Lubec lib. 3 tit. 4 art. 2 N° 21 et seqq: het woord *auffbot* door *proscriptio* vertaalen. Hiertoe strekt ook onder veelen een extract uit het protocol van het Landgerichte van Oldenzaal van het jaar 1577, alwaar dit formulier gevonden word: *N. N. baddet up eene ryeshyle, thobehorich N. N., vur 18 daler und sin gewonnen recht. Ein ordell durch N. N. gewesen, so dat pandt dar nicht gait vur wer, sal hie moegen mit den gerichte wedder umme tasten tot siner betalinge.* Zo als men oudtijds veele dingen, die men nu begrijpt van zelve plaats te hebben, plegtig door decreeten van den richter liet verklaaren, of, zo als men het noemde, *met een ordell veruaren*. Gelijk ook in het oud Saxisch recht Spec. Sax. lib. 1 art. 70 in glossa alhier ter stoffe geleezen word: *Ich klage uppe sodane gudt unn bede dat up vor so vele, unn is myn drudde klage unn upbydinge.* Het tegengestelde begrip, naamlijk dat opbadinge zoude betekenen *evocatio*, oproeping, ontbieding of opeisching, gelijk L. Goris ad consuet. Velav. en J. Schrassert ad Reform. Velav. cap. de betekenis van *evocatio* daaraan toeschrijven, kan zijn ontstaan, doordat het woord *upbaden*, *evocare*, *ontbieden*, zoowel als het woord *upbieden*, *upbeden*, *proscribere* *opveilen*, in de onvolmaakte voorleden tijd maakte *baddet* of *badet up*, waarvan het woord *opbading* in beide betekenissen gebruikt heeft kunnen worden. Dog onze oude Landbrieven en Winhoff *D. 2 A. 15 en D. 2 A. 17 in de aantekeningen*, noemen het *upbedinge*: maar in de betekenis van *ontbieding* of *opeisching* vind men bij Winhoff *D. 2 Art. 8 in de aantekeningen* het woord *upbadinge* gebruikt in de woorden: *Heren ofte landes densten unde anderen upbadingen*; en Art. 18 in de rubriq van *denste unnde upbadinge der*

undersaten. Gelijk ook in de text aldaar en in de volgende Art. 19 het woord *baden* voorkomt en voorts in de aantekeningen bij Art. 21 *dör die Amptlujje sollen upgebadet etc. und wanneer die upgebadet is etc.*

7. Omdat door panding het recht van pandschap als van gerigtelijk genomen panden van ouds verkregen is, daarom worden het de panden genoemd van dengeenen, die aldus panding heeft gedaan, Winhoff D. 2 Art. 14 en daarom ook is van ouds door panding het recht van voortogt verworven, Winhoff D. 4 Art. 12 in de woorden: ock sollen alle binnenjaersche und naestkommende pachten und renten voergaen unnd die ersten sijn voer alle die ander schulden ofte broken, wo dije gelegen mogen wesen, al weren deselve ock voer hen gepandet offte gerichtelicken van enen anderen bespraket; 't welk vooronderstelt, dat panding zoowel als arrest al van ouds een recht van voortogt hebben te weeg gebragt. Men heeft derhalve genoegzame blijken en bewijzen, genomen uit den aard onzer panding zelve en hetgeen daaromtrent in in de Statuten dezer Provincie word bevonden, dat door panding het recht van pandschap en van voortogt zoowel als door arrest verkregen word.

8. De ingang van rechte bij panding word ook gebruikt om goederen, die men reeds ten onderpande in bezit heeft, te doen executeren en dan bekleed de panding de plaats van eene aankondiging, die tot den verkoop van zulke panden volgens het Roomsche recht word vereischt, Busius ad L. 4 ff de pign. act. N° 4, schoon ook de schuld, voor dewelke men die goederen in pandschap bezit, niet pandbaar zij, dewijl een crediteur ten aanzien van panden, die hij bezit, geen pandeischer is maar een pandbezitter, die de vraag te boven is, of hij voor die schuld zoude mogen beginnen te procederen met die panden te eischen. Wijders verstrekt de panding ook tot eene *actio hypothecaria* om in pandbare zaken goederen, die ten onderpand zonder bezeten te worden verbonden zijn, tegen elk bezitter te vervolgen, 't welk in zeker

geval ook in beweeglijke goederen plaats heeft, in welk geval de panding ook het interdictum Salvianum behelst, te weeten in alle vee en leevendige have en gereede goederen van een huurman of pachter in een gehuurd huis of op een gepacht erve of land, die, schoon aan anderen verzet of verkogt, echter voor de achterstedige huure of pacht, met recht van panding aangetaald vervolgd en geëxecuteerd mogen worden, Landr. D. 2 T. 9 A. 13.

9. Wij hebben hiervooren gezien de uijtwerking der panding, naamlijk, hoe dat daardoor pandschap op de goederen word verkregen, maar wij hebben nog niet beschouwd de grenspalen dezer uitwerking. tot welker betrachting voornaamlijk behoort; of en in hoeverre de regel, *dat beweeglijke goederen geen gevolg hebben*, tegen de gerichtelijke pandschap door panding verkregen, bij ons zoude stand grijpen? Waartoe nodig schijnt de zaak iets hooger op te halen en aan te merken, dat de voorsz. regel in pandschap van beweeglijke goederen, bij ons in twederlei opzigt beschouwd moet worden: als naamlijk vooreerst in de verkrijging van pandschap van beweeglijke goederen en ten tweeden in het behoud dier pandschap.

10. Wat het eerste betreft is bij ons ongetwijfeld, dat eene *expresse* dat is *conventionele* pandschap van beweeglijke goederen zonder overgave van dezelve niet word verkregen, zelfs niet al wierden die door schuldenaar in den gerigte te onderpand verklaard, uitgezonderd bijbrieven, Nad. Regl. van den 10 Maart 1712, als ook uitgezonderd, wanneer iemand vrijwillig verwin geeft op zijn goed, als of het door panding, opbading en aaneigening was ingewonnen: door welke verwillekeuring eene gerichtelijke pandschap even als door panding, wier plaats met den gevolge van dien de verwillekeuring bekleed, op het goed word verkregen, die daarom ook niet langer duurt dan jaar en dag, gelijk als een verwin, door panding, opbading en aaneigening bekomen.

11. Wat het tweede aangaat, naamlijk of en in hoe verre

de gemelde regel tegen het behoud van behoorlijk verkregene pandschap van beweeglijke goederen bij ons van uitwerking zij, kan met geen eenen regel worden bepaald, maar hier moet onderscheid gemaakt worden tusschen een stilzwijgend onderpand, een expres onderpand en een gerichtelijk onderpand, welk bij executie door den richter word gesteld.

12. In het eerste geval, naamlijk van stilzwijgende pandschap, die volgens gemeenen keizerlijken rechte bij ons plaats heeft, Landr. D. 1 Tit. 21 Art. 5, lijd de voorz. regel, *beweeglijke goederen hebben geen gevolg*, geene uitzondering behalven in het geval van vee en levendige have en gereede goederen van een huurman of pachter, bevonden in een gehuurd huis of op een gepacht erve of land, voor de huure of pacht stilzwijgende ten onderpand verbonden, Landr. D. 2 T. 9 Art. 13, welk bijzonder statut een genoegzaam bewijs uitlevert, dat in andere gevallen de regel plaats heeft.

13. Het gemelde Landr. D. 2 T. 9 Art. 13, vergeleken met de daarop volgende Art. 14, heeft den Heer J. Schrassert ad Reform. Velav. cap. 26 Art. 11 N° 7 doen stellen, dat het zoude overeenkomen, met de gewoonten van die, welke om deze panden ook bij anderen te kunnen vervolgen eene voorgaande *praechusie* of iets diergelijks vereischen. 'T is waarschijnlijk, dat deze Rechtsgeleerde dit begrip heeft aangenomen in vooronderstelling, dat Art. 14, dien hij ook maar alleen aanhaalt, zoude zijn eene nadere uitlegging van den voorgaanden Art. 13. Daar nochtans dit geheel anders is. Want in Art. 14 word gehandeld van *toekomende*, dat is lopende pacht die noch niet verscheenen is, gelijk dit aldus word uitgelegd in het oude Landrecht Winhof D. 4 Art. 10 in deeze woorden: *die besit hefft enes erves offte gudes mach pendem vör syn onverjaarde pacht* (dat is binnen 's jaars verscheenen en dus nog geen jaar verscheenen zijnde geweest) *unde besprek offt besate doen vör syne thokomende pacht, die hem verschynen sal.* Terwijl in tegendeel in de voorgaande Art. 13 van ons Landrecht word gewaagd van pacht of huure, die

men te betalen schuldig is, die achterstedig, onbetaald is. De panning, welke volgens dezen Art. 13 daarvoor geschied, zonder hedendaags onderscheid te maken tusschen verjaarde en onverjaarde pacht of huure (Landr. D. 1 Tit. 6 Art. 1 en 3) die verstrekt hier tot eene actio Serviana vel hypothecaria of interdictum Salvianum om de ten onderpand verbonden goederen ook zelfs tegen een derde bezitter daadelijk te vervolgen en door het gerichte te doen verkopen, ziet boven N° 8. Dog voor de lopende huure of pacht mag door een verhuurder of verpachter, geene sufficente cautie nog borge hebbende, op de verbonden goederen besprek, kommer of bezate worden gedaan tot zo lang dat verborging of levering van panden gedaan worde en, bij gebrek van zulks binnen genoegzamen tijd te doen, word de eigenaar of landheer daarvan met den gerichte verzekerd, Art. 14, omdat de executie niet volgen kan zoo lang de lopende pacht nog niet is verscheenen: terwijl inmiddels de eigenaar of landheer hierdoor verhoedt het bezwaarlijk en in het geval van ver-teering onmogelijk vervolg der goederen, die de huurman of pachter voor de verschijndag zich weerloos zoude maken. Dus word met de panning de zaak zelve, dat is betaling van de verscheenen huur of pacht, maar met het besprek de zekerheid voor de loopende huure of pacht bekomen en de goederen alsdan bij gebrek van genoegzame cautie of borge in gerigtsbewaer genomen; 't geen derhalven niet gebeurt zoo lang er verschil is, of de huurder of pachter genoegzame cautie of borge heeft gesteld of aangeboden, waarover op citatie, die, gelijk in ontslag van arrest onder cautie of borgtogt gebruikelijk, gedaan word, door den huurder of pachter, vooraf moet worden gedediceerd, zoo als in het geval van pandkeering tegens panning voor verscheenen huure of pacht geen ander onderzoek op citatie echter door den pandeischer te doen vooraf ging dan over de vraag: of er betaling was geschied van de gevorderde huure of pacht voordat hij tot executie der panden ten einde van betaling

konde geraken. Dog, nademaal hedendaags, anders dan volgens ons Landrecht van den jare 1630, in pandprocedures de stijl van ordinair proces word waargenomen, als beneden op zijn plaats zal worden getoond, en derhalven de pandeischer in het geval van pandkeering niet spoedig ter executie, ten einde van betaling bij wege van pandprocedure, kan komen, zoo is daardoor de vergelijking en overeenkomst van gereedheid tusschen panding voor verscheenen pacht en besprek of bezate voor toekomende pacht thans weinig zichtbaar gebleven.

14. En, hoewel de Heer A. Matthaeus paroen. 7 N° 15, den voorz. Art. 13 van ons Landrecht, als op zich zelf bestaande, aanmerkt en in zo verre het met ons eens is; echter bepaalt hij dien tot het geval, wanneer de verhuurder aanstonds na de verbrenging het verbragte goed aantalt en vervolgt. Daar nochtans die bepaaing bij ons Landrecht niet word gemaakt en die ook door de Heer Schraessert ad Reform. Velav. cap. 26 Art. 11 N° 7 word afgekeurd, terwijl inmiddels onze gemelde Art. 13 in ruim zoo sterke termen vervat is, als de Artikel van het Landrecht van Veluwe, dien de Heer Schraessert aldaar verhandelt, add. Busius ad L. 9 ff in quibus causis pign. vel hypoth. tac. contr. Derhalven word het recht van pandschap op de goederen door de verhuurder of verpachter behouden, schoon dezelve zijn verbragt, aan anderen vervreemd of ten onderpand overgegeven, dewijl de last van pandschap voor de huure of pacht overal de goederen volgt.

15. Iets anders is, dat bij Publicatie van de Souverain van den 20 Maart 1738, niet alleen ten dienste van een verhuurder of verpachter, maar in het algemeen ten nutte van alle schuldeischeren is vastgesteld, dat de eigendom zelve van beweeglijke goederen, beesten, vee of andere have door niemand met effect zal mogen worden opgedragen of getransporteerd t' en zij dezelve aldus overgedragene goederen binnen 24 uren daarna werkelijk worden overgebragt van het erve

of uit het huis van den transportant in dat van den acquirent, op poene dat zulks anders zal gehouden worden voor nul en als eene fraudulente of gepractizeerde overgifte; welk ten voordeele van alle schuldeischen gedaan verbod geene nadeelige vooronderstelling tegen een verhuurder of verpachter aangaande het recht, hetwelk hem daar benevens volgens Landr. D. 2 T. 9 Art. 15 en 14 toekomt, maken kan. Want vooreerst de verkrijging van den eigendom van goed, welk aan een ander ten onderpand is verbonden, verhindert niet, dat het al evenswel ten onderpand verbonden blijft. En ten anderen blijkt uit den inhoud van de voorz. Publicatie, dat het oogmerk van de Souverain geenzins is eenige vervreemding van goederen door een huurman of pachter ten nadeele van den verhuurder of verpachter goed te keuren, veel weniger hem het recht van vervolg van zoodane vervreemde goederen als na Landrechte uithoofde van pandschap om de huure of pacht daaraan te verhalen te ontzeggen; maar, ten einde om te weeren alle fraudulente en gepractizeerde overgiften van beweeglijke goederen, te verbieden, dat geene overgiften van beweeglijke goederen met effect van overgang des eigendoms zullen mogen geschieden, zonder dat de overgeever zich werkelijk daarvan ontdoe, als wanneer het ongerijf wegens het gemis dier goederen het bedrog te moeilijk en te lastig maakt om het te practizeren. Gelijk ook ten derden dit gestatueerde van voorz. Publicatie aan een verhuurder of verpachter kan te stade komen, wanneer het Landrecht D. 2 Tit. 9 Art. 13 en 14 hem van geen dienst altoos zoude zijn, naamlijk wanneer de opdracht der goederen geschied benevens eene op nieuw te doene verhuuring of verpachting voor dewelke de reeds te voren aan een ander in eigendom opgedragen, dog ten tijde der nieuwe huur of pacht alnog in het huis of op het erve bevonden, goederen, volgens het gemelde Landrecht niet verbonden zouden zijn, indien de voorz. Publicatie die opdracht niet buiten kragt stelde.

16. Wat aanbelangt een expres onderpand van beweeglijke goederen, door dadelijke overgave van dezelve verkregen, is bij ons in bekend gebruik, dat het recht van pandschap niet bestaat, indien de pandhouder die goederen niet bezit.

Eindelijk het derde geval betreft een judicieel onderpand, welk door panding en arrest en dus op eene executive wijze wordt verkregen en strekt om daaraan te verhaalen den eisch, bij panding of arrest aan den gerichte gebragt. Dit zoude in zeker opzigt een *pignus Praetorium in specie sic dictum* kunnen schijnen te zijn, in zoo verre door panding en arrest ook bevorens dat er sententie is ergaan, de pandschap word gesteld. Dog de zaak in den grond beschouwd wordende, dan gaat deze vergelijking niet verre, dewijl in panding en arrest de procedure word begonnen met de verkrijging van pandschap als een gedeelte der executie, die naar inhoud der sententie, in diezelfde pand- of arrest-procedure te vallen, word vervolgd of niet, en die, wanneer tegen panding geene pandkeering geschied; ook zonder sententie vervolgd word, waarin onder anderen de pand- en arrest-proceduren verschillen van eenen eisch van immissie, als ook van eenen eisch van sequestratie (men zie over immissie en sequestratie Coler: de process. exec. part. 3 cap. 8 N° 35 en 36) in welke de executie niet dan na de sententie, in de proceduren over den eisch van immissie of van sequestratie te vallen, begonnen word. Voorts ten aanzien van haare uitwerking kan deze pandschap althans niet met een *pignus praetorium* van het Roomsche recht, maar wel met een *pignus judiciale* gelijk gesteld worden, omdat daardoor niet alleen een recht van pandschap maar ook van voortogt word verkregen, anders dan door een *pignus Praetorium in specie sic dictum*, Busius ad L. 10 ff qui pot. in pign. et ad L. 4 ff de pign. et hypoth. In deze door panding of arrest en dus door executie op beweeglijke goederen actien en credijten verkregene gerichtelijke pandschap heeft de voorz. regel geen plaats. Men ontmoet echter een aanmerkelijk onderscheid tusschen

arrest en panding, naamlijk dat beweeglijke goederen gearresteerd zijnde aanstonds in gericht's bewaar mogen worden genomen als hebbende onze provinciaal arrest alsdan eene sequestratie tot gevolg, daar integendeel in panding de goederen door den gepandeden als ter leen worden behouden en hem door publiek geloof toevertrouwd, welk onderscheid echter niet belet maar integendeel zooveel te meer bevestigt, dat een perceel goed, waarop in het bijzonder panding is gedaan, vervreemd of verbracht zijnde, in de eerste plaats kan worden vervolgd.

Dat de panding door pandkeering zoude worden opgeschort kan niet dienen om aan den gemelden regel, na gedane pandkeering plaats te gunnen. Dewijl geenzins de panding en daardoor verkregen recht van pandschap, maar de tijd, in welke die met opbading en aaneigening anderzins zoude moeten vervolgd worden, door de pandkeering opgeschort word tot dat over de zaak gevonnisd zij. En daarom word het, ten aanzien van het vervolgen der panding met opbading en aaneigening gehouden, als of de panding op den dag der uitspraak van het vonnis was geschied: gelijk de panding niet eerst bij vonnis word toegestaan, maar verklaard, of dezelve wel dan kwalijk zij gedaan, en daarom het vervolg der panding, welk tot daaraan toe, nevens de tijd, tot het vervolg der panding vastgesteld, was opgeschort, daarbij toegelaten, indien verklaard word eene goede panding te zijn gedaan. Dit blijkt ook uit de ongerijmdheid van het tegengestelde. Want, indien het anders was dan zoude eene latere panding, waartegen geene pandkeering is geschied, voortogt genieten boven eene vroegere, die door pandkeering in haar vervolg was opgehouden. 'T welk echter kennelijk zoo niet is en ook strijden zoude tegen de billijkheid, die niet toelaat, dat de wederrechtelijke daad van de pandverweerder aan een derde zoude profijtelijk zijn en tegen het argument van de L. 13 ff *de reb. auct. jud. possid.* en aldaar Gotofredus in not. lit. *k*, volgens welke *impeditus immitti*

habetur pro immisso. Zooals ook daartegen strijden zoude, dat in panning aan de actien en crediten, na gedaane pandkeering, de verkregene pandschap op dezelve niet word vernietigd zonder zekerheid voor den eisch met de kosten, immers tot beloop der somme van die actien en crediten, door de gepandede te stellen; maar dat de pandschap in wezen blijft en dat de actien en crediten in weezen gelaten moeten worden: ten welken einde en op dat de schuldenaar van den gepandeden zich niet zoude kunnen behelpen met een voorwendzel, dat hij onwetende zoude zijn geweest van de gedane panning en dus buiten zijn weeten dat daaraan panning zij gedaan, de actien en crediten door betaling te zijn vernietigd, aan den schuldenaar moet worden gedenucieerd eene waarschuwing van de penningen niet uit te tellen, arg. Sande de act. cess. cap. 12 N° 15 tot 18, welke waarschuwing daarom ook niet moet vergeleeken worden bij eene sequestratie, waarvan beneden zal worden gesproken, dewijl eene pandschap van actien en crediten medebrengt, dat de crediteur van de crediteur nader is om dezelve in te vorderen dan de crediteur zelve, en dat de gemelde waarschuwing een noodzaakelijk gevolg is van deze panning, die anderzins door de betaling van de schuldenaar zoude worden weggenomen: welke betaling, hoezeer aan de schuldenaar geoorloofd voordat hij van het recht van panning op de actien en crediten behoorlijk zij verwittigd, echter daarna niet dan op zijn eigen gevaar door de schuldenaar mag worden gedaan omdat er alsdan geene reden van verschooning meer voorhanden is van de betaaling te hebben gedaan aan den gepandeden, tegen wien's aanspraak hij door het recht word veilig gesteld, arg. L. 18 pr. ff de pign. act., Sande lib. 3 Tit. 12 def. 24. Deze denunciatie pleegt ook wel interdictie of beslag genoemd te worden, en zoo leest men in oude actien van *panning met beslag*, dog zoo als gezegd is, is het niets anders dan eene bewijlslike verwittiging of waarschuwing door den pandeischer aan den schuldenaar

van den gepandede gedaan, om geene penningen aan den gepandeden uit te tellen, add. Sande de act. ccss. d. cap. 12 N° 15-18.

In de vraag, of de gemelde regel, dat namelijk beweeglijke goederen geen gevolg hebben, zou stand grijpen in generale panning, niet geschiedende op bijzondere bepaalde parcelen goederen? Zulk eene generale panning zou de regelmaat hebben van eene generale hypotheek, zoodat ook de toekomende goederen, zoo lang het recht van pandschap door panning verkregen duurt, zo verre die zijn (1) of geacht worden te zijn onder het gerigt, alwaar de panning is geschied, daaronder na rechte worden begrepen, add. Wissenbach lib. 20 disput. 59 N° 6, L. ult. C. quae res pign. obl. Hieruit besluit Christinaeus ad L. L. Mechl. Tit. 7 art. 7 N° 8, 9 en 10 met die hij aldaar allegeert, dat ook even zoo de vervreemde goederen van het generaal hypotheek zouden zijn onthef: hoewel dit niet strookt met het Roomsche recht, volgens welke een goed door het recht van pandschap, waarmede het eenmaal is bezwaard, bij alle bezitteren word vervolgd, zonder uitzondering in het geval van generaal hypotheek. Daarom vind men dat zommige Statuten daartegen ten aanzien van onbeweeglijke goederen min of meer hebben voorzien, Voet ad tit. ff de pign. et hypoth. N° 14. Hoedane Statuten echter in deze Provincie niet bevonden worden. De Heer Schrassert in opzigte van zijn Geldersch vaderland in generale hypotheeken ten aanzien van onbeweeglijke goederen vooronderstelt, dat aldaar zoodane statuten niet zijn, Cons. en Adv. part. 3 Cons. 106 N° 6, 7 en 8.

(1) Beweeglijke goederen, actien en crediten worden geacht te zijn ter plaats daar de eigenaar woont, Voet

En kunnen derhalven aldaar door panning geaffecteerd worden. Maar door onze Landzedelijk arrest als ook door die panning, welke volgens Nader Reglement de plaats van arrest bekleed, worden de goederen actien en crediten gesisteerd ter plaats, alwaar dezelve werkelijk worden bevonden of nitstaande zijn.

Doch, dewijl volgens ons Landr. Deel 1 Tit. 21 (?) art. 15 (?) generaal verband van vaste goederen geen recht van voortocht heeft en niets anders dan pandbaarheid de schuld te weeg brengt, zo schijnt ook, dat bij ons een generaal verband van vaste goederen geen gevolg heeft op de daarvan vervreemde goederen. Geheel iets anders behelst de Titel ff *quae in fraudem creditorum*, dewijl die niet bijzonder handelt van het geval van hypotheken, maar van alle vervreemdingen gedaan tot fraude van crediteuren, en wel zoo, dat de schuldenaar en de verkrijger van het goed beide gemeenlijk aan het bedrog moeten deel gehad hebben. Daar nochtans een schuldeischer zijn onderpand kan vervolgen zonder gebruik te maken van het recht van den voorz. titel ff, veel weiniger, dat hij aan de vereischten van dien zoude gebonden zijn.

Het gebeurt ook wel, dat de goederen, waarop panding is gedaan niet tot den tijd van pandhaling aan den gepandeden worden toevertrouwd, maar door den gerichte gesequestreerd of ten minsten geïnventariseerd, naamlijk wanneer de gepandede om erheffelijke redenen onder verdenking legt van de goederen, waarop panding gedaan is, te zullen verdonkeren, versplitteren of verteeren, zoodanig, dat de pandeischer daardoor gevaar zou lopen van te zullen worden benadeeld in het bekomen der geëischte schuld met de proceskosten.

Welke sequestratie of inventarisatie door de Rigters en Magistraten ten platten lande tegen wille en dank van den schuldenaar niet mag gedaan worden zonder voorgaand ordinair proces, omdat zodane sequestratie of inventarisatie geen ingang van rechten is; zoodat, ofschoon wel een proces om in zulken geval sequestratie of inventarisatie te bekomen, onder de zaken van haastige expeditie en uit welker vertoog schade en achterdeel spruiten konde mag worden geteld, Landr. Part. 1 Tit. 9 Art. 7, echter daarin, gelijk in zaken van haastige expeditie, op de ordinaire wijze moet worden gepleit.

De voorz. inventarizatie is niet minder dan eene sequestratie, in panding gemeenlijk ongeoorloofd, omdat het credyt van den gepandeden daardoor word bezwaard met eene vooronderstelling of verdenking, dat hij zijne goederen zoude verdonkeren, versplitteren of vervreemden, zoodanig dat hij zooveel niet zoude behouden, dat de eisch met de kosten daaraan zoude kunnen worden verhaald en daarom de pandeischer zulk een inventaris zoude nodig hebben om de goederen dies te beter te kunnen opspeuren en vervolgen, en, omdat wanneer dezelve zonder onderscheid geoorloofd was, alsdan aan onverdraaglijke kwelling eene deur zoude worden geopend, en eindelijk omdat de Souverain de gunst der panding bij geen statut met zulk eene, voor den gepandeden nadeelige, strengheid heeft gelieven te wapenen. Dog, wanneer de gepandede latiteert ende hij of zijne goederen vltgende of drijvende zijn ende daarmede in een ander gerigte wil vertrekken, dan zoude ook bovendien, bevorens de Nadere Reglementen achter het Landrecht onder N° 1 art. 1 en onder N° 2 art. 4, om meerder zekerheid te erlangen van te zullen bekomen hetgeen in de begonnene pand-procedure zal worden toegekend, met arrest hebben mogen worden geprocedeerd volgens Landrecht D. 1 Tit. 5 Art. 1 zonder te dugten voor eene exceptie van litis-pendencie, Voet ad tit. ff de in jus voc. N° 18 en 19. Dog, nadat de Souverain bij de voorz. nadere Reglementen heeft geboden, dat in alle pandbare zaken zoowel tegen inheemschen als tegen uijtheemschen met panding en niet met arrest op de goederen geprocedeerd zal moeten worden, zoo zoude ook in dit geval ten dien einde in plaats van arrest op de goederen moeten gedaan worden panding, bij welke alsdan even als bij arrest het goed word gesisteerd en ook in gerichtsbewaar, in geval zulks zoude geschien, indien arrest was gedaan, gesteld, omdat deze panding alsdan de plaats bekleeden zoude van arrest. Waarom ook alle die pandingen, welke volgens gemelde Nadere Reglementen tegen uitheemschen de plaats

van arresten bekleeden zoodat anderzins geene panding maar arrest zoude hebben moeten worden gedaan, geacht worden tot de Landgerichten te behoren. En, dewijl het ongetwijffeld is, dat panding ook jurisdictie fundcert, Schrassert ad Reform. Velav. cap. II ad rubr. N° 5, zoo heeft de Souverain daartoe in zulke pandingen daar benevens geen arrest om jurisdictie te fundceeren vereischt.

Men moet in de eerste plaats panding doen op de beweeglijke, vervolgens op de onbeweeglijke, goederen en eindelijk op de actien en crediten van den schuldenaar, Landr. D. 1 T. 8 Art. 1 en Tit. 21 Art. 5. Dezelfde orde is ook bij het Roomsche recht vastgesteld, L. 15 § 2 ff de re jud. Alle deze pandingen echter mogen in één libel van panding *ordine successivo*, dat is, de eene bij insufficiëntie van de andere en dus in eventum worden te zamen gevoegd, volgens de praktijk en het Nader Reglement achter het Landrecht onder N° 2 Art. 5. Maar ten onderpand verbonden goederen mogen volgens het Roomsche recht, met welk ons Landrecht in de orde van executie overeenstemt, vóór andere goederen gepanded worden, mits dat evenwel in verscheiden ten onderpand verbonden goederen de gemelde orde worde in acht genomen, Busius ad L. 8 ff de distract. pign. et hypoth.

Hieruit volgt, dat niet vereischt word voor personele schuld waarvoor een onbeweeglijk goed speciaal ten onderpand is gesteld en dus het onderpand een gevolg is van de personele schuld, in de eerste plaats op de vruchten van dat goed en vervolgens in de tweede plaats op het goed zelve panding te moeten doen. Dewijl bij ons de vruchten van zulk een onderpand, zoo lang dezelve nog niet van den grond zijn afgescheiden, door de gerichtelijke verzetting van het goed mede ten onderpand verbonden zijn, alleen uit aanmerking dat dezelve een gedeelte van den grond zijn, L. 61 § 8 ff de furt. junct. L. 26 § 1 ff eod. L. 44 ff de rei vind. Gevolglijk dat de panding aan het onbeweeglijk goed, welk ten onderpand is gesteld, mede vervat de vruchten, nog niet daarvan afgeschei-

den, als een gedeelte van het goed. Voorts wanneer de vruchten reeds van den grond zijn afgescheiden, dan behoeft daaraan geene panding te worden gedaan, omdat na onze gewoonten, volgens welke geene beweeglijke goederen door gerigtelijke verzetting verbonden worden, de vrugten niet langer door gerichtelijke verzetting ten onderpand verbonden hebben kunnen worden dan dezelve grond-vast en dus een deel van het goed waren. Geheel anders is het met vrugten van een goed, waaruit eene jaarlijksche rente gerigtelijk is verschreven, van welk goed niet alleen eerst aan de vrugten maar ook aan de beweeglijke goederen, op hetzelfde bevonden wordende, panding voor de rente moet worden gedaan, en in de tweede plaats aan het goed zelve, *Landr. in dezen titul Art. 1 en 7 en in de volgende titul Art. 1* omdat het verband der vrugten aldaar uit een ander oogpunt word beschouwd. Waartoe te letten is, dat in jaarlijksche rente uit een goed verschreven, het goed niet geacht word te zijn een onderpand voor eene personeele actie, die zonder uitdrukkelijk beding volgens de constitutie brief aan de rentheffer niet toekomt, *Landr. D. 2 Tit. II A. 17*, maar voor het recht zelve van jaarlijksche rente te genieten uit de vrugten en opkomsten, en in losbare renten te gelijk ook voor de hoofdsomme.

Op zulk een rentheffer is van ouds in deze Provincie toepasselijk gemaakt het Roomsche recht, sprekende van het onderpand voor huur of pacht, zoo als datzelfde Roomsche recht, in het geval van huure of pacht in deze Provincie gebruikt, of liever tot een zeker gebruik, welke niet volmaakt met het Roomsche recht overeenstemt, is toegepast. De wijze, op welke dit recht tot een rentheffer is overgebracht, schijnt die te zijn, waarvan meer voorbeelden in de rechtskunde worden gevonden te weten: oudtijds plag in de rentverschrijvingen bedongen te worden, dat de rente na pacht of erfpachtrecht zou worden betaald, of dat daarvoor als voor rechte pacht zoude worden gepanded, 't welk in 't vervolg van tijd, schoon niet uitgedrukt, echter van zelve wierd verstaan, zoo-

dat cindelijk bij ons beschreven Landrecht het recht van pandschap op de goederen, bevonden op het goed, waaruit de rente is verschreven, aan een rentheffer is vastgesteld, Landr. in dezen Tit. Art. 7 vergeleken met D. 2 Tit. 9 Art. 15. Hiertoe is ook aanmerkelijk hetgeen P. Busius in zijn *Tract. de annuis redditibus* lib. 2 cap. 9 N° 6 en 7 te kennen geeft, alwaar hij, sprekende van vermindering der rente, wegens onvrugbaarheid niet toe te staan, voorts daarbij voegt: »Hoc ipsum tamen ita demum intelligendum est, si non consuetudine obtineat, ut praedio pro reditu obligato, idem sc. reditus ex fructibus aut pensione constitutus intelligatur, quod in his locis Gelriae Transisalaniae et vicinis plerisque fieri intelligitur semper. Ideoque si reditus sit major quam pensio ferat, diminuitur quoque, nec possessorem ultra vires pensionis ligat. Ea autem consuetudo processit ex vulgata clausula omnibus fere instrumentis constitutorum redituum inseri solita, nimirum ut reditus solvatur juxta jus locationis seu emphyteuseos *na pacht of erfpachts-regt.* Juris enim est notissimi, conductorem fundi, si eodem ille frui non potuerit, fructibusve aut usu ejusdem privetur ad pensionem praestandam minime teneri etc.»

Deze grondbeginselen van ons Vaderlandsch recht gesteld zijnde dan is het ook niet bezwaarlijk om te bevatten, waarom volgens Art. 7 van dezen Titul de levendige have gewas en andere beweeglijke goederen van den *huurder* des rentgevers, op het goed bevonden wordende, voor de rente verbonden zijn. Dewijl volgens het gemelde grondbeginsel de huurder van den rentgever ten aanzien van deze pandschap als een tweede huurder moet worden aangemerkt, add. Matthaeus de auct. lib. 1 cap. 19 N° 54, Voet ad tit. ff in quibus causis pign. vel hypoth. N° 6 en 7. Anderzins zoude ik met de Heer Goris ad consuet. Velav. cap. 14 art. 23 stellen, dat de reden daarvan is onbekend.

In deezen titul word gehandeld van panding aan beweeglijke goederen, die ook op dezelfde wijze gebruikt wordt in actien

en crediten, als zijnde daartoe geene andere forme van panding voorgeschreven. Dog in de volgende titul word gehandeld van panding op onbeweeglijke goederen, anders van ouds genaamd *panding na atmaals-recht*, omdat alleen deze panding van ouds in den gerichte ten protocolle moeste geschieden, anders dan panding op beweeglijke goederen, die oudtijds met een pandschedel, door den pandeischer, buiten den gerichte, van den richter verzogt en door den gerichtsdienaar geëxploiteerd, plag gedaan te worden, zoo als ook blijkt uit het Landr. D. 1 Tit. 22 in de taxatie van kosten, alwaar wel voor het heegen van het gericht bij de opbaading van beweeglijke goederen maar niet voor heegen van het gericht bij de panding gerigtsgeld word toegelegd omdat het gericht over panding op beweeglijke goederen niet geheegd wierd. Dog bij het Nader Reglement achter het Landrecht onder N° 2 art. 6 word (zonder dat eigenlijk de oude manier daarbij is afgeschaft) voorondersteld heedendaags gebruikelijk te zijn, dat ook pandingen aan beweeglijke goederen, gerichtelijk geschieden, 'twelk ook meer daartoe gepast schijnt te zijn om het begin der pandschap te kunnen rekenen van den tijd af dat de panding in den gerichte is gedaan en bij decreet toegestaan geworden en niet eerst van den tijd dat ze is geëxploiteerd.

Wat de afleiding van het woord *atmaal* betreft is bekend, dat het woord *maal* in de oude spraak onder anderen betekent *gericht*, add. Kilian in voce *mallus*, *mallum*, dog om niet door de verscheidene beduidingen van dit woord in het onzekere te zijn wat voor een *maal* men bedoelt, zoo vind men er doorgaans een ander woord bijgevoegd als onder anderen in de woorden *atmaal*, *heijmaal*. (1) Van welke beide

(1) Hierbij zoude gevoegd kunnen worden *Hegemaal*, waarvan het bijgevoegde *Hege* is ontleend van het woord *hegen*, gebruikt om het *formeren* van een gericht te betekenen; gelijk wij zien zullen dat de bijvoeging van *at*, en *rigter* die van *heij* land beduid; alle bijvoegsels van verscheiden betekenis en teffens alle genoegzaam om te kennen te geven, dat alsdan door *maal* verstaan word gericht.

woorden de samenstelling en betekenis, en wel die van het eerste noodwendig, dog die van het tweede tot eene niet onaangename uitspanning alhier opmerking verdient. Het eerste gedeelte van het 't zamengestelde woord *atmaal* is ongetwijfeld *atte*, welk, gelijk ook *ette*, in de oude spraak betekent *richter*, H. Grotius Inleid. boek 2 cap. 28 vers. die den oorspronk etc.

Aangaande de afleiding der 't samenstellende deelen van het woord *heijmaal* zijn aanmerkenswaardige zaaken door taalkundigen in bedenking gegeven, dog van die alle zoude ik het eenvoudigste denkbeeld verkiezen, welk teffens ook met de betekenis der 't samenstellende deelen van andere woorden, die hetzelfde betekenen met *heijmaal*, het naast overeenkomt. En dan is kennelijk, dat het woord *Heim* onder anderen betekent *domus, habitatio, vicus, civitas, monasterium, possessio quaevis, villa, praedium; quin etiam communis quorumvis populorum patria*, L. ten Kate *Aanleiding tot de kennis van het verhevene deel der Nederduitsche sprake Deel 2 proeve 2 in het woord Heim*. Wanneer men dus het 't zamengesteld deel *Heim* neemt in de betekenis van *vicus* of bepaalde landstreek dan zijn de eerste 't samenstellende deelen van de woorden *Heijmaal, Goorspraak, (1) Gouwegedinghe, Landgericht*, van een en dezelfde betekenis: zoo als ook deze 't zamengestelde woorden alle hetzelfde betekenen. In latere tijden is het woord *heij-*

(1) In het nabuurig Landschap Drenthe bekend, van welk woord het eerste gedeelte is van *go, goe, of gouw, gouwe*, het adjectief *goer* of *gouwer*. Bij Kilianus leest men het substantief *gouwe* in het zamengestelde *gouwegedinghe*, welk wederom hetzelfde betekent. Misschien zonde het wel zoo goed zijn, dat men het woord *goorspraak* schreef *goërspraak*, om dus het eerste gedeelte van dit woord als een adjectief in het oog te houden. In een oud afschrift van het oud Landrecht van Drenthe onder de rubriek *want die bueren tuich weigeren* word gelezen: „Item so is Lantrecht, so want die bueren oiren tuich nyit done en wellne yn der goespraeke off dingen off in enen rechte, so brecket elck dre pont als voiras. is, nochtans sollen sy oir tuich done, En done sy dan des nicht, so is den anderen daeges twyscath, des derden dages dryscath, des vyrden dages 15 Gronynger marck als voirgh is.”

maal in het bijzonder gebruikt voor een crimineel gericht, als te zien bij Winhof D. III, anders dan in vroegere eeuwen, Cod. Dipl. van de Heer J. H. Jung achter deszelfs historie van de Graafschap Bentheim pag. 198, 199 en 227. En, omdat het woord *maal* dus met *spraak* en *geding* verwisseld word, zo zoude ik het gevoelen aankleeven, welk het woord *maal* in de betekenis van gericht het naast afleid van *malthen melden*, Matth. de auct. lib. 1 cap. 9 N° 12 en de aldaar aangehaalde auteurs: gelijk het woord *maal* ook *spraak* betekent in 't zamengestelde *maalstad*, genomen voor de plaats der vergadering van Bisschop, Ridderschap en Steden van Overijssel in een brief van het jaar 1512 bij de Heer G. Dumbar in Anal. tom. 2 Overijsselsche Chronijcq op het voorsz. jaar, en voor de plaats der vergadering van Stadholder, Ridderschap en Steden in een brief van den jare 1578 bij dienzelfden Heer in Anal. tom. 5 pag. 510. Het woord *spraak* (1) word ook in de betekenis van gericht gebruikt in het woord *Hijensprake* in een brief bij de Heer Dumbar in Anal. tom. 2 Overijsselsche Cronijc op het voorsz. jaar, alwaar het betekent het *judicium colonarium* van den Hof te Kolmschate te Deventer.

NOTA.

Omdat de betekenis van het woord *Hije* bedenkelijkheid baart, 't welk met de spelling *Heije* voorkomt in ons Landrecht D. 2 Tit. 26 art. 8, alwaar gesproken word van het Appellations-gericht der St. Martens Hofhoorigen, gehouden door den Rentmeester als hofrichter met twaalf *Heijen*, zoo schijnt het niet ondienstig te zijn onzen uitstap ook tot de betekenis van dit woord te wenden; waartoe wij te hulp roepen niet zoo zeer of alleen een brief van het jaar 1324 aangaande het recht der Essensche hofhorige lieden, Dumbar Analect Tom. 2 Overijsselsche Chronycq op het jaar 1320 in

(1) Van het woord *morgenspraak* genomen voor een des morgens gehouden regtdag, ziet Kylian in Etymolog.

deze woorden: » Voert, die Amptman als hij sittet in den » Hoeven wolde hij hem niet genoeg laten mit den, dat » hem die *hijen* wijsden, sij mochten eenen anderen richter » setten onder hem, binnen oer recht, en so solden die *hijen* » die oerdele deylen, daer sinnen sij mede bewaart”; waaruit al aanstonds schijnt op te dagen, dat *hije* betekent een hoevener, als bewonende een *heim* of *heijde*, dat is *hoeve* Kilian in voce *heijde* en in voce *hoeve*; of als behorende onder de jurisdictie van eene *hoeve* of *hof*, die van wegen de daaraan gehechtede jurisdictio colonaria word genoemd *curia* of *Hoofdhof* of bij uitstek *Hof*, waarin de andere *hoeven* of *hoven* ter jurisdictie behooren. Maar veel klaarder, en waaruit men tegelijk ook kan verzekerd zijn, dat men de betekenis van *rigter* of *schepen* aan dit woord *hije* of *hijen* niet moet toeschrijven, blijkt dit uit de hofrechten van den Hof te Loon in de Codex Gelr. Zutph. van de Heer J. Schrassert en aldaar Aaaa 4to, alwaar N° 1 de amptdienaren of twee mannen, die gezworen hebben des ampts recht te verwaaren, genoemd worden *Hijen-menne*, dat is *mannen der hofhorigen*; dog de vier schepenen of dingslieden van het hofgericht van dien hof, die aldaar het vonnis wijzen, worden daar niet *hijen* genoemd maar *Tegedere*, waarschijnlijk van *tegen*, twisten, disceptare, litigare. Men zie over dit woord *Ten Kate in het voorz. tweede deel tweede proeve in het woord tei*. En voorts word in de gemelde hofrechten N° 11 het recht der hofhorigen van dien hof genoemd *hijen-recht*, *jus colonorum seu colonarium* in de woorden: *voort dat ein man sterve in den ampte, die hijen-recht hadde etc.*, 't welk aldaar in N° 34 word verwisseld met het woord *hoffrecht*, *jus curiale* in de woorden: *offte ein amptschulte ofte tegeder einen soon oder doghter bestaden an einen, der dat hofrecht nicht hadde, darop gewijset voor reght, moet geschijen met Consent des amptmans etc.*, zoodat het hofgerichte aldaar bestaat uit den amptschulte of hofmeijer en vier tegeders, en niet onbepaald uit de *hijen* of hofhorigen, onder dien hof behorende. Wij-

ders is hier ook te letten, dat diegeene, die bij ons Landrecht D. 2 Tit. 26 Art. 8 sprekende van de St. Martens hofhorigen worden genoemd *heijen*, voorkomen in de St. Martens rechten zelve art. 22 onder de benaming van *St. Martens luijden* in deze woorden: *Item, soo sal de rentm^r. verboden die dat recht met hem sullen sitten 12 van St. Martens luijden, onpartijdich der saecken, 8 van Giethoorn, 4 van Onna en Westervijck, die sullen die schelinge wijsen en claeren etc.*

In den eersten en derden articul van dezen titul, als ook in het Nader Reglement achter het Landrecht onder N° 1 art. 2 en 9 en onder N° 2 art. 3 word vastgesteld, welke zaken pandbaar zijn, waarover iets gezegd is in mijne Expositio Jur. Trans. vet. et novi circa possess: Door *binnenjaarsche verschenen rente* word in dezen articul verstaan, die nog geen jaar verscheenen is geweest. *Buitenjaarsche verschenen rente* is die van de verdere voorige jaren. Deze verschenen renten worden onderscheiden in verjaarde en onverjaarde renten. *Verjaarde renten* zijn die reeds een jaar verschenen zijn geweest. *Onverjaarde renten* zijn die nog geen twee jaren verschenen zijn geweest en bestaan derhalve uit een binnen-jaarsch en uit een buitenjaarsch verscheenen rente, gelijk dit blijkt uit de volgende vierde en vijfde articulen van dezen titel. *Binnenjaarsche pachten en renten* worden ook onderscheidtlijk van naastkomende pachten en renten gezegd *binnenjaarsche en naastkomende pachten en renten*, Landr. D. 1 T. 21 Art. 15, Winhoff D. 4 Art. 12. *Naastkomende pachten en renten* zijn derhalve de jaren pacht en rente, die naast grenzen aan de pacht en rente, welke binnen jaars verschenen is. Dus worden door *binnenjaarsche en naastkomende pachten en renten* verstaan *een binnen, een buiten en een lopend jaar pacht of rente.*

Voorts *leen thins en hofhorige goederen* worden in dezen titel onderscheiden van *eigen goederen*, omdat die niet geheel, maar alleen zoo verre betreft den nuttigen eigendom, aan den leenman of thinsman of hofhorigen man toebehooren,

Feltman de Feudis cap. 13 § 1 et cap. 6 § 1. *Eigen goederen* daarentegen zijn hier die geheel en al eigen zijn en daarom allodia genoemd worden van *all*, *al* en *ohde* of *öhde*, bezit eigendom of *eigen goed*, *J. Loccenius in explic. peregrin: aliquot dictionum feudalium*. Het zoude te wijdloopig zijn alle die soorten van pandbare zaken hier in het bijzonder aan te roeren, dog in het voorbijgaan herinneren wij, dat over *moetsoensbrieven* de Heer Professor Kannegieter aanmerkenswaardige zaken heeft aangetekend ad coll. legg. Mosaic. et Rom. cap. 5 p. 65 et seqq. en over *magnaas* de Heer L. Goris *ad consuet. Velav. cap. 11 Art. 4 gloss. 2*. Wijders over de woorden van den 3 Art. pachtige en huuringe, in cedulen gemaakt bij parthijen bekend of behoorlijk bewezen, zoude men kunnen aanmerken, dat dezelve geen twijfel overig laten, dat in deze Provincie pachtige en huuringe, schoon niet in cedulen gemaakt, maar alleen door parthijen bekend of anders behoorlijk bewezen, pandbaar zijn. Zoo als ook hier zoude kunnen worden gezegd, dat door *verwinnen*, alhier in het bijzonder, onderscheidtlijk van sententien, gewaagd, verstaan worden vrijwillige condempnatie, waarvoor bij ons worden gehouden, wanneer de verweerder den eisch gerichtelijk aanneemt, en word alsdan bij ons geene condempnatie van den Richter vereischt. Anders dan in gerichtelijke confessien, gedaan zonder aanneeming van den eisch te zullen voldoen, argum: Landr. D. 4 Tit. 19 Art. 6. Van zoodane verwinnen moeten worden onderscheiden die, waardoor iemand ten aanzien der executie vrijwillig verwin passeert op zijne goederen, als of dezelve met panding, opbading en aaneigening waren ingewonnen; hoedane verwinnen niet met panding maar met parate executie worden vervolgd.

Hoewel de panding aan de schoef, vluis of vruchten word gedaan voor renten, behoorlijk verschreven uit een leen thins of hofhorig goed, zoo moet dezelve echter geëxecuteerd worden door den dagelijkschen richter ter plaatze daar het goed gelegen is, nadat de panding eerst aan den

eigenaar door den pander of gerichtsdienaar, te weten van het gericht, welk de panding moet executeren, is geïnsinueerd volgens Art. 2 van dezen titel. Welke insinuatie weleer geschiedde met overgave van een pandcedul, doch nu gemeenlijk met overgave van een extract uit het prothocol van de gerichtelijk gedane panding. In de gemelde Art. 2 word derhalve door executie der panding (welke panding in eene andere betrekking te zien hiervooren N^o (13?) . . . ook zelve een begin der executie is) verstaan de dadelijke pandhaaling en pandslijting, waarvan Art. 5 word gevraagd, en die, volgens Art. 6, geschied nadat de opbading en aaneigening zijn gedaan en geïnsinueerd; dog van welke opbading en aaneigening in de voorz. Art. 2 noch niet word gehandeld, omdat de orde vereischt, dat na de panding eerst worde gesproken van het geval van pandkeering, gelijk geschied Art. 4.

Wat aangaat de pandingen aan de schoef, vluis of vruchten van leen-goederen, als ook aan de leengoederen zelve, is door deezen tweeden Artikel, gevoegd met het Landrecht D. 2 Tit. 24 Art. 20 en 21, alle bedenkelijkheid weggenomen, die anderzins gemaakt zoude kunnen worden, waar, wanneer en hoe men daarop, om betaling te erlangen, zoude moeten procederen; over welke bedenkelijkheid word gehandeld door Sande ad consuet. Feud: Gelr. tract. 3 cap 1 § 2, waarmede wij ons hier niet hebben op te houden, dewijl de klare letter van onze gemelde Statuten eene verhandeling daarover hier van weinig vrucht schijnt te maken, mits men maar in het oog houde, dat hetgeen in de vóór aangehaalde plaatzen van ons Landrecht word vastgesteld van rentverschrijvingen en vestenissen, voor den Leenheer gepasseerd, ook verstaan moet worden van rentverschrijvingen en andere vestenissen, die met consent of approbatie van den Leenheer voor den dagelijkschen richter uitgegaan zijn, welke van gelijke uitwerking zijn als of ze voor den gerichte van den Leenheer gedaan waren, Sande de feud.

Gelr. tract. 2 cap 4 § 2 N° 7, Landr. D. 2 Tit. 25 Art. 22.

In de vierde articul van dezen Titul word gehandeld van pandkeering, die hedendaagsch gemeenlijk in den gerichte geschied vóór of op de termijn van opbading en aaneigening, Nader Regl. van 1719 Art. 9. Van pandkeeringen in den gerichte vind men ook gewaagd in acten, die ouder zijn dan ons Landrecht van 1650, en van pandkeeringen, die bij het bestellen der pandingen aan den gerichtsdienaar worden te kennen gegeven, spreekt Winhof, wanneer hij stelt, dat de gerichtsdienaar daarvan relaas geeft, Winhof D. 2 Art. 4 en aldaar in de aantekening. Met hoedane pandkeering aan den gerichtsdienaar, de panding bestellende, te doen, men ook alnog schijnt te kunnen volstaan omdat van het tegendeel niet blijkt. De gepandede, pandkeering hebbende gedaan, word in het gerichte geciteerd, alwaar de pandeischer klaagt over de onrechtmatige pandkeering. Weleer wierd daarin gehandeld op die wijze als in dezen vierden articul is gemeld; dog waarvan men hedendaags in verscheiden opzigten is afgegaan, gelijk is aangemerkt in mijne *Expositio jur Transis.* N° 10. Maar, omdat eenige aanmerkenswaardige dingen, die tot de historie van ons vaderlandsch recht kunnen strekken, in de rechte bevatting van dezen articul leggen opgesloten, zoo behoort het niet te verveelen, dat daarvan eenig gewag worde gemaakt.

In dit gerichte dan, moest, volgens den inhoud van dezen articul, de pandverweerder, bij zittenden gerigte, betaling doen of bewijzen, daar de pandeischer mede te vreden is, van de onverjaarde pacht, dat is van binnen 's jaars verschenen pacht, 't welk in de volgende Art. 5 aldus word verklaard, dat zulks ook mede plaats heeft in een buiten jaar rente of pacht. Dog aangaande de betaling van de verjaarde rente of pacht, konde de pandverweerder bij gebrek van bewijs volstaan met zijnen eed, dat die betaald is, 't welk in dezen articul word uitgedrukt met de woorden *neen zeg-*

gen. In de oude Landbrief bij Winhof D. 4 Art. 14 staat: *mach men neen seggen und dat vermitz den geswoaren eedt van den verwoerder, alst na rechte behoert.* Welke spreekwijze *neen seggen* voor *ontkennen* is ontleend van de woorden, die men, volgens hetgeen in oude acten gevonden wordt, gemeenlijk gebruikte, wanneer men iemand iets aan den eed stelde, van hem eischende om *ja of neen te zeggen met gezcorenen eede*, 't welk is eene *slechte klage op ja ende neen*, Landr. D. 1 Tit. 10 Art. 1.

De reden van dit statuut schijnt dezelfde te zijn met die, waarom het recht van voortogt, uit hoofde van pandschap anderzins aan iemand toekomende, verweigerd word ten aanzien van de verdere verjaarde pachten en renten, Landr. D. 1 Tit. 21 Art. 15, Winhof D. 1 Art. 12, naamentlijk de nalatigheid van den verpachter of rentenier, dewijl men niet gewoon is den debiteur in meerder pacht of rente dan van twee verschenen jaren te laten verlopen. Het statuut laat deze nalatigheid niet toe zonder verlies van het gemelde regt van voortogt en tegelijk ook niet zonder dat de schuldenaar alsdan met zijnen eed in plaats van bewijs zal kunnen volstaan. Dit naamlijk dat de pandeischer ten aanzien der verjaarde pacht onder eede kan *neen seggen* is nergens door onze Statuten afgeschafft, en het strijd ook niet tegen onze hedendaagsche manier van pleiten in pandbare zaken. Voorts dat de pandprocedures bij zittenden gerigte wierden ten einde gebracht geeft ook Winhof te kennen in de woorden: *unde wort in enen rechtdage gerichtet unde gesleten*, D. 4 Art. 14 in not. En wat betreft de woorden *betaling doen of bewijzen daer de klager mede te vreden is*, betekenen geene volkomene vrije wille van den pandeischer maar waarmede hij als een braaf man, behoort te vreden te zijn, arg. L. 11 § 7 en 8 ff de legat. 5. Want daarin bestond het pleit, naamlijk: of de pandverwoerder behoorlijk betaling deed of bewees. In zulk een zin ook leest men elders bij Winhof: *ehr hie eerst ter nöge betaalt is*, Winhof D. 4 Art. 13.

De pandverweerder geene betaling doende nog bewijzende werd door oordeel des rigters gecondemneerd en dus werd verstaan de panding recht gedaan te zijn en werd aan den pandeischer vergund eene tweede panding door den gerigtsdienaar te doen, waartegen wederom pandkeering geschiedende werd hem door den rigter de derde panding, te doen door den gerigtsdienaar, toegestaan en hierenboven, dat is buiten of behalven dit oordeel over het doen of bewijzen van betaling, *zal men geen oordeelen laten dingen*. Bij Winhof D. 4 Art. 14 en in de Nieuwe Reformatie (van Maximiliaan van Egmond van den jare 1541) staat *ordel* in het enkelvoud, (1) 't welk alhier ten eenen uitkomt en waardoor word te kennen gegeven, dat men over niets anders zal pleiten dan of de beklagde behoorlijk betaling dede of bewees, want *een oordeel dingen* is, twisten over een te bekomen oordeel. Ook was het niet meer dan een gericht en een oordeel, op welk de voorzeide tweede en derde pandingen onmiddelijk en zonder tusschenkomst van nieuw pleit of vonnis volgden, die de pandeischer ook zelfs op dien eigen rechtdag konde doen exploicteren, waarvan mij een oud voorbeeld gebleken is.

Zomtijds echter wierd een ander geding dan om betaling te doen of te bewijzen in pand-procedures toegelaten zoodat alsdan de pandkeering niet strekte tegen de vraag van betaling maar tegen de possessie, gelijk Winhof dit verklaart in het exempel van jaarlijksche rente, waarvan de pandeischer, door het doen van panding zig de possessie aanmatigt, welke pandkeering Winhof te kennen geeft in een langwijlig proces te kunnen verlopen en echter zomtijds te worden toegelaten, wanneer hij zegt: dat die *nicht sonder alle middel* (dat is niet immediaat, niet eensklaps maar om erheffelijke redenen) *zal thogelaten werden*, Winhoff D. 4 Art. 14 in not., alwaar

(1) *Ordele* staat er in Overijss. Gedenkst. III, 244.

hij onzen artikel uitlegt. Men voege hierbij hetgeen gezegd is in mijne voorz. Expos. jur. Transis. N° 10.

Voorts, indien voor eenige andere schuldvordering panding geschiede, dan moest er worden voorondersteld, dat die schuldvordering liquide zoude zijn volgens de derde articul van dezen titel. Derhalve, wanneer de pandverweerder den richter dede twijffelen aan de liquiditeit der schuldvordering, dan verviel de zaak door objectie van de *exceptio non probatae intentionis* of diergelijke in een ordinair proces. Hieruit kan men afnemen hoe dat de pand-procedures veeltijds in wijdloopigheden geraakten.

Waarom de Souverain bij de Nieuwe Reformatie van den jare 1600 daartegen heeft voorzien, door te gebieden, dat, *of wel pandkeeringe gedaan word, dan noch daarop geene andere dagen van rechte gelegd of gehouden zullen worden dan om betaalinge te doen of betalinge te bewijzen, ende dat bij zittenden gerichte, wie van oldes gewoonlijk is, zonder dat daartegen eenige andere exceptien of defensien zullen toegelaten worden.*

Dog dit aldus wordende uitgelegd, dat daardoor geene liquide exceptien of defensien wierden uitgesloten, Coler. de process. execut. part. 4 cap. 1 per tot. Schrassert ad Reform. Velav. cap. 11 Art. 5 N° 5, zoo bleef het in der daad bij het oude Landrecht, welke de Souverain ook weder in onze Landrechten van den jare 1650 in den vierden articul van onzen titel heeft geplaatst.

Wijders heeft het ook veel de zwaarigheid om bij zittenden gerichte over zulk eene gewigtige zaak te vonnissen, naamlijk of zodane exceptien en defensien, die de pandverweerder als praetense liquide exceptien en defensien met eene schrifture en bewijsstukken konde en mogte voorbrengen, liquide waren dan niet, en het belang van den pandeischer om de schrifture van den pandverweerder op een nadere termijn vooraf te wederleggen, en dus insgelijks met eene schrifture de liquiditeit van die exceptien en defensien grondig te betwisten, maakt zulks te meer ondoenlijk.

En wederom aangemerkt, dat zoodane exceptien en defensien op deze wijze bij wijdloopig proces in staat van daarover te kunnen vonnissen gebragt zijnde het alsdan schier ten eenen uitkomt, alsof alle exceptien en defensien in pand-procedures toegelaten zijn, zoo schijnt dit alles oorzaak te hebben gegeven, dat de pand-procedures door gebruik en vervolgens ook met toestemming van den Souverain in ordinaire processen zijn veranderd, gelijk ook in de voorz. Expos. Jur. Transis. N° 10 met meerderen verhandeld is.

Tot hiertoe is gesproken van de eerste, tweede en derde pandingen. Indien nu de pandverweerder ook tegen de derde panding pandkeering deed, dan wierd de vierde panding toegestaan *ten ame toe*, en de gerichtsdienaar gesterkt om panden te bekoomen, welke panding *ten ame toe* viermalen wierde herhaald en dat zelfs op éenen dag, indien de pandeischer wilde. Yder pandkeering tegen deze panding *ten ame toe* geschiedde op eene boete van eenen ouden schild, zoodat de boete van drie pandkeeringen was drie oude schilden, dog op de vierde pandkeering tegens de panding *ten ame toe* stond de straffe van geweld. Maar de pandverweerder was vrij van deze straffen indien de pandeischer in ongelijk bevonden wierd. Dit laatste word verklaard en uitgelegd door de Heer Schrassert ad Reform. Velav. cap. 15 Art. 7 en dan verloor de pandeischer zijn pandgeld, dat is kosten van panding, Art. 4 van dezen titul. Men zie Winhof D. 2 Art. 13 en 14.

Deze vierde panding genaamd *ten ame toe* en de drie volgende van hetzelfde soort, behoren tot hetgeen het laatste is in den rechtsdwang, en zijn daarom met breuke en straffe tegen de ongehoorzamen voorzien, 't welk zoo niet gelegen was met de drie voorgaande pandingen. En deze vier pandingen worden bij ons Landrecht art. 4 van dezen Titul als ook bij Winhof D. 4 art. 14, waaruit die articul van ons Landrecht genomen is, genoemd pandingen *ten ame toe*. Hoewel in oude handschriften, die den leeftijd van Winhof

bereiken, van den Landbrief, waaruit Winhof den voorsz. artikel heeft genomen, gevonden word *ter of te namen of name toe*, en in geen van dien hebbe ik gelezen *ten ame toe*: doch in zeker protocol van de voorleeden eeuw, jonger dan de leeftijd van Winhoff en ouder dan ons tegenwoordig Landrecht, hebbe ik beide leezingen aangetroffen, waaruit is op te maken, dat men hierin reeds voorlang onzeker zij geweest. Indien men leest *te name toe* dan schijnt het woord *name* te moeten worden afgeleid van *nemen*, *nam*, gelijk van *bezetten*, *bezat*, *bezate* van *leggen*, *lag*, *lage*, van *geven*, *gaf*, *gave*, van *spreken*, *sprak*, *sprake* etc. Deze panding *te name toe* is derhalven de dadelijke haling van panden, wanneer anders dan in de drie vorige pandingen, de panden niet worden geborgd (ziet boven N° (4)) maar dadelijk gehaald, gelijk dit door de onmiddellijk daarop volgende woorden ook word te kennen gegeven: *ende dan zal de Richter den pander sterken, dat hij panden bekomme*. Doch, indien men leest: *ten ame toe*; dan zoude het waarschijnlijk daarop kunnen zien, dat door deze panding tot aan den adem toe alles aan den pandverweerder word ontnomen totdat de betaling der schuld daaruit bekomen word, zoodat deze panding aan den pandverweerder, geene goederen genoeg hebbende tot voldoening van de schuld, niets overig laat dan den adem. Want voor adem word in onze Landspraak gebruikt het 't zamengetrokkene *aam* en het voorgaand woord *ten* veroorzaakt de bijvoeging van *e*, dus *ame*, zooals *ten deele*, *ten huize* etc.

Deze herhalingen van pandingen hebben haar gebruik verloren doordat de oude pand-proceduren in onbruik zijn geraakt en in ordinaire pleijdoijen veranderd, zoodat men niet kan stellen meer daarvan overgebleven te zijn dan de laatste of vierde der pandingen *ten ame toe*, dat is de daadelijke executie, die niet anders dan bij straffe van geweld kan worden wederstaan. Waartoe is aan te merken, dat de Souverain in den vierden articul van dezen titul beveelt aangaande pand-proceduren als buitengewone pro-

cessen, die door den Rigter zelve in zittenden gerichte wierden afgedaan, en waarin de boete en straffe wegens tegenstand tegen de executie van het vonnis afzonderlijk zijn bepaald terzelfder tijd als ook bij ons Landr. D. 1 Tit. 21 Art. 4 ten aanzien van vonnissen in ordinaire processen over personele zaken is vastgesteld, dat tot executie van dien met panding zal worden geprocedeerd, als in den titel van panding is geordonneerd, en dat niemand daartegen *eenige* pandkeering zal doen bij poene van geweld. De pand-proceduren nu in ordinaire proceduren veranderd zijnde zoo volgt ook, dat niemand na ergane condemnatie in eene pand-procedure eenige pandkeering mag doen. Waardoor derhalven alle die pandkeeringen zijn verdweenen zoodat het Landrecht D. 1 Tit. 21 Art. 4 stand grijpt, 't welk ook nog wederom bij het Nader Reglement van 1719 Art. 10 is herhaald.

Dat na gedane pandkeering de pand-proceduren hedendaags bij ons ordinaire processen zijn zulks heeft ook nog tot gevolg, dat na ergane condemnatie en daarop gevolgde executie geene *condictio indebiti* om het onverschuldigde daarmede weder te eisschen, wijders kan gegeven worden, schoon weleer gebillikt in het geval wanneer de pandverweerder niet over de dugtigheid der schuld, maar alleen daarover, of dezelve betaald zij dan niet, in proces tegen de panding werd ontvangen, Goris ad consuet. Velav. cap. 11 Art. 5 N° 1. Eene andere vraag is, of iemand door panding, opbading en aaneigening, zonder pandkeering te doen, zijn goed latende verwinnen, daar hij door pandkeering te doen Landzeedelijke cognitie en absolutie van de schuld-vordering, bij panding gemeld, hadde kunnen bekomen, alsdan de *condictio indebiti* zoude mogen gebruiken om hetgeen waarvoor de panding gedaan is, terug te eisschen? In dit geval is geen vonnis voorhanden, waardoor de gepandede zoude schuldig zijn verklaard om te moeten betalen, welk de *condictio indebiti* zoude beletten, Voet ad tit. ff de condict, indeb. N° 15 in med., terwijl voorts zijne nalatig-

heid in het niet doen van pandkeering wel volgens Landrecht ten gevolge heeft, dat hij de executie moet lijden of het gevorderde bij panding betalen om de executie voor te komen, maar niet, dat hij daardoor zoude worden geacht als bij vonnis schuldig verklaard of zich schuldig te hebben gemaakt. Dewijl hier geen vonnis voorhanden zijnde de wet nergens aan die nalatigheid de *poena confessi et convicti* heeft gehecht en zelfs ook in geval van vonnis, waarbij iemand in contumaciam is schuldig verklaard, zuivering en nader pleit over de zaak ten principalen zijn toegelaten, Landr. D. 1 Tit. 12 art. 3 en 4. En hieruit ontstaat ook nog eene andere bedenkelijkheid, naamlijk of iemand in den gerichte vrijwillig verwin gevende op zijn goed, alsof hetzelfde met panding, opbading en aaneigening was ingewonnen voor hetgeen, welk hij in de acte van verwin zegt, dat een ander van hem pretendeert zonder daarbij uit te drukken dat hij het waarlijk schuldig is, alsdan ook insgelijks de *condictio indebiti* zoude genieten? Waarvan de ontkenning meer overeenkomstig het recht schijnt te zijn, omdat alsdan het verwin niet door nalatigheid van den schuldenaar maar door zijne expresse wille verkregen is. Wanneer, indien het tegendeel niet blijkt, voorondersteld moet worden, dat de verwingever zich aan de parate executie, als het laatste in de rechtsdwang, heeft willen onderwerpen, en dus ook ten aanzien van alles, wat er in geval van oppositie hadde kunnen en moeten voorafgaan, zig door zijn vrijwillig verwin verwillekeurd. Terwijl de vrijwilligheid van den verwingever hier niet is het tegenovergestelde van nalatigheid, maar van oppositie, in welker plaats hij het vrijwillig verwin geeft. Evenswel ('t welk de reden is waarom ik deze aanmerking hier maak) vind men in zommige vrijwillige verwinnen niet slegts eene uitdrukkelijke bekentenis der schuld maar ook nog daar benevens de woorden, *even als of hij daarvoor bij sententie was verwoonnen*, gewaagd. Waarschijnlijk omdat de uitwerking eener gerichtelijke schuldbekentenis zig allezins

zo verre niet uitstrekt als een verwin bij sententie, door welk laatste allerzekerst de *condictio indebiti* word uitgesloten, Voet d. l., dog om reden hiervoren gemeld schijnt het overtollig te zijn.

De vijfde articul van dezon titel behelst niet alleen eene beknopte verklaring van het hoofdzakelijke des voorgaanden articul maar ook een wijder bevel, dat de panding *ten ame toe* of executie van dadelijke pandhaling en pandslijting, in de voorgaande articul gemeld, zullen gedaan worden binnen jaar en dag na de panding, te weten (want zoo word het in de praktijk uitgelegd) na de panding met haar gevolg van opbading en aaneigening en daardoor verkregen verwin, welk van beweeglijke goederen niet eerder dan na verloop van de veertiende dag na de opbading en aaneigening verkregen word, omdat op de veerticnde dag tegen panding aan beweeglijke goederen alnog pandkeering kan geschieden, Nader Reglement van 1719 Art. 9. Dit word ook te meer aldus begrepen omdat ook ten aanzien van onbeweeglijke goederen bij het Nader Reglement van 1692 Art. 3 is vastgesteld, dat de effectieve distractie binnen jaar en dag na de aaneigening, na welke aaneigening van onbeweeglijke goederen het verwin van dien aanstonds volkomen is, moet geschieden. Door jaar en dag word in onze Statuten verstaan een jaar zes weken en drie dagen, Landr. D. 1 Tit. 8 Art. 6, anders genoemd een Saxisch jaar, Carpz. part. 2 constit. 52 def. 4 N° 2 en 3. Volgens de text en glossa in spec. Sax. Leenrecht cap. 25, waarmede moet vergeleken worden Spec. Sax. Lib. 1 art. 5, zoude dit bijvoegsel der weken zijn oorsprong hebben in het Saxisch Leenregt, zooals aldaar te vernemen, alwaar ook verscheiden gevallen worden opgeteld, in welke het zeven-getal die bijzonderheid zoude hebben, dat daarin iets zoude verdwijnen, Add. A. Matthaeus Vet. Aevi Anal. Tom. 3 ibi Vet. jus Transisalanie p. 766 N° 2.

Hier word gehandeld van een bekomen verwin door panding, opbading en aaneigening, maar beneden Tit. 21

art. 1 word vastgesteld, dat alle sententien, die binnen tien jaren na de pronunciatie bij verzuim van den triumphant niet worden ter executie gesteld, zullen gehouden worden voor nul en desert, zoodat na dien tijd geen executief tot voldoening aan dezelve kan worden ondernomen. Dezen aangaande word gevonden een oud vonnis in een protocol van het Stadgericht van Ootmarsum van het jaar 1568, alwaar onze Vaderlandsche Rechtsgeleerde Winhof toen Burgemeester is geweest, gelijk mij uit datzelfde Prothocol gebleken is. Het voorz. vonnis is van dezen inhoud: » *Item belangende dye saeke tusschen Johan Helmijnges borger bynnen Oldenzaal unnde Hillen Hulzemans Hermen Hulzammer naegelaten weduwe, dewijle Johan Helmijnges zijn tyrjarich verwyn sich angemaetet unnde daer nu ter tyt eersten myt penden op procederen wolde, unnde die weduwe sich opponeert, seggende dewijle die saeke verjaert unn daeromme myt nye rechte behoere thoe spreeken, stellende sulks tot erkentnisse eens Erbaeren raedes. Daerop wijssen Burgemeesteren vur recht, dat Johan Helmijnges oft syn Vulmechtiger in naemen synre, solle schuldich syn myt nyen rechte tho spreeken, dewijle die saeke nycht een jaer dan thien jaer geëxpireert.*»

Den oorsprong deezer verjaring eener sententie in den tijd van tien jaren zal men te vergeefs in het Wetboek van keizer Justiniaan zoeken, maar dezelve word gevonden in het *Breviarium van Anianus*, door last van der Gotten koning Alaric vervaardigd en wel aldaar bij Pauli Sent. lib. 5 Tit. 5 § 8 in de *interpretatio*. Zij is vervolgens overgenomen in de *capitularia* van de keizeren Karel de Groote en Lodewijk de Vroome lib. 7 cap. 204, add. *Schulting Jurisp. Antejust. ad Pauli sent. lib. 5 Tit. 5 § 8 not. 38 en 39*, en dus tot ons overgebracht op zulk eene wijze als de Heer en Mr. *L. P. van de Spiegel* verhaalt van verscheiden andere wetten en gewoonten in deszelfs geleerde verhandeling over den *oorsprong en historie der Vaderlandsche rechten* cap. 3. En het is waarschijnlijk, dat deze verjaring in geen Statuut of

Landbrief dezer Provincie ten tijde van Winhof als beschreven bekend is geweest omdat hij niets betreffende deze verjaring uit de Landbrieven heeft getrokken, zooals ook in alle die Landbrieven, die hij in zijne 't zamenstelling van het Overijsselsch Landregt gebruikt heeft, niets daarvan word gevonden.

Voorts, gelijk het vervolgen der panding en de tijd van die te vervolgen na gedane pandkeering in staat word opgeschort tot aan de uitspraak van het vonnis en door de vrijspraak van den pandverweerder tegelijk met de panding vervallen, zo gebeurt dit ook om gelijkheid van reden wanneer de pandeischer na gedane pandkeering de pand-procedure gedurende twee jaaren onvervolgd laat verlopen, als waardoor de pandverweerder van zelve is vrijgesproken, Landr. D. 1 Tit. 12 Art. 7.

Volgens den zesden articul van dezen titel mogen de voorz. pandhaling en pandsljting niet eerder geschieden dan op de veertiende dag na de opbading en aaneigening, welke opbading en aaneigening hier gezegd worden te gelijk op den derden dag of binnen veertien dagen of ook nog op de veertiende dag na de panginge te mogen geschieden. Dog volgens het Nader Regl. van 1719 Art. 7, 8 en 9 moeten de opbading en aaneigening van beweeglijke goederen tegelijk op de veertiende dag na de panging gedaan worden.

Dewijl de termijnen van vervolg der panding door de wet zijn bepaald en in het waarnemen of niet waarnemen derzelve niet slegts het regt en belang van den gepandeden maar ook dat van een derde, die daardoor zijn recht van voortocht of van gelijken graade zoude kunnen verliezen, gelegen is en dus de bepaling in het vervolgen der panding, door het Landrecht gemaakt, een recht is, welk ook ten voordeele van een derde is vastgesteld, zoo volgt, dat een gepandede wel ten zijnen opzigte door overeenkomst met den pandeischer in het verlengen of verkorten der termijnen daarvan kan afzien, dog niet ten aanzien van het recht van

een derde, neen maar dat alsdan de panding ten opzichte van een derde van geener waarden is, Gail 1 Obser. 40 N° 10 *ibique alleg.* Gelijk ook om dezelfde reden iemand zijn onbeweeglijk goed niet ten nadeele van een derde gerichtelijk kan verzetten zonder de plegtigheid, die het Landrecht daartoe vereischt, waar te nemen, schoon hij ook bij het doen der verzetting uitdrukkelijk daarvan mogt afzien.

Het Landrecht D. 1 T. 21 in de tax der kosten in de woorden van *gepandede levendige have in 't voeder te besteden tot de tijd van de losse* etc. vooronderstelt, dat de gepandede na de gerigtelijke verkoop alnog het regt van losse der verkogte beweeglijke goederen heeft. De tijd dezer losse vind men echter nergens bij het Landrecht bepaald. Het Stadrecht van Deventer vergunt hiertoe veertien dagen D. 2 Tit. 19 § 5. En, ofschoon hedendaags gebruikelijk is, dat de gerichtelijk verkogte beweeglijke goederen aanstonds aan de kooperen pleegen te worden gevolgd, schijnt men echter daaruit niet te mogen besluiten, dat het voorz. recht van losse daardoor zoude zijn afgeschafft.

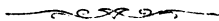
De zevende artikel van dezen titel behelst eene nadere verklaring van panding voor renten, uit een goed behoorlijk verschreven, waarvan Art. 1 en 2 was gewaagd. Welke verklaring luid aldus: » Een rentheffer ende verpachter mag panden ende de pandinge vervolgen voor alle achterstedige renten en pachten aan de levendige have, gewas en ander gereed goed, dat op zijn onderpand bevonden wordt, ook voor het onverscheenen lopende jaar rente ofte pacht, mede aan het vluis of schoef daarop staande besprek doen, mits doende daarvan de weete als voorschreven aan den eigenaar van dien etc. Men vergelijke hiermede het Landrecht van Veluwe cap. 14 Art. 25, wordende alhier door rentheffer ende verpachter een en hetzelfde verstaan, zoo als blijkt niet slechts uit het volgende woord *mag* in het eenvoudig getal, maar ook voornamelijk uit de verdere volgende woorden, *dat op zijn onderpand bevonden word*, die op geen verhuurder

toepasselijk kunnen worden gemaakt. Waartoe hier ook in aanmerking genomen moet worden de stijl van dien tijd, volgens welken het woord *ende* dikwijls eene t' zamen voeging van verscheiden benamingen van eene en dezelfde zaak, om daardoor de zaak op te helderen en niet van verscheiden zaken te kennen geeft. Dit veroorzaakt zomtjids, nu het gebruik der benamingen in veelen door den tijd veranderd is, voor ons eenige donkerheid indien het onderwerp en vervolg der redenering ons geen licht bijzetten. Op gelijke wijze plag men ook het woord *of ofte* dikwijls te gebruiken tot onderscheiding van woorden van dezelfde betekenis, en dus om een en dezelfde zaak door hare verscheiden benamingen dies te bevattelijker te maken en niet om zaaken te onderscheiden, zooals onder anderen in de Rubrijcq van de volgende zevende titel *van athmalinge ofte pandinge aen den gront*, de zin is *van* hetgeen men noemt *athmalinge ofte pandinge aen den gront*; zoo ook alhier *een rentheffer ende verpachter* is *een*, die men noemt *rentheffer ende verpachter*, omdat het recht van een verpachter in het stuk van betaling der rente te erlangen aan hem van ouds is gegeven, zo als hiervoren N^o (1) is gezegd.

Vervolgens word in dezen artikel gesproken van de wijze van vergoeding op den rentgeever te verhalen door den pachter, dat is huurder van het goed, wien's levendige have, gewas en ander gereed goed, op het onderpand bevonden wordende, voor de rente tot hooger somme is geëxecuteerd dan de pacht bedraagt, die hij aan zijnen verhuurder schuldig is. Twelk hedendaags ophoud, omdat bij het Naader Reglement van 1692 Art. 4 deze artikel aldus is bepaald, dat *een meier of pachter van eenig goed zal voor des Landheers schuld of rente niet verder executabel zijn, als zijn achterwoezen en geaffecteerde pacht effectieve zal komen te bedragen, wordende*

(1) Dit N^o is naar het schijnt ter plaatse waar het behoorde door R. niet op den kant genoteerd; het schijnt echter dat deze verwijzing slaat op p. 157 hiervoren.

voor zoo verre het Landrecht part. 1 Tit. 6 Art. 7 gelimiteerd. Alwaar Hun Ed. Mog. door de woorden *geaffecteerde pacht* vooronderstellender wijze vaststellen, dat een rentheffer de pachten, die de huurman aan de rentgever schuldig is, met panding om daaruit betaling der rente te bekomen zal affecteren, doende daarvan de weete aan den grondheer en dat hij daarop aldus met panding opbading en aaneigening verwin bekomen hebbende, vervolgens executie erlangt aan de levendige have gewas en ander gereed goed, bevonden op het onderpand, waaruit de jaarlijksche rente is verschreven, zoo verre die geaffecteerde pacht bedraagt, zonder verkoop van de actie van den grondheer tegen den huurman wegens die geaffecteerde pacht, als ook zonder eene andere panding tegen den huurman te doen; gelijk ook te voren de pandinge aan de levendige have, gewas en ander gereed goed, schoon aan den huurman toebehorende, op het onderpand bevonden, niet tegen den huurman maar tegen den grondheer geschiedde en aan denzelfen wierde geinsinueerd, in welker plaats alleen de panding op de pachten bij voorz. Nader Reglement is toegestaan, met welke het derhalven dan ook niet anders schijnt gehouden te moeten worden; te meer omdat de Souverein de voorsz. artikel van het Landrecht niet geheel geabrogeerd, maar bij het gemelde Nader Reglement gelimiteerd heeft. Waaruit ook wijders volgt, dat, wanneer er verschil is met den meijer over de hoeveelheid zijner verschuldigde pacht, zulks alsdan in de executie moet worden liquide gemaakt, en door den meijer tot afwending van verdere executie, getoond, hoeverre hij betaald heeft, en dus dat hij *niet verder executabel is*, gelijk het Nader Reglement spreekt.

ERRATA.

- p. 25, zeventiende regel van boven: Heineucius; lees: Heineccius.
- p. 26, derde " " " geweten; lees: gewezen.
- p. 42, twaalfde " " " aanhaling en; lees: aanhalingen.
- p. 76, elfde regel van onderen: dezefde; lees: dezelfde.
- p. 81, dertiende regel van boven: herbaald; lees: herhaald.
- p. 92, zeventiende regel van boven: statisd.; lees: satisd.
- p. 93, dertiende regel van onderen: noch: lees: noch.
- p. 98, zesde regel van onderen: Broerschap; lees: Boerschap.
- p. 105, zesde regel van boven: iets; lees: niets.
- p. 111, eerste regel van boven: eich; lees: eisch.
- p. 127, achtste regel van onderen: decret; lees: decreet.
- p. 137, middenste regel: quibes; lees: quibus; en prosessionem;
lees: possessionem.
- p. 138, derde regel van boven: opgeschorst; lees: opgeschort.
- p. 159, in nota vierde regel: at, en rigter die; lees: at, rigter en die.

*Gay. IV. 2. v.
A*

Vol 22

VERSLAG

OMTRENT EENE UITGAVE

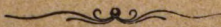
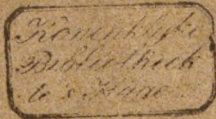
DER

STAD-, DIJK- EN MARKE-REGTEN.

—
UITGEBRAGT DOOR HET BESTUUR DER VEREENIGING
TOT BEOEFENING VAN

Overijsselsch Regt en Geschiedenis

TER ALGEMEENE VERGADERING OP 7 JULIJ 1866.

ZWOLLE,
W. E. J. TJEENK WILLINK.
1866.

VERSLAG omtrent eene uitgave der
Stad-, Dijk- en Marke-regten, uitgebragt
door het Bestuur der Vereeniging tot
beoefening van OVERIJSSELSCH REGT EN
GESCHIEDENIS ter algemeene Vergadering,
op 7 Julij 1866.

In de laatste algemeene Vergadering dezer Vereeniging is de wensch geuit, dat door den druk mogten worden bekend gemaakt 1°. de regtsboeken der voormalige steden van deze Provincie, voor zoover ze nog ongedrukt zijn; niet alleen die, welke het laatst kracht van wet hadden, maar ook zoodanige, welke tot eene oudere wetgeving behooren; 2°. de vroeger geldige dijkregten, en 3°. de verschillende markeregten of markecedulen.

Die wensch vond algemeen bijval en gaf aanleiding tot het bespreken van de wijze, waarop daaraan gevolg konde worden gegeven, terwijl eindelijk werd besloten het Bestuur uit te noodigen, om dienaangaande in deze Vergadering zijne zienswijze te doen kennen en des betrekkelijke voorstellen te doen.

Het is ter voldoening aan deze opdracht, dat het Bestuur de eer heeft de volgende beschouwingen aan uwe Vergadering in overweging te geven.

I. WAT BETREFT DE VROEGERE REGTSBEPALINGEN DER
VOORMALIGE STEDEN DEZER PROVINCIE.

Terwijl in de overige deelen der Provincie een algemeen regt geldig was, gesproken uit het oude volksregt, de opvolgende landbrieven der landsheeren, de landregten en de bepalingen door Ridderschap en Steden vastgesteld, werden in de steden de bij haren oorsprong geldige regtsbeginselen in zeer enkele gevallen bij den stadbrief vastgesteld, gewijzigd of uitgebreid, maar vooral krachtens hare autonomie, allengs bij willekeuren vastgesteld, uitgebreid of gewijzigd. In den regel zoude men alzoo noodig hebben die onderscheidene bepalingen voor iedere stad naar tijdsorde te verzamelen en te rangschikken. De behoefte evenwel aan een meer geregeld en aaneengeschakeld overzicht van de regtsbepalingen, op zekere tijdstippen van kracht, heeft de overheid in vele, met name de 3 groote steden bewogen, om van tijd tot tijd de daar bestaande regtsbepalingen in meer of minder geregelde verzamelingen bijeen te brengen, die het overzicht daarvan zeer veel vereenvoudigen.

Hoezeer men aan die verzamelingen alzoo veel dank verschuldigd is, wordt echter daardoor het bijeenbrengen der afzonderlijke willekeuren niet overbodig of nutteloos, omdat die verzamelingen telkens niet anders dan met groote tusschenruimten van tijd zijn tot stand gekomen en alzoo de afzonderlijke willekeuren noodig blijven om de trapsgewijze verandering in den regtstoestand gedurende de tusschenruimte tusschen twee opvolgende verzamelingen te doen kennen.

Van de regten der onderscheidene steden (we zullen dat woord *regten* korthedshalve blijven gebruiken) bestaan zeer zeker talrijke afschriften: de behoefte deed die menigvuldig ontstaan. Wil men die regten echter door den druk gemeen maken, dan zal men moeten opklimmen tot de oorspron-

kelijke stukken, die meestal nog in onderscheidene plaatselijke archieven aanwezig zullen wezen. Eerst dan, wanneer die oorspronkelijke stukken ontbreken, moet men de toevlugt tot die afschriften nemen en dan volgens de gewone regelen van kritiek tot de vaststelling van den best mogelijken tekst trachten te geraken.

Wanneer deze Vereeniging evenwel tot de uitgave van alle die regtsbronnen wensch over te gaan, zal, hoe groot die arbeid ook wezen moge, toch een deel daarvan reeds gedaan of althans voorbereid gevonden worden. We zullen met een enkel woord aangeven, wat hiervan reeds gedrukt of verzameld is.

Van Deventer zijn twee regtboeken of stadregten bekend. Het eene of laatste van 1642, afzonderlijk gedrukt; het andere van 1486, afgedrukt bij Dumbar in *Kerk. en M. Deventer*, I. p. 154—174. Eindelijk is volgens sommigen nog sprake van een ouder stadregt van 1381, volgens anderen echter slechts een voorbereidend werk van omstreeks 1460, hetgeen ook thans is afgedrukt in v. Vloten, *Voorlezingen over de wording enz. van Deventer*.

Eigenlijke verzamelingen van stadregten bestaan voor Kampen niet, behalve het zoogenaamde *Guldeboek*, uit het laatst der 14^e of begin der 15^e eeuw; en het eenigzins oudere *Boek van Rechten*. Daaraan sluiten zich dan het zoogenaamde *Digestum vetus* en het *Digestum novum* (het laatste uit 6 deelen in folio bestaande) en beide opvolgelyk de regtsbepalingen van 1450—1798 bevattende. Opmerking verdient, dat aldaar een zeer uitvoerig ontwerp van stadregt zich bevindt, door D^r. Herman Croeser, tusschen 1562—1567 zamengesteld (zie not. Julij 1864 p. 20). We noemen dit ontwerp te meer opmerkelijk, omdat het blijkbaar nevens de toenmaals geldende beschreven regten ook diegeene bevatte, die door gewoonte of gebruik slechts bestonden en waarvan men zeker hier de oudste opteekening kan vinden.

Voor Kampen zal eene uitgave van het *Boek van Rechte, Guldeboek, Digestum vetus en novum* en van het ontwerp van Croeser noodig zijn.

Voor Zwolle bestaan vier verzamelingen, waarvan alleen de laatste in 1794 in druk is uitgegeven. Die verzamelingen zijn omschreven in de notulen van Julij 1859 p. 12 vg., waar men tevens gewezen vindt op een ter stedelijk archief aldaar aanwezig handschrift, bevattende de geschiedenis van het tot stand komen dier laatste codificatie.

Omtrent de regten der overige steden achten wij het niet ondienstig te vermelden, waar dezelve zijn beschreven en geheel of gedeeltelijk afgedrukt.

Met het oog op de boven vermelde omstandigheid, dat voor sommigen enkele regten bij de stadbrieven zijn bepaald of gewijzigd, nemen we zooveel mogelijk die brieven ook in onze vermelding op.

Almelo. Privilegie-brief van Jonkheer Egbert van Almelo, van 1420, bij Racer, V. 317—320. Uitspraak van Deventer en Oldenzaal tusschen den Heer en de stad van Almelo van 1462, bij Dumbar, *Anal.* II. 439—442. Willekeuren, met toestemming van den Heer vastgesteld en beginnende met 1489, komen voor bij Racer, *Over. Ged.* V. p. 291—320. *Almel. Oudh.*, I. p. 52—68.

Compromissoriale uitspraak van 1508, tusschen Adolf van Rechteren, Heer tot Almelo t. e., Schepenen gemeene burgers te Almelo t. a. z., bij Dumbar, *Anal.* II. 441—444.

Delden. De stadbrieven van 1322 en 1333 komen voor bij Racer, *Ov. Gedenkst.* V. p. 285, 286.

Enschede. Brief van Johan van Diest van 1325, waarbij

eene menigte regtsbepalingen (eigenlijk *stadregt* schijnt vooraf te zijn verleend) Racer, *Ged. I.*, p. 111 vg. Brief van Jan van Arkel van 1355, *Ged. V.*, p. 283, terwijl eenige bepalingen, in 1471 door schepenen gemaakt, voorkomen in *Ged. I.*, p. 120.

Genemuiden. Stadbrief door Jan van Nassau in 1275 gegeven bij Racer, *Ged. VI.*, p. 55, 56. Willekeuren beginnende met 1383, *ibid.* p. 56—112; eenige latere *ibid.* p. 112—115. Stukken betreffende den lijfstraffelijken regtsdwang, bij Racer, *Ged. V.*, p. 222—266.

Goor. Stadbrief van 1263, bij Racer, *Ged. V.* p. 287.

Grafhorst. Stadbrief van 1333, bij Racer, *Ged. VI.*, p. 266. Dumber, *Anal. II.*, p. 253. Willekeuren beginnende met 1417 bij Racer, *Ged. VI.* p. 281—288.

Hardenberg. Stadbrief van 1362, als Bijlage van een in 1781 aan de Staten ingediend Req^t. deductoir over de Jagt.

Hasselt. Op het archief aldaar berust een stadboek, bevattende de willekeuren tot op 1716; zie verslag van den Heer Ebbinge Wubben, in de *Mededeelingen I.*, p. 100 vgg.

Oldenzaal. Stadbrief van 1296, bij Racer, *Ged. V.*, p. 216.

Ommen. Brief van 1346, bij Racer, *Over. Ged. V.*, p. 191. Een boek van stadregten, gedrukt in *Over. Alm. voor Oudh.* 1854, p. 191 vgg.

Steenwijk. Een gedeelte van een stadregt is bij enkelen in handschrift voorhanden.

Vollenhove. Brief van 1350 bij Dumbar *Anal.* II. p. 298.
Willekeuren met vele uitlatingen, bij Racer, *Ged.*V., p. 364—394.

Wilsum is onlangs in het bezit van zijn zoogenaamd stadboek teruggekeerd.

Van Ootmarsum en Rijssen is het ons niet mogen gelukken op te sporen of er iets in druk of handschrift is bewaard.

Na overweging van dit een en ander heeft het bestuur de eer uwer Vergadering voor te stellen :

1°. door deze Vereeniging in druk te doen uitgeven eene verzameling, bevattende voor elke der voormalige steden van Overijssel de bronnen van derzelve regten, en wel voor zoover die niet reeds *afzonderlijk* in druk bestaan; met dien verstande derhalve, dat in die verzameling alzoo niet zullen worden opgenomen de stadregten van Deventer van 1486 en 1642, alsmede die van Zwolle van 1794;

2°. die verzameling voor zoover iedere stad aanbelangt te doen vooraf gaan van eene korte beschrijving der stadboeken of andere bescheiden, waaruit ze zijn zaamgesteld, en elk dier verzamelingen zooveel mogelijk naar tijdsorde te doen inrigten;

3°. aan het hoofd dier verzameling te plaatsen den eigenlijken stadbrief;

4°. in de verzameling voor Kampen mede op te nemen het ontwerp van stadregt van D^r. Herman Croeser en in die van Zwolle het verhaal der handelingen bij het zamenstellen der stadregten van 1794, voor zoover de omvang daarvan zulks niet belet;

5°. overigens de uitvoering van ieder dier verzamelingen

over te laten aan dat lid der Vereeniging, dat zich met het voorloopig onderzoek daartoe noodig en de verdere bewerking zal willen belasten, welk lid zal worden verzocht om de laatste drukproeven telkens met de originele bescheiden te vergelijken.

II. WAT AANGAAT DE OUDERE DIJKREGTEN.

Terwijl elders alle zoogenaamde dijksbesturen en polders van den landsheer uitgegaan, of door hem bevestigd of ingerigt zijn, en ook latere daaromtrent geldende regtsbepalingen steeds zijne vaststelling of goedkeuring behoeften, ziet men in dit gewest daarin een veel ruimer veld voor autonomie dier besturen geopend, zoodanig zelfs, dat slechts bij weinige van oorspronkelijke inneming van den landsheer blijkt, bijv. in Salland en Mastenbroek van den Bisschop van Utrecht; in Hasselterkerspel en in Giethoorn (althans in den laatst bekenden vorm) van Ridderschap en Steden, en in Zalk en Kamperveen naast den Bisschop van Utrecht ook van de Geldersche landsheeren. De overige polders of dijksbesturen zijn waarschijnlijk uit marken voortgesproten, of althans als vereenigingen van de eigenaren der daarin begrepen oudhoevige gronden te beschouwen, die bij onderlinge overeenkomsten of overdragten allengs de geldige regtsregels bepaalden en te boek stelden. Officiële bescheiden of afschriften dier landsheerlijke of autonomsche regtsbepalingen zijn niet meer voorhanden, althans niet ter onzer kennis gekomen. Waarschijnlijk is zulks toe te schrijven aan de omstandigheid dat daarvoor geene eigene bewaarplaatsen bestonden, zooals voor de stedelijke regts- of wetboeken op de regthuizen of raadhuizen dier steden; waardoor ze dus welligt in de bewaring der zich opvolgende dijkgraven of dijkschrijvers verbleven en later verloren gingen.

Als uitzondering vermelden we hier, behalve het dijkregt van Hasselterkerspel in 1676 en van Giethoorn in 1775 door Ridderschap en Steden vastgesteld en in het provinciaal archief

aanwezig, den dijkbrief voor Salland van Bisschop Guij van 1308, waarvan afschrift in het Kamper archief n°. 21, waarschijnlijk gelijktijdig met het afschrift (1586) van het dijkregt van Mastebroek van 1390 mede aldaar onder n°. 284 aanwezig, zoo mede den dijkbrief voor Zalk van 1431, waarvan een afschrift op het Kamper archief onder n°. 518 en die van 1489 waarvan aldaar afschrift onder n°. 927. In lade 41 van het Zwolsch archief het origineel Transsumpt door B. Frederik van Blankenheim in 1400 (zonder verdere specificatie van jaartal) afgegeven van den dijkbrief van B. Guij van 1308. In denzelfden vorm te vinden in het in den aanvang der 16^e eeuw op schrift gebragt privilegieboek der stad, waarin B. Frederik betuigt: dat het daarin opgenomen uitschrift van dezen brief woordelijk met het origineel overeenkomt.

Onder de verschillende afschriften uit de 15^e en eerste helft der 16^e eeuw van dijkregten van Zalland en Mastebroek op het Zwolsch archief in lade 15 aanwezig is er een, hoofdzakelijk handelend over Mastebroek, doch waarin aan het eind der rubriek: die waertal van Zuthem tot Deventer; fol. LXX staat: Anno domini XIII° et sexagesimo nono scriptum est istud registrum ex quadam rotula francina, quae reservatur in castro dorrethe, quae rotula fertur fuisse annorum semi ducentorum.

Vermoedelijk zijn er in het archief te Deventer ook wel afschriften van beide deze dijkregten met soortgelijke belangrijke aanwijzingen voorzien.

Veel dienst zal men buitendien kunnen trekken van de afschriften, die *privata auctoritate* van de onderscheidene dijkregten zijn gemaakt, maar die meestal veel te wenschen overlaten wat naauwkeurigheid en volledigheid aangaat. Ten opzichte toch van het laatste valt op te merken, dat veelal naar gelang der behoefte door de erfgenamen telkens nieuwe bepalingen werden gemaakt, die naar gelang van den ouderdom dier afschriften dikwerf niet daarin zijn opgenomen; en

ten opzichte der naauwkeurigheid zal men bevinden, dat de tekst door de afschrijvers naar hunne behoeften, opvatting en begrippen meer of minder is gewijzigd.

Wil men dus tot de uitgave der oudere dijkregten overgaan, dan zal het noodig wezen vooraf de bestaande *goede* afschriften van elk derzelve te kennen, om door vergelijking daarvan onderling tot de vaststelling van een' goeden tekst te geraken.

Wij laten ter bevordering van zoodanige opgave hier volgen hetgeen ons ten aanzien dier dijkregten is bekend geworden.

Salland. De Guijen dijkbrief is afgedrukt bij Puffendorf *Observ.* IV. p. 916, met afwijkingen bij Dumber *Anal.* II. p. 233—247, hetgeen wederom niet overeenkomt met het bovengenoemde Kamper afschrift.

Een zeer goed afschrift van het Sallandsche dijkregt, bevattende behalve den Guijen dijkbrief latere overdragten en reformatiën en in 1552 door Hermannus Willebrordi canonicus in Bethlehem vervaardigd, vindt men ter Provinciale Griffie E^a. 28.

Een veel later afschrift, maar waarin daarentegen latere stukken zijn opgenomen, berust aldaar E^a. 1.

Voor Salland werd het dijkregt door Ridderschap en Steden gerevideerd en vastgesteld in 1730 en alstoen in 4°. gedrukt.

De stukken aangaande de voormalige Brikskampsche Schouw zullen hoofdzakelijk te Deventer moeten worden gezocht.

Mastenbroek. De dijkbrief van 1390 met latere verordeningen in afschrift in 1586 geschreven, bevindt zich te Kampen n°. 284.

Een afschrift van dezen brief en van latere reformatiën en overdragten in 1552 vervaardigd door Hermannus Willebrordi canonicus in Bethlehem, berust ter Provinciale Griffie E^a. 28.

Een afschrift van veel lateren tijd, vindt men aldaar E^a. 1. Is men eenmaal aan het werk, dan zullen vele afschriften

als weinig bruikbaar ter zijde worden gelegd, wijl er reeds in de 15^e eeuw afschriften van dijkregten in deze Provincie gevonden worden, meer door netheid van schrift dan door juiste interpunctuatie en zaakkennis uitmuntende. Welligt zal men zelfs het Transsumpt van den Guijen brief door Bisschop Frederik van Blankenheim afgegeven, met verstandig wantrouwen moeten lezen.

Vollenhove. Bij deze Vereeniging berust een afschrift van de 16^e eeuw (geschenk van den Heer van Knobelsdorf).

Een verder voortgezet afschrift van 1733 door Wilh. Moleman, is waarschijnlijk in het bezit van den Heer Heerkens.

Nog een dito, onlangs ten behoeve der Provincie aangekocht. Een nog vollediger, maar overigens minder naauwkeurig afschrift uit de vorige eeuw ter Provinciale Griffie E^a. 1.

Een dijkregister der groote Schouw, mede onlangs aangekocht.

Giethoorn. Een afschrift van het op 13 April 1775 door Ridderschap en Steden vastgesteld dijkregt, is aanwezig ter Provinciale Griffie E^a. 1.

Het vroegere daarbij verbeterde dijkregt van Giethoorn is ons onbekend gebleven.

Quinre. Een afschrift is ter Provinciale Griffie E^a. 1.

Hasselterkerspel. Afschrift van dit dijkregt op 9 April 1676 door Ridderschap en Steden vastgesteld, vindt men ter Provinciale Griffie E^a. 1.

Zalk. Een afschrift waarschijnlijk van de voorgaande eeuw is ter Provinciale Griffie E^a. 1.

Kamperveen. Een afschrift vermoedelijk uit de vorige eeuw, is ter Provinciale Griffie E^a. 1.

Rozengarder Marke. Een gedrukt reglement van 14 Februarij 1804.

Bepalingen, dijken aangaande, zullen voorzeker bij het nasporen en verzamelen der markeregten voor onderscheidene dier marken worden gevonden. Dit onderwerp viel toch oorspronkelijk geheel in den kring der markezaken en ontwikkelde zich slechts daar, waar dijkzaken een overwegend belang hadden, tot afzonderlijke zelfstandigheid.

Wanneer wij een voorstel moeten formuleren aangaande de behandeling der dijkregten en derzelve uitgave, dan zouden wij de navolgende punten aan uwe Vergadering aanbevelen :

1°. Voor elk der vroeger bestaande dijkbesturen: Salland, Mastebroek, Zalk, Kamperveen, Hasselterkerspel, Vollenhove, Cuijre, Giethoorn (de laatste liefst gezamenlijk) een of twee leden der Vereeniging uit te noodigen 1°. een onderzoek in te stellen naar de bestaande afschriften van aldaar vóór de invoering der Provinciale reglementen op de dijken geldige regten en verordeningen en daarvan eene beoordeelende beschrijving op te maken; 2°. die afschriften onderling te vergelijken en zodoende een zooveel mogelijk naauwkeurigen en volledigen tekst vast te stellen; 3°. dezen tekst bij den druk met de gebruikte stukken nogmaals te vergelijken en van de beschrijving der handschriften te laten voorafgaan, met vermelding zoo mogelijk van bestaande plans dier polders of dijkgenootschappen.

De vroegere oude toestand dier polders en dijkgenootschappen is, met uitzondering van het in 1804 opgericht Heemraadschap van Vollenhove en het reglement, waarnaar de dijken in de Rozengarder marke zullen worden beheerd, van 14 Febr. 1804, blijven bestaan tot dat door enkele Fransche wetten eenige veranderingen daarin zijn gebragt en eindelijk in 1836 het

eerste algemeene Provinciale reglement in Overijssel is ingevoerd geworden. Een overzicht van die bepalingen en daaruit voortgevloeide wijzigingen ware zeer wenschelijk, dat dan konde voorafgaan worden vooreerst door een afdruk van het verslag omtrent de zeeweeringen en rivierdijken en derzelve vroeger beheer tot op 1798 door het Intermediair Administratief Bestuur van 't voormalig gewest Overijssel uitgebragt, vervolgens van de stukken betrekkelijk de gemeenmaking der dijken in het kwartier van Vollenhove en de vorming van het Heemraadschap van dien naam, en eindelijk door eene hernieuwde uitgaaf van de in 1807 bij J. H. de Lange te Deventer gedrukte, maar zeldzaam voorkomende verhandeling over de voet en wijze, waarop de dijken, onder de Zallandsche en Brikskampsche Schouwen behoorende, onder eene directie konden worden gebragt en de dijkpligtigheid afgekocht.

III. MET BETREKKING TOT DE MARKEREGTEN.

De oudste regtsbepalingen in de verschillende marken geldende zijn voorzeker door goedvinden der geregtigden in die marken of door langdurig gebruik in het leven getreden en werden aanvankelijk zonder twijfel zonder eigenlijke opteekening in het geheugen bewaard.

Zooals in velerhande andere opzigten, ontstond ook ten aanzien der markeregten in de 15^e eeuw eene neiging tot codificatie, tengevolge waarvan in meest alle de toenmaals geldige en bekende regtsbepalingen in een boek werden opgeteekend, dat vervolgens werd aangevuld met de aantekening van het later in de markenvergaderingen verhandelde. Die boeken noemt men gewoonlijk *markeboeken*, de eerste opteekening dier regten *markecedul*.

Wil men een zooveel mogelijk volledig overzicht der markeregten hebben, dan dient men zich niet alleen tot die

markecedulen te bepalen, maar men behoort tevens op te nemen de later vastgestelde bepalingen.

Daartoe is het dus onvermijdelijk noodwendig de verschillende markeboeken te kunnen raadplegen, waaruit men dan de markecedulen en de later vastgestelde bepalingen zoude moeten overnemen.

Die markeboeken zijn echter nimmer verzameld, maar steeds in het bezit der opvolgende markerigters of andere gerechtigden gebleven, en in vele gevallen, vooral na de vele verdeelingen in den loop dezer eeuw, in het ongereede geraakt.

Het gemis dier boeken zou, althans voor zoover de markecedulen betreft, in zekere mate kunnen verholpen worden door afschriften van de markecedulen van onderscheidene marken in de archieven van Zwolle en Deventer aanwezig.

Wil men de zaken der marken meer naauwkeurig behandelen, dan moet men bij het onderzoek der markeboeken en de uitgave der markeregten nog meerdere punten in het oog houden. Zonder te herhalen alles, wat vroeger bij deze Vereeniging omtrent markezaken is opgemerkt, wenschen wij de aandacht meer bijzonder te vestigen op de grenzen van elke marke, op de stukken betrekkelijk vroegere markeverdeelingen (waarvan sommige reeds zeer oud zijn) en op de opgaven der waartallen, vooral de oudsten.

Opgaven waar markeboeken en markecedulen te vinden zijn, kunnen wij aan uwe Vergadering niet doen, maar moeten de opsporing daarvan overlaten aan den ijver van die leden, welke zich met de behandeling dezer zaak voor de afzonderlijke marken zullen belasten.

Eene opgave der vroegere marken zal kunnen worden opgemaakt uit de schets eener verdeling van Overijssel in Schout- of Regter-ambten en marken omstreeks 1750, die voor ons medelid Mr. J. van Doorninck, uwer Vergadering heden wordt aangeboden.

De kaart van Overijssel, waarop de marken van Twenthe volgens de bij deze Vereeniging kopijelijk berustende aanwijzing daarvan zijn aangeduid, zal aan de leden later worden toegezonden, met verzoek om daarop zooveel mogelijk de grenzen der aangegeven marken zoover noodig te verbeteren, en die der overigen te willen aanvullen.

Thans overgaande tot het doen van een bepaald voorstel in deze zaak, hebben wij de eer voor de inrigting, bewerking en uitvoering eener uitgave van de markeregten in Overijssel de volgende punten ter vaststelling in overweging te geven:

1°. Voor elke marke afzonderlijk te doen afdrukken en uitgeven de markecedul, gevolgd van de latere in die marke aangenomen regtsbepalingen, en de stukken betrekkelijk vroegere verdeelingen en waartallen.

2°. Zulks te doen voorafgaan van eene opgave en beschrijving der markeboeken, met aanduiding van derzelve bewaarplaatsen, en eindelijk eene zooveel mogelijk naauwkeurige aanduiding van de vroegere en latere grenzen der marke.

3°. Dit onderzoek en de bewerking op te dragen aan een of meer leden, die zich daarmede ten aanzien van een of meer marken zullen willen belasten, met uitnoodiging om de laatste drukproeven met de gebruikte bescheiden zelve te willen vergelijken.

